

Juridiska seminariet vid Uppsala universitet

Thapflett
Beaktningar D2817

Facs

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

OM
FRIHETSSTRAFFEN

AF

JOHAN HAGSTRÖMER.

(Ur Upsala Universitets Årsskrift 1875)

UPSALA 1875

ESAIAS EDQUISTS BOKTRYCKERI.

Innehåll.

Inledning	Sid. 1.
---------------------	------------

Förra afdelningen:

Öfversigt af den utländska rätten.

I. Äldre tiders rätt samt den nyare rätten intill slutet af det adertonde århundradet	2.
II. Reformrörelsen i slutet af det adertonde århundradet samt reformens utveckling i Amerika	6.
III. Den nyaste tidens rätt jämte en återblick å rättsutvecklingen inom hvarje särskildt land	14.
England och Irland	15.
Frankrike	39.
Tyskland	54.
Danmark	69.
Norge	87.
Finland	100.

Senare afdelningen:

Den svenska rätten.

I. Historisk öfversigt	111.
II. Den nu gällande rätten:	
Om arterna af frihetsstraff	144.
Om de tider, hvarå frihetsstraffen åläggas, och sättet för dessa tiders beräkning	145.
Om frihetsstraffens innehållsbestämningar	151.
III. Granskning af den svenska rättens frihetsstraff och förslag till en reform af desamma:	
Om straffets ändamål och fordringarna å hvarje straffart, som skall kunna tjäna detsamma	169.
Undersökning, i hvad mån de nuvarande frihetsstraffen uppfylla dessa fordringar	194.
Reformförslag	204.

Om frihetsstraffen

af

Johan Hagströmer.

Nästan inom alla land hafva frihetsstraffen i senare tider efterhand vunnit så vidsträckt tillämpning, att de öfriga straffarter, som ännu användas, vid sidan af dem äro af tämligen underordnad betydelse. Hos oss kan denna utveckling inom straffrätten anses hafva nått sin fullbordan med vår nu gällande strafflag. Den ytterligare utsträckning, som ännu på dödsstraffets och bötesstraffets bekostnad kan komma frihetsstraffen till del, måste alltid blifva obetydlig i jämförelse med det utrymme, de redan vunnit. Redan nu är straffarbete eller fängelse det vanliga straffet för hvarje brott, som är af någon betydelse. Frihetsstraffens beskaffenhet är därför bestämmande för karaktären af hela vårt straffsystem, och deras ändamålsenligare anordning den väg, hvarå detta måste vidare utbildas och fullkomnas. Hela den afdelning af straffrätten, hvilken behandlar straffmedlen, sammanfaller i följd häraf numera i det närmaste med kapitlet om frihetsstraffen. Det är detta kapitel i den svenska straffrätten, som vi företagit oss att i det följande behandla. Vi vilja skildra de svenska frihetsstraffen, sådana de varit och sådana de äro, och till sist jämväl försöka en behandling af ämnet ur kriminalpolitisk synpunkt. Några detaljerade förslag tillämna vi ej; men den riktning, hvari reformen bör gå, och de grundsatser, som böra vara ledande vid densamma, skola vi dock efter förmåga söka angifva.

Föremålet för vår framställning är altså egentligen den svenska rättens frihetsstraff. Ämnets natur fordrar dock ovilkorligen en inledande öfversigt öfver den utländska rätten. Utan en jämförande blick på dess forntida och nutida frihetsstraff kan den svenska rättens ståndpunkt icke rätt fattas och bedömas, och utan ledning af utlandets rika erfarenhet skulle ett förbättringsförsök å detta område ega ringa utsigt

till framgång. Innan vi öfvergå till framställningen af den svenska rätten, vilja vi därför kasta en blick på frihetsstraffens utveckling i främmande land och på de system af frihetsstraff, som för närvarande äro i användning därstädes. Altför sammanträngd får denna öfversigt af den utländska rätten icke blifva, om den skall motsvara sitt ändamål. En redogörelse för frihetsstraffens namn och tidslängder inom de olika lagstiftningarna skulle här icke göra tillfyllest. Först genom det sätt, hvarpå frihetsstraffen verkställas, erhålla dessa straff sitt bestämda innehåll.

Förre afdelningen.

Öfversigt af den utländska rätten.

I.

För den *romerska* republikens straffrätt voro frihetsstraff¹⁾ fullkomligt obekanta²⁾. Under kejsartiden inkommo däremot flera former däraf i den romerska straffrätten. Hit hörde arbete i bärgverken (*poena metalli*, *p. operis metalli*) och annat offentligt arbete (*opus publicum*) samt det egentligen blott för *honestiores* afsedda deportationsstraffet³⁾. Därjämte förekommer på ett och annat ställe i de romer-

¹⁾ Under frihetsstraff inbegripa vi i denna afhandling naturligtvis endast sådana straff, som medföra frihetens förlust genom inneslutning inom därför bestämda anstalter och områden. Under frihetsstraff i vidsträckt betydelse falla emellertid, ibland annat, äfven sådana straff, hvilka blott innebära förvisning ifrån ett visst land eller en viss ort.

²⁾ Detta är åtminstone den allmänna åsigten. Se ZUMPT, *Das Criminalrecht d. Röm. Republik* I, Berlin 1865, s. 395; GEIB, *Lehrbuch d. Deutschen Strafrechts* I, Leipzig 1861, ss. 19—22; jmf. äfv. REIN, *Das Criminalrecht d. Römer*, Leipzig 1844, s. 914. Af annan mening är BELTRANI-SCALIA, *Sul Governo e sulla riforma delle Carceri in Italia*, Torino 1868, ss. 113 o. f. Att fängelse redan under den republikanska tiden faktiskt blifvit användt till bestraffning, läser icke kunna bestridas, ehuru visserligen de flesta af de ställen, som anföras till stöd härför, äfven kunna afse fängelserna såsom förvaringsorter för missdådare i afvaktan på dom och bestraffning. Så LIVIUS I, 33: ... carcer ad terrorem incrementis audaciæ media urbe, imminens foro, ædificatur; CICERO, *Or. in Catilinam* II, 12. Se däremot LIVIUS XXXIX, 18, 19; CICERO, *Or. in Catilinam* IV, 4; SALLUSTIUS, *De conjur. Catil.* 51.

³⁾ Se angående detta och det romerska straffsystemet i allmänhet v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation als Strafmittel in alter und neuer Zeit*,

ska rättskällorna fängelse (*carcer*) använt såsom straff¹⁾, men den allmänna regeln var och förblef dock enligt ULPIANI utsago den, att fängelser skulle tjäna till att förvara människor, icke till att straffa dem²⁾.

I den *gammalgermaniska* straffrätten förekommer frihetens förlust såsom straff allenast under formen af trældom. Några ställen i Longobardernes och Västgoternes lagar och i de frankiska konungarnes kapitularier³⁾ tala äfven om fängelsestraff; men den användning häraf, hvarom dessa stadganden bära vittne, får väl tillskrifvas bekantskapen med den romerska eller kyrkliga straffrätten⁴⁾.

Inom den *kanoniska* rätten fick fängelsestraffet redan tidigt användning. Ursprungligen omfattade, som bekant, kyrkans egentliga straffrätt blott de andliges förseelser i ämbetet. För lekmän funnos visserligen penitenser stadgade, men, som det ankom på den felande att frivilligt åtaga sig desamma för att vinna försoning med kyrkan, kunde de icke betraktas som egentliga straff⁵⁾. Redan å detta stadium möter i de kanoniska rättskällorna fängelse stadgadt såsom straff för andlige, hvilka kränkt sin ämbetspligt. Det verkställdes antingen genom inspärning i kloster (*detrusio in monasterium*) eller ock i särskilda staffanstalter (*decanica, decaneta*)⁶⁾. Denna anspråkslösa karaktär af en blott disciplinär straffrätt öfver kyrkans egna tjänare bibehöll emellertid den kanoniska straffrätten icke länge. Under medeltiden indrog densamma inom sitt område ej blott alla af andlige begångna brott,

Leipzig 1859, 1 B. (äfven särskildt utgifven under titel *Die Deportationsstrafe im römischen Alterthum*).

¹⁾ Se de hos WALTER, *Geschichte des Röm. Rechts* II, Bonn 1861, ss. 487, 8; RUDORFF, *Römische Rechtsgeschichte* II, Leipzig 1859, s. 412 samt GEIB, *Lehrb. d. Deutschen Strafrechts* I s. 117 anförda ställen.

²⁾ *Curcer ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet* L. 8, § 9 D. de poenis (48: 19).

³⁾ Se hos OSENBRÜGGEN, *Das Strafrecht der Langobarden*, Schaffhausen 1863, ss. 29, 124; DAHN, *Westgothische Studien*, Würzburg 1874, ss. 196 o. f.; samt BELTRANI-SCALIA, *Sul Governo e sulla riforma delle Carceri in Italia* ss. 189 o. f.

⁴⁾ WILDA, *Das Strafrecht der Germanen*, Halle 1842, s. 519. Af annan mening är BELTRANI-SCALIA (anf. st. s. 196), hvilken anser fängelsestraffets användning hos germanerna böra tillskrifvas en *genesi naturale*.

⁵⁾ KÖSTLIN, *Geschichte des deutschen Strafrechts*, Tübingen 1859, ss. 48, 51.

⁶⁾ Se BELTRANI-SCALIA, *Sul Governo e sulla riforma delle Carceri in Italia* ss. 144 o. f.; WALTER, *Lehrb. des Kirchenrechts*, Bonn 1842, s. 407 och MÜNCHEN, *Das kanonische Gerichtsverfahren und Strafrecht* II, Köln 1874, s. 117 samt de därstädes anförda ställen i de kanoniska rättskällorna.

utan ett alt större antal af lekmanaförbrytelser. På detta sätt uppväxte i medeltidssamhället en kyrklig straffmakt öfver lekmän jämsides med den verldsliga, än konkurrerande med, än uteslutande, än fullständigande denna. Det kanoniska straffsystemet undergick under denna utveckling många förändringar. Bland dess straffformer bevarade emellertid fängelsestraffet sin plats, och detta straff blef nu jämväl användt å lekmän¹⁾.

Måhända tjänade detta af kyrkan ålagda fängelsestraff till förebild för de fängelsestraff, som under medeltiden förekomma i den verldsliga straffrätten, särskildt i städerna²⁾. Synnerligen rikligt bruk gjorde man dock icke af desamma. Århundraden igenom förekommo frihetsstraff egentligen blott för obetydligare brott, begångna af fattigt folk, som icke mäktade böta med penningar. När man i svårare fall icke föredrog att använda mer eller mindre gräsliga dödsstraff, så erbjöd landsförvisningsstraffet, med eller utan tillsats af stympningar och annan misshandel, en utväg att blifva brottslingen kvitt, som man ganska flitigt begagnade³⁾. Så länge detta system af dödsstraff, stympningar och andra kroppsstraff samt landsförvisning uppbars af tidens anda, kunde enligt sakens natur frihetsstraffen aldrig komma till någon större användning. Dessa senare straff voro förenade med för mycken omgång och kostnad, för att de i någon nämnvärd grad skulle anlitas, så länge dessa andra långt bekvämare och billigare straffarter stodo till buds. Efterhand begynte emellertid i straffrätten något mildare åsichter göra sig gällande. Man började rygga tillbaka för ett idkeligt användande af dödsstraff och stympningar, och landsförvisningsstraffet befanns leda till ett utbyte landen emellan af förbrytare, hvilket ingalunda bidrog till rättstillståndets tryggande. I den mån dessa straffarter utträngdes, vunno frihetsstraffen större användning. Huruvida detta verkligen var en öfvergång till något bättre, kunde

¹⁾ Se MEIER, *Institutionen d. deutsch. Kirchenrechts*, Göttingen 1856, s. 574; GEIB, *Lehrb. d. Deutsch. Strafrechts* I s. 149 samt de där anförda kanoniska rättskällor. Jmf. äfv. DU BOYS, *Histoire du droit criminel des peuples modernes*, Paris 1854, ss. 445, 6.

²⁾ OSENBRÜGGEN, *Das Alamannische Strafrecht im deutschen Mittelalter*, Schaffhausen 1860, ss. 95 o. f.; JICINSKY, *Über die Lehre von den Strafmitteln i Oesterreichische Vierteljahresschrift für Rechts- u. Staatswissenschaft* XIII (Wien 1864) s. 139.

³⁾ ROSSHIRT, *Entwicklung d. Grundsätze d. Strafrechts*, Heidelb. 1828, § 80; RÖDER, *Besserungstrafe und Besserungstrafanstalten als Rechtsforderung*, Leipz. u. Heidelb. 1864, ss. 49, 50; OSENBRÜGGEN, *Das Alamannische Strafrecht* s. 96.

emellertid länge dragas i tvifvelsmål. Ty så, som frihetsstraffen en lång tid bortåt verkställes, voro de väl näppeligen mänskligare straff, än förlust af lif eller lem. Om att anlägga särskilda anstalter för verkställighet af frihetsstraff var på länge icke fråga. Fångarne inhystes hvar sig bäst göra lät, i gamla torn eller hvalf, ofta i underjordiska hålor, och sedan lemnades de utan vidare tillsyn att försmäkta i fängelsernas mörker, köld och osnygghet¹). Något ordnad arbete förekom knappast någonstades. När någon gång straffångar sysselsattes, sökte man därmed åstadkomma en så känbar skärpning af frihetsstraffet som möjligt. Antingen valdes tunga och svåra arbeten, hvilkas förrättande var förbundet med fysiskt kval och pina eller sådant arbete, som kunde ingifva skräck genom den smälek och förödmjukelse, som därmed förenade sig.

De första egentliga straffanstalter, som möta inom frihetsstraffens historia, äro *tukthusen*. De äldsta tukthusen grundades under 16:de århundradets senare hälft i England och Holland (i London 1552 och i Amsterdam 1595). Efter dessa mönster uppstodo sedan tukthus i så godt som alla land. Hvad som i synnerhet bidrog till denna systemets utbredning, var den stora vinst, tukthusen gäfvö eller åtminstone sades gifva. Det uppgafs, att tukthusen en lång tid bortåt inbragte dubbelt så mycket som de kostade²). Ursprungligen voro dessa anstalter ingalunda bestämda till straffängelser. Till en början inhystes där endast tiggare, landsstrykare, zigenare, liderliga kvinspersoner och genstridiga barn, men icke egentliga förbrytare³). Man fann emeller-

¹) CARPZOV, *Practica rerum criminalium* P. III (Ed. III, 1652) qu. 111, n:o 45: Ignotæ sane non sunt querelæ de carcere, qui ut plurimum in Germania perhibetur esse locus subterraneus, horribilis et immundus. Unde sæpius fit, quod incarcerati tædio carceris et instinctu Diaboli sibi ipsis vitam adimant; OLDEKOP, *Observationes criminales*, (1654) Tit. III obs. 16: Carcer est locus horribilis propter immundiciam, quæ in carceribus reperitur. Imo vero carcer est vivorum sepultura; DAMMHOUDER, *Praxis rerum criminalium* II (1575) ss. 29 o. f. Se också WAGNITZ, *Histor. Nachrichten und Bemerkungen über die merkwürdigsten Zuchthäuser in Deutschland* II, 2, Halle 1794, s. 230. Jmf. FREUDENTHEIL i *Arch. des Crim.-rechts* 1838 Beilageheft ss. 43, 44 och NÖLLNER, *Ein Beitrag zur Geschichte des Gefängniswesens* i *Jahrb. f. Gefängnissskunde* IV (1844) ss. 375 o. f.

²) DÖPLER, *Theatrum poenarum, suppliciorum et executionum criminalium oder Schauplatz der Leibes- und Lebens-Straffen* I, Sondershausen 1693, ss. 704 o. f.

³) DÖPLER, *Schauplatz d. Leibes- u. Lebens-Straffen* I s. 704; ZÜLLICH, *Ergasteria disciplinaria, vulgo Die Zuchthäuser*, Jena 1670, c. III: De per-

tid snart, att det kunde löna sig att på samma sätt taga vara på dessas arbetskrafter. Det blef då vanligt att äfven sända förbrytare till tukthusen, och dessa antogo härigenom alt mera karaktären af verkliga straffanstalter. Hvad som utmärkte dessa straffanstalter eller åtminstone de bättre af dem, var den ordning och renlighet, som herrskade därstädes, samt framför alt det jämna arbete, hvartill fångarne höllos. Härigenom afstucko tukthusen bjärt emot tidens öfriga fångelser, i hvilka fångarne mestadels utan tillsyn öfverlemnades åt lättjefull overksamhet. Detta var systemets ljusa sida. Men det egde äfven en annan. Gamla förhårdade brottslingar, utblottade lättingar och vanartiga barn inhystes om hvarandra i dessa anstalter, och denna af så skilda element sammansatta befolkning hölls om dagarne till gemensamt arbete och fördes om nätterna samman i gemensamma sofsalar. Detta besmittande umgänge ledde därtill, att tukthusen, hvilkas uppfostrande och förbättrande kraft man en tid i vältaliga ordalag prisat¹⁾, i verkligheten blefvo högskolor för laster och brott²⁾. För öfrigt inrymdes å tukthusen, där sådana inrättades, långt ifrån alla, som undergingo frihetsstraff. Den stora mängden af förbrytare förblef under samma eländiga behandling som förut. Någon egentlig reform af fängelsesystemet var således med deras inrättande icke genomförd. Några alster af ett vaknad intresse för fängelsernas förbättring voro de väl håller icke.

II.

I slutet af det adertonde århundradet ingick ett nytt tidskifte i frihetsstraffens historia. Från den tiden förskrifver sig det numera öfver alt utbredda sträfvandet efter en förbättring af frihetsstraff och fängelseväsen. Åran af att hafva varit denna reformrörelses egentlige upphofsman tillkommer obestridd engelsmannen JOHN HOWARD. Knapast var väl någonstädes i Europa under förra århundradet fängelser-

sonis in ergasteria detrudendis; WÄCHTER, *Über Zuchthäuser und Zuchthausstrafen*, Stuttgart 1786, ss. 32 o. f.

¹⁾ Se ZÜLLICH, *Ergasteria disciplinaria* inledn. och Cap. I samt hos WAGNITZ, *Histor. Nachr. u. Bemerk. über die merkw. Zuchth. in Deutschland* I, Halle 1791, s. 22.

²⁾ Ett och annat lysande undantag gafs det dock. Ett sådant var det 1772 anlagda tukthuset i Gent, efter hvars mönster ett annat tukthus år 1776 grundades i Vilvoorde i Brabant. Fångarne sofo här i skilda celler. LUCAS, *Du système pénitentiaire en Europe et aux États-Unis* II, Paris 1830, ss. 243 o. f.

nas tillstånd sämre än i England, hvars strafflagstiftning öfver hufvud den tiden var en af de hårdaste och blodigaste i hela den kristna världen¹⁾. Enligt *common law* var livets förlust straffet för så godt som alla brott af någon betydighet. Mildrade seder kräfde dock i sinom tid en sparsammare användning af detta straff, och det blef då nödvändigt att finna andra straffarter, hvilka man i motsats mot dödsstraffet benämnde *secondary punishments*. Den straffart, som härvid fick mesta användningen, blef transportation öfver hafvet. På samma gång, som den tjänade såsom straffmedel, erbjöd den en välkommen utväg till förverkligande af de kolonisationsplaner, som nya världens upptäckt framkallat²⁾. För *common law* var denna straffart okänd. Första spåret af en användning af densamma förekommer under Drottning Elisabeths regering. Under Stuartarne blef den upptagen i det allmänna straffsystemet, och efter *the Act 4 Georg I c. 11* (1717)³⁾, kunde den betraktas såsom hufvudstraffet inom den engelska lagstiftningen. Genom denna akt blef nämligen transportation det allmänna straffet för alla grofva brott (*felonies*), för hvilka ej dödsstraffet bibehölls. Endast för obetydligare förseelser (*misdemeanours*) dömdes till fängelserna (*gaols*) eller tukthusen (*houses of correction*)⁴⁾. Genom samma 1717 års akt fick transportationsstraffet först ett fullt lagbestämt innehåll, hvarvid tvångsarbete inlades såsom ett moment i detsamma. Detta tvångsarbete bragte emellertid staten icke själf till verkställighet, utan den ingick aftal med enskilde, hvilka emot att de fortskaffade förbrytarna till kolonierna erhöilo en rätt till desses arbetskrafter, öfver hvilken de kunde förfoga efter behag⁵⁾.

¹⁾ FALCK, *Über die neueren Versuche zur Verbesserung der Gefängnisse und Strafanstalten*, von DAVID, Kiel 1842, s. XI. Ett försök till en historisk förklaring häraf återfinnes hos MITTERMAIER, *Das Englische Criminalrecht in seiner Fortbildung, vorzüglich durch die neuesten Parlamentsacten i Krit. Zeitschr. f. Rechtswissenschaft u. Gesetzgebung des Auslandes I*, Heidelberg 1829, ss. 28 o. f.

²⁾ Angående det engelska transportationsstraffets uppkomst och utveckling se framför alt v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* 2 B.

³⁾ Se hos v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* ss. 173 o. f.

⁴⁾ Jmf. MITTERMAIER, *Neueste Nachrichten über die Wirksamkeit des englischen Strafsystems i Krit. Zeitschr. f. Rechtswissenschaft u. Gesetzgebung d. Auslandes V*, Heidelb. 1833, ss. 351 o. f. Tukthusen, hvilka efter det vid Bridewell i London anlagda ofta benämnas *Bridewells*. voro i England, som i andra land, ursprungligen blott bestämda för lösdrivare, men blefvo så småningom jämväl använda till straffängelser. För många förseelser stadgades alternativt fängelse och tukthus. GNEIST, *Geschichte und heutige Gestalt d. engl. Communalverfassung II*, Berlin 1863, ss. 746 o. f.

⁵⁾ v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* ss. 177 o. f.

Transportationen försiggick under förra århundradet till Amerika. Så länge de fria nybyggarnes antal där var ringa, hade desse intet att invända emot förbrytareimporten, som tillförde dem hvad de nya anläggningarna mest ledo brist på, nämligen arbetskrafter. Men i den mån den fria befolkningen ökades och ett ordnad samhällsskick utbildade sig i kolonierna, började en alt bestämdare motvilja emot att vidare emottaga förbrytare utveckla sig därstädes. Välbekant är Franklins fråga, hvad England skulle sagt, om Amerika till tack för transportationen årligen föranstaltat sändningar af skallerormar till dess kuster. Att England trots alla protester från koloniernas sida fortsatte med transportationen, blef en af klagopunkterna emot moderlandet. Frihetskrigets utbrott satte slutligen en gräns för densamma, och England nödgades för en tid bortåt behålla sina förbrytare i hemlandet. Vid denna tid var det, som HOWARD uppträdde¹⁾. Howard hade själf en tid varit i krigsfångenskap hos fransmännen och därunder af egen erfarenhet lärt känna, huru den tidens fångar behandlades. Såsom *sheriff* i sin hemort fick han sedermera uppsigt öfver dess fängelser, och upprörd af alt det elände, hvarmed han därvid kom i beröring, företog han flera resor i England för att undersöka dess öfriga fängelser. Dessa resor utsträckte han därefter till de flesta europeiska land. I sitt verldsbekanta arbete *The state of the prisons*²⁾ offentliggjorde han resultatet af denna sin rika erfarenhet. Han skildrade däri det ytterligt eländiga lif, hvilket fördes af den tidens fångar, innestängde som de voro, gäldfångar tillsammans med straffångar, gamla med unga, ofta män med kvinnor, antingen i underjordiska hålor, där vattnet ofta stod flera tum öfver marken, eller i trånga, förpestade rum utan tillfälle att någonsin vistas i det fria³⁾. Detta var visst icke första gången behovet af en förbättring i fängelseväsenet uttalades; men

¹⁾ Howard föddes 1726 och dog under en resa i Ryssland i Cherson 1790. Hans lif och karaktär skildrar, bland andra, BELLOWS i *Transact. of the Congr. of London* (1872) ss. 739 o. f.

²⁾ *The state of the prisons in England and Wales with preliminary observations and an account of some foreign prisons*, 1:sta uppl. Warrington 1777 (med appendix af år 1780). I det följande citeras 4:de upplagan, tryckt i London 1792. Ytterligare utgaf Howard *An account of the principal Lazarettos in Europe together with further observations on some foreign prisons and hospitals and additional remarks on the present state of those in Great Britain and Ireland*, Warrington 1789. En andra upplaga däraf utkom i London 1791. Vi hänvisa i det följande till denna andra upplaga. Förstnämnda arbete öfversattes på flera språk.

³⁾ Se särskildt hans «General view of distress in prisons» i *The state of the prisons* ss. 4 o. f.

ingen hade före Howard gifvit en sådan skildring af felen och bristerna i det, som behöfde förbättras, ingen hade sålunda i alla enskildheter framlagt den dåvarande verkligheten i dess skärande motsats emot den upplysning och den humanitet, hvaraf tiden dock ville berömma sig. Också lyckades det Howard att nästan öfveralt i Europa väcka intresse för den sak, hvaråt han med beundransvärd uthållighet och själfuppooffring odeladt egnade de 17 sista åren af sitt lif. I sitt hemland hördes han redan 1774 inför Underhuset, och tvänne parlamentsakter, den ena afsedd att befria fångarne från fångvaktarnes prärierier, den andra åsyftande att befordra sundhet och renlighet inom fångelserna blefvo resultatet häraf¹⁾.

En lindring i fångarnes fysiska lidanden var dock ej alt hvad Howard åsyftade. Åt det sedliga elände, som fångelserna hyste och alstrade, egnade han i än högre grad sina omsorger²⁾. Att orsaken till detta väsentligen låg i det ohindrade umgänget brottslingarne emellan, stod klart för honom, och det var också detta, han främst riktade sig emot. Fångarnes åtskiljande nattetid samt afskiljande af män från kvinnor, af unga brottslingar från gamla förhårdade förbrytare uppställde han därför alt ifrån början såsom en bestämd fordran³⁾. Senare uttalade han sig för fångarnes isolering från hvarandra så dag, som natt⁴⁾. Anläggningen af nya straffanstalter, byggda på de grundsatser, Howard uppställt, blef verkligen genom *st. 19 Georg III c. 74* (1779)⁵⁾ påbjuden, och Howard blef själf en af dem, som betroddes med planens förverkligande. Arbetet härå strandade emellertid på stridigheter angående lämpligaste platsen för den första anstalten, och Howard nedlade det uppdrag han fått⁶⁾. Vid denna tid hade ett nytt fält för transportationen öppnat sig å det genom Cooks resor bekanta australiska fastlandet. Visserligen höjde sig många röster för transportationens afskaffande, men det gamla systemets anhängare segrade dock. Man hoppades genom återupptagandet af transportationen möjligen kunna i Australien vinna ersättning för förlusten af de amerikanska kolonierna, och i hvarje fall såg man däri en utväg att undgå de stora kostnader, som voro förenade med anläggning-

¹⁾ Se hos MAHON, *History of England* (Tauchn. ed.) VII, s. 358.

²⁾ *The state of the prisons* ss. 8 o. f. samt ss. 12 o. f. («Bad customs in prisons»).

³⁾ Se särskildt *The state of the prisons* ss. 22, 39.

⁴⁾ *An account of the principal Lazarettos* ss. 220 o. f. («Remarks on penitentiary houses»).

⁵⁾ Kallad *the Howard penitentiary Act*.

⁶⁾ *An account of the principal Lazarettos* s. 226.

gen af nya straffanstalter. År 1787 afgick den första förbrytaretransporten till Australien, och därmed var fängelsefrågan för denna gång trängd tillbaka i England.

Rörelsen för en reform af frihetsstraffen gick dock icke förlorad. Från England hade den utbredd sig till Amerika, dit den särskildt öfverförts af Franklin. Så länge de nordamerikanska kolonierna lydde under England, hade samma hårda och blodiga straffrätt gällt där, som i moderlandet. En och annan stat, hvilken, såsom Pennsylvanien under Penn, antagit mildare strafflagar, hade tvungits att åter uppgifva dessa och underkasta sig moderlandets barbariska straffrätt¹⁾. Knappt var dock skilsmässan från moderlandet fullbordad, förrän inom de särskilda staternas strafflagstiftningar en reaktion emot den påtvungna strängheten inträdde. Dödsstraffets användning inskränktes betydligt, stympningar, brännmärkningar och andra dylika straff afskaffades, och straffarbete och fängelse blefvo så godt som de enda straffarterna. I sammanhang härmed kom frågan om en reform af straffanstalterna å bane i flere stater. Denna reformrörelse fick sin utgångspunkt i Pennsylvanien, hvarest man år 1787²⁾ i Filadelfia stiftade ett sällskap för lindring af eländet i de allmänna fängelserna (*Society for alleviating the miseries of public prisons*), hvilket skall hafva trädt i förbindelse med Howard³⁾. Detta sällskaps verksamhet blef af världshistorisk betydelse. Genom detsamma utbildades så småningom ett nytt system för verkställigheten af frihetsstraff, hvilket snart förvärfvade anhängare jämväl i Europa och hvars fullständiga genomförande än i dag af mången anses såsom det rätta sättet att lösa fängelsefrågan.

I Pennsylvanien hade, som bekant, isynnerhet kväkare slagit sig ned; särskildt bestod Filadelfias befolkning så godt som uteslutande däraf. Desses religiösa åskådning gaf till en stor del de åsigter i fängelsefrågan, hvilka här utvecklade sig, deras karaktäristiska färg. Genom inspärning i en enslig cell, hvarest all förströelse saknades, skulle förbrytaren tvingas att rikta sina tankar på sig själf. Arbeta finge han ej, ty arbete förde tanken på timligt förvärf. Besök medgäfvos icke håller. Eftertanke i ensamheten i förening med läsning af bibeln och lämpliga uppbyggelseskrifter skulle leda till en inre förändring,

1) JULIUS, *Nordamerikas sittliche Zustände* II, Leipzig 1839, ss. 13, 14.

2) Redan år 1776 hade Franklin jämte andra grundat ett sällskap för fängelsernas förbättring, men detta hade kort därefter, då de engelska trupperna besatte Filadelfia, åter blifvit upplöst. JULIUS, *nyss anf. st.* ss. 14, 121.

3) JULIUS, *Nordamerikas sittl. Zustände* II, s. 123.

och då denna var åvägabrakt, borde brottslingen lösgifvas. Icke såsom en straffvärd brottsling, utan såsom en vilsekommen syndare, hvilken gjorde bot, (*penitent*) borde fången anses och behandlas, och fängelserna skulle därför egentligen icke vara och benämnas straffanstalter, utan anstalter för botgörande (*penitentiaries*)¹⁾.

Dessa åsikter vunno utom Pennsylvanien långt ifrån allmänt erkännande. I andra stater bekämpades de på det lifligaste. I New-York bildade sig ett sällskap för fängelseucht (*Association for prison discipline*). De åsikter, som från dess sida framställdes, lade åter synnerlig vikt vid att fången vandes vid arbete, punktlighet och ordning. Fängelserna skulle vara arbetshus (*workhouses*), och fångarne skulle under sträng tukt känna, att det var straff, de ledo. Det förderfliga i det gamla gemensamhetssystemet låg enligt denna åsigt icke i fångarnes samvaro, utan i deras frihet att meddela sig med hvarandra. Det borde således göra tillfyllest att utestänga allt tankeutbyte fångarne emellan. Om nätterna skulle de därför sofva hvar och en i sin cell, om dagarne arbeta gemensamt i mindre grupper under noggrann uppsigt, och vid strängt straff skulle det vara dem förbjudet att någonsin samtala eller med miner eller åtbörder meddela sig med hvarandra²⁾. På denna stränga tystnad lade man stor vikt och väntade sig mycket däraf. Också fick hela systemet häraf namnet tystnads-systemet (*the silent system*), hvaremot det system, som i Filadelfia ut-

¹⁾ LUCAS, *Du système pénitentiaire en Europe et aux États-Unis* II, Paris 1830, ss. 107 o. f.; JULIUS, *Nordamerikas sittl. Zustände* II, ss. 148 o. f.; BEHREND, *Geschichte der Gefängnisreform*, Berlin 1859, ss. 6 o. f. (ett arbete, som dock i vissa delar icke är synnerligen tillförlitligt, hvilket omdöme i än högre grad gäller EBERTYS underbara opus *Das Gefängniswesen in seinem Zusammenhange mit der Entwicklung der Strafrechtspflege überhaupt*, Dresden 1858). Se äfv. i fråga om de amerikanska fängelsesystemen i allmänhet DE BEAUMONT et DE TOCQUEVILLE, *Du système pénitentiaire aux États-Unis*, Paris 1833; CRAWFORD, *Report on the Penitentiaries of the United States*, 1834, samt af senare författare BRUUN, *Om Fuldbyrdelse af Strafarbeide*, Kjöbenhavn 1867, ss. 6 o. f.

²⁾ LUCAS, *Du système pénitentiaire* ss. 162 o. f.; JULIUS, *Nordamerikas sittl. Zustände* II ss. 148 o. f.; BEHREND, *Geschichte der Gefängnisreform* ss. 8 o. f. Elementen i detta system träffar man redan tidigt. Tystnadstrång och, såsom det synes, äfven särskilda soffrum, fann HOWARD i en år 1704 i Rom inrättad straffanstalt för unga förbrytare, hvilken inskrift: «Parum est coercere improbos poena, nisi probos efficias disciplina» genom honom blifvit verldsbekant (*The state of the prisons* s. 114), och nattceller förekomma, såsom ofvan nämnts, redan i tukthusen i Gent och Vilvoorde under förra århundradet.

bildat sig, efter sin hufvudprincip benämndes ensamhetssystemet (*the solitary system*) eller cellsystemet.

Hvardera af dessa system förvärfvade sig sina anhängare och vedersakare, och det uppstod sålunda i de Förenta Staterna tvänne skilda partier i fängelsefrågan, af hvilka hvardera sträfvade att få sina grundsatser genomförda. Först i det andra och tredje årtiondet af detta århundrade¹⁾ fingo dock dessa system någon användning i större skala. De första försök, som härvid gjordes med det filadelfiska systemet, voro bedröfliga nog. Den ytterliga ensamheten och enformigheten framkallade själfmord, vansinne och sinnesslöhet ibland fångarne. Man nödgades därför snart att något mildra systemets stränghet. Till en början uppgaf man den absoluta ensamheten och medgaf besök af gudfruktiga människovänner samt föranstaltade religiös undervisning af särskildt anställda lärare. Men arbete ville man dock icke tillåta, på det fången icke måtte förströs i sin eftertanke öfver de meddelade lärdomarne och förmaningarna. Dessa modifikationer gjorde emellertid icke tillfyllest. Till slut måste man äfven medgifva arbete i cellerna och undervisning i allehanda nyttiga kunskaper²⁾. Mönsterfängelser efter detta system blefvo *Western Penitentiary* (1826) och *Eastern Penitentiary* (1829), båda i Pennsylvanien.

Det andra systemet, tystnadssystemet, blef första gången tillämpadt år 1823 inom fängelset i Auburn (i staten New-York), och det benämnes med anledning häraf vanligen det *auburnska systemet*. I sin första användning vann detta system mycken beundran. Så småningom uppdagade man dock väsentliga brister i detsamma. För att upprätthålla tysthetsbudet fordrades det en ytterst talrik uppsyningspersonal samt en ögonblicklig och sträng bestraffning af hvar och en, som sökte öfverträda detsamma. Den talrika uppsyningspersonalen föll sig naturligtvis synnerligen dyrbar, och de stränga bestraffningarna af hvarje försök att tillfredsställa det naturliga behovet att meddela sig med andra alstrade och underhöllo trots och förbittring i fångarnes sinnen. Dessutom befanns det, att man oaktadt all stränghet i tillsyn och bestraffning icke vann hvad man åsyftade. Fångarne uppfunno ändock alltid sätt att meddela sig med hvarandra. Äfven detta system har

¹⁾ Angående det filadelfiska systemets första användning på 1790-talet och dess sedermera iråkade förfall se LUCAS, *Du système pénitentiaire* II s. 5 o. f.; JULIUS, *Nordamerikas sittl. Zustände* ss. 123 o. f. Det första amerikanska cellfängelset skildrades redan af LA ROCHEFOUCAULD-LIANCOURT, *Les prisons de Philadelphie*, Philad. et Paris 1796.

²⁾ LUCAS, *Du système pénitentiaire* II ss. 142 o. f.; BEHREND, *Geschichte d. Gefängnisreform* ss. 13 o. f.

därför i tidernas lopp blifvit underkastadt modifikationer i sin stränghet. Dessa modifikationer kommo väl här ej så snart, som i fråga om det filadelfiska systemet, men så angingo de också hvad som var eller åtminstone af systemets anhängare betraktades såsom själfva hufvudprincipen, nämligen det stränga tysthetsbudet. Detta har man på senare tider börjat frånträda i Amerika. Under arbetet få fångarne visserligen ej inlåta sig i samtal, men under afbrotten i arbetet och efter dess slut tillåtes det dem att utbyta några ord med hvarandra ¹⁾).

Striden emellan de filadelfiska och auburnska systemen eller, som de numera efter de modifikationer, som de undergått, vanligen benämnas, *the separate* och *the congregate systems*, kan ännu icke anses såsom utkämpad inom de Förenta Staterna ²⁾). Inom de flesta staterna herrskar dock för det närvarande det auburnska systemet, ehuru mer eller mindre strängt genomfördt. Det filadelfiska systemet har egentligen aldrig lyckats tillvinna sig något varaktigare erkännande utom Pennsylvaniens gränser. Inom dessa är dess användning än i dag i det närmaste inskränkt. Mångenstädes tillämpas emellertid faktiskt alls intet system i följd af bristande kontroll från någon öfverordnad myndighets sida. Icke ens för de särskilda staterna finnes i allmänhet någon myndighet med högsta ledningen af dess samtliga fängelser ³⁾).

Till sist må nämnas, att för unga förbrytare sedan långt tillbaka funnits särskilda straffanstalter, *reformatories*. Hvarken det filadelfiska eller det auburnska systemet afsåg eller blef användt å mycket unga brottslingar ⁴⁾), utan dessa underkastades och underkastas än i

¹⁾ BEHREND, *Geschichte d. Gefängnisreform* ss. 35, 36; MITTERMAIER, *Der gegenwärtige Zustand d. Gefängnisfrage*, Erlangen 1860, s. 12; WINES, *Report on the International Penitentiary Congress of London (1872), to which is appended the second annual report of the National Prison Association of the United States, containing the transactions of the National Prison Reform Congress, held at Baltimore*, Washington 1873, s. 425 m. fl. ställen. Jmf. dock darsammastädes ss. 415, 420, 427. Sistnämnda verk betecknas i det följande med *Transact. of the Baltimore congr.*

²⁾ Fängelserna äro i allmänhet af två slag, *state prisons*, hvari längre tids frihetsstraff verkställes, och *county prisons* för ransakningsfångar och straffångar å kortare tid. I några stater finnas ett tredje slags fängelser, hvilka bära olika namn, såsom *houses of correction*, *workhouses* o. s. v. samt stå emellan *state prisons* och *county prisons*. Se *Transactions of the National Congress at Cincinnati*, Albany 1871, s. 17.

³⁾ *Transactions of the International Penitentiary Congress, held in London 1872*, London 1872, (angifves af oss med *Transact. of the Congr. of London*) ss. 254, 5; 279, 80 samt *Transact. of the Baltimore congr.* ss. 375 o. f.

⁴⁾ LUCAS, *Du système pénitentiaire* II ss. 204 o. f.; JULIUS, *Nordame-*

dag en särskild behandling i nyssnämnda anstalter, hvilka antingen äro statsanstalter eller understödas af det allmänna och i hvarje fall ingå såsom integrerande beståndsdelar i staternas straffsystem. Resultaten af straffbehandlingen i dessa *reformatories* betecknas såsom synnerligen tillfredsställande¹⁾.

III.

Under det fängelsereformen fortgick i Amerika, hade man i Europa varit upptagen af de krig och oroligheter, hvilka den franska revolutionen inledt; men, då freden och lugnet återväandt, kom jämväl här frågan om en reform af frihetsstraffen å dagordningen i de flesta land. Det var naturligt, att man härvid riktade sina blickar å Amerika, där tvänne fullständiga system utbildat sig, af hvilka hvartdera gjorde anspråk på att innehålla den stora frågans rätta lösning. Striden om deras inbördes företråde öfverflyttades nu äfven på europeisk mark.

I början var det hufvudsakligen det auburnska systemet, som vann anhängare, och i ett och annat land började detsamma att åtminstone delvis tillämpas. Orsaken till denna systemets framgång låg otvifvelaktigt till en stor del däri, att man trodde sig kunna ombilda de gamla straffanstalterna efter detta system och sålunda inom kort tid och utan altför stora kostnader genomföra reformen. På 1830:talet utskickade emellertid de europeiska regeringarna till Amerika personer med uppdrag att studera därvarande system för verkställigheten af frihetsstraff. Så utsände England 1833 CRAWFORD, Frankrike 1831 DE BEAUMONT och DE TOCQUEVILLE samt 1836 DEMETZ och BLOUET, Hamburg 1834 JULIUS. På dem gjorde i allmänhet det filadelfiska systemet långt fördelaktigare intryck, än det auburnska. Till stor del var det väl desses berättelser, som orsakade, att ifrån medlet af 1830:talet det filadelfiska systemets anhängare allt mera fingo öfvervägten. En öfvermåttan rik litteratur uppstod, hvilken framhöll systemets fördelar²⁾, och på fängelsekongresserna i Frankfurt 1846 och i Brüssel 1847³⁾

rikas sittl. Zustände II ss. 331 o. f.; CRAWFORD, *Report on Penitentiaries* ss. 42 o. f.; MITTERMAIER i *Archiv d. Crim.-rechts* 1841 ss. 169 o. f.

¹⁾ SANBORN i *Transact. of the Congr. of London* ss. 282 o. f. Se äfv. *The Law Magazine and Law Review* XLIX (London 1868) ss. 51 o. f.

²⁾ Bland de främste förkämparne för detta system må nämnas tyskarne JULIUS, MITTERMAIER, RÖDER och FÜESSLIN, fransmannen MOREAU-CHRISTOPHE, belgiaren DUCPÉLIAUX och holländaren SURINGAR.

³⁾ De å 1846 och 1847 års fängelsekongresser fattade beslut finnas i

uttalade de församlade sig nästan enhälligt för detsamma. Enahanda blef förhållandet tio år därefter å den då hållna Frankfurterkongressen¹⁾. Land efter land började så småningom inreda sina fängelser efter cellsystemet, och länge såg det ut, som om det endast var finansiella svårigheter, som hindrade systemets fullständiga förverkligande, och som om det förr eller senare skulle blifva allena herrskande i alla land. Den följande öfversikten skall emellertid utvisa, att detta hittills ingalunda blifvit fallet, och att en sådan utgång icke håller för framtiden lärer vara att förvänta.

England och Irland.

I England hade, såsom ofvan nämnts, transportationen år 1787 åter blifvit upptagen, och den verkställdes numera till Australien, där New South Wales och Van Diemens land blefvo de förnämsta straffkolonierna²⁾. Den var och förblef fortfarande straffet för så godt som alla brott af någon betydighet, hvilka icke drabbades af dödsstraff. Minsta transportationstiden var 7 år, men, som de transporterade esomoftast saknade medel att efter strafftidens slut återvända till hemlandet, blef viss tids transportationsstraff vanligen i själfva verket ett lifstidsstraff³⁾. Emellan detta lifstidsstraff och fängelse, som aldrig ådömdes annat än på kortare tid, kände den engelska rätten intet medelstraff.

Under de första tiotalen efter det transportationen till Australien begynt, användes de transporterade brottslingarne mestadels till arbeten för det allmännas räkning. När längre fram de fria kolonisternas antal tillväxte, och arbetskrafter inom kolonierna fingo allt starkare efterfrågan, blef det vanligt, att brottslingarne öfverlemnades i tjänst hos enskilda. Från början af 1820:talet blef detta den allmänna formen, hvori de transporterades straff verkställdes, ehuru visserligen jämsides därmed (enligt regeln såsom de första stadierna i

öfversättning intagna i *Juridiskt Arkiv* XIX ss. 37 o. f. Ett sammandrag af förhandlingarna vid dessa kongresser återfinnes hos SPARRE, *Om Penitentiärssystem och Kriminal-lagstiftning* I, Stockholm 1848.

¹⁾ För kongressens resultat redogör MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1857 ss. 497 o. f. (svensk öfversättning i *Juridiskt Arkiv* XXXII ss. 221 o. f.)

²⁾ De öfriga straffkolonierna, och däribland till en början Norfolk Island, upptogo icke omedelbart från England transporterade brottslingar, utan voro afsedda för dem, hvilka inom själfva kolonierna gjort sig skyldiga till sådana brott, som enligt den engelska lagen drabbades af transportation. v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* s. 311.

³⁾ v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* ss. 338, 339.

straffet) äfven användes arbeten i kolonialregeringens tjänst eller under dess uppsigt (i s. k. röjningskompanier, *clearing gangs*) för enskildes räkning¹⁾. Den transporterades ställning under detta *assignment system* blef i själfva verket icke stort bättre än slafveri. Hans öde berodde helt och hållet på husbondens karaktär och sociala ställning. Den ena straffängan kom i förhållanden, som skulle förefallit afundsvärda för en stor del af Englands fria arbetande befolkning, den andre hemföll åt ett öde, hvartill ingen af hemlandets uslast ordnade straffanstalter erbjöd något motstycke²⁾.

De mångfaldiga klagomålen öfver det herrskande transportationssystemet föranledde slutligen, att Underhuset år 1837 tillsatte en kommitté för att undersöka transportationsstraffets verksamhet såsom straffmedel och dess inflytande å samhällstillståndet i kolonierna. Denna kommittés *report* utföll emot hela denna straffart. Kommittén fann, att «the two main characteristics of transportation, as a punishment, are inefficiency in deterring from crime, and remarkable efficiency, not in reforming, but in still further corrupting, those who undergo the punishment»³⁾. Den föreslog därför denna straffarts utbyte emot fängelsestraff och straffarbete, verkställt antingen i hemlandet eller uti straffanstalter, anlagda i kolonierna å sådana platser, där inga fria kolonister funnos och dit icke håller någon fri invandring i framtiden skulle tillåtas. Så långt som till transportationens afskaffande kom det emellertid icke denna gång. Dock inskränktes betydligt det område, hvartill den egde rum, i det nämligen New South Wales förklarades för en fri koloni. Assignmentssystemet afskaffades. I stället antogs ett nytt system, *the probation system*, enligt hvilket de transporterade skulle utstå sitt straff i flera stadier⁴⁾, genom hvilka de ryckte upp allt eftersom deras uppförande i kolonien gjorde dem därpå förtjänte. På detta sätt kunde den transporterade, om han uppförde sig väl, vinna ett fripass (*ticket of leave*), som gaf

¹⁾ v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* ss. 295 o. f.

²⁾ Jmf. MARQUARDSEN, *Reform d. Freiheitsstrafen in England* i *Krit. Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes* XXII (1850) ss. 219 o. f.

³⁾ *Defects in the criminal administration and penal legislation of Great Britain and Ireland with remedial suggestions, issued by The Howard Association*, London 1872, s. 3. Jmf. MITTERMAIER, *Die neuesten Verhandlungen in England über den Zustand der Transportation und die Nothwendigkeit der Aufhebung dieser Strafart* i *Krit. Zeitschrift f. Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes* XIII (1841) ss. 401 o. f.

⁴⁾ Norfolk Island blef nu straffstation för den lägsta klassen af transporterade förbrytare. v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* s. 321.

honom rätt att arbeta för egen räkning, men som, i händelse han råkade på villovägar, blef honom fräntaget¹⁾. Van Diemens land befanns emellertid snart alldeles otillräckligt såsom ensam straffkoloni för den stora mängden af Englands förbrytare. Inom kort öfversvämmades hela ön af transporterade, bland hvilka all ordning och disciplin blef en omöjlighet²⁾. Man blef därför tvungen att i England på ett eller annat vis söka utvägar att i någon mån hämma strömmen af transporterade.

År 1833 hade, såsom ofvan nämnts, England utsändt WILLIAM CRAWFORD med uppdrag att taga kännedom om de amerikanska fängelsesystemen och att afgifva utlåtande om möjligheten och lämpligheten af deras användning å de engelska fängelserna. Crawfords utlåtande utföll till förmån för ensamhetssystemet. I fråga om straff å längre tid föreslog han emellertid endast dess användning såsom förberedelse till transportationen³⁾. På en sådan blandning af ensamhetsfängelse och transportation hvilade det nya *probation system*, som nu antogs. Ett storartadt mönstercellfängelse hade år 1842 blifvit fullbordadt i Pentonville invid London⁴⁾. Där skulle nu ett urval af dem, hvilka blifvit dömda till transportation, innan denna verkställdes, viss tid (i början 18, senare 12 månader) undergå fängelse i

¹⁾ Detta *ticket of leave*-system var ingalunda nytt. Det hade länge tillämpats af de australiska koloniernas guvernörer i kraft af deras makt och myndighet att, såsom dem godt syntes, förfoga öfver de deporterades arbetskrafter (se v. HOLTZENDORFF, *Die Kürzungsfähigkeit der Freiheitsstrafen*, Leipzig 1861, ss. 12 o. f.) Systemet erbjöd en utväg för kolonialregeringen att blifva kvitt alla omsorger och kostnader för underhåll och syselsättning i fråga om alla transporterade, som ej ingåfvo alt för stora farhågor för förnyade grofva brott. Någon tanke på systemets straffrättsliga fördelar låg säkerligen en lång tid bortåt icke under dess användning.

²⁾ *The Edinburgh Review* C (1854) ss. 578, 579; BÉRENGER i *Revue de Législation et de Jurisprudence* 1852 III ss. 36 o. f. (sedermera intaget i hans arbete *De la répression pénale* I, Paris 1855); v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* s. 321.

³⁾ CRAWFORD, *Report on the Penitentiaries of the United States, ordered by the House of Commons to be printed, 11 August 1834*, s. 38.

⁴⁾ Se angående detta fängelse, som tjänat till förebild för kontinentens större cellfängelser, den till flera språk öfversatta: *Report of the Surveyor-General of Prisons on the construction, ventilation and details of Pentonville Prison 1844*, London 1844; jmf. äfv. RUSSELL i *Verhandl. d. ersten Versamml. für Gefängnisreform*, Frankf. a. M. 1847, ss. 309 o. f. samt TELLKAMPE, *Über die Besserungsgefängnisse in Nordamerika und England*, Berlin 1844, ss. 57 o. f.

enrum¹⁾. Å deras uppförande i cellfängelset berodde det öde, som sedermera väntade dem i straffkolonien. Härefter bestämdes nämligen, å hvilket stadium den transporterade därstädes inträdde. Ett godt uppförande kunde till och med redan från fängelset förskaffa den till transportation dömde en *ticket of leave*, som efter ankomsten till kolonien gaf honom en nästan fullständig frihet, hvilken dock genom ett mindre godt uppförande kunde förverkas²⁾.

Det dröjde ej länge, innan i systemet upptogs ett nytt hufvudstadium. Cellfängelserna måktade ej i någon nämnvärd grad minska exporten af förbrytare, och det var och förblef en omöjlighet att inom de koloniala anstalterna finna utrymme för de transporterades sysselsättning med straffarbete. Man blef altså nödd och tvungen att inom Englands egna gränser förlägga verkställigheten däraf. Så uppstodo straffanstalterna å Portland och vid Dartmoor³⁾, i hvilka straffångarne, fördelade i trenne klasser, höllos till gemensamt arbete och hvarifrån de efter en strafftid, hvars längd berodde på deras

¹⁾ Till en del användes äfven fängelset i Millbank för samma ändamål (6 & 7 Vict. c. 26 s. 14.) Detta, jämväl vid London belägna, fängelse, det första statsfängelse, hvari cellsystemet tillämpades i England, fullbordades år 1822 och hade användts för sådana till transportation dömda förbrytare, hvilka af någon särskild anledning icke blefvo försända till kolonierna. CRAWFORD, nyss anf. st. ss. 28, 29; MOREAU-CHRISTOPHE, *Rapport sur les prisons de l'Angleterre*, Paris 1839, s. 37. Som utrymmet i Pentonville och Millbank ej var tillräckligt för alla fångar å första straffstadiet, förhrydes under det följande ofta för detta ändamål celler i sådana grefskapsfängelser, som voro försedda därmed utöfver sitt eget behof. Se *The Edinburgh Review* C (1854) s. 610.

²⁾ En tid utgingo till och med straffångarne till kolonien såsom *exiles* med fullständig frihet blott under det vilkor, att de ej återvände till moderlandet (*conditional pardon*). MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1846 s. 459. Detta system synes hafva fått sitt upphof därför, att kolonierna börjat visa sig mindre belättna med tillförseln af förbrytare. Såsom *exiles with conditional pardon* trodde sig de engelska myndigheterna kunna opåtaladt exportera förbrytare. Detta system uppgafs dock sedermera, men äfven *ticket of leave men* ville man gentemot kolonierna icke hafva betraktade såsom vanliga straffångar. v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* s. 324.

³⁾ På samma linie som dessa stodo straffstationerna vid Gibraltar och å Bermudas öarna, där fångarne höllos till befästrings- och hamnarbeten för att efter straffarbetstidens slut åter föras därför. v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* ss. 356 o. f.; BÉRENGER i *Revue de Législ. et de Jurispr.* 1852 III ss. 215, 6; 1853 I ss. 331, 2. För kvinnor fanns intet mellanstadium emellan cellfängelset och transportationen. BÉRENGER, anf. st. 1852 III s. 241.

uppförande, med *tickets of leave* transporterades till Australien. Systemet, hvars användning numera ej inskränktes till ett urval af dem, som dömts till transportation, hade sålunda fått trenne hufvudstadier: ensamhetsfängelset, det gemensamma straffarbetet samt transportationen. Denna sista hade nu en helt annan betydelse än förr. Ehuru domen fortfarande lydde å transportation, var denna numera långt ifrån straffets hufvudinnehåll. Den var snarare ett medel, som skulle bereda brottslingen tillfälle att efter utståndet straff börja ett nytt lif utan de hinder, som i hemlandet mötte honom såsom frigifven straffånge, på samma gång som moderlandet befriades från farorna af sina afstraffade förbrytares återfall, åtminstone under närmaste tiden efter deras utträde ur straffanstalterna¹⁾.

Detta system blef emellertid ej länge bestående. De australiska kolonierna hade numera utvecklats till ordnade och blomstrande samhällen, hvilka omöjligen längre kunde anses och behandlas såsom rena förbrytarekolonier. Redan i reformerna emot slutet af 1830:talet hade hänsynen till de koloniala samhällenas bästa haft en stor del, ehuru kolonierna själfva den tiden synas hafva ansett sig icke kunna umbära importen af förbrytare²⁾. Inemot 1850:talet framträdde emellertid i kolonierna en bestämd motvilja emot att vidare emottaga transporterade brottslingar. Petitioner om transportationens afskaffande ingåfvos gång på gång³⁾. I England var man dock föga benägen att tillmötesgå koloniernas önsknings. En år 1847 af Öfverhuset nedsatt kommitté uttalade sig för ett bibehållande af transportationen⁴⁾. Oförmodadt inträffade emellertid en händelse, som med ens gjorde slut på denna strid emellan kolonierna och moderlandet, nämligen upptäckten af guldlagren i Australien. På en fort-

¹⁾ Skildringar af det nya *probation*-systemets utveckling lemnas af BÉRENGER i *Revue de Législ. et de Jurispr.* 1852 III ss. 37 o. f.; 1853 I ss. 323 o. f. samt af JULIUS i *Jahrb. d. Gefängnissk.* III (1843) ss. 260 o. f. och af MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1843 ss. 334 o. f., 1846 ss. 450 o. f. och 1854 ss. 603 o. f. samt *Der neueste Zustand der Gefängnisseinrichtungen in England*, Heidelb. 1850, ss. 2—18; jämf. äfv. BELTRANI-SCALIA, *Il Sistema penitenziario d'Inghilterra e d'Irlanda*, Roma 1874, ss. 64 o. f.; 79 o. f.; 90 o. f. För sådana straffångar, hvilka ansågos oförbätterliga, bibehöllos straffstationer å Norfolk Island samt å den till Van Diemens land hörande halfön Tasman. v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* s. 324; BÉRENGER, *anf. st.* 1853 I ss. 330, 1.

²⁾ v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* ss. 317 o. f.

³⁾ MARY CARPENTER, *Our Convicts* I, London 1864, ss. 226, 7; BELTRANI-SCALIA, *Il Sistema penitenziario d'Inghilterra e d'Irlanda* ss. 87, 133.

⁴⁾ v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* s. 334.

sättning af transportationen till de trakter, som lågo guldlagren närmast, var nu ej vidare att tänka. Detta skulle rent af hafva varit en lockelse till brott för de många, som gärna ville komma till Australien, men af egna medel icke kunde bestrida resan ditöfver. För ett fullkomligt upphäfvande af det gamla nationella transportationsstraffet kunde man dock ej besluta sig. I Västaustralien, där år 1850 en ny straffkoloni grundats på kolonisternas egen begäran, hade man ännu ett fält för en inskräntare användning af detsamma. Sålunda utkom *The Penal Servitude Act, 1853 (16 & 17 Vict. c. 99)*, hvarigenom domstolarne i de fall, då de dittills dömt till transportation på 7 till 14 år, blefvo förpligtade, och i de fall, då de förut dömt till transportation på flera år eller på lifstid, blefvo berättigade att i stället för detta straff döma till s. k. *penal servitude*. De gamla tidslängderna för viss tids transportation nedsattes vid sådant utbyte betydligt (maximum blef 10 år), men, då straffen gingo å lifstid, skulle de anses motsvara hvarandra. Härigenom inkom således en ny art af frihetsstraff i det engelska straffsystemet. Den bestod emellertid af element, som redan återfunnos i transportationsstraffet, sådant det på senare tider verkställdes. Den, som dömts till *penal servitude*, utstod nämligen först vissa (från 1854 blott 9) månader i enrum och hölls sedan till arbete i gemensamhetsanstalter. År 1857 togs steget slutligen fullt ut genom samma års *Penal Servitude Act (20 & 21 Vict. c. 3)*¹⁾. Enligt denna skulle transportationsstraff icke vidare ådömas, utan i dess ställe alltid *penal servitude*. Tidslängderna återställdes genom denna akt till desamma, som de varit för transportationen; dock att minimum för sådana fall, där detta straff förut kunnat ådömas på 7 år, nedsattes till 3 år. Systemet med fripass eller, såsom det i dessa akter hette, *licences to be at large*, öfverflyttades nu å *penal servitude*, och de, som erhöilo sådant fripass, kommo således numera på fri fot i hemlandet²⁾. Härigenom var transportationen såsom särskild straffart försvunnen ur den engelska lagstiftningen. Regeringen var emellertid såväl enligt 1853, som 1857 års akter befogad att såsom verkställighetsort för *penal servitude* jämväl bestämma en ort på andra sidan hafvet. På grund häraf fort-

¹⁾ Följande år afskaffades också slutligen fångskeppen (*the hulks*), hvilka sedan långt tillbaka tjänat att inhysa massor af sådana fångar, för hvilka utrymme saknades i de allmänna straffanstalterna, eller som voro bestämda för transportation, men af ett eller annat skäl icke kunde transporterats.

²⁾ Under 1853 års akt, enligt hvilken, som vi nämnt, strafftiderna voro betydligt reducerade, medgaf emellertid regeringen inga fripass åt dem, som undergingo *penal servitude*.

gick transportationen i administrativ väg till Västaustralien ännu efter 1857 i åtskilliga år¹⁾.

I början af 1860:talet bragtes fängelsefrågan åter på dagordningen i England genom den tillväxt i de gröfre förbrytelseernas antal, som då i en oroväckande grad inträdde²⁾. Klagomålen däröfver, att frihetsstraffen saknade vederbörlig kraft, att strafftiderna voro för korta, och att systemet med fripass vore förderligt, blefvo alt högljuddare och ledde därtill, att parlamentskommissioner nedsattes för att undersöka frågan om frihetsstraffen i hela dess vidd³⁾. På det hela taget uttalade sig dessa för det gällande systemet, men de föreslogo dock vissa viktiga modifikationer i detsamma. Resultaten blefvo *The Penal Servitude Act, 1864 (27 & 28 Vict. c. 47)* och *The Prison Act, 1865 (28 & 29 Vict. c. 126)*⁴⁾ samt åtskilliga nya i administrativ väg gifna bestämmelser angående verkställigheten af *penal servitude*. Från denna tid kan Englands nuvarande frihetsstraffsystem anses datera sig, så mycket mera som transportationen i följd af ifriga protester från Västaustaliens systerkolonier⁵⁾ kort därefter (1867) fullständigt upphörde.

Den engelska rättens frihetsstraff äro numera af två slag: *imprisonment* och *penal servitude*. Det förra straffet har i sin ordning

¹⁾ Angående verkställigheten af frihetsstraff i England under 1853 och 1857 årens akter se (JEBB) *General Report on the Convict Prisons together with suggestions concerning prison discipline and construction, 1860—1861*, London 1862; MARY CARPENTER, *Our Convicts* I ss. 112 o. f.; MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1856 ss. 542 o. f., *Die Gefängnisverbesserung*, Erlangen 1858, ss. 35 o. f. och *Der gegenwärtige Zustand der Gefängnisfrage*, Erlangen 1860, ss. 15 o. f. samt BONNEVILLE DE MARSANGY, *De l'amélioration de la loi criminelle* II, Paris 1864, ss. 64 o. f.

²⁾ Mest steg antalet af gröfre egendomsbrott, isynnerhet rån. Särskildt hemsöktes London af de s. k. *garotters*, hvilka genom kväfning eller bedöfvande medel gjorde sina offer medvetslösa.

³⁾ Se om dessa kommissioners arbeten MITTERMAIER, *Das Ergebniss der neuesten Erfahrungen und Vorschläge über Gefängnisverbesserungen* i *Krit. Vierteljahrsschrift* V (München 1863) ss. 467 o. f. samt särskildt angående den, hvilken tillsattes för utredning af frågan om verkställigheten af *penal servitude*, *Law Magazine* XXX (August 1863) ss. 378 o. f.; BONNEVILLE DE MARSANGY, *De l'amélioration de la loi criminelle* II ss. 86 o. f.

⁴⁾ Angående förhandlingarna i parlamentet rörande dessa akter se MITTERMAIER i *Krit. Vierteljahrsschrift* VIII (München 1866) ss. 88 o. f.; BELTRANI-SCALIA, *Il Sistema penitenziario d'Inghilterra e d'Irlanda* ss. 236 o. f., s. 255.

⁵⁾ BELTRANI-SCALIA, *Il Sistema penitenziario d'Inghilterra e d'Irlanda* ss. 243 o. f.

tvänne underarter, *imprisonment with* och *without hard labour*. *Imprisonment* åläggas på högst 2 år, *penal servitude* antingen på viss tid, numera ej under 5 år (vid återfall i *felony* 7 år, s. 2 i 1864 års akt), eller på lifstid. Klyftan emellan den lindrigare och den svårare arten af frihetsstraff är således numera återigen ganska betydlig.

Imprisonment utstås i *County* och *Borough Prisons*¹⁾, lokala fängelser, förvaltrade af de kommunala myndigheterna²⁾ under en, såsom det synes, ej synnerligen ingripande kontroll från regeringens sida, *penal servitude* åter i s. k. *Convict Prisons*, statsstraffanstalter, som stå under regeringens omedelbara ledning.

Fängelseakten af år 1865 innehåller åtskilliga allmänna föreskrifter angående verkställigheten af fängelsestraff i *County* och *Borough-fängelserna*³⁾. Härigenom hafva de mest stötande skiljaktigheterna emellan de särskilda fängelserna af detta slag blifvit undanröjda, men icke destomindre fattas än i dag mycket, för att verkställighetssättet i de olika fängelserna skulle kunna anses såsom fullt likformigt. Sedan slutet af 1830:talet⁴⁾ har regeringen sökt befordra cellsystemets användning i dessa fängelser⁵⁾, men det är dock ännu visst icke öfver-

¹⁾ Dessa motsvara icke blott de gamla *goals*, utan jämväl *houses of correction* hafva gått upp i dem. Se s. 56 i 1865 års *Prison Act*.

²⁾ Se därom 1865 års akt, särskildt ss. 5, 6. Den närmaste tillsynen öfver fängelset utöfvas af minst två s. k. *Visiting Justices*.

³⁾ Se angående dessa fängelser *International Congress on the prevention and repression of crime. Preliminary report of the Commissioner*, Washington 1872, ss. 117 o. f. Skildringar efter egna personliga iakttagelser återfinnas hos WINES i *Transact. of the Baltimore congr.* ss. 212 o. f. samt PETERSEN. *Fængsels-Kongressen i London 1872* (Særaftryk af Norsk Retstidende), Christiania 1873, ss. 15. o. f.

⁴⁾ Därförut hade man en tid försökt tysthetssystemet. *Second Report of the Surveyor-General of Prisons*, London 1847, ss. 3 o. f.; MOREAU-CHRISTOPHE, *Rapport sur les prisons de l'Angleterre*, ss. 69 o. f. RUSSEL i *Verhandl. d. ersten Versamml. für Gefängnisreform*, Frankf. a. M. 1847, ss. 292. o. f.

⁵⁾ Se *Second Report of the Surveyor-General of Prisons* ss. 9 o. f. Jämf. äfven JULIUS i *Jahrb. der Gefängnisskunde* I, Frankf. a. M. 1842, ss. 35 o. f.; MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1856, ss. 552 o. f.; *Die Gefängnisverbesserung* ss. 35, 36; RIBOT i *Revue des Deux Mondes* CIII (1873) s. 516. Redan i slutet af förra århundradet, till och med något förr än i Filadelfia, hade cellsystemet tillämpats i grefskapsfängelset i Gloucester. CRAWFORD (*Report* ss. 14, 27) bestrider därför Amerika prioritetsträtten till detta system. Enligt hvad i nyssanf. *Report of the Surveyor-General of Prisons* ss. 8, 9 anmärkes, skulle emellertid systemet, trots dess användning jämväl i Millbank, knappast räddats från att falla i glömska i England, om ej berättelserna från Amerika åter fäst uppmärksamheten å detsamma.

alt genomfördt. Den nya fängelseakten påbjuder det ej håller ovilkorligen, utan nöjer sig med att fordra, att fångarne, då de icke dag och natt hållas i cell¹⁾, åtminstone nattetid inneslutas i skilda celler och om dagarne underkastas sådan tillsyn, att de förhindras att meddela sig med hvarandra (1865 års akt s. 17). En progressiv klassifikation återfinnes blott i vissa fängelser²⁾. Fången får icke skaffa sig bättre kläder, kost eller andra bekvämligheter, än som inom fängelset allmänneligen består (Sched. 1 s. 22 i 1865 års akt). *Hard labour*³⁾ är enligt 1865 års akt af två slag: första klassens, som skall bestå i arbete å tramphjulet (*the tread wheel*), vid vefmaskinen (*the crank*), stenbrytning eller annat dylikt ansträngande arbete, och andra klassens, som utgöres af annat mindre strängt kroppsarbete. Hvarje manlig fånge, som uppnått 16 års ålder och är dömd till *hard labour*, skall, såvida ej läkaren däremot har något att invända, under hela strafftiden, om den ej öfverstiger 3 månader, eller, om den så gör, de första 3 månaderna, hållas till sådant arbete af första klassen; för resten af strafftiden kunna *the Visiting Justices* medgifva arbete af andra klassen. Manliga fångar under 16 år samt kvinnliga fångar, dömda till *hard labour*, skola hållas till sådant arbete af andra klassen. Jämväl för sådana fångar, som äro dömda till enkelt *imprisonment*, skall arbete anordnas, men för försummelse i arbetet får icke annat slags straff åläggas dem, än förändring af kosten (Sched. 1 ss. 34, 35, 38 i 1865 års akt)⁴⁾. Någon arbetsförtjänst erhålla fångarne icke, men, då en fånge frigifves, kunna *the Visiting Justices*

¹⁾ En absolut isolering medgifver lagen dock icke. Den undantager uttryckligen de tillfällen, då fången är i kyrkan och vistas i det fria. Se 1865 års akt s. 17, 5.

²⁾ Då 1865 års akt utkommit, tillstälde regeringen fängelsemyndigheterna ett cirkulär, som utvisade, huru på grundvalen af denna akt ett progressivt system skulle kunna införas i ifrågavarande slags fängelser; men den plan, som innehölls i detta cirkulär, antogs på långt när icke af alla *prison authorities*. Se CROFTON i *Transact. of the Baltimore Congr.* s. 356.

³⁾ Före 1865 års fängelseakt fanns sådant arbete endast anordnad i ett mindre antal fängelser. Den nya akten fordrar, att lagens bud därom strängt upprätthålles öfverallt. På kongressen i London var denna sida af den engelska fängelseförvaltningen föremål för många angrepp. Den försvaras i viss mån af CROFTON i *Transact. of the Baltimore Congr.* ss. 356, 357. *The penal labour* borde dock enligt hans åsigt aldrig vara improduktivt och skulle aldrig tjäna annat än såsom första stadiet i straffets verkställighet.

⁴⁾ Då domstol för lindrigare förseelser (*misdemeanours*) dömer till enkelt *imprisonment*, kan den föreskrifva, att den dömda skall räknas till en högre klass af detta slags fångar, i hvilket fall stadgandena om *criminal*

anvisa ett belopp, icke öfverstigande 2 l., att utbetalas antingen till fången själf eller till något *Prisoners Aid Society*, som vill taga hand om honom (1865 års akt s. 42).

I *Convict-fängelserna* verkställes¹⁾ straffet numera genom trenne stadier. Det första består af 9 månaders *fängelse i enrum*²⁾, hvilket utstås uti fängelserna i Pentonville och Millbank³⁾. Denna tid af 9 månader har man i England ansett för den längsta, hvarunder fången bör öfverlemnas åt cellens enslighet⁴⁾. Å andra stadiet hållas fångarne under sträng tillsyn till *gemensamt arbete*, men sofva och intaga sina måltider hvar i sin cell⁵⁾. För detta stadium finnas för det närvarande i England flera fängelser⁶⁾. Fångarne hafva här att genomgå fyra klasser⁷⁾. Till den lägsta, *the probation class*, räknas äfven de 9 månadernas cell-lif. Hvarje klass arbetar för sig. Ett uppryckande i högre klass medför vissa, dock mycket begränsade förmåner, såsom vidsträcktare rätt att skrifva bref och mottaga besök, större frihet till rörelse i fria luften om söndagarne samt högre arbetsförtjänst (*gratuities*), öfver hvilken fången dock först kan förfoga efter strafftidens slut. Dessa *gratuities* utgöras emellertid endast af ganska små belopp. Huru lång strafftiden än är, få de ej

prisoners i 1865 års akt icke blifva å honom tillämpliga (s. 67 i samma akt). Till dessa stadganden höra förbudet att skaffa sig kost eller annat utöfver hvad i fängelset bestås samt påbudet om fångarnes sysselsättande.

1) För straffets verkställande i dessa fängelser redogör DU CANE, *An Account of the Manner, in which sentences of Penal Servitude are carried out in England*, London 1872, (äfven intagen i *Transact. of the Congr. of London* ss. 285 o. f.)

2) Isolering i kyrka och skola är numera afskaffad.

3) Det senare fängelset skall dock inom kort indragas och ersättas af ett nytt, till hvars uppförande parlamentet 1873 beviljade anslag. *Rivista di Discipline Carcerarie* III, Roma 1873, s. 367.

4) DU CANE, *Account* s. 11.

5) Om en fånge å detta stadium uppför sig synnerligen illa, kan han för de sista 6 månaderna af sin strafftid förpassas tillbaka till cellfängelset, «so that the deterrent effect of that discipline may be impressed on his mind when he is set free.» DU CANE, nyss anf. st. s. 14.

6) För män Portland, Portsmouth, Chatham, Dartmoor, Woking, Parkhurst och Brixton, för kvinnor Woking och Fulham. Se *Judicial Statistics 1873 — England and Wales*. Part 1 (London 1874) s. 88.

7) Se *The System of Classification for all Convicts received into the Public Works' Prisons*, af den 22 Juli 1864, i *Transact. of the Congr. of London* ss. 332 o. f. Till dessa 4 klasser kommer ytterligare *the special class*, förbehållen sådana fångar, hvilkas uppförande i den högsta af de allmänna klasserna varit synnerligen exemplariskt.

öfverstiga en viss summa (enligt regeln 3 l.), beräknad att underhålla fången medan han söker arbete. Förr var förhållandet annorlunda, men den allmänna meningen uppreste sig emot, att fångar ofta lemnade fängelserna med summor, som den frie arbetaren sällan kunde hopspara. Tillökning i kost ingår altsedan 1864 icke mera bland de förmåner, som medgifvas fångarne, dels därför, att man ansett såsom "an appeal to the baser feelings" att löna godt uppförande med mat, dels ock emedan man funnit, att ett ofördelaktigt intryck framkallats genom en jämförelse af fångens sålunda förbättrade kost och den kost, som den frie arbetaren kunde förskaffa sig. Numera får fången icke under några förhållanden rikligare kost, än som anses behöflig, för att han skall kunna utföra det arbete, som föresättes honom¹⁾.

Huru lång tid fången skall tillbringa i hvarje klass, bestämmes efter det så kallade *mark*-systemet. För hvarje dag tillgodoskrifves fången för arbetet ett större eller mindre antal *marks*. För att vinna förflyttning från en klass måste fången inom densamma hafva förtjänt ett visst antal häraf. Detta antal är för de trenne lägre klasserna så beräknadt, att, om fången hvarje dag erhåller så många *marks*, som är möjligt, för dess förvärfvande åtgår ett år, hvilket altså blir minimum för uppehållet i hvar och en af dessa klasser. För den högsta klassen är antalet *marks* bestämdt efter strafftidens längd. I bästa fall kan fången hafva intjänt detsamma, då en fjärdedel af strafftiden, de 9 månaderna i cell oräknade,²⁾ återstår.

Det är altså på fliten i arbetet, som fångens framsteg genom klasserna bero. Dåligt uppförande kan emellertid föranleda därtill, att han fälles att böta ett visst antal *marks* eller till och med försättes tillbaka i en lägre klass. Hvarje fånge erhåller ett kort, hvarå tid efter annan det antal *marks*, som han förtjänt, antecknas. På detta sätt kan han dag från dag, vecka från vecka, år från år räkna de framsteg, han gör emot frigifningen. Han kan icke brista i flit en enda dag utan att förlora härpå.

Då fången slutligen förvärfvat hela det antal *marks*, som belöper sig å hans strafftid, vinner han *licence to be at large* och kommer

¹⁾ DU CANE, *Account* s. 13.

²⁾ Kvinliga straffångar kunna intjäna ända intill $\frac{1}{3}$ af sin strafftid. För dem gifves dessutom ett stadium emellan straffanstalten och den vilkorliga frigifningen. Sådana kvinliga fångar, hvilka uppfört sig synnerligen väl, kunna nämligen medgifvas att tillbringa de sista 6 månaderna före frigifningen i s. k. *Refuges*, af staten erkända och understödda privatanstalter, hvarest visserligen en sträng disciplin råder, men som man dock så vidt möjligt söker gifva karaktären af hem. Det finnes för närvarande tre sådana anstalter. DU CANE, *Account* ss. 16, 17.

därigenom å det tredje stadiet, *den villkorliga frigifningens*. Han lös-gifves ur straffanstalten, men träder under polisens speciella uppsigt. Förr var denna uppsigt, om ock måhända af lagen förutsatt, i verkligheten ingen. Numera gifvas härom uttryckliga föreskrifter¹⁾. Hvarje innehafvare af ett fripass skall underrätta distriktets polismyndighet om sin vistelseort. Manlige frigifne skola dessutom en gång i månaden — personligen eller skriftligen, alteftersom polismyndigheten föreskrifver — anmäla sig hos samma myndighet eller den person, som af denna anvisas²⁾. Försummelser i detta hänseende kunna efter domstols bepröfvande medföra fripassets förlust. De öfriga villkoren vid frigifningen äro följande: fripassets innehafvare skall bevara det-samma och förevisa det, om han därtill uppfordras af en magistrats-person eller polistjänsteman; han skall afhålla sig från hvarje lagöf-verträdelse; han skall icke sällskapa med notoriskt dåliga personer, såsom tjuftar och prostituerade kvinnor, han får icke föra ett lättjefullt och oordentligt lif, utan att kunna visa, att han har medel att ärligen uppehålla sig. Öfvertygas den frigifne, innan hans ådömda strafftid gått till ända, om ett gröfre brott (*indictable offence*), är fripasset *ipso jure* förverkad. Bryter han i öfrigt emot något af villkoren, drab-bas han, om handlingen ej redan i och för sig är belagd med straff, af viss tids fängelse, hvarförutom statssekreteraren, för hvilken sa-ken skall anmälas, kan återkalla fripasset. Visas emellertid inför dom-stol sådana omständigheter, som göra antagligt, att den frigifne för-värfvar sitt uppehälle på oärligt sätt, skall domstol utan vidare döma fripasset förbrutet. Den, som förverkat sitt fripass, återföres till straff-anstalten och får där aftjäna hvad af strafftiden återstod, då han för-sattes i frihet.

Sedan flera årtionden tillbaka har den tanken vunnit insteg i England, att unga brottslingar påkalla en säregen straffbehandling. Redan under det transportationen stod i sitt flor, hade denna tanke fått ett uttryck i straffanstalten vid *Parkhurst*, där unga förbrytare (under 18 år), som dömts till transportation, innan detta straff verk-

¹⁾ Sådana meddelades redan i 1864 års akt. Dess stadganden ändrades dock till någon del genom *The Habitual Criminals Act, 1869* (32 & 33 Vict. c. 99). Numera gäller i detta hänseende *The Prevention of Crimes Act, 1871* (34 & 35 Vict. c. 112). Denna akt är för öfrigt märklig genom de bestämmelser, densamma i ändamål att underlätta återfällingars identifikation gifver om registrering och fotografering af gröfre brottslingar, åtgärder, som redan länge varit i bruk i Irland.

²⁾ Polismyndigheten kan således, om anledning därtill förekommer, upp-draga utöfningen af sin tillsyns rätt åt enskilde eller skyddsöreningar.

ställdes, underkastades en tuktande och uppfostrande behandling¹⁾. Med anledning af de alt allmänna klagomålen öfver det växande antalet af unga förbrytare tillsattes år 1852 en kommission för att höra erfarna personer i frågan samt uppgöra förslag till en ändamålsenligare lagstiftning för unga förbrytare. Frukten häraf blef "*An Act for the better Care and Reformation of Youthful Offenders*" af den 10 Augusti 1854 (17 & 18 Vict. c. 86)²⁾, som medgaf domstolarne rätt att, då unga personer dömdes till fängelsestraff på 14 dagar eller mer, förordna, att de efter strafftidens slut skulle insättas i en *reformatory school* på vissa år. Sådana *reformatory schools* hade sedan långt tillbaka genom enskildas samverkan grundats för att upptaga unga ur straffanstalterna frigifna brottslingar³⁾, men det var först genom denna akt, som de erhöilo legalt erkännande och på visst sätt upptogos till beståndsdelar i landets straffsystem. De *reformatory schools*, hvilka auktoriserades för emottagande af unga brottslingar, skulle enligt 1854 års akt kunna erhålla understöd af staten för hvarje intagen förbrytare.

Numera gäller för dessa *certified reformatory schools*⁴⁾ *The Reformatory Schools Act, 1866* (29 & 30 Vict. c. 117). Enligt denna kan domstol, då unga personer under 16 års ålder dömas till fängelse på 10 dagar eller längre tid, förordna om deras försändande efter denna tids utgång till en *certified reformatory school* att

¹⁾ Se angående denna straffanstalt MOREAU-CHRISTOPHE, *Rapport sur les prisons de l'Angleterre* ss. 39, 49; TELLKAMPF, *Essays on Law Reform, Commercial Policy, Banks, Penitentiaries etc. in Great Britain and the United States of America*, 2 ed., Berlin 1875, ss. 228 o. f.; MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1841, ss. 195 o. f.; 1843 ss. 339, 340; 1847 ss. 12 o. f.; BÉRENGER i *Revue de Législ. et de Jurispr.* 1852 III, ss. 227 o. f.

²⁾ Se angående denna MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1854 ss. 615, 616; 1855 ss. 119 o. f.; *Die Gefängnisverbesserung* ss. 172 o. f. samt v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1861 ss. 212 o. f.

³⁾ MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1841 ss. 166 o. f.; WINES i *Transact. of the Baltimore Congr.* ss. 116 o. f.

⁴⁾ Dessutom finnas s. k. *industrial schools*, hvilka numera regleras af *The Industrial Schools Act, 1866* (29 & 30 Vict. c. 118). Dessa äro dock icke egentligen afsedda för sådana, hvilka redan beträdd brottets bana, utan för barn under 14 år, hvilka endast gjort sig skyldiga till tiggeri, kringstrykande lefnadssätt eller sällskapande med tjuvar eller hvilka äro i saknad af någon, som tager hand om dem. (Se nämnda akt s. 14). Dock kunna äfven till dessa anstalter försändas barn under 12 år, som kännas skyldige till mindre betydande förseelser och som ej förut begått svårare brott (s. 15 i samma akt).

där kvarhållas i 2 till 5 års tid (s. 14 i 1866 års akt). Då 18 månader äro förflutna, kan föreståndaren på försök (hvarje gång för 3 månader) medgifva, att den unga brottslingen vistas hos någon pålitlig och aktningvärd person, som är villig att taga hand om honom (s. 18). En sådan *licence* kan emellertid i händelse af mindre godt uppförande när som helst återkallas. Enligt öfverensstämmande vitsord från flera håll hafva dessa *reformatories* till en stor del afskurit den källa, hvarur de allmänna straffanstalterna fordom erhöilo det största tilloppet af förbrytare¹).

För att lätta öfversigten öfver den engelska rättsutvecklingen hafva vi skildrat densamma i ett sammanhang ända intill närvarande tid. De senaste förändringarna i England äro emellertid i alt väsentligt hemtade från det system för verkställigheten af frihetsstraff, hvilket på grundvalen af samma 1853 och 1857 års akter, som gälde i detta land, utbildat sig i en annan del af det förenade konungadömet, nämligen i Irland. Det irländska systemets stora betydelse, hvilken ingalunda går upp däri, att det tjänat de nyaste engelska reformerna till förebild, påkallar dock en något vidlyftigare framställning, än som lämpligen kunnat egnas detsamma, om vi behandlat det såsom ett led i en för England och Irland gemensam rättsutveckling. De nyaste förändringarna å detta område i England hafva för öfrigt icke upptagit alt, som hos det irländska systemet är karaktäristiskt och beaktansvärdt²).

¹) *The Edinburgh Review* CXVII (1863) s. 243; WINES i *Transact. of the Baltimore Congr.* s. 118. Närmare upplysningar om *the reformatory schools* återfinnas i *Intern. Congr. on the prev. and. repr. of crime. Preliminary Report* s. 124 o. f.; jmf. äfven MARY CARPENTER, *The Crofton Prison System*, London 1872, s. 104 o. f., och *English Reformatory and Certified Industrial Schools* i *Transact. of the Congr. of London* ss. 678 o. f.

²) Se angående detta system CROFTON, *A brief description of the Irish Convict System*, London 1863, samt i *Transact. of the Congr. of London* ss. 629 o. f.; *Observations on the treatment at convicts in Ireland by four Visiting Justices of the West Riding Prison at Wakefield*, London 1863; MARY CARPENTER, *Our Convicts II*, London 1864, ss. 1—276 och *The Crofton Prison System*, London 1872, samt de årligen utkommande *Reports of the Directors of Convict Prisons for Ireland*. Å kontinenten fästes först uppmärksamheten å systemet af MITTERMAIER i *Arch. des Crim.-rechts* 1856 ss. 554, 5; 578 o. f. samt *Die Gefängnisverbesserung* ss. 42 o. f.; jmf. *Der gegenwärtige Zustand der Gefängnisfrage* ss. 22 o. f.; *Krit. Vierteljahrsschrift* II (1860) ss. 189 o. f.; VIII (1866) ss. 87 o. f. Främst ibland litteraturen

Fängelsestraff (*imprisonment*) utstås i Irland, liksom i England, i *County* och *Borough Prisons*. De grundsatser, efter hvilka fångarne här behandlas, synas på det hela taget obetydligt afvika från dem, hvilka tillämpas i England¹⁾.

I fråga om verkställigheten af *penal servitude* är det däremot, som ett själfständigt system utbildat sig och tillämpas i Irland. Vid den tid, då 1853 års akt utkom, voro de irländska straffanstalterna i synnerligen beklagligt skick²⁾. Det var därför med allmän förskräckelse, som det budet erfors, att *convicts* hädanefter skulle kunna er-hålla *licences to be at large* i hemlandet. Denna förskräckelse nådde sin höjd, då år 1854 Västaustralien, den enda koloni, som var villig att fortfarande mottaga brottslingar, särskildt förbehöll sig, att det ej vidare skulle blifva irländare³⁾, och i följd däraf all transportation ifrån Irland inställdes. Vid denna tid emottog WALTER CROFTON ledningen af Irlands fångvård. Crofton insåg genast, att genomgripande reformer voro nödvändiga för att reda den irländska fängelseförvaltningen ur de svårigheter, som transportationens upphörande framkallat. Såsom en hufvudsaklig brist i det hittills gällande systemet hade han iakttagit, att fångarne oftast utgingo ur fängelserna hjälplösa såsom barn och icke visste, huru de skulle taga sig fram. Fängelseförvaltningen hade under så många år sörjt för dem, att de ej mera

angående det irländska systemet stå v. HOLTZENDORFFS arbeten *Das irische Gefängnisssystem, insbesondere die Zwischenanstalten*, Leipz. 1859; *Bemerkungen und Beobachtungen über den gegenwärtigen Zustand der irischen Gefängnisseinrichtungen* (i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1862 N:is 35—39) samt *Kritische Untersuchungen über die Grundsätze und Ergebnisse d. irischen Strafvollzuges*, Berlin 1865. Jmf. äfven BONNEVILLE DE MARSANGY, *De l'amelioration de la loi criminelle* II, Paris 1864, ss. 126 o. f.; VAN DER BRUGGHEN, *Études sur le système pénitentiaire irlandais*, Berlin 1865, (utg. efter förf:ns död af v. HOLTZENDORFF) samt BELTRANI-SCALIA, *Il Sistema penitenziario d'Inghilterra e d'Irlanda*, särsk. ss. 151—157; 186—188.

¹⁾ *Transact. of the Congr. of London* s. 494. 1865 års akt omfattar dock ej Irland. Sedan flere år tillbaka har frågan om en ny fängelseakt stått på dagordningen därstädes, men ännu har icke någon sådan akt kommit till stånd. BELTRANI-SCALIA, nyss anf. arbete ss. 272—4. För *Reformatory* och *Industrial Schools* gälla i Irland särskilda akter af år 1868 (31 & 32 *Vict.* cc. 25, 59), hvilka dock ej väsentligen afvika från de engelska.

²⁾ Se skildringen hos v. HOLTZENDORFF, *Das irische Gefängnisssystem* ss. 16 o. f.; MARY CARPENTER, *Our Convicts* II, ss. 128 o. f. samt BELTRANI-SCALIA, *Il Sistema penitenziario d'Inghilterra e d'Irlanda* ss. 151, 2.

³⁾ *Observations on the treatment of convicts in Ireland* s. 14; BELTRANI-SCALIA, nyss anf. st. s. 151.

kunde tänka och handla för sig själfve. Därför föll den frigifne vanligen kort efter utträdet ur fängelset ett offer för dåliga böjelser och bekantskaper. Ofta kunde han knappast annat, då alla hans bemödanden att på ärligt sätt förvärfva sitt dagliga bröd strandade på allmänhetens misstroende. Denna misstro berodde emellertid äfven den till en stor del å den behandling, fången varit underkastad. Hvad vitsord fången än egde från fängelset, så kunde detta icke vinna någon tillit, då det var grundadt på fångens förhållande under en tid, då all möjlighet att begå det orätta i det närmaste varit honom betagen ¹⁾). Ett medel att afhjälpa dessa missförhållanden fann Crofton i en progressiv klassifikation, hvilken från den strängaste fängelsetukt skulle leda till ett tillstånd af half frihet, såsom förberedelse till den frihet, som väntade vid utträdet ur straffanstalten. Härigenom skulle brottslingen redan inom fängelset få tillfälle att öfva och stärka sin viljekraft, och den pröfning, han sålunda underkastades, innan han finge sitt fripass, skulle häfva allmänhetens misstro emot den frigifne och bana honom väg till en ärlig utkomst. På denna grundtanke hvilade det system, som under Croftons ledning så småningom utbildade sig i Irland och som efter sin hufvudprincip äfven benämnes *progressivsystemet* ²⁾).

¹⁾ Se särskildt CROFTONS uttalanden inför 1855—56 års *Committee on transportation* i *Arch. d. Crim.-rechts* 1856 ss. 578 o. f. och hos MARY CARPENTER, *Our Convicts* II s. 9.

²⁾ Tanken å en progression i straffets verkställighet är icke ny. Den har lika gamla anor som hela fängelsereformen. Redan HOWARD förordar att låta fångarne genom godt uppförande och flit arbeta sig fram till vissa företräden och att till sist medgifva dem, som förtjäna det, förkortning af strafftiden samt ett godt vitsord vid utträdet ur fängelset (*The state of the prisons* s. 40). Spridda yttranden i samma syfte återfinner man ock hos en mängd författare, som skrivit öfver frihetsstraffen. Hos BONNEVILLE, *Traité des diverses institutions complémentaires du régime pénitentiaire*, Paris 1847, ss. 242 o. f., finner man till och med samma tanke utvecklad, som ligger till grund för hvad som ansetts mest karaktäristiskt för det irländska systemet, nämligen öfvergångsanstalterna. — En viss användning af en progression i straffet förekom också i det i Schweiz, särskildt Genève, utbildade s. k. *klassifikationssystemet* (se angående detta redan MITTERMAIER i *Arch. des Crim.-rechts* 1832 ss. 328 o. f.; 672 o. f. och 1834 ss. 137 o. f.; i *Revue Etrangère, publ. p. FOELIX* II (1835) ss. 31 o. f. samt *Die Gefängnisverbesserung* ss. 60 o. f.; LUCAS, *De la réforme des prisons* I, Paris 1836, särsk. ss. 351 o. f. och III, Paris 1838, ss. 557 o. f.). Dess grundsats var dock att altifrån början skilja fångarne i klasser efter deras presumerade större eller mindre förderf. Endast för sådana fångar, som ej genast kommo i högsta klassen, kom någon progression i

Det irländska systemet består af fyra stadier. Det första af dessa är *ensamhetsfängelset*. Fången skall enligt regeln kvarstanna å detta stadium i 9 månader; om hans uppförande är godt, kan dock denna tid förkortas med en månad, liksom den i motsatt fall kan förlängas intill ett år. Natt och dag hålles fången i sin cell, skild från sina medfångar¹). Hvad som altifrån början utmärkt det irländska systemet är bemödandet att göra detta första stadium af straffet så kämbart som möjligt. Kosten är därför under den första hälften af celltiden mycket nedsatt. Det arbete, som tilldelas fången, består under de första 3 månaderna blott i drefplockning och annan enformig och intresselös sysselsättning. Om någon arbetsförtjänst är å detta stadium icke fråga. Åt undervisningen egnas mycken tid, men utom skolböcker erhåller fången under celltiden endast uppbyggelseskriter²). Detta första stadium verkställes i Mountjoy's cellfängelse vid Dublin.

Det andra stadiet består af *gemensamt tvångsarbete* å Spike Island³). Om dagarne hållas fångarne här till strängt arbete, mesta-

fråga. Någon väsentlig beståndsdel i straffbehandlingen var progressionen altså ej. Hufvuduppgiften var att blott föra sådana fångar tillsammans, som stodo i jämbredd i sedligt hänseende. Förbättrades fången, så borde han därför rycka upp i den klass, som motsvarade hans nya sedliga ståndpunkt. Till sin grundtanke var altså detta system ett *separationssystem*. Isoleringen i cell hade man funnit för sträng, isoleringen genom tysthetsbud utförbar. Detta system var ett försök att på ett nytt sätt skilja fångarne (jmf. BRUNN, *Om Fuldbyrdelse af Strafarbeide* s. 35 not. 1; SURINGAR i RÖDERS *Der Strafvollzug im Geist des Rechts*, Leipz. 1863, ss. 189 o. f.; RÖDER, *Besserungstrafe u. Besserungstrafanstalten* s. 91). Först i Irland har man med anslutning till de yttre anstalter, som nödvändigheten att omgestalta och slutligen upphäfva transportationen framkallat i det förenade konungadömet, gjort progressionen till ledande princip för hela straffbehandlingen och utfört den till en progression ej blott i förmåner, utan ock i frihet. Emellan det irländska systemet och progressiv-systemet är därför ingen skilnad. Det ena är (som v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtsz.* 1873 s. 535 uttrycker det) sakens *historiska* namn, det andra dess *systematiska* benämning.

¹) I kyrkan, skolan och under vistelsen i fria luften är dock isoleringen uppgifven.

²) *Sixteenth Report* (1869) s. 16.

³) Till år 1862 var jämväl i Philipstown en anstalt för andra stadiets straffarbete, åsedd för dem, som idkade sådana yrken, i hvilka de ej kunde finna användning å Spike Island, samt för dem, hvilkas hälsotillstånd gjorde dem oförmögna till de allmänna arbetena därstädes. Numera kvarstanna fångar af dessa kategorier i en särskild afdelning af Mountjoy's fängelse. *Fourteenth Report* (1867) ss. 9, 10; *Fifteenth Report* (1868) s. 9; jmf dock *Eighteenth Report* (1871) s. 8.

dels i det fria (stenbrytning, hamn- och befästnings-arbeten). Om nätterna sofva de numera alla i skilda celler. Där tillbringa de också sina fristunder¹⁾. Å detta stadium finnas 5 klasser²⁾, af hvilka hvarje högre klass medför vissa förmåner, såsom större rätt att mottaga besök och skrifva bref och högre *gratuities*. Dessa *gratuities* stiga dock aldrig till några synnerligen höga belopp³⁾. Fångens uppflyttning till högre klass bestämmes efter *the mark system*⁴⁾, hvilket vi redan skildrat, sådant det numera är antaget i England. Dock ega i Irland vissa afvikelser rum. Den viktigaste är den, att särskilda *marks* meddelas för uppförande, för flit i skolan och för flit i arbetet.

Från högsta klassen å detta andra stadium kan slutligen fången efter en tid, som beror af strafftidens längd⁵⁾, och efter samma grundsatser, som bestämma hans uppryckande från klass till klass, vinna förflyttning till det tredje stadiet eller *öfvergångsanstalten* (*the Intermediate Prison*) vid Lusk (några mil från Dublin)⁶⁾. Å detta sta-

¹⁾ *Seventeenth Report* (1870) s. 19.

²⁾ *Advanced Class, 1—3 Class, Probation Class*. Den lägsta är dock blott afsedd för dem, hvilka erhållit dåligt vitsord från Mountjoy eller af sanitära skäl icke genomgått den föreskrifna isoleringen därstädes. Såvidt förhållandena medgifva, skall disciplinen för denna klass vara densamma som i Mountjoy. Ehuru fångarne arbeta tillsammans, är det dem förbjudet att meddela sig med hvarandra. Några *gratuities* erhålla de icke.

³⁾ I tredje klassen 1 d., i andra 2 d., i första 3 till 4 d., i *the Advanced Class* 7 d., alt för vecka räknadt. För utomordentlig flit i arbetet kan fången få ett tillägg af 2 d. i veckan. Se *Rules and Regulations for the Government of the Irish Convict Prisons. Spike Island Convict Prison*, (Dublin 1855) s. 76.

⁴⁾ Första planen till detta system uppgjordes af MACONOCHE, hvilken tillämpade detsamma vid straffstationen å Norfolk Island. Han yrkade till och med, att frihetsstraffen ej skulle sättas till viss tid, utan att brottslingar skulle dömas att intjäna ett visst antal *marks*. Se WINES, *Alexander Maconochie and his principles of prison discipline* i *Intern. Congr. on the prev. and repr. of crime. Preliminary report* ss. 163 o. f.

⁵⁾ Se tabellen hos MARY CARPENTER, *The Crofton Prison System* s. 138.

⁶⁾ I början tjänade Fort Camden och Fort Carlisle å Spike Island till straffstationer för fångar å öfvergångsstadiet; senare, förutom Lusk, fängelset vid Smithfield. Detta användes för fångar, som voro hemmastadde i sådane yrken, som ej kunde bedrivas annat än inomhus, samt för dem, hvilkas hälsa ej ansågs kunna tåla klimatet vid Lusk (*Observ. on the treatment of convicts in Ireland* s. 33). År 1869 indrogs fängelset vid Smithfield (*Sixteenth Report* s. 39). De, som idka yrken af nyssnämnda beskaffenhet, (deras antal synes vara jämförelsevis ringa) användas nu i dessa vid Lusk (*Sixteenth Report* s. 39; *Seventeenth Report* s. 39; *Eighteenth Report* s. 39; *Nineteenth Report* s. 38). Fångar med svag hälsa kvarstanna nu

dium är alt beräknadt på att upprycka fången ur den passivitet, hvori de föregående årens fängelselif försatt honom. Hans handlingsfrihet är här därför betydligt vidgad. Fångdräkten afläggas. Fångarne arbeta tillsammans, mestadels i det fria, utan annan bevakning än några få obeväpnade uppsyningsmän. Så vidt möjligt, hållas fångarne till sådant arbete, hvori de ärna söka sin framtida utkomst. Den undervisning, som meddelas, har här en afgjordt praktisk riktning. Sådana fångar, hvilkas strafftid snart är tilländalupen, användas ofta till att utföra uppdrag utom anstalten. Fången erhåller å detta stadium större arbetsförtjänst¹⁾ och kan öfver en del därå förfoga efter behag. Trots alt detta är öfvergångsanstalten till hela sin karaktär en *straffanstalt*. Kosten är icke rikligare, än som för fångens hälsa är oundgängligen nödvändigt²⁾. Fordringarna å det arbete, som utföres, äro stränga, och fordringarna i disciplinärt hänseende äro det icke mindre. Men dessa fordringar upprätthållas icke här, såsom å föregående stadier, genom omedelbart tvång och ideliga bestraffningar. Hvarje förseelse, som ej är altför obetydlig, försätter i stället fången tillbaka å något af de föregående stadierna. Han får då åter begynna den mödosamma väg, som ledt honom till öfvergångsanstalten, och går miste om den utsigt till snar frihet, som erbjöd sig för honom. Många års erfarenhet har visat, att tanken härå för fångar, som hunnit detta stadium, fullt ersatt yttre tvångsmedel. Under de fem åren 1869—1873 egde blott fem (misslyckade) flyktförsök rum, och blott högst få flyttades för dåligt uppförande tillbaka å ett tidigare stadium³⁾. I början betraktade Lusks grannskap öfvergångsanstaltens anläggning såsom ett synnerligen farligt experiment, och till dess lugnande förledes polisstationer i närheten. Dessa visade sig emellertid inom kort öfverflödiga och hafva numera längesedan indragits.

mera å Spike Island (*Sixteenth Report* s. 43; *Nineteenth Report* s. 19). Dessutom äro vissa kategorier af brottslingar (såsom mördare och dråpare samt de, som äro dömda för onaturlig otukt) undantagna från förflyttning till öfvergångsanstalten. — Fångarne hafva vid Lusk tills på sista tiden haft sina bostäder i flyttbara järnhyddor. Numera hafva dock dessa till en del ersatts med byggnader af sten. *Twentieth Report* s. 39.

¹⁾ Fången synes i medeltal å detta stadium förtjäna omkring 1 s. i veckan. v. HOLTZENDORFF, *Das irische Gefängnisssystem* s. 87.

²⁾ Se utdrag af *Fifth Report* hos MARY CARPENTER, *Our Convicts* II s. 169.

³⁾ 1869 på 159 fångar (dagligt medeltal 61) tre, 1870 på 149 (60) fyra, 1871 på 159 (61) två, 1872 på 165 (57) likaledes två och 1873 på 128 (45) blott en.

Består fången de prof, för hvilka han å det tredje stadiet utsättes, erhåller han slutligen *licence to be at large* och kommer därigenom å det fjärde och sista stadiet, *den vilkorliga frigifningens*. Har hans förhållande hela strafftiden igenom varit mönstergildt, kan han vinna denna, då en fjärdedel af strafftiden (de 8 månaderna, hvilka verkstälts i cell, oberäknade) återstår¹⁾. Den vilkorliga frigifningen fanns, såsom vi sett, sedan långt tillbaka i England. Det var emellertid först i Irland, som detta institut fick sin rätta utbildning, och det var också den erfarenhet, man därstädes haft af dess användning, som bevarade detsamma dess plats inom den engelska straffrätten, då i början af 1860:talet det allmänna ropet fordrade dess afskaffande. Redan de föregående straffstadiernas inrättning gaf den vilkorliga frigifningen en helt annan betydelse i det irländska systemet, än den egde inom det dåvarande engelska. I England behöfdes det icke mera, än att fången passivt underkastade sig fängelsereglementet, för att han, då tiden kom, skulle erhålla sitt fripass. Detta betraktades såsom en rätt, hvilken han endast såsom särskildt straff för grofva disciplinära förseelser kunde förverka. I Irland åter fordrades det för att vinna fripasset genom årtal fortsatta aktiva bemödanden. Minsta brist å straffets tidigare stadier i det högsta måttet af arbetsamhet och ordning medförde i följd af *mark*-systemet en förlängning af straffarbetstiden. Genom den intermediära anstalten förmedlades också i Irland öfvergången från fängelse till frihet, under det att i England fången ifrån att hafva varit underkastad det strängaste fängelsetvång omedelbart försattes i frihet. Skilnaden inskränkte sig emellertid icke härtill. Äfven i ett annat hänseende egde en väsentlig olikhet rum. Budet om fripassens återkallelighet var i England vid den tiden allenast en död bokstaf. Där, liksom i Irland, innehöll visserligen hvarje fripass, som meddelades, den bestämmelsen, att den frigifne skulle förlora detsamma icke allenast genom brottsliga handlingar, utan äfven genom sällskapande med illakända personer eller genom ett liderligt och oordentligt lefnadssätt. Men det var praxis, att man ej höll så noga härpå. Sällan, om någonsin, förklarades ett fripass förbrutet för annat än verkliga brott, och äfven sådana drabbades långt ifrån alltid därpå²⁾. I Irland lade man däremot stor vikt därpå, att stadgandet om fripassens återkallelighet verkligen blef upprätthållet. Snart insåg man emellertid, att detta icke var möjligt, om icke den frigifne blef

¹⁾ Se tabellen hos MARY CARPENTER, *The Crofton Prison System* s. 138.

²⁾ Se hos MITTERMAIER i *Krit. Vierteljahrsschr.* V (1863) ss. 505, 6 de ur 1863 års kommissions *report* hemtade uppgifter samt v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1862 s. 589.

föremål för en särskild tillsyn. Man tillade därför bland de vilkor, hvarå fripassen gäfvos, att den frigifne skulle underkasta sig en viss uppsigt från polisens sida. Hvarje förändring i vistelseort skulle tillkännagifvas för vederbörande polismyndighet, och hvarje månad skulle den frigifne anmäla sig därstädes¹⁾. Försummades något häraf, ansågs detta såsom ett bevis därpå, att den frigifne förde ett oordentligt lif, och fripasset var förverkadt. Vidare sträckte sig emellertid icke polisuppsigten. Polisen utöfvade intet inflytande å det mått af frihet, som tillkom den frigifne, hade ingen rätt att blanda sig i hans göranden och låtanden, så länge han ej öfverträdde fripassets bestämmelser. Därigenom skilde sig den irländska polisuppsigten vida ifrån den kontinentala, hvilken, sedan straffet var utståndet, ålade den bestraffade väsentliga inskränkningar i hans frihet och på flera sätt ingrep hämmande och hinderligt i hans bemödanden att finna sin utkomst²⁾. Det oaktadt visade sig den irländska polisuppsigten fullt motsvara sitt ändamål. Under det att i England, enligt hvad som upplystes inför 1863 års kommission, det hörde till ordningen för dagen, att vilkorligt frigifne till och med dömdes för brott, utan att deras egenskap af *ticket-of-leave men* uppdagades³⁾, kunde Croftons motståndare icke uppvisa ett enda fall i Irland, i hvilket en frigifven brutit de vilkor, hvarå fripasset meddelats, utan att förlora detsamma⁴⁾.

Det system, som vi nu skildrat, är i alla delar endast tillämpligt å män. För kvinliga fångar är detsamma i någon mån modifieradt. Samma grundtanke genomgår dock jämväl här detsamma. En hufvudsaklig skilnad ligger däri, att kvinnor numera utstå såväl ensamhetsfängelset, som det gemensamma tvångsarbetet i en och samma straffanstalt, nämligen fängelset i Mountjoy⁵⁾. Dessutom erhålla kvin-

¹⁾ Se hos CROFTON, *The Irish Convict System* s. 15 och MARY CARPENTER, *The Crofton Prison System* s. 50.

²⁾ v. HOLTZENDORFF, *Die Kürzungsfähigkeit d. Freiheitsstrafen* ss. 66 o. f. och i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1862 ss. 587, 8. Tillsynen öfver de vilkorligt frigifne, som uppehölo sig i Dublin, var under många år uppdragen åt den vid öfvergångsanstalterna anställda läraren ORGAN († 1869), hvilken utöfvade den med biträde af en polistjänsteman.

³⁾ Se hos MARY CARPENTER, *Our Convicts* I ss. 197 o. f. Jmf. äfv. de uppgifter, som afgäfvos inför 1856 års kommission, darsammastädes ss. 188 o. f.

⁴⁾ v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1862 s. 594 samt *Krit. Untersuchungen* s. 96.

⁵⁾ Detta fängelse är helt och hållet skildt från det manliga å samma plats. Angående klassindelningen för kvinnor se v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1862 ss. 555—9.

liga fångar sina fripass omedelbart från gemensamhetsfängelset, och den tid, då de kunna bekomma detsamma, infaller redan, då två tredjedelar af hela strafftiden är tilländalupen. Däremot träda enligt regeln de kvinnor, som erhålla fripass, icke omedelbart ut i det fria samhället ¹⁾, utan förflyttas ifrån fängelset till s. k. *Refuges* ²⁾, enskilda anstalter, i hvilka de åtnjuta ett tämligen stort mått af frihet, men hvarifrån de i händelse af mindre godt uppförande åter försättas tillbaka till fängelset. Dessa skyddshem motsvara således för kvinnor hvad öfvergångsanstalterna äro för män, men de stå icke såsom dessa under fängvårdsmyndigheternas omedelbara ledning. Behovvet af ett öfvergångsstadium jämväl för kvinnor ansåg man nämligen icke kunna fyllas genom några offentliga straffanstalter. För frigifna kvinnor stodo icke så många utkomstvägar öppna, som för män. De voro i det hänseendet så godt som inskränkta till anställning i husliga sysslor; men det var ingen utsigt till, att allmänheten skulle i sina hem mottaga personer, som kommo direkt från en straffanstalt, huru väl inrättad denna än kunde vara. Med hvarje straffanstalt förenade sig dock alltid föreställningen om fängelsetukt och fängelsetvång, och de kvinliga fångarna kunde man ej låta, såsom de manliga vid Lusk, undergå sitt sista prøfvostadium inför allmänhetens ögon. Man satte sig därför i förbindelse med de enskilda skyddshem för kvinnor, som redan funnos, och träffade den anordning, som nyss blifvit nämnd. Uppför sig fången väl inom skyddshemmet, kan det, då viss tid förflutit, medgifvas henne att lemna detsamma, och förses då hennes fripass med anteckning härom. Denna tillåtelse meddelas icke gärna utan att kvinnan fått någon anställning i tjänst eller eljest har någon, som tager hand om henne ³⁾.

Det irländska systemet hade icke länge varit tillämpadt, förrän detsamma kunde uppvisa synnerligen gynsamma resultat. Under åren 1856—1862 utvisade den irländska kriminalstatistiken 11,09 proc. återfall (på dem, som genomgått de intermediära fängelserna allenast 7,8 proc.), under det att den engelska, som för öfrigt af flera skäl var långt mindre tillförlitlig, utvisade 24,3 proc. ⁴⁾. Det är sant,

¹⁾ Om någon tillsitsvärd person redan från fängelset tager hand om kvinnan, brukar dock undantag ega rum. På sista tiden synes man till och med ej alltid hållit så noga på detta vilkor för undantaget. I *Nineteenth Report* s. 29 förordas en återgång till den äldre praxis.

²⁾ Det finnes tvänne dylika, en katolsk under ledning af barmhertiga systerar och en protestantisk.

³⁾ Se hos MARY CARPENTER, *Our Convicts* II s. 259.

⁴⁾ Se v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1862 ss. 589 o. f. och *Krit. Untersuchungen* ss. 86 o. f., ss. 95, 6.

att många af de irländske frigifne utvandrade¹⁾, men äfven från England försiggick under samma tid en på flera sätt understödd utvandring af frigifne, och för öfrigt var det ett faktum, att det just var de bästa och mest förhoppningsfulla af de irländske frigifne, som begåfvo sig öfver hafvet²⁾. Dessa i Irland vunna resultat kunde otvifvelaktigt i jämförelse med hvad land som helst betraktas såsom synnerligen lysande³⁾.

Tvåne årtionden hafva förflutit, sedan det irländska systemet började träda i verksamhet. Trots alt motstånd ifrån deras sida, för hvilka det oblandade cellsystemets förträfflighet blifvit en oangriplig trosregel, har detsamma under denna tid år från år tillvunnit sig alt flera anhängare. Ingenstädes hade väl systemet mindre utsigt att vinna erkännande än i England, hvarest de välbekanta fördomarne emot alt irländskt icke underlätto att äfven härvid göra sig gällande. När, såsom vi nämnt, i början af 1860:talet en kommission nedsattes för att undersöka frågan om verkställigheten af *penal servitude*, väntade man också allmänt en förkastelsedom öfver de irländska försöken⁴⁾. Fastän motvilligt måste man dock i England böja sig inför de resultat, som det irländska systemet kunde uppvisa, och kommissionens utlåtande utföll afgjordt till förmån för detsamma. Numera hafva, såsom vi sett, för England och Irland gemensamma akter stadgat såsom lag den uppsigt öfver de vilkorligt frigifne, som redan förut utöfvades i Irland, och tid efter annan har den engelska fångvårdsförvaltningen upptagit andra väsentliga grunddrag i det irländska systemet, såsom straffets skärpning å cellstadiet, nedsättningen af kost och arbetsförtjänst för hela strafftiden samt en noggrannare utförd progressiv klassifikation å andra stadiet med tillämpning af *the mark system*. Sedan den tiden består å detta område egentligen ingen annan skilnad emellan Irland och England, än att öfvergångsanstalterna i det senare landet saknas. Då de sista förändringarna vidtogos i England, hoppades man ännu, att detta stadium skulle kunna ersättas genom en utsträckt användning af transportationen⁵⁾. Framtiden skall utvisa,

¹⁾ 1863 års kommission beräknade emellertid deras antal endast till 20—25 proc. Se hos v. HOLTZENDORFF, *Krit. Untersuchungen* s. 89.

²⁾ *Observations on the treatment of Convicts in Ireland* ss. 70, 71.

³⁾ Också yttrade redan år 1860 MITTERMAIER (*Der gegenw. Zust. d. Gefängn.-frage* s. 141): «Kein Staat kann sich rühmen, einen solchen Erfolg seines Gefängnisssystems in Bezug auf Rückfälle zu haben als Irland.»

⁴⁾ De allmänna tidningarna hade till och med, innan kommissionens betänkande hunnit offentliggöras, haft att förtälja, att det irländska systemet af densamma blifvit fullständigt utdömdt. *Law Magazine* XXX (1863) s. 379.

⁵⁾ Se redogörelsen för 1863 års kommissions förslag hos MITTERMAIER i

om England, jämväl sedan den sista utväg till transportation, som det då egde, blifvit afskuren, skall kunna undvara en förmedling emellan fängelset och friheten.

Men det är ej blott inom det förenade konungadömet's gränser, som det irländska systemet vunnit erkännande och efterföljd. Redan för flera år tillbaka förspordes från skilda land tecken därå, att tilliten till cellprincipens tillräcklighet, såsom ensam bestämmande för verkställigheten af frihetsstraff, börjat att rubbas¹⁾. Den år 1872 hållna kongressen i London²⁾ lemnar därå den mest ovedersägliga bekräftelse. Af de uppgifter, som från de särskilda landen lemnades om åsigheterna angående verkställigheten af frihetsstraff, af de skrifter, som dit ingåfvos, och af den diskussion, som där egde rum, framgick obestridligen, att så godt som öfveralt ett omslag i åsichter inträdt, att det rena cellsystemet, ehuru det å kongressen egde flere utmärkta försvarare, dock icke längre åtnjöt samma anseende som förr, och att det irländska systemet förvärfvat anhängare inom de flesta land³⁾. Med ledning af Londonerkongressens förhandlingar kunde man förutsäga, att striden emellan det rena cellsystemet och progressivsystemet skulle utfalla till det senares förmån⁴⁾. Att de år, som sedan dess förflutit, icke medfört något, som är egnadt att jäfva denna förutsägelse, skall det följande utvisa⁵⁾.

Krit. Vierteljahrsschrift V (1863) s. 476 samt i *Law Magazine* XXX (1863) särsk. s. 388.

¹⁾ Så uttalade sig redan i slutet af 1850:talet cellsystemets framstående försvarare JULIUS (v. HOLTZENDORFF, *Krit. Untersuchungen* s. 4) och MITTERMAIER (*Die Gefängnisverbesserung* ss. 147 o. f.) för det irländska systemets principer. En afgjord motståndare fann systemet däremot i RÖDER (*Der Strafvollzug im Geist d. Rechts* ss. 129 o. f.; *Der Gerichtssaal* XVI [1864] ss. 459 o. f. samt *Krit. Vierteljahrsschrift* VII [1865] ss. 76 o. f.).

²⁾ Alla den europeiska kontinentens regeringar (utom den portugisiska) hade sändt officiella delegerade till denna kongress. Dessutom deltog i dessamma ett stort antal enskilde vetenskapsidkare och fängvårdsämbetsmän från skilda land.

³⁾ Äfven ifrån Amerika, de gamla fängelsesystemens hemland, föreligga talrika uttalanden till förmån för det irländska systemet. *Transact. of the Congr. of London* s. 279; jmf. *Transact. of the Congress on Penitentiary and Reformatory Discipline, held at Cincinnati 1870*, ss. 19, 541; *Transact. of the Baltimore Congr. 1873* s. 451.

⁴⁾ v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1872 s. 408.

⁵⁾ Då en framställning af de schweiziska frihetsstraffsystemen icke ingår i den följande öfversigten, må vi på detta ställe anmärka, att äfven i detta land det irländska systemet börjat vinna tillämpning. Det väl bekanta

Frankrike.

Den art af frihetsstraff, hvilken i Frankrike först fick användning, var arbete i järn å gallererna. Detta straff, som lär hafva förekommit redan i fjortonde eller femtonde århundradet¹⁾, ålades antingen på listid eller på vissa år. Ludvig den fjortondes bekanta *Ordonnance criminelle* af år 1670 gör ett ganska rikligt bruk af detsamma. Någon annan form af frihetsstraff återfinner man ej i dessa äldre tiders brokiga straffsystem, i hvilket jämte gallerstraffet landsförvisning, dödsstraff samt mer och mindre gräsliga kroppsstraff intaga främsta rummet²⁾. Samma råa och barbariska karaktär bibehöll straffrätten i alt väsentligt ända intill 1789. Också hörde den till de delar af den bestående samhällsordningen, emot hvilka revolutionen främst riktade sig. Redan vid inkallandet af *les états généraux* 1788 hade Ludvig den sextonde betecknat en reform af straffrätten såsom nödvändig, och 1791 års *Code pénal* samt 1795 års *Code des Délits et des Peines* gjorde denna reform till en verklighet. De kvalificerade dödsstraffen veko för enkla, och kroppsstraffen ersattes af ett fullständigt system af frihetsstraff³⁾. Dessa strafflagböcker efterträdades emellertid inom kort af Napoleon den förstes *Code pénal* af år 1810, hvilken, som bekant, ännu är vid gällande kraft, ehuru den i flera viktiga delar och icke minst å det område, som här är i fråga,

fängelset i Neuchatel är fullständigt bygd på detta system, och flera andra kantoner hafva delvis tillegnat sig detsamma. Se *Actes de la Société suisse pour la réforme pénitentiaire* V, Neuchatel 1872, ss. 28, 31, ss. 52 o. f. (äfv. i *Blätter für Gefängnissskunde* VIII ss. 7, 15 o. f.); *Rivista di Discipline Carceraria* V (1875) ss. 143, 4 samt särskildt angående fängelset i Neuchatel de årligen utgifna *Rapports de la Direction du Pénitencier de Neuchatel*.

¹⁾ BÉRENGER, *De la répression pénale, de ses formes et de ses effets. Rapports faits à l'Académie des sciences morales et politiques*. I (Paris 1855) s. 345. Detta arbete angifves i det följande med *Répr. pén.*

²⁾ Se *Oeuvres de POTHIER* X (Paris 1848) ss. 477 o. f.; BOITARD, *Leçons sur les Codes pénal et d'instr. crim.* (Paris 1851) ss. 2 o. f.; STEIN, *Geschichte d. französ. Strafrechts u. d. Processes*, Basel 1846, ss. 613 o. f. Mot gallerstraffet svarade senare för kvinnor *réclusion dans une maison de force*. PASTORET, *Des Loix pénales* I, 2 (Paris 1790) s. 111; STEIN, *anf.* st. s. 614.

³⁾ Se angående frihetsstraffssystemet i de äldre *Codes* BÉRENGER, *Répr. pén.* I ss. 193 o. f.; v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* ss. 400 o. f. samt TRIEST i *Die Strafrechtspflege in Deutschland* III (Weimar 1860) ss. 313 o. f.

undergått betydliga förändringar. Denna lagbok känner följande frihetsstraff: *travaux forcés* å lifstid, *déportation*, *travaux forcés* å viss tid, *réclusion* samt *emprisonnement*. Därtill fogade lagen af den 28 April 1832¹⁾ ytterligare en art af frihetsstraff, *détention*, hvilken på straffskalan intog plats emellan viss tids *travaux forcés* och *réclusion*.

Af dessa straffarter bilda deportationsstraff och *détention* en klass för sig, såsom särskildt för politiska brott afsedda straffarter (*peines de l'ordre politique*). *Détention*, som ådömes på viss tid, icke under 5 och i allmänhet (jämf. C. P. art. 33) icke öfver 20 år, utstås i en å Frankrikes kontinentala område belägen fästning (C. P. art. 20 enl. 1832 års lag)²⁾. Fångar af detta slag äro icke underkastade arbetstvång eller några inskränkningar i fråga om kost och personliga bekvämligheter utöfver hvad säkerheten och ordningen inom fästningen kunna kräfvat³⁾. — Deportationsstraffet består enligt *Code pénal* (art. 17) däruti, att man för sin lifstid transporteras till en utom Frankrikes kontinentala område belägen ort. Det var i *Code pénal* allenast stadgad för några få klasser af politiska förbrytare, uppenbarligen i syfte att försätta dylika för samhällsordningen farliga personer på ett betryggande afstånd. Öfvervinneliga svårigheter stälde sig emellertid i vägen för ett verkställande af detta straff. De därtill dömda måste år från år tills vidare kvarhållas i hemlandets straffanstalter, till dess slutligen 1832 och 1835 års lagar⁴⁾ stadgade, att, så länge någon deportationsort icke blifvit upprättad, den, som dömdes till deportation, skulle undergå *détention* på lifstid i ett fängelse antingen inom landet eller i någon af Frankrikes besittningar, alt efter som domen bestämde det. Sedan 1848 års författning afskaffat döds-

¹⁾ Se angående denna lag, hvilken i flera hänseenden ändrade *Code pénal*, MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* XIII (1832) ss. 319 o. f. samt, särskildt angående dess tillkomst, LAGARMITTE i *Krit. Zeitschr. f. Rechtsw. u. Gesetzgeb. d. Auslandes* IV (1832) ss. 428 o. f.

²⁾ Efter kommunardupproret har man emellertid nödgats tills vidare inrymma den stora mängden af dylika fångar i särskilda afdelningar af några *maisons centrales*. Se *Rivista di Discipline Carcerarie* II (1872) ss. 153, 4; D'HAUSSONVILLE, *Les établissements pénitentiaires en France et aux colonies*, Paris 1875, s. 169. Detta arbete, som jämväl finnes utgifvet såsom 6:te delen af nedan omnämnda *Enquête Parlementaire*, angifves af oss i det följande med *Les établ. pénit.*

³⁾ Det senaste reglementet för dessa fångars behandling är af den 26 Maj 1873. En kort redogörelse för dess innehåll återfinnes hos D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 222, 3.

⁴⁾ Se hos BERTAULD, *Cours de Code pénal*, Paris 1873, s. 240.

straffet för politiska förbrytelser¹⁾, fick deportationsstraffet ett något vidgadt användningsområde genom *lagen af den 8 Juni 1850*, hvilken också innehöll bestämmelser, afsedda att för framtiden göra detta straff till en verklighet. Enligt denna lag har deportationsstraffet, hvilket fortfarande alltid ådömes å lifstid, tvänne underarter, *déportation dans une enceinte fortifiée*, som stadgas för de brott, hvilka före 1848 voro belagda med dödsstraff, och skall verkställas inom en befästad plats utom Frankrikes kontinentala område, samt *déportation simple*, som, till en del alternativt med *détention*, stadgas för den händelse, att vid nyss omförmälda brott förmildrande omständigheter anses vara för handen, samt för de fall, hvilka *Code pénal* belägger med deportationsstraff²⁾. Denna 1850 års lag bestämde till deportationsorter tvänne af Marquesas-öarna. Någon deportation till dessa öar kom dock egentligen aldrig till stånd³⁾. Det föll sig nämligen för dyrbart att underhålla dessa straffstationer för de få förbrytare, som under vanliga förhållanden drabbades af detta straff. För att emottaga skaror af deporterade vid politiska oroligheter af vidsträcktare utbredning voro åter dessa öar alt för små och obetydliga. Också måste efter kommunardupproret verkställighetsorten för den politiska deportationen förändras. Genom *lagen af den 23 Mars 1872*⁴⁾ bestämdes halfön Ducos i Nya Caledonien till verkställighetsort för den svårare arten af deportation och tvänne till Nya Caledonien hörande öar till verkställighetsort för den lindrigare. Liksom förut i 1850 års lag, stadgas i denna lag, att de deporterade skola åtnjuta all den frihet, som låter förena sig med god ordning och de till förekommande af rymningar nödiga försiktighetsmått. Något arbetstvång äro de icke underkastade, och de få själfve, när de så önska och kunna, bekosta sitt underhåll. En lag af den 25 Mars 1873⁵⁾ stadgar an-

¹⁾ Lagen af den 10 Juni 1853 införde det åter för vissa dylika brott.

²⁾ För dem, hvilka, då domen fälles, uppnått 70 års ålder, förvandlas deportationsstraffet till *détention* å lifstid (C. P. art. 70, 71). BERTAULD, *Cours de Code pénal* s. 241. Af annan mening är i fråga om den svårare arten af deportation ORTOLAN, *Éléments de Droit Pénal*, Paris 1859, s. 773.

³⁾ Se ORTOLAN, *Élé. de Dr. Pén.* ss. 688, 690; v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* ss. 410, 11. Däremot förekom vid flera tillfällen *transportation en masse* af politiska förbrytare dels till Algier, dels till Cayenne såsom en säkerhetsåtgärd (*par mesure de sûreté générale*). Angående denna vid sidan af lagen genom särskilda dekret påbjudna *transportation* se v. HOLTZENDORFF, *anf. st.* ss. 490 o. f. Ett nationalförsvarsregeringens dekret af år 1870 har afskaffat de senast gällande bestämmelserna härom.

⁴⁾ Se hos MARCEL i *Journal des Économistes* III S. xxx (1873) s. 103, 4.

⁵⁾ *Bull. des Lois* 1873 p. p. n:o 122 s. 213.

gående rätt för de deporterades hustrur och barn att öfverflytta till deportationsorten samt medgifver dem för sådant ändamål under vissa villkor understöd af allmänna medel. Samma lag stadgar om förläningar af jord åt deporterade, som uppfört sig väl. Till och med den, som är dömd till *déportation dans une enceinte fortifiée*, kan, då han under vissa år iakttagit ett exemplariskt uppförande, blifva delaktig häraf.

Bland de öfriga arterna af frihetsstraff, hvilka icke särskildt äro afsedda för politiska brott, utan höra till *les peines de droit commun* intages öfversta platsen å straffskalan af *travaux forcés*. Detta straff ådömes antingen på lifstid eller på viss tid, icke under 5 och icke öfver 20 år (C. P. art. 19)¹). Män, hvilka dömts till detta straff, skulle enligt *Code pénal* (art. 15) användas till tunga arbeten (*travaux les plus pénibles*) samt antingen släpa vid fötterna en kanonkula eller ock vara sammankedjade, två och två, då arbetets natur sådant tillåte. Kvinliga straffångar af denna klass finge icke sysselsättas annat än i det inre af ett *maison de force* (C. P. art 16). — *Réclusion* får icke ådömas på kortare tid än 5 och icke på längre tid än 10 år. Detta straff skall enligt *Code pénal* verkställas i ett *maison de force*. Inkomsten af de arbeten, till hvilka detta slags fångar hållas, får till någon del användas för deras eget bästa (C. P. art. 21). — *Emprisonnement* får i allmänhet icke åläggas på mindre än 6 dagar (se dock C. P. art. 463) och icke på längre tid än 5 år. Straffet skall enligt *Code pénal* utstås i ett *maison de correction*. Äfven detta slags fångar äro underkastade arbetstväng, men lagen tillåter dem att välja emellan de arbeten, som i fängelset finnas införda. Af det, som fångens arbete inbringa, skall en del användas för fängelsets gemensamma utgifter, en del till att förskaffa fången lättnader, om han sådant förtjänar, och en del slutligen till att bilda en sparpenning åt fången vid hans frigifning, alt efter närmare bestämmelser af regeringen (C. P. art. 40, 41)²).

¹) Vid återfall är maximitiden för detta straff, liksom för *détention* och *emprisonnement*, fördubblad (C. P. art. 56—58).

²) Dessa bestämmelser gälla icke det slags *emprisonnement*, som förekommer såsom straff för polisförseelser. Därom stadgas i C. P. art 465. Detta straff (*emprisonnement de simple police*) ådömes endast på högst 5 dagar och är ej förenadt med arbetstväng. Det verkställdes förr i de s. k. *prisons municipales* (ORTOLAN, *Élém. de Dr. Pén.* s. 711), men numera inhyssas mestadels äfven detta slags fångar i departementalfängelserna, och *les prisons municipales*, hvilka i allmänhet tyckas vara i ett bedröfligt skick, mottaga nu blott häktade (intill dess instruktionsdomaren gifvit en formlig *mandat de dépôt* eller *d'arrêt*) samt personer, som af annan anledning tagas

Liksom det forna gallerstraffet¹⁾, verkställdes, sedan *Code pénal* utkommit, *travaux forcés* för manlige brottslingar uti *les bagnes* i vissa af Frankrikes hamnar (Brest, Toulon och Rochefort). De öfriga frihetsstraffen kräfde däremot nya straffanstalter. *Code pénal* fordrade egentligen två slags dylika anstalter, nämligen *maisons de force*, afsedda för dem, som voro dömda till *réclusion*, samt för kvinnor, dömda till *travaux forcés*, och *maisons de correction*, hvarest de, hvilka dömdes till *emprisonnement*, skulle utstå sitt straff. I dess ställe anlades emellertid dels s. k. *maisons centrales*²⁾, hvori verkställdes såväl *travaux forcés* för kvinnor samt *réclusion*, som äfven *emprisonnement* på längre tid, dels s. k. *prisons départementales*, hvori sådana straffångar inrymdes, hvilka dömts till *emprisonnement* på kortare tid. Dessa nya straffanstalter stodo i intet hänseende framom den tidens fängelser i andra land. I centralanstalterna skulle visserligen de olika klasserna af straffångar hållas åtskilda³⁾, men detta blef dock knappast någonstädes genomfördt, och i departementalfängelserna inhystes straffångar samt ransaknings- och bysättningsångar om hvarandra⁴⁾.

Många år hade emellertid icke förflutit, sedan *Code pénal* trädte i verkställighet, förrän dess straffsystem och särskildt det sätt, hvarpå dess frihetsstraff verkställdes, blevo föremål för angrepp från många

i tillfälligt förvar af polisen. *Enquête Parlementaire sur le régime des établissements pénitentiaires* I. (Versailles 1873) s. 26; D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 59 o. f. Förstnämnda verk angifves i det följande med *Enquête Parlementaire*.

¹⁾ I äldre tider sysselsattes galerslafvarna, som namnet antyder, med rodd å galererna. Sedan medlet af 1700:talet användes de till allehanda tyngre arbeten i landets örlogshamnar. Namnet *les bagnes* å de anläggningar, hvarest sådana fångar utstodo sitt straff, skall hafva uppkommit däraf, att de ursprungligen inhystes i flytande byggnader, som förut tjänat till badanstalter. ORTOLAN, *Élém. de Dr. pén.* s. 691; BOEUF, *Résumé de répétitions écrites sur le droit pénal*, Paris 1874, s. 75. Jämf. emellertid LEPELLETIER DE LA SARTHE, *Système pénitentiaire*, Paris 1857, s. 432.

²⁾ Därtill omreddes mestadels gamla kloster eller offentliga byggnader, som förut tjänat andra ändamål. Högst få af dessa anstalter äro från början uppbyggda till straffängelser. ORTOLAN, *Élém. de Dr. Pén.* s. 699.

³⁾ *Ordonnance du 2 Avril 1817* art. 1, 2 (hos PÉCHART, *Manuel des prisons*, Paris 1822, ss. 31, 32; se äfven LUCAS, *De la réforme des prisons* I, Paris 1836, s. 35, not 1).

⁴⁾ BÉRENGER, *Répr. pén.* I ss. 285 o. f. Detta i uppenbar strid emot lagens bud, som till och med fordrade fullkomligt skilda fängelser: *les maisons d'arrêt et de justice seront entièrement distinctes des prisons établies pour peines*. *Code d'Instr. Crim.* art. 604.

håll. Huru olika än åsigtarna i öfrigt voro, däri stämde de dock öfverens, att den bestående ordningen icke motsvarade de måttligaste fordringar på ett riktigt system af frihetsstraff. Att Restaurationen skulle vidtaga några allvarliga och mer ingripande reformer var emellertid ej att förvänta. Så skedde ej häller. Först under Juli-monarkien togos några steg i denna riktning. Till en början antog man härvid det auburnska systemet så till vida, att absolut tystnad påbjöds inom centralanstalterna och departementalfängelserna, såväl i arbetsrummen som i sofrummen¹⁾. Någon egentlig reform ansåg man emellertid visst icke härmed vara genomförd, utan förarbetena för en sådan fortgingo icke dess mindre. Efter långa och samvetsgranna förberedelser förelades slutligen år 1840 Kamrarna ett förslag till reform af fängelserna, i hvilket ensamhetssystemet var grundvalen för alla bestämmelserna²⁾. Förslaget kom dock ej denna gång till behandling, men framlades ånyo med obetydliga förändringar³⁾ och blef då 1844 antaget af Deputerade Kammaren. Pärskammaren förbehöll sig däremot sin beslutande rätt, till dess landets högre domstolar fått uttala sig angående förslaget och de förändringar, det skulle medföra i *Code pénal*. Sedan detta skett, vidtogos i förslaget åtskilliga förändringar, hvarvid man tillgodogjorde sig de bidrag till frågans lösning, hvilka kongresserna i Frankfurt och i Brüssel hade lemnat. Det framlades därefter åter för Pärskammaren år 1847⁴⁾ och hade denna gång antagligen gått igenom, om icke Februarirevolutionen afbrutit förhandlingarna. — Det andra kejsardömet visade sig icke benäget till några åtgärder för ensamhetssystemets genomförande. Tvärtom förklarade Inrikes Ministern i ett cirkulär af år 1853⁵⁾, att, som grunden därtill, att alla förbätt-

¹⁾ Regl. f. centralanst. d. 10 Maj 1839; regl. f. departementalfäng. d. 30 Okt. 1841. Se hos MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1843 ss. 544, 5. Jämf. dock i fråga om de senare fängelserna BÉRENGER, *Répr. pén.* II s. 195.

²⁾ v. HOLTZENDORFF, *Die Deportation* s. 463.

³⁾ Se angående 1843 års förslag *Jahrb. d. Gefängnissskunde* III (1843) ss. 95. o. f. samt MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1843 ss. 557 o. f.

⁴⁾ Se hos MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1847 ss. 273 o. f. och VARRENTTRAPP i *Jahrb. d. Gefängnissskunde* X (1847) ss. 15 o. f.

⁵⁾ Se hos BÉRENGER, *Répr. pén.* II s. 252 och d'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 628 o. f. Jämf. VIDAL, *Note sur l'emprisonnement cellulaire et sur les causes qui ont fait renoncer à son application exclusive en France*, Paris 1853; DAVID, *Nogle Oplysninger om Cellesystemet, navnlig om dets Afskaffelse i Frankrig*, Kjøbhvn 1853; HOLST, *Cellessystemets Ophævelse i Frankrige* (Afttr. fr. *Norsk Magazin for Lægevidenskab*en, April 1854).

ringar af departementalfängelserna uteblifvit, vore att söka däri, att alla förslag till nybyggnader eller reparationer på senare tider tillbakavisats, då de icke rättat sig efter cellsystemet, men dettas genomförande i följd af de dryga kostnader, som därmed voro förenade, för de flesta departement vore en omöjlighet, så afstode regeringen för det närvarande från användningen af detta system i förväntan, att lagens bud därom, att de olika kategorierna af fångar skulle hållas i skilda afdelningar af fängelset, nu ofördröjligen skulle blifva uppfyllt.

Emellertid fordrade ovilkorligen det sätt, hvarpå *travaux forcés* verkställdes, någon förändring. Detta straff skulle enligt lagen vara det svåraste af frihetsstraffen, men var det ingalunda i verkligheten. Arbetet i fria luften i ett mildt klimat, lättheten att meddela sig med sina medfångar (tystnadssystemet, som man med all stränghet sökte upprätthålla i centralanstalterna, hade man här måst afstå ifrån) och samarbetet med fria arbetare gjorde lifvet i bagnerna ganska drägligt, och straffångarne föredrogo det vida framför den stränga tukten i *maisons centrales*¹⁾. Detta missförhållande kunde man ej låta bestå. Men i stället för att man före 1848 sökt principen för en reform i ensamhetssystemet²⁾, riktade man nu sina blickar å transportationsstraffet. Man såg häri en lämplig utväg att befria landet från samhällsvådliga element; på samma gång man, med Englands exempel för ögonen, hoppades att i förbrytarekolonisationen finna ett medel till politisk maktutvidgning. Ur dessa mer politiska än straffrättsliga motiv framgick Lagen af den 30 Maj 1854 (*Loi sur l'exécution de la peine des travaux forcés*). Enligt denna lag undergås numera *travaux forcés* efter transportation³⁾ till därför bestämda områden inom någon eller några af Frankrikes utländska besittningar, dock icke Algier (art. 1). Äfven kvinnor

¹⁾ LUCAS, *De la réforme des prisons* I s. 37 not 4; ORTOLAN, *Élém. de Dr. Pén.* s. 694; BÉRENGER, *Répr. pén.* II s. 191; MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1847 s. 30 och 1855 s. 469.

²⁾ Pärskammarens utskott hade år 1847 föreslagit, att bagnerna skulle ersättas af straffarbetsanstalter, bygda på isoleringssystemet och anlagda antingen på Frankrikes kuster eller på öarna därutanför eller ock i Algier. Se hos BÉRENGER, *Répr. pén.* I s. 377.

³⁾ Orden deportation och transportation äro inom den franska rättsterminologien ingalunda liktydiga. Deportation är namnet för det *peine de l'ordre politique*, hvarom vi ofvan talat, transportation benämnes åter den nuvarande formen för verkställigheten af *travaux forcés*. Jmf. BOEUF, *Résumé de répétitions écrites sur le droit pénal* s. 79.

kunna underkastas transportation, men skola i sådant fall hållas skilda från männen och användas till arbeten, som stå i förhållande till deras ålder och kön (art. 4)¹⁾. Straffångar, som gjort sig förtjänste däraf, kunna antingen få tillåtelse att arbeta i tjänst hos enskilda eller koloniens lokalkmyndigheter, eller ock erhålla förläning af jordområden med rätt att bruka desamma för egen räkning (art. 11). Märkelig är den bestämmelsen, att de, hvilkas strafftid icke uppgått till 8 år, skola, sedan strafftiden gått till ända, minst lika lång tid kvarstanna i kolonien, och att de, hvilkas strafftid varit längre, måste för lifstiden kvarblifva i densamma (art. 6). Till transportationsort bestämdes i början Guyana²⁾. Det visade sig emellertid snart, att det icke var möjligt för europeer att arbeta under dess klimat. Genom dekretet af den 2 September 1863³⁾ förordnades därför om upprättandet af en straffkoloni i Nya Caledonien. Numera transporterats endast negrer och araber till Guyana⁴⁾. I Nya Caledonien äro de transporterade fördelade i 4 klasser, genom hvilka straffången kan rycka upp, om hans uppförande gör honom förtjänt däraf. Fångar ur högsta klassen erhålla de af lagen medgifna förläningar af jord eller tillåtas taga tjänst hos enskilde och åtnjuta i båda fallen en nästan fullständig frihet, så länge de uppföra sig väl⁵⁾. — I följd af 1854 års lag, hvilken i alt, utom hvad som stadgades angående tvånget att efter strafftidens slut kvarstanna i kolonien, gafs tillbakaverkande kraft (art. 15), upphäfdes snart bagnerna i Rochefort och Brest. Den i Toulon kvarstod däremot som depot för de straffångar, som af ett eller annat skäl icke genast kunde transporterats. Från och med början af år 1874 är dock jämväl denna bagne tillsluten och de, som skola transporterats, inrymmas

¹⁾ Från *travaux forcés* och således jämväl från transportation äro undantagna alla sådana personer, som, då domen faller, uppnått 60 års ålder. Dessa skola i stället dömas till *réclusion* (C. P. art. 70, 71, 1854 års lag art. 5.)

²⁾ Straffarbetskolornierna därstädes skildras af MERRUAU i *Revue des Deux Mondes* CIV (1873) ss. 694 o. f.; jämf. BERNARD i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1869 ss. 97 o. f.

³⁾ *Bulletin des Lois* 1863 p. p. n:o 1149 s. 348.

⁴⁾ *Enquête parlementaire* I ss. 142, 269; *Rivista di Discipline Carceraria* II (1873) s. 617.

⁵⁾ MARCEL i *Journal des Économistes* III S. xxx (1873) ss. 100 o. f.; ROBIN, *La question pénitentiaire* (Paris 1873) ss. 190 o. f.; D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 563 o. f.; jmf. ock *Rivista di Discipline Carceraria* II (1873) ss. 615 o. f.

numera intill sin inskeppning i en härför särskildt bestämd straffanstalt¹⁾.

Sedan man genom transportationen beredt sig en utväg att befria hemlandet från dem, som dömts till *travaux forcés*, har i Frankrike icke mycket blifvit åtgjordt för en reform af frihetsstraffen. I *maisons centrales* intagas fortfarande dels de till *travaux forcés* dömda kvinnor, hvilka icke transporteras²⁾, dels fångar, som blifvit dömda till *réclusion*, dels ock slutligen de, hvilka ådömts *emprisonnement* på längre tid än ett år³⁾. Stadgandet, att dessa olika kategorier af straffångar skola hållas skilda i olika afdelningar af straffanstalten, har ännu ej kommit till verkställighet⁴⁾. Dag som natt inhysas dessa fångar i gemensamma salar⁵⁾, hvarest man fortfarande, så godt sig göra låter, söker upprätthålla tysthetsbudet. Om man fränser den olikhet i fråga om arbetsförtjänsten, som framdeles skall omnämnas, behandlas de olika slagens fångar på samma sätt, och emellan *emprisonnement* på längre tid och *réclusion* för män samt *emprisonnement* på längre tid, *réclusion* och *travaux forcés* för kvinnor är således i det närmaste ingen skilnad. Af departementalfängelserna äro några (ungefär $\frac{1}{8}$) uppförda på 1830: och 1840: talen och byggda på ensamhetsprincipen⁶⁾. Så godt som öfveralt hafva dock cellerna

¹⁾ *Rivista di Discipline Carcerarie* II (1872) ss. 536, 628, 9; *Blätter für Gefängnisskunde* IX (1874) s. 107.

²⁾ Lagen af år 1854 stadgar, såsom ofvan är nämnt, endast, att kvinnliga straffångar kunna transporteras. Syftet med denna bestämmelse synes egentligen hafva varit att bereda provisoriskt eller definitivt frigifne manlige straffångar tillfälle att ingå äktenskap i kolonierna. Hittills hafva också mestadels blott sådana kvinnor transporterats, hvilka uttryckt önskan att begagna sig af denna utsigt. Se *Transact. of the Congr. of London* ss. 46, 47; jmf. *Enquête Parlementaire* I s. 145.

³⁾ På sista tiden hafva dock på ett och annat ställe särskilda *maisons centrales de force* och *maisons centrales de correction* blifvit inrättade. D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* s. 160.

⁴⁾ *Transact. of the Congr. of London* ss. 59, 60; *Enquête Parlementaire* I ss. 57, 58; D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* s. 159.

⁵⁾ Försöksvis har man på flera ställen inrättat särskilda afdelningar, s. k. *quartiers de préservation et d'amendement*, i hvilka sådana fångar sammanföras, hvilkas antecedentia icke gifva anledning att befara något djupare sedligt förderf. *Transact. of the Congr. of London* s. 60; WINES i *Transact. of the Baltimore Congr.* ss. 256, 258, 260; *Rivista di Discipline Carcerarie* II (1872) s. 135; D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 278 o. f.

⁶⁾ Så viss hade man vid denna tid varit därpå, att cellsystemet skulle blifva påbudet, att många departement gått den väntade lagen i förväg genom att ombygga sina fängelser i enlighet med detta system. Sedan

hittills endast begagnats för nätterna, och mångenstädes hafva därvid flere fångar inhysts i samma cell¹⁾. De flesta departementalfängelserna förskrifva sig, såvida de ej rent af förblifvit oförändrade, sedan de först inrättades, i sitt nuvarande skick från tiden efter 1853 och äro inredda efter ett system, som fransmännen själfve i motsats mot det rena cellsystemet beteckna såsom ett blandadt²⁾, men i hvilket dock cellerna spela en mycket obetydlig roll. De användas nämligen endast för sådana fångar, för hvilka detta undantagsvis af disciplinära eller sanitära skäl kan finnas nödvändigt. Öfriga fångar vistas dag och natt i gemensamma rum³⁾. Blott i några få större städer äro *les maisons d'arrêt et de justice* skilda från *la maison de correction*. Det vanliga är, att de blott utgöra afdelningar af samma fängelse eller att ransaknings- och straffångar rent af förvaras om hvarandra⁴⁾. Tystnad är jämväl i dessa fängelser påbjuden, ehuru bristen på tillräcklig bevakning här gör föreskriften fullkomligt illusorisk⁵⁾.

Religionsvården inom de franska fängelserna är mycket bristfällig, synnerligen i departementalfängelserna. Skolundervisning saknas å de flesta ställen. Där den förekommer, är den ytterst obetydlig⁶⁾. I fråga om arbetets ordnande tillämpades i centralanstal-

det blifvit känt, att lagförslaget å staten öfverflyttade kostnaden för departementalfängelers uppförande, hade emellertid dessa nybyggnader afstannat. MOREAU-CHRISTOPHE i *Débats du Congrès pénitentiaire de Bruxelles*, Session de 1847 (Bruxelles 1847) s. 32. Numera har väl sedan år 1855 statskassan öfvertagit de löpande utgifterna för dessa fängelser, men själfva byggnaderna tillhöra fortfarande departementen, hvilka ock få bekosta alla större reparationer och utvidgningar af desamma, utan att dock staten har i sin makt att tvinga dem till några åtgärder i detta afseende. Detta besynnerliga rättsförhållande har varit ett af hindren för hvarje reform af dessa fängelser (se närmare hos D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 75 o. f.).

¹⁾ *Transact. of the Congr. of London* s. 51; jmf. *Enquête Parlementaire* I s. 35; D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* s. 93.

²⁾ Se hos ORTOLAN, *Élém. de dr. pén.* s. 707.

³⁾ *Transact. of the Congr. of London* s. 59; *Enquête Parlementaire* I s. 202.

⁴⁾ Detta sista är händelsen i icke mindre än 140 af de 379 departementalfängelserna. D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* s. 85; jmf. äfven *Rivista di Discipline Carcerarie* II (1872) s. 138. Detaljerade beskrifningar i *Enquête Parlementaire* IV och V.

⁵⁾ D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* s. 125; *Rivista di Discipline Carcerarie* IV (1874) s. 312.

⁶⁾ *Enquête Parlementaire* IV och V (på flera ställen); D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 137 o. f.; 263 o. f.

terna i början entreprenadsystemet. På 1840:talet öfvertog staten själf fångarnes sysselsättande. Numera är emellertid detta *système de régie* öfvergifvet och entreprenadsystemet så godt som öfveralt åter infördt. Entreprenören icke blott sysselsätter fångarne, utan besörjer jämväl deras underhåll. Samma system är äfven rådande i samtliga departementalfängelserna. I såväl centralanstalterna, som de större departementalfängelserna äro numera inrättade verkstäder för en mängd olikartade yrken. Trots stora ansträngningar från fängelseförvaltningens sida saknas dock i de flesta fängelser tillräcklig, på sina ställen till och med all sysselsättning åt fångarne¹⁾. Lagens bud, att de, som äro dömda till *emprisonnement*, skola ega rätt att välja emellan de arbeten, som i fängelset finnas införda, synes öfveralt hafva förblifvit en död bokstaf. Af arbetsinkomsten erhålla de som undergå *travaux forcés* $\frac{3}{10}$ ²⁾, de som undergå *réclusion* $\frac{4}{10}$ och de som undergå *emprisonnement* $\frac{5}{10}$. Dock äro dessa andelar mindre för dem, hvilka gjort sig skyldige till återfall. Genom flit och godt uppförande kan fången erhålla en viss tillökning i det vanliga premiebeloppet³⁾. Hälften af hvad fången i premier erhåller får han använda. Andra hälften utbekommer han först vid frigifningen.

Särskilda regler gälla enligt fransk rätt i fråga om frihetsstraffen för *unga förbrytare*. Enligt *Code pénal* (art. 66, 67) inträder full tillräknelighet vid 16 års ålder. Däremot känner den franska rätten ingen bestämd åldersgräns, hvarest tillräkneligheten begynner. Har någon, som ännu ej fyllt 16 år, begått en brottslig handling, så beror det på, om han pröfvas hafva egt nog urskilning att inse gärningens brottslighet (*s'il est décidé qu'il a agi avec discernement*) eller icke. I det senare fallet skall han frikännas, men domstol kan dock efter omständigheterna förordna, att han skall intagas i ett *maison de correction* för att där uppfostras och kvarhållas så många år, som domen bestämmer, dock ej utöfver fylda 20 år. I det förra fallet återigen blir han straffbar, men det i allmänhet stadgade straffet nedsättes i öfverensstämmelse med särskildt gifna föreskrifter. Enligt dessa förvandlas alla strängare straffarter i dylika fall till *emprisonnement* (för en tid af ända till 20 år) i ett *maison de cor-*

¹⁾ D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* s. 128 o. f., 250 o. f.

²⁾ *Code pénal* nämner intet om andel i arbetsinkomsten för sådana fångar, och dess mening synes altså hafva varit, att de ej skulle erhålla någon sådan.

³⁾ ROBIN, *Les prisons de France*, Paris 1869, s. 35; D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 132, 240.

rection. Detta är således enligt *Code pénal* den enda art af frihetsstraff, som kan drabba den, som vid ett brotts begående varit under 16 års ålder. Några särskilda *maisons de correction* kommo emellertid, som vi sett, icke till stånd. I följd häraf inrymdes för en tid bortåt de unga brottslingarne dels i centralanstalterna, dels i departementalfängelserna, hvarest endast undantagsvis funnos särskilda för dem bestämda afdelningar¹⁾. Under det följande upprättades dock en och annan särskild fängelseanstalt för unga brottslingar²⁾. Den mest bekanta af dessa är fängelset *La Roquette* i Paris, hvilket, då det först grundades år 1836, inrättades efter det auburnska systemet, men år 1840 omgestaltades efter det filadelfiska³⁾. Ett uppslag till en helt ny ordning i ifrågavarande hänseende gafs emellertid genom den af DEMETZ († 1873) år 1839 stiftade åkerbrukskolonien i *Mettray* vid Tours⁴⁾, efter hvilken förebild snart andra likartade anläggningar flerstädes af enskilde grundades. Till dessa kolonier öfverlemnades af myndigheterna en del af de unga brottslingar, som voro intagna i de allmänna straffanstalterna. De lyckliga resultaten af de ungas behandling därstädes talade för en utsträckt tillämpning af den princip, å hvilken dessa anläggningar hvilade, och i följd häraf utkom lagen af den 5 Augusti 1850 (*Loi sur l'éducation et le patronage des jeunes détenus*⁵⁾. Denna lag

¹⁾ MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1841 s. 172 och 1843 ss. 544, 5; TRIEST i *Die Strafrechtspflege in Deutschland* III s. 466; BÉRENGER, *Répr. pén.* I ss. 434, 5.

²⁾ Se hos BUCQUET, *Tableau de la situation morale et matérielle des jeunes détenus*, Paris 1853, s. 10.

³⁾ MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1841 ss. 191 o. f. och 1843 ss. 548 o. f.; DAVID i *Jahrb. d. Gefängnisskunde* III (1843) ss. 187 o. f.; VARRENTRAPP darsammastädes IX (1846) ss. 51 o. f.

⁴⁾ Se angående denna koloni — hvilken redan skildras af MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1841 ss. 177 o. f. och 1843 ss. 554 o. f. — OLIVECRONA, *Åkerbrukskolonien i Mettray*, Stockh. 1873. Icke mycket mindre bekant är den af LUCAS grundlagda kolonien i Val-d'Yèvre, hvarom kan ses sistnämnde författares uppsats i *Tidskr. f. Lagstiftning* m. m. V (1868) ss. 770 o. f. samt den särskildt utgifna skriften *Åkerbrukskolonien eller förbättringsanstalten i Val-d'Yèvre*, Stockh. 1873. Denna senare koloni har numera blifvit en *colonie publique*. *Séances et Travaux de l'Académie des sciences mor. et pol.* V S. XXIX (Paris 1873) ss. 415 o. f.

⁵⁾ Se angående denna HELLO i *Revue crit. de législ. et de jurispr.* XXVII (1865) ss. 271 o. f. Lagen finnes aftryckt hos OLIVECRONA, *Om orsakerna till återfall till brott och om medlen att minska dessa orsakers skadliga verkningar*, Stockh. 1872, ss. 121 o. f. Till densamma sluter sig ett reglemente för åkerbrukskolonierna och förbättringshemmen för flickor af

stadgar, att alla gossar under 16 år, hvilka såsom minderåriga frikännas från ansvar, men icke återlemnas till sina närmaste, samt alla gossar under samma ålder, hvilka blifvit dömda till *emprisonnement* å mer än 6 månader, men icke öfver 2 år, skola försändas till s. k. *colonies pénitenciaires* och där under sträng tukt sysselsätas med åkerbruk och sådana yrken, som därmed stå i samband¹⁾. De, som äro dömda till *emprisonnement*, skola dock under de första 3 månaderna hållas i en särskild afdelning och sysselsättas med stillasittande arbeten²⁾. Öfverstiger tiden för fängelsestraffet icke 6 månader, verkställs detsamma fortfarande i departementalfängelserna, hvarest enligt lagen en särskild afdelning bör egnas åt unga förbrytare. Denna sista föreskrift har ännu på långt när icke öfveralt kommit till verkställighet³⁾. Unga brottslingar, som blifvit dömda till mer än 2 års *emprisonnement*, intagas däremot i s. k. *colonies correctionnelles*⁴⁾, där de skola hållas i fängelse under de första 6 månaderna, hvarefter det, om deras uppförande därtill föranleder, tillåtes dem deltaga i de landtliga arbetena vid kolonien. Till dessa kolonier försändas jämväl sådana gossar, som i penitentiärkolonierna gjort sig skyldiga till olydnad och uppstudsighet. Flickor under 16 år, som dömas till *emprisonnement* på hvad tid det vara må

den 10 April 1869. — La Roquette fortfor emellertid att äfven det emottaga unga brottslingar, dömda till längre tids fängelsestraff, till dess med anledning af häftiga angrepp å detta förfarande inom pressen och den lagstiftande kåren år 1865 en kommission tillsattes, som förklarade detsamma stå i strid med 1850 års lag. Numera intagas där inga andra unga straffångare än de, hvilkas strafftid ej öfverstiger 6 månader. Se DU CAMP i *Revue des Deux Mondes* LXXXIII (1869) ss. 626 o. f.; D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 395 o. f.

¹⁾ Denna lagens föreskrift angående arbetets beskaffenhet har emellertid i tillämpningen befunnits för trång. Sådana barn, som komma från städerna och antagligen dit skola återvända, söker man redan nu i många kolonier inlära något yrke, hvaraf de där kunna finna sin utkomst, och en utsträckt användning af denna grundsats anses numera allmänt såsom ett önskningsmål. *Transact. of the Congr. of London* s. 86; *Enquête Parlementaire* I ss. 46, 224; D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 309 o. f.

²⁾ Detta stadgande, liksom den nedan omnämnda föreskriften om 6 månaders fängelse för dem, som ankomma till korrektionskolonierna, synes dock sällan, om någonsin, blifva efterlefdt. Se D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 315, 385.

³⁾ *Enquête Parlementaire* I s. 296 samt flerstädes i IV och V; D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* s. 313.

⁴⁾ Dessa kunna enligt lagen (art. 10) vara förlagda antingen i Frankrike eller i Algier.

eller som frikännas, men icke öfverlemnas till sina närmaste, försändas till s. k. *maisons pénitenciaires*, där de uppfostras under allvarlig tukt och sysselsätts med sådant arbete, som lämpar sig för deras kön. Korrektionskolonierna äro alla publika¹⁾. Penitentiärkolonierna äro däremot antingen publika, grundade och underhållna af staten, eller ock privata, grundade och ledda af enskilde, men under statens kontroll och med visst understöd från dess sida för hvarje gosse, som enligt domstols förordnande där intages²⁾. De för flickor afsedda *maisons pénitenciaires* äro äfven såväl publika som privata. Alla unga brottslingar, som utgå ur dessa anstalter, förblifva under minst 3 år under en skyddande tillsyn från det allmännas sida³⁾.

Genom hvad som sålunda blifvit åtgjordt för en särskild straffbehandling af unga förbrytare⁴⁾ intager Frankrike i fråga om frihetsstraffen en plats, som eljest långt ifrån skulle tillkomma det samma. Efter ett par årtiondens hvila äro emellertid numera arbetena å en allmän reform af frihetsstraffen åter upptagna. År 1872 beslöt Nationalförsamlingen⁵⁾, att en kommission skulle nedsättas för att undersöka det franska fängelseväsenet och framlägga förslag till detsammans förbättring. Denna kommission har nu afslutat

¹⁾ Några verkliga korrektionskolonier hafva emellertid först på de sista åren börjat komma till stånd. På många ställen har det hittills stannat vid s. k. *quartiers correctionnels* vid departementalfängelserna, hvarest något tillfälle till landtliga arbeten icke förefinnes. Mångenstädes förvaras ock unga brottslingar, dömda till mer än två års fängelse, i penitentiärkolonierna. D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 316, 385, 439 o. f.

²⁾ Frågan om företrädet emellan publika och privata kolonier har varit och är ännu i Frankrike mycket omtvistad. Se D'HAUSSONVILLE, *Les établ. pénit.* ss. 324 o. f.

³⁾ Denna *patronage de l'assistance publique* har dock ännu ej fått någon egentlig organisation. År 1869 tillsattes en kommission med uppdrag att föreslå det lämpligaste sättet att anordna *le patronage des jeunes détenus et des libérés adultes*, men dess arbeten afbrötos af 1870 års politiska händelser.

⁴⁾ Äfven åt sådana unga brottslingar, som öfverskridit den legala åldersgränsen för full tillräknelighet, har man i någon mån egnat särskild omvårdnad. Brottslingar af 16 till 21 års ålder förvaras nämligen mångenstädes i centralanstalterna för sig, såvida de ej försändas till en särskildt därför afsedd centralanstalt å Corsika (*le pénitencier agricole de Castelluccio*). *Transact. of the Congr. of London* s. 60; *Enquête Parlementaire* I ss. 294 o. f.

⁵⁾ På förslag af vicomte D'HAUSSONVILLE. Dennes motion återfinnes i *Rivista di Discipline Carcerarie* II (1872) ss. 131 o. f.; en redogörelse för motionens behandling i Nationalförsamlingen lemnas å samma ställe ss. 198 o. f.

en vidlyftig *enquête* i fängelsefrågan¹⁾ samt afgifvit ett förslag till lag om verkställigheten af fängelsestraff i departementalfängelserna, hvilket nyligen blifvit af Nationalförsamlingen antaget²⁾. Enligt denna lag skall *emprisonnement* på högst ett år och en dag³⁾ verkställas i enrum uti departementalfängelserna. Äfven de, som äro dömda till samma straff på längre tid, kunna på egen begäran hållas i enrum och utstå i sådant fall jämväl sitt straff i dessa fängelser. I båda fallen förkortas strafftiden, då den öfverstiger tre månader, med en fjärdedel⁴⁾. Ovisst är emellertid, huruvida denna lag ännu på årtionden skall kunna komma till fullt utförande. Lagen säger, att den nya ordning, som den föreskrifver, skall tillämpas i mån af fängelsernas ombildning, men någon skyldighet att inom visst tid ombygga sina fängelser ålägges icke departementen. Det enda, som stadgas, är att, när ombyggnad eger rum, den måste lämpas efter den nya lagen, samt att staten kan bevilja departementen understöd för fängelsernas ombyggande. Under den närmaste framtiden kan den nya anordningen blott komma till användning i det mindre antal departementalfängelser, som redan äro inredda med celler, ehuru cellsystemet sedan år 1853 i allmänhet icke i dem blifvit tillämpadt.

För det närvarande förbereder kommissionen förslag till förbättringar i andra delar af det franska frihetsstraffssystemet. I hvilken riktning dessa arbeten gå, är ännu okänt. Antagligen kommer dock det irländska systemet att i större eller mindre mån tjäna till förebild för kommissionens förslag⁵⁾.

¹⁾ Upplysningar om kommissionens verksamhet meddelas i *Rivista di Discipline Carcerarie* III (1873) ss. 96, 98; 261, 2; 275, 6; 309—11; 544, 5. Af kommissionens arbete *Enquête Parlementaire sur le régime des établissements pénitentiaires* hafva hittills sju band utkommit å trycket.

²⁾ Angående förhandlingarna före lagens antagande se *Journal Officiel de la République Française* 1875 ss. 3540—8, 3572—9, 3942—50, 3974—81, 4004—16. Lagen är promulgerad den 15 Juni 1875 och återfinnes å anf. st. s. 4321.

³⁾ Om orsaken, hvarför denna tid valts i stället för jämnt ett år, se *Enquête Parlementaire* VII ss. 77—78.

⁴⁾ Stadgandet i den svenska förordningen af den 21 December 1857 synes härvid hafva tjänat till förebild. Se *Enquête Parlementaire* VII s. 80). Enligt den franska lagen åtnjutes dock afkortning för de tre första månaderna, blott hela celltiden öfverstiger denna tid. Nio månader blifva altså maximum för det tvungna cellstraffet.

⁵⁾ Under det första året af sin verksamhet synes åtminstone kommissionen hafva varit tämligen enig härom. Se dess medlem VIDAL's uttalanden i *Rivista di Discipline Carcerarie* II (1872) s. 154.

Tyskland.

I Carl V:s *Peinliche Gerichts-Ordnung* finnes visserligen fängelsestraff omtaladt¹⁾, men detta straff träder dock där liksom i samtida och senare riks- och partikularlagar fullkomligt i bakgrunden för de mångfaldiga arter af döds- och kroppsstraff, hvaraf dessa tiders lagstiftning öfverflödar. Lagarnes blodiga stränghet mildrades emellertid under de följande århundradena af rättsskipningen, hvilken med fränseende af de lagbestämda straff, hvilka tidsandan utdömt, ålade andra straffarter, ofta helt och hållet af egen uppfinning. Därvid var det isynnerhet frihetsstraffen, som kommo till användning²⁾. Den osäkerhet och ojämnhet i rättsskipningen, som föranleddes af denna domstolarnes obundenhet, framkallade slutligen i den ena tyska staten efter den andra partikulära strafflagar. Dessa lagars straffsystem hvilade alla å frihetsstraffet, men formerna däraf växlade vida i de olika lagarne. *Kettenstrafe, Zuchthausstrafe, Arbeitshausstrafe, Festungsstrafe* (*Festungsarrest, Staatsgefängniss, Einschliessung*), *Gefängnisstrafe* (*Arrest*) voro hufvudarterna, hvilka i sin ordning mångenstädes hade flera underarter. Det ena landet egde flera, det andra färre af dessa straffformer³⁾. De tidslängder, hvarå straffen ålades, voro högst olika. Så växlade tukthusstraffets minimum i de särskilda staterna emellan ett och åtta år⁴⁾. Med frihetsstraff af samma namn förenade dessutom strafflagarne visst icke öfveralt samma innehållsbestämningar. Hvad *strafflagarne* i det hånseendet stadgade var för öfrigt torftigt nog. Frihetsstraffens beskaffenhet kom därför att i det mesta bero på förvaltningen och de anordningar, denna kunde vidtaga med fängelseväsenet.

Första stegen till en reform af straffanstalterna togos i Tyskland, liksom å kontinenten i allmänhet, på 1830:talet. Här, såsom på så många andra ställen, gingo de första reformförsöken i auburnsk riktning. Så började man i Preussen införa fångarnes åtskiljande natte-tid⁵⁾, och det bekanta Rawiczereglementet af år 1835 påbjöd sträng

¹⁾ Art. 10, 101, 157, 216.

²⁾ I brist på straffanstalter ålade man åtskilliga egendomliga arter häraf t. ex. inspärning på ett hospital å mager kost. Se WÄCHTER, *Die Straftarten und Strafanstalten des Königr. Württemberg*, Tübingen 1832, s. 35.

³⁾ Se JICINSKY i *Österr. Vierteljahresschrift für Rechts- und Staatswissenschaft* XIII ss. 155 o. f. samt sammanställningen i slutet af HEFFTER, *Lehrb. d. gem. deutsch. Criminalrechts*, Braunsch. 1854. I Hannover kunde man räkna icke mindre än nio grader af frihetsstraff.

⁴⁾ *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1862 s. 340.

⁵⁾ *Die Preussischen Gefängnisse. Beschreibende Übersicht der zum Res-*

tystnad inom tukthusen¹⁾. Äfven i Baden gjorde man försök med fångarnes isolering om nätterna och gemensamt arbete under tystnad om dagarne²⁾. Snart vunno emellertid jämväl här Filadelfiasystemets anhängare öfvervigten, och det lyckades dem också på 1840:talet att genomdrifva dess tillämpning å vissa håll. Baden gick härvid i spetsen. Ett storartadt cellfängelse uppfördes i *Bruchsal*³⁾. En lag af år 1845⁴⁾ ordnade straffets verkställighet därstädes. Utöfver sex år fick dock cellstraffet icke utan fångens samtycke utsträckas. Den strafftid, som utstods i cell, förkortades med en tredjedel. I Badens fotspår trädde Preussen. Reformen i det filadelfiska systemets anda beslötos till och med där tidigare, än i Baden, ehuru de först senare kommo till verkställighet. Fredrik Wilhelm IV, hvilken efter ett besök i Pentonvilles fängelse i England fattat starkt intresse för cellreformen, påbjöd år 1842, att det pennsylvaniska systemet skulle läggas till grund för alla straffanstalter, som hädanefter uppfördes⁵⁾. I enlighet härmed anlades under de följande åren flera straffanstalter, af hvilka dock Moabit blef den enda, i hvilken en fullständig isolering af fångarne genomfördes. Äfven där kom den icke genast till stånd. Först ifrån början af år 1857 daterar sig det stränga isoleringssystemets användning därstädes. Systemet infördes icke här, såsom i Baden, genom lag, utan i administrativ väg⁶⁾, under förebärande, att cellsystemet icke medförde någon skärpning i det lagbestämda tukthusstraffet, utan att dess tillämpning i själfva verket endast innebure ett bättre genomförande af det redan förut

sort des Ministeriums des Innern gehörenden Straf- und Gefangen-Anstalten, Berlin 1870, s. 5.

¹⁾ Se hos v. HOLTZENDORFF, *Gesetz oder Verwaltungsmaxime?*, Berlin 1861, s. 8.

²⁾ *Arch des Crim.-rechts* 1843 ss. 313 o. f. Jmf. samma tidskrift 1839 ss. 233, 4 (Württemberg) och 1843 s. 308 (Sachsen) samt *Jahrb. d. Gefängnisskunde* I (1842) s. 230 (Württemberg) och III (1843) s. 294 (Sachsen).

³⁾ Se angående detta och straffens verkställande därstädes framför alt FÜESSLIN, *Die Einzelhaft nach fremden und sechsjährigen eigenen Erfahrungen im neuen Männerzuchthause in Bruchsal*, Heidelberg 1855.

⁴⁾ Intagen hos RÖDER, *Besserungstrafe und Besserungstrafanstalten* ss. 170 o. f.

⁵⁾ *Die Preussischen Gefängnisse* ss. 6, 7.

⁶⁾ Häremot uppträdde v. HOLTZENDORFF i sin skrift *Gesetz oder Verwaltungsmaxime? Rechtliche Bedenken gegen die Preussische Denkschrift betreffend die Einzelhaft* samt i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1861 ss. 237, 238 och 266 o. f. Jmf. äfven MITTERMAIER i samma årgång af nämnde tidskrift ss. 280 o. f. samt RÖDER darsammastädes ss. 442 o. f.

gällande tysthetsbudet. Någon afkortning vid straffets verkställighet i cell kom följaktligen här icke i fråga.

I andra tyska stater försiggingo vidlyftiga förhandlingar angående cellsystemets införande¹⁾, men till någon verkställighet däraf i större skala kom det på länge icke. Först på 1860:talet fick Bayern ett stort cellfängelse i Nürnberg. Cellsystemets införande skedde här, såsom i Baden, i lagstiftningsväg. En lag af år 1861²⁾ föreskref dess användning å manspersoner, dömda till fängelse på högst fem år. Den del af strafftiden, som öfversköt sex månader, afkortades med en tredjedel.

Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich af den 15 Maj 1871³⁾ känner fyra arter af frihetsstraff. Den svåraste af dessa är *Zuchthausstrafe* (§§ 14, 15). Det ådömes antingen å lifstid eller å viss tid, ej öfver 15 och ej under ett år. Tukthusfångar skola hållas till de arbeten, som i straffanstalten äro införda. De kunna jämväl användas till arbeten utom anstalten, men skola därvid ovilkorligen hållas afskild från frie arbetare. Närmast efter tukthusstraffet kommer *Gefängnisstrafe* (§ 16). Dess maximum är 5 år (vid sammanträffande af brott enligt § 74 10 år), dess minimum en dag. De, som dömas till detta straff, kunna sysselsättas på ett efter deras anlag och förhållanden lämpadt sätt; på begäran skall sådan sysselsättning lemnas dem. Utom anstalten få de blott sysselsättas, om de själfve därtill samtycka. För båda dessa straffarter gäller, att de delvis eller helt och hållet (utan afkortning af strafftiden) kunna verkställas i enrum på det sätt, att fången ständigt hålles afskild från öfriga fångar. Detta får dock icke utan fångens samtycke ega rum utöfver tre år (§ 22). Cellsystemet är således numera genom lag erkänt, men på samma gång är dess anspråk på att ensamt blifva bestämmande för verkställigheten af frihetsstraff genom den senare föreskriften tillbakavisadt. I fråga om tukthusstraff och fängelsestraff gemensamt stadgas vidare, att de, som dömts till sådant straff på längre tid, sedan de utstått trefjärdedelar af sin strafft看id, dock minst ett år⁴⁾, samt därunder uppfört sig väl,

¹⁾ Se MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1856 ss. 334 o. f.; *Die Gefängnisverbesserung* särskildt ss. 8 o. f.; *Der gegenwärtige Zustand der Gefängnisfrage* ss. 8 o. f.

²⁾ Se angående denna MITTERMAIER i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1861 ss. 769 o. f., 785 o. f.

³⁾ Året förut utfärdad såsom *Strafgesetzbuch für den Norddeutschen Bund*.

⁴⁾ Angående tolkningen af detta stadgande se ORTLOFF i *Der Gerichtssaal* XXVI (1874) ss. 58 o. f.; OPPENHOFF, *Strafgesetzbuch* (1874) s. 51; STAUDINGER, *Strafgesetzbuch* (1872) s. 115.

kunna med eget samtycke blifva tills vidare frigifna (§§ 23—26). Uppför den frigifne sig illa eller handlar han emot de förpligtelser, som vid frigifningen ålagts honom, kan den provisoriskt medgifna friheten när som helst återkallas, och inräknas då icke den tid, som tillbragts å fri fot, i den fastställda strafftiden¹⁾. Har den dombestämda strafftiden gått tillända, utan att något återkallande egt rum, anses straffet såsom till fullo verkställt. Å tukthusstraff på listid eger detta institut ingen tillämpning.

Den tredje arten af frihetsstraff är *Festungshaft* (§ 17). Den ådömes antingen å listid eller å viss tid från och med en dag till och med 15 år. Detta straff består enligt lagen däri, att man förlorar sin frihet och kommer under uppsigt öfver sysselsättning och lefnadssätt²⁾. Denna straffart förekommer så godt som uteslutande för politiska förbrytelser samt envigesbrott. Den är upptagen i lagen för att fylla behovet af en straffart, känbar genom strafftidens längd, men befriad från de följder för den bestraffades goda namn och rykte, som vidlåda de tvänne förra slagen af frihetsstraff³⁾. Den mildaste formen af frihetsstraff är *Haft*, hvars maximum är 6 veckor (vid sammanträffande af brott enligt § 77 3 månader) och minimum en dag (§ 18). Detta straff består enligt lagen i frihetens förlust utan något vidare.

Tukthusstraffet skall verkställas i en «Strafanstalt», fängelsestraff i en «Gefangenanstalt», *Festungshaft* åter å en fästning eller annan därför bestämd ort. Hvar *Haft* skall verkställas, säger lagen icke.

Frånser man den skilnad emellan frihetsstraffen, som redan ligger i verkställighetsorten, så består det karaktäristiska för tukthusstraffet i arten af det arbetstvång, som därmed är förenadt. Fången är utan afseende på anlag, bildningsgrad och föregående ställning i lifvet underkastad de arbeten, som i anstalten finnas införda⁴⁾. Hans egen

¹⁾ Emot detta stadgande, såsom för strängt, uttalar sig GEYER i *Krit. Vierteljahrsschrift* XII (1870) ss. 186, 7.

²⁾ Se angående denna straffart SONTAG, *Die Festungshaft*, Leipzig u. Heidelberg 1872.

³⁾ Se motiven till den nordtyska strafflagen hos SCHWARZE, *Commentar zum Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich*, Leipzig 1872, s. 87. En sådan *custodia honesta* förekom redan i de partikulära strafflagarne, än såsom en egen straffart för vissa brott, än såsom ett surrogatstraff eller ett skonsammare verkställighetssätt för sådana personer, hvilka i följd af sin bildningsgrad och sin sociala ställning ansågos träffas för hårdt af de vanliga frihetsstraffen. Se SONTAG, nyss anf. st ss. 21 o. f.

⁴⁾ Emot denna föreskrift uttalar sig bland många andra WAHLBERG, *Criminalistische u. nationalökonomische Gesichtspunkte mit Rücksicht auf das deutsche Reichsstrafrecht*, Wien 1872, ss. 112 o. f.

vilja tillerkännes i intet hänseende något inflytande; äfven emot sin önskan kan han användas till arbeten utom straffanstalten. Den, som undergår fängelsestraff, har däremot anspråk på, att hänsyn toges till hans individualitet. Hans sysselsättning skall lämpas efter hans personliga anlag och hittillsvarande lefnadsförhållanden. Arbeten utom anstalten har han rätt att motsätta sig. Skyldig till att arbeta är dock enligt lagen jämväl en sådan fånge, ehuru man med särskild hänsyn till den korta tid (minst en dag), hvarå detta straff kan ådömas, icke ovilkorligen föreskrifvit, att sådana fångar *skola* hållas till arbete¹⁾. Begära de det, skall dock, såsom nämnt är, sysselsättning beredas dem. I verkligheten torde den skilnad, som lagen sålunda stadgar emellan tukthus- och fängelsestraff, blifva ringa nog. Numera söker man nämligen i alla välordnade straffanstalter att så mycket som möjligt afpassa jämväl tukthusfångens arbete efter hans anlag och föregående sysselsättning²⁾. Den egentliga praktiska skilnaden mellan dessa arter af frihetsstraff torde därför ligga i tukthusstraffets vanfräjdande beskaffenhet³⁾.

Festungshaft och *Haft* hafva det gemensamt, att de ej äro förenade med tvång till arbete. Skilnaden dem emellan ligger enligt la-

¹⁾ I det reviderade förslaget hette det «sind zu beschäftigen», men riksdagen valde en mindre kategorisk affattning. Det är således öfverlemnadt åt de särskilda landen att genom lag eller i administrativ väg bestämma, om och i hvad mån arbetstvång skall ega rum. Öfveralt torde väl för fängelsestraff, som icke är på alt för kort tid, sådant tvång vara föreskrifvet. Se t. ex. den badiska *Verordn. v. 23 Dez. 1871* § 17, jmf. § 18. Se äfven SCHWARZE, *Commentar* ss. 83 o. f.; SONTAG, *Die Festungshaft* ss. 147, 148.

²⁾ Se t. ex. i fråga om Baden *Verordn. v. 23 Dez. 1871* § 13, i fråga om Württemberg och Preussen *Transact. of the Congr. of London* s. 141, 129 och särskildt i fråga om fängelset vid Moabit FULLA, *Die Gefängnisverbesserung*, Cassel 1873, s. 31. Jmf. WOLFF i *Blätter für Gefängniswissenschaft* IX (1874) ss. 488 o. f.

³⁾ Straffet «*Verlust der bürgerlichen Ehrenrechte*» (§§ 32, 33) är visserligen (med undantag för mened [§ 161] och kvalificerad koppleri [§ 181]) ej ovilkorligen förbundet med tukthusstraff, men ofta torde icke det senare åläggas utan det förra (jmf. v. BURI, *Über das Strafsystem des Strafgesetzbuches für den Norddeutschen Bund* i *Der Gerichtssaal* XXIII (1871) ss. 100, 101). Med fängelsestraff kan detta bistraff endast förenas, då strafftiden är minst 3 månader samt antingen lagen uttryckligen medgifver det eller fängelsestraff i följd af för mildrande omständigheter träder i stället för tukthusstraff. *Ipso jure* är den, som dömes till tukthusstraff, för alltid utestängd från tjänst i hären eller marinen samt från att bekläda offentliga ämbeten (§ 31).

gen däri, att den, som är dömd till det förra straffet, är underkastad uppsigt öfver sysselsättning och lefnadssätt. Synnerligen skarp torde denna skilnad i tillämpningen icke blifva. Jämväl den, som undergår *Haft*, måste naturligtvis i ordningens och säkerhetens intresse underkastas en viss uppsigt i nämnda hänseenden, och å andra sidan får man ej påtvinga den, som undergår *Festungshaft*, en sysselsättning eller ett lefnadssätt, som strider emot hans önskningar, såvida icke ordningen och säkerheten inom anstalten göra sådant nödvändigt¹⁾. Skilnaden emellan dessa straff synes således uteslutande bero på den plats, hvarest straffet verkställs.

Genom den tyska strafflagboken försvann hela mängden af särskilda strafflagar och den *tyska* straffrätten, hvars begrepp hittills varit omtvistadt och hvars tillvaro till och med af mången varit förnekad, hade därmed blifvit en obestriddlig verklighet. Emellertid är denna verklighet ännu ganska ofullständig. I det, som dock främst af alt karaktäriserar en strafflagstiftning, nämligen straffmedlens beskaffenhet, finnes enheten ännu blott på papperet. De förra strafflagarnes olika system af frihetsstraff hafva visserligen vikit för det, för hvilket vi nu redogjort. *Zuchthaus* och *Gefängnisstrafe*, *Festungshaft* och *Haft* äro öfveralt de enda förmerna och åläggas öfver alt på samma tidslängder. Men dessa namn beteckna långtifrån öfveralt detsamma. En kort öfversigt öfver det sätt, hvarpå frihetsstraffen i de särskilda tyska landen verkställas, skall tillfyllest utvisa detta.

I flera af de mindre landen²⁾ herrskar ännu det gamla gemensamhetssystemet, såväl i de straffängelser, som äro afsedda för tukthusstraff (*Zuchthäuser*, *Zuchthausgefängnisse*), som i dem, i hvilka fängelsestraff verkställs (*Gefangenanstalten*, *Strafgefängnisse*, *Landesgefängnisse*, ofta därjämte för kortare tids fängelse *Kreisgefängnisse*, *Gerichtsgefängnisse*). Här och där äro dock nattceller inrättade³⁾; på

¹⁾ Jmf. v. BURI i *Der Gerichtssaal* XXIII (1871) s. 100. I den badiska *Verordn. v. 23 Dez. 1871* finner man också alldeles samma bestämmelser gifna för båda dessa straffarter i fråga om rätt att välja sysselsättning, att begagna egna kläder, att förbättra sin kost o. s. v.

²⁾ Så i Hessen, Sachsen-Weimar (hvilket dock delvis har gemensamma straffanstalter med Sachsen-Coburg-Gotha), Schwarzburg-Rudolstadt (hvars tukthusfångar dock undergå sitt straff i preussiska straffanstalter) samt i Hamburg. *Die Strafanstalten Deutschlands einschliesslich Österreichs* (Separatheft der Blätter f. Gefängnisskunde), Heideb. 1873, ss. 24 o. f., 26 o. f., 71 o. f., 74. Se dock i fråga om Hamburgs fängelser MENTZER, *Anteckningar öfver fängelser* ss. 39 o. f.

³⁾ Så i Anhalt, dock på långt när icke för alla fångar, i Lippe (för fängelsestraff; tukthusstraff verkställs i preussiska fängelser) samt Lübeck (för tukthusfångar). *Die Strafanstalten Deutschlands* ss. 1, 28, 29, 89.

några få ställen verkställes tukthusstraff eller fängelsestraff efter natt- och dag-cellsystemet ¹⁾, och på några andra åter tillämpas detta system jämsides med det auburnska eller åtminstone nattcellsystemet inom samma fängelse ²⁾.

Fullständigast har cellsystemet vunnit insteg i Baden ³⁾. Manlige tukthusfångar utstå där sitt straff i det beryktade *Männerzuchthaus* i Bruchsal ⁴⁾. Kvinliga tukthusfångar intagas i den jämväl därstädes belägna *Weiberstrafanstalt*. I dessa straffanstalter verkställes tukthusstraffet, såvida ej fångens fysiska eller psykiska tillstånd lägger hinder i vägen därför, uti enrum; dock är numera i enlighet med Riksstafflagbokens föreskrift efter 3 års förlopp straffets fortsatta verkställande på detta sätt beroende af fångens samtycke. Äfven fängelsestraff skall, såvidt utrymmet gör det möjligt, och under samma

¹⁾ Så i Oldenburg och Bremen samt i Lübeck (fängelsestraff). *Die Strafanstalten Deutschlands* ss. 19, 30, 33; *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1873 ss. 559, 560; *Blätter für Gefängnissskunde* IX (1874) ss. 439 o. f. Vid Vechta i Oldenburg (fordom under HOYERS ledning) har en tid försöksvis det irländska systemet delvis tillämpats (HOYER i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1861 ss. 247, 1862 ss. 225 o. f., 1863 ss. 22 o. f.; v. HOLTZENDORFF därsammastädes 1863 ss. 699 o. f.). — I Braunschweigs nyutvidgade straffanstalt i Wolfenbüttel verkställes för män tukthusstraff och fängelse, ädömdt för svårare brott, i enrum. Isoleringssystemet är där genomfördt i skola, kyrka och å spatsergårdarne. Om straff fången efter tre års förlopp icke samtycker till straffets fortsatta verkställande i enrum, hålles han under arbetet i gemensamma arbetssalar, men förblifver i öfrigt i enrum. Se *Blätter für Gefängnissskunde* IX (1874) ss. 91, 436 o. f.

²⁾ Så i Sachsen-Meiningen, Sachsen-Coburg-Gotha och Mecklenburg. *Die Strafanstalten Deutschlands* ss. 30, 69, 71. Vid Dreibergens straffanstalt i Mecklenburg infördes redan å 1830:talet ett blandadt system, enligt hvilket fången den första delen af strafftiden hölls i cell och sedermera för-sattes i gemensambetsfängelse med isolering om nätterna. FÜESSLIN, *Die Einzelhaft* s. 20.

³⁾ Angående verkställigheten af frihetsstraff i Baden se *Bad. Einführungsgesetz* art. 12 och *Landesherrl. Verordn. v. 23 Dez. 1871, den Vollzug der Freiheitsstrafen betreffend* (Ges.-Bl. Nr 55) samt *Verordn. v. 8 Juli 1872, den Vollzug der Gefängnisstrafen betreffend* (Ges.-Bl. Nr 30). Jmf. äfven BINGNER, *Badische Criminalstatistik i Der Gerichtssaal* XXV (1873) ss. 353 o. f., särsk. s. 368; *Blätter f. Gefängnissskunde* IX (1874) ss. 103 o. f.

⁴⁾ Berättelser angående detsamma offentliggöras årligen i *Blätter f. Gefängnissskunde*. Fängelsets midtelparti med kyrkan och skolan, hvilket nedbrann år 1871, var för lidet års sommar i det närmaste återuppbyggt. Såväl i tukthuset för män, som i kvinnostraffanstalten hållas fångarne afsön-drade äfven under gudstjänst och skolundervisning (genom cellskåp, s. k. *stalls*) samt å förra stället äfven under vistelsen i det fria.

vilkor, då tiden går öfver 3 år, verkställas i cell. Särskildt bör tillses, att fången åtminstone får tillbringa första straffåret därstädes. Längre tids fängelsestraff utstås af kvinnor i straffanstalten i Bruchsal, af män i tvänne *Landesgefängnisse*, af hvilka det ena är för-enadt med sistnämnda anstalt och det andra beläget i Mannheim. Fängelsestraff å kortare tid verkställas i *Kreisgefängnisse*¹⁾ och *Amtsgefängnisse*, hvilka enligt regeln äro cellfängelser, ehuru antalet celler ofta ej förslår att hålla alla fångarne i enrum.

I Württemberg²⁾ finnes numera ett nytt stort cellfängelse i Heilbronn (med gemensamhet i kyrkan, skolan och under vistelsen i det fria³⁾), hvari såväl tukthus- som fängelsestraff verkställas. Dock lemnar detsamma endast utrymme för en ringa del af landets fångar. Där intagas yngre manlige förbrytare, dömda för egendomsbrott, samt andra manlige brottslingar, hvilka efter pröfning i hvarje särskildt fall befinnas lämpa sig för cellregimen⁴⁾. I de öfriga straffanstalterna (*Zuchthäuser*, *Landesgefängnisse* samt för kortare tids fängelsestraff *Bezirksgefängnisse*) råder ännu gemensamhetssystemet⁵⁾.

Äfven i Bayern⁶⁾ herrskar på det hela taget⁷⁾ gemensamhetssystemet inom de olika slagen af straffanstalter (*Zuchthäuser*, *Gefan-*

¹⁾ Dessa utgöra dock inga särskilda fängelser. Vissa större *Amtsgefängnisse*, som måst tagas till hjälp för verkställigheten af fängelsestraff på mer än 6 veckor, hvilket egentligen alltid skulle utstås i *Landesgefängnisse*, bära i sådan egenskap detta namn. Är strafftiden längre än vissa månader, verkställles dock straffet i *Landesgefängnisse*. Fängelse på kortare tid än 6 veckor utstå så kvinnor som män i *Amtsgefängnisse*.

²⁾ *Transact. of the Congr. of London* ss. 136 o. f.; *Verfügung d. Justizministeriums v. 28 Dec. 1871*; *Blätter für Gefängnisskunde* IX (1874) ss. 83 o. f., 316 o. f.

³⁾ YVERNÈS, *De la récidive et du régime pénitentiaire*, Paris 1874, s. 46.

⁴⁾ *Verfügung v. 9/11 Juli 1873*; *Erlass des Justizministeriums v. 17 Okt. 1873*. Särskildt anbefalles cellsystemet för sådana brottslingar, för hvilka med hänsyn till deras personlighet samvaron med andra fångar skulle vara en skärpning af straffet.

⁵⁾ I tukthuset i Stuttgart finnas dock celler för ungefär halfva fångantalet.

⁶⁾ *Bayer. Einführungsgesetz* 3 Abschn.; *Die Strafanstalten Deutschlands* ss. 4 o. f.; jmf. STRENG i *Der Gerichtssaal* XXVI (1874) ss. 336 o. f.

⁷⁾ På några ställen finnas nattceller, men till mycket ringa antal. Några Bezirksgerichtsgefängnisse äro inrättade med dag- och nattceller, men dessa användas hufvudsakligen för ransakningsfångar. Münchens tukthus är ryktbart genom OBERMAIER, hvilken på 1840:talet förestod detsamma och där med lyckliga resultat tillämpade gemensamhetssystemet, hvilket han varmt försvarade i åtskilliga skrifter (*Anleitung zur vollkommenen Besserung der Verbrecher*, Kaisersl. 1835; *Die amerikanischen Pönitentiarsysteme verglichen*

genanstalten samt för fängelsestraff på kortare tid *Bezirksgerichtsgefängnisse*). Bayern eger dock, liksom Württemberg, ett stort cellfängelse, nämligen i Nürnberg (med sträng isolering). Där intagas från en del af landet till fängelsestraff på längre tid dömda manspersoner, hvilka förut ej blifvit straffade för brott och hvilkas yrke icke dittills varit landtbruk ¹⁾).

I Sachsens ²⁾ straffängelser (*Strafanstalten*, *Gerichtsgefängnisse*) äro fångarne fördelade i trenne disciplinärklasser, emellan hvilka uppräckning eger rum. Dock har fängelsedirektionen rätt att genast försätta den nykomne fången i andra klassen ³⁾. Inträde i högsta klassen öppnar utsigt till att komma i åtnjutande af den vilkorliga frigifningen, hvilken här sedan år 1862 med lyckliga resultat varit använd i benädningsväg ⁴⁾. I samtliga straffanstalterna finnas såväl isoleringsceller, som nattceller och gemensamhetslokaler. Om fången skall hållas i enrum eller ej, bestämmes efter hans individualitet utan afseende på den klass, hvori han befinner sig.

Ingenstädes i Tyskland växlar, som naturligt är, frihetsstraffens verkställighet så i landets olika delar, som i Preussen ⁵⁾. Såväl i de

mit der Besserungsweise im rheinbaierischen Centralgefängnisse, Kaisersl. 1837; *Die Verhandl. über Gefängnisreform in Frankf. a. M. im Sept. 1846 oder die Einzelhaft mit ihren Folgen*, München 1848). Emot honom uppträdde bland många andra VARRENTAPP i *Jahrb. d. Gefängnissskunde* X (1847) ss. 290 o. f. och DIEZ därsammastädes ss. 326 o. f.

¹⁾ Dessutom medgifvas sådana till fängelsestraff dömda manliga brottslingar, för hvilka med hänsyn till deras högre bildningsgrad och sociala förhållanden straffets verkställighet i gemensamhetsfängelse ej anses lämplig, att utstå sitt straff i Nürnbergs cellfängelse.

²⁾ *Verordn. v. 19 Dec. 1870* (*Ges. u. Verordn.-Blatt* s. 408); *Blätter für Gefängnissskunde* IX (1874) ss. 435, 6.

³⁾ Detta system har i mer än 20 år varit tillämpadt i den kända straffanstalten i Zwickau (se angående denna MENTZER, *Anteckningar öfver fängelser* ss. 78 o. f.), och har ifrån denna blifvit öfverflyttadt å öfriga straffängelser. Dess grundsatser utvecklas af D'ALINGE, *Bessrung auf dem Wege der Individualisierung*, Leipzig 1865.

⁴⁾ Äfven Braunschweig hade genom en lag af den 4 Sept. 1864 upptagit den vilkorliga frigifningen såsom en beståndsdel i straffets verkställighet. V. HOLTZENDORFF, *Krit. Untersuchungen* s. 71.

⁵⁾ Se i fråga om de preussiska straffanstalterna *Mittheilungen aus den amtlichen Berichten über die zum Ministerium des Innern gehörenden K. Preuss. Straf- u. Gefängnisanstalten*, Berlin 1861, samt förut anförda officiella verk *Die Preussischen Gefängnisse*. Jmf. *Statistik der zum Ressort des Ministeriums des Innern gehörenden Straf- u. Gefangen-Anstalten für das Jahr 1871*, Berlin 1874.

straffängelser, hvilka uteslutande eller företrädesvis äro afsedda för tukthusfångar (*Strafanstalten* i teknisk mening), som i dem, hvarest fängelsestraff ensamt eller företrädesvis utstås, (*Gefangenanstalten*, *Centralgefängnisse*, *Bezirksgefängnisse* och för fängelsestraff på mycket kort tid *Gerichtsgefängnisse*, i Rhenprovinzen *Arrest- und Correctionshäuser*) är fortfarande det gamla gemensamhetssystemet förherrskande, och man söker, så godt sig göra låter, genom tystnadstvång¹⁾ och klassifikation²⁾ förebygga dess värsta olägenheter. Celler finnas visserligen vid de flesta straffanstalterna, men deras antal är mestadels obetydligt, och de hafva åtminstone tills på sista tiden hufvudsakligen användts för disciplinära ändamål³⁾. I flera straffanstalter, isynnerhet för manlige förbrytare, hafva dock numera nattceller blifvit inrättade, och deras antal växer dag från dag⁴⁾. Systematiskt genomfördt så för dag som natt är cellsystemet blott i några få straffanstalter, och i de flesta af dessa är isoleringen icke fullständig. I skolan, kyrkan och i allmänhet äfven under vistelsen i det fria komma fångarne tillsammans⁵⁾. Fullständig isolering herrskar blott i Moabit (för tukthusfångar) och i en del af fängelset vid Hameln (jämväl för dem, som undergå fängelsestraff)⁶⁾. På senaste tiden har slutligen det irländska systemet

¹⁾ Rawicz-eglementet gäller i det hänseendet fortfarande, men torde dock på många ställen icke längre efterlefas så synnerligen strängt. Se t. ex. *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1862 s. 393.

²⁾ I fråga om de flesta straffanstalterna heter det dock i *Die Preussischen Gefängnisse*, att det strängt anlitade utrymmet dittills icke medgifvit någon klassifikation af fångarne med hänsyn till de af dem begångna brott och deras individualitet.

³⁾ Ett Inrikesministerns cirkulär af den 19 Augusti 1869 betecknar dock detta såsom oriktigt och föreskrifver, att de, utom för unga förbrytare, skola användas för äldre personer, särskildt sådana som äro af bättre stånd, hvilka tillfälligtvis förbrutit sig eller af sedlig slapphet och lättsinne råkat in på brottets bana.

⁴⁾ *Transact. of the Congr. in London* s. 114; jmf. FULDA, *Die Gefängnisverbesserung und das Strafvollstreckungsgesetz für das deutsche Reich* s. 15 noten.

⁵⁾ I det nya cellfängelset i Hannover isoleras fångarne i kyrkan, men ej i skolan, ej håller under vistelsen i det fria. *Blätter für Gefängnis-kunde* X (1875) s. 117. — I Plötzensee vid Berlin är en storartad straffanstalt med ett betydligt antal celler nyligen fullbordad. Den är afsedd för sådana fångar, som utstå Gefängnisstrafe och Haft. Den isolering, som här tillämnas, skall äfven sträcka sig till gudstjänsten, undervisningen och gårdsturen. Fångarne skola bära masker.

⁶⁾ *Statistik der Straf- und Gefangen-Anstalten* s. 14 lemnar den märkliga upplysningen, att man blott ansett det slags ensamhetsfängelse, som här

ökat antalet af de i Preussen använda fängelsesystemen. Vid Rendsburg reser sig nämligen för det närvarande en storartad straffanstalt, afsedd för en tillämpning af detsamma ¹⁾.

Vi hafva vid denna öfverblick uteslutande fäst oss vid de anstalter, hvarest tukthus- och fängelsestraff utstås. Hvad *Festungshaft* beträffar, så verkställes detta straff i de större landen å någon fästning ²⁾, i de mindre, såvida de ej aftalat med någon större stat att mottaga deras fästningsfångar, i andra särskilda anstalter. *Haft* åter

eger rum, vara *Einzelhaft* i den mening, hvari R. Str. G. B. § 22 tager detta ord. Dess bestämmelse om 3 års maximum har därför inom Preussen endast ansetts tillämplig å straffanstalterna vid Moabit och Hameln, men icke å de anstalter, där fångarne blott under arbetet äro åtskilda, men under undervisningen, gudstjänsten och vistelsen i fria luften äro tillsammans. Se äfven Reskr. af den 7 Okt. 1871 darsammastädes s. 261. I den badiska förordningen af den 23 Dec. 1871 § 10 föreskrifves åter att sådana fångar, som ej längre kvarblifva i enrum, skola arbeta i gemenskap, men kunna hållas skilda under gudstjänst, undervisning och vistelsen i det fria.

¹⁾ Denna straffanstalt, hvilken, i förbigående sagdt, är uppförd med en arkitektonisk elegans, hvars lämplighet af mer än ett skäl starkt må betvivlas, ligger invid Eidern straxt utanför staden Rendsburg. Den består, förutom kyrka, skolsalar, expeditiions-, ekonomi- och sjukvårdslokaler, af 4 stora flyglar. Två af dessa äro inredda med dag- och nattceller (öfver 200 till antalet) samt afsedda för fångar, som befinna sig å första stadiet. De tvänne andra innehålla stora arbetssalar, nattceller (dock blott skilda medelst väggar af järnplåt) för andra stadiets fångar samt gemensamma sofsalar för dem, som befinna sig å det högsta stadiet. Dessutom finnas dels spatsergårdar med särskildt afstängdt rum för hvarje fänge, afsedda för fångar å första stadiet, dels stora gemensamma spatsergårdar, ämnade för de öfriga stadierna, dels ock arbetsgårdar för tredje stadiet. Tredje stadiets fångar skola nämligen, såvidt deras sysselsättning sådant medgifver, arbeta i det fria. Sådana fångar å detta stadium, hvilka varit åkerbrukare, skola bruka den fängelset tillhörande jord eller användas i arbete å sådana angränsande gods, hvilkas egare äro hågade att mottaga dem. Arbetet å denna anstalt började år 1870, men afbröts af kriget, hvarefter det åter upptogs följande år. Förlidet års sommar voro arbetena framskridna så långt, att anstalten ansågs kunna tagas i bruk detta år. Den är egentligen afsedd för tukthusfångar ifrån Schleswig och Holstein, men, om utrymmet så medgifver (anstalten kommer att kunna rymma bortåt 600 fångar), skall den jämväl intaga dylika fångar från angränsande delar af landet.

²⁾ Så i Baden (*Landesherrl. Verordn. v. 23 Dez. 1871* § 1: 4); Württemberg (*Die Strafanstalten Deutschlands* s. 77); Sachsen (*Verordn. v.* ¹¹⁾/₄ 1874); Preussen (*Verfügung v. 4 Nov. 1873, Just.-Min.-Bl. N:o 43*).

verkställes antingen i samma fängelser, som kortare tids fängelsestraff,¹⁾ eller i särskilda, mestadels kommunala, arrestlokaler²⁾. I vissa land verkställes detta straff, där så kan ske, i enrum³⁾; i andra anses detta icke vara tillåtet enligt strafflagboken⁴⁾.

För ögonblicket erbjuda altså de tyska straffanstalterna en prof-karta å alla de olika fängelsesystem, som under tidernas lopp hafva framträdt. Det gamla gemensamhetssystemet i dess mest primitiva form, de auburnska och filadelfiska systemen och till sist nu äfven det irländska systemet tillämpas jämsides med hvarandra för samma arter af frihetsstraff. Samma brokiga mångfald visar sig ock, om man tager i betraktande de grundsatser, som tillämpas vid fångarnes behandling i öfrigt. I vissa straffanstalter erhåller fången en efter hans förna och blifvande lefnadsförhållanden omsorgsfullt lämpad sysselsättning, i andra hänvisas han utan alt afseende härå till någon af de få arbetsgrenar, som i anstalten finnas införda. I vissa anstalter erhålla fångarne rikliga premier, som de delvis få använda till kostförbättring⁵⁾, i andra äro de inskränkta till en mager fångkost, utan att genom ett aldrig så ansträngdt arbete i någon nämnvärd grad kunna förbättra densamma. Likaså gälla de mest olika bestämmelser angående fångarnes rätt att brevväxla och att emottaga besök samt angående själavård och skolundervisning inom fängelserna.

Angående den provisoriska frigifningen innehåller strafflagboken ganska knapphändiga föreskrifter. Dessa fullständigas genom de instruktioner, som utgifvits af de särskilda landens högsta justitieförvaltningsmyndigheter, hvilka det tillkommer såväl att efter fängelseförvaltningens hörande bevilja frigifningen, som att återkalla densamma. Dessa instruktioner fordra i allmänhet, för att den vilkorliga frigifningen skall kunna beviljas, först och främst, att fången ingifvit förhoppning om, att han ej skall missbruka sin frihet till nya lagöfverträdelser, och vidare, att de lefnadsförhållanden, som han går till

¹⁾ *Verordn. v. 23 Dez. 1871 § 1 m. 5 (Baden); Verfügung d. Just.-Min. v. 28 Dec. 1871 § 4 (Württemberg); FULDA, Die Reform des Gefängniswesens in Deutschland, Cassel 1872, s. 14 (Preussen).*

²⁾ *Verordn. v. 23 Dec. 1871 § 1 m. 6 (Baden); Einführ.-Ges. v. 26 Dez. 1871 art. 32 (Bayern); Verordn. v. 19 Dez. 1870 § 4 (Sachsen).*

³⁾ Så i Baden (*Verordn. v. 23 Dec. 1871 § 12*).

⁴⁾ *Blätter für Gefängnissskunde IX (1874) s. 361.* Af denna åsigt är OPPENHOFF, *Strafgesetzbuch* (1874) s. 51. Se däremot WIRTH i nyss anf. tidskrift VIII (1873) ss. 40, 41 och MEYER, *Lehrbuch* (1875) s. 272.

⁵⁾ En sammanställning af bestämmelserna angående arbetspremier i särskilda tyska land återfinnes i *Blätter für Gefängnissskunde IX (1874) ss. 345 o. f.*

mötes, ej gifva anledning att befara, att han åter skall hemfalla till ett oordentligt eller brottsligt lif. Särskildt skall fängelsets styrelse, innan den afgifver sitt utlåtande, pröfva, om den frigifne har säker utsigt till att kunna finna sin utkomst på ärligt sätt. Den frigifne kommer under polismyndighetens särskilda kontroll och får ej ombyta vistelseort utan dess samtycke. Polismyndigheten kan äfven efter eget bepröfvande ålägga honom andra inskränkningar, men får ej utöfva sin tillsyn så, att den frigifne hindras i sin fortkomst eller ut-sättes för allmänt förakt. Friheten förverkas ej blott genom brott, utan äfven om den frigifne hängifver sig åt lättja eller dryckenskap eller på annat sätt gifver anstöt genom ett oordentligt lif, om han plägar umgänge med illa kända personer eller om han icke kan visa, att han eger ett bestämdt näringsfång¹).

I fråga om åldersgränsen för tillräkneligheten samt bestraffningen af unga förbrytare innehöllo de tyska strafflagarne fordom mycket olikartade bestämmelser²). Numera stadgar riksstrafflagboken i detta hänseende, att gärning, som begås af den, hvilken ännu icke fyllt tolf år, icke kan blifva föremål för straffrättsligt åtal (§ 55)³). Begår den, som fyllt tolf, men ej aderton år, straffbar gärning, men pröfvas han hafva saknat förmåga att inse handlingens straffbarhet, frikännes han, men i domen bestämmes, om han skall öfverlemnas åt sin familj eller intagas i en uppfostrings- och förbättrings-anstalt. I denna anstalt skall han kvarstanna, så länge den myndighet, som öfver anstalten har tillsyn, aktar det nödigt, dock icke öfver fyllda tjugu år

¹) *Min.-Entschliessung v. 1 Jan. 1872* (Bayern) hos STAUDINGER, *Reichsstrafgesetzb.* (1872) ss. 629 o. f.; *Verordnung v. 29 Dez. 1871* (Baden); *Verfügung d. Just.-Min. v. 19 Jan. 1872* (Württemberg); *Instruktion v. 21 Jan. 1871* (Preussen; hos BERNER, *Lehrb.* (1872) s. 228). I fråga om den vilkorliga frigifningen i Sachsen se SCHWARZE, *Commentar* (1872) ss. 713 o. f. De flesta af ifrågavarande instruktioner äro i det hufvudsakliga tydligen bildade efter den preussiska. Emot den vilkorliga frigifningen uttalar sig BAUER, *Eine Stimme aus Baden über Revision d. deutsch. Strafgesetzbuches*, Mannh. u. Strassb. 1874. Jmf. därmed SCHWARZE i *Der Gerichtssaal* XXVI (1874) ss. 472 o. f.

²) Se MITTERMAIER i *Arch. d. Crim.-rechts* 1841 ss. 155 o. f. och 197 o. f. samt *Die Gefängnisverbesserung* ss. 169, 170; jmf. v. EGIDY i *Arch. d. Crim.-rechts* 1855 ss. 63 o. f. och SCHWARZE i *Der Gerichtssaal* XX (1868) ss. 435 o. f.

³) Detta stadgande har varit föremål för starkt klander från många håll. Se *Blätter f. Gefängnissskunde* VIII (1873) s. 59; IX (1874) ss. 496 o. f. Se däremot v. HOLTZENDORFF i *Der Gerichtssaal* XXVI (1874) ss. 401 o. f. och SCHWARZE därsammastädes ss. 486 o. f.

(§ 56)¹). Befinnes åter en sådan persom hafva egt förmåga att inse sin gärnings straffbarhet, drabbas han visserligen af straff, men detta nedsättes enligt särskilda föreskrifter (§ 57). I stället för dödsstraff eller tukthus på listid träder fängelse på högst femton år. Alt annat tukthusstraff förvandlas också till fängelse. Sådana unga förbrytare²) skola utstå sina frihetsstraff utan sammanblandning med äldre förbrytare. Lagen bjuder dock icke ovilkorligen särskilda straffanstalter, utan nöjer sig med att fordra särskilda lokaler. Härvid har det ock på de flesta ställen hittills stannat³). Frihetsstraff på mycket kort tid verkställas allmänt i samma straffängelser, hvarest äldre brottslingar utstå sitt straff⁴). I fråga om längre tids straff är förhållandet olika i olika land. I Baden är med Bruchsals *Landesgefängniss* en särskild afdelning för unga brottslingar förenad. Cellsystemets tillämpning är i fråga om dem något modifierad. De få enligt regeln icke hållas i enrum längre än tre månader; om särskilda skäl därtill äro för handen, får dock tiden förlängas till sex månader⁵). I Württemberg intagas unga brottslingar i särskilda afdelningar af tvänne allmänna straffanstalter⁶). I Bayern inrymmas unga manliga brottslingar, hvilka vid brottets be-

¹) Dessa anstalter äro mestadels enskilda (se *Mittheilungen über die Preuss. Straf- u. Gef.-anst.* ss. 387 o. f.; *Verfüg. d. Min. d. Innern v. 18 Jan. 1872* [Württemberg]). Dock finnas äfven dylika statsanstalter; så inom Preussen i Rhenprovinzen (*Die Preuss. Gefängnisse* s. 2) och vid Zeitz i provinsen Sachsen (*Die Strafanstalten Deutschlands* s. 62 jmf. med ss. 71, 73) samt inom konungariket Sachsen (*Blätter für Gefängnisskunde IX* [1874] s. 436) och Bayern (*Die Strafanstalten Deutschlands* ss. 12, 13). — Antalet af uppfostrings- och förbättringsanstalter i Tyskland motsvarar ännu icke på långt när behovet. I vissa delar af riket får därför 56 §:ns ifrågavarande föreskrift så godt som aldrig någon användning. (Se *Blätter f. Gefängnisskunde IX* (1874) s. 276).

²) Huruvida förbrytarens ålder vid gärningens begående eller då straffet kommer till verkställighet härvid är bestämmande, och huru länge förbrytaren bör kvarhållas i den för unga brottslingar afsedda anstalten eller afdelningen, är föremål för olika åsigter. Se WIRTH i *Bl. f. Gefängnisskunde VIII* (1873) s. 38; ORTLOFF i *Der Gerichtssaal XXVI* (1874) ss. 62 o. f.; STRENG i samma tidskrift XXVII (1875) ss. 188, 9.

³) På sina ställen har det väl icke ens kommit så långt. SCHWARZE i *Der Gerichtssaal XXVI* (1874) s. 492.

⁴) *Verordn. v. 27 Dez. 1871* (Baden); *Verfüg. d. Just.-Min. v. 28 Dec. 1871* (Württemberg); *Bayer. Einführ.-Gesetz* art. 30. Jmf. äfven *Der Gerichtssaal XXVI* (1874) s. 63 (Sachsen-Weimar).

⁵) *Bad. Einführ.-Gesetz* art. 12: III; *Landesherrl. Verordnung v. 23 Dez. 1871 § 2*.

⁶) *Verfügung d. Just.-Min. v. 28 Dec. 1871*; *Die Strafanstalten Deutschlands* ss. 77, 90.

gående fyllt 16, men ej 18 år, då deras strafftid är öfver 3 (för katoliker 6) månader, i en afdelning af Nürnbergs cellfängelse. Öfriga unga brottslingar utstå sitt straff i afdelningar af landets vanliga fängelser¹⁾. I konungariket Sachsen finnes en särskild fängelseanstalt för unga brottslingar²⁾. I Preussen förvaras mestadels de unga brottslingarne i särskilda afdelningar, antingen af tukthusstraffanstalterna³⁾ eller fängelserna. Där celler till något större antal finnas, synas de företrädesvis användas för unga förbrytare⁴⁾. I provinsen Sachsen finnes en särskild anstalt, som dels tjänar till uppfostrings- och förbättrings-anstalt (enligt 56 §), dels upptager unga brottslingar, dömda till frihetsstraff (enligt 57 §)⁵⁾.

Trots den nya strafflagboken är altså enhet icke vunnit i det, som altifrån början betraktats såsom kärnan och tyngdpunkten i en blifvande gemensam strafflagstiftning⁶⁾, nämligen straffmedlens beskaffenhet. Frihetsstraffen hafva nämligen till sin inre natur och sin art förblifvit partikulärrättsliga⁷⁾. Att så skulle blifva fallet, förbisåg man ingalunda under förhandlingarna före strafflagbokens antagande, och år 1870 uppfordrade därför den nordtyska riksdagen Förbundskanslären att föranstalta framläggandet af ett förslag till ordnande af frihetsstraffens verkställighet och till inrättande af en myndighet med högsta uppsigten öfver samtliga straff- och förbättringsanstalter. Denna framställning föranledde dock ej till någon åtgärd, ehuru den vann understöd från många håll⁸⁾. Innevarande år har slutligen

¹⁾ *Bayer. Einführ.-Gesetz* art. 30; *Die Strafanstalten Deutschlands* ss. 10, 12, 13. Gossar, hvilka vid brottets begående varit emellan 12 och 16 år, komma dock från vissa delar af landet i en afdelning af statsuppfostringsanstalten vid Niederschönenfeld.

²⁾ *Blätter für Gefängnisskunde* IX (1874) s. 436.

³⁾ *Die Preussischen Gefängnisse* s. 30. Inom många straffanstalter hållas af dem, som undergå tukthusstraff, också de, hvilka äro under 22 års ålder, skilda från de öfriga. Anf. st. ss. 25, 55, 105, 115 m. fl. ställen.

⁴⁾ *Die Preussischen Gefängnisse* ss. 55, 135, 175 m. fl. ställen. Jmf. ofvan s. 63 not. 3.

⁵⁾ *Die Strafanstalten Deutschlands* s. 62. Den användes äfven af Sachsen-Meiningen och Sachsen-Weimar. Se därsammastädes ss. 71, 73. Ett särskildt cellfängelse för unga förbrytare, dömda enligt 57 § i S. G. B., är under anläggning i Plötensee (vid Berlin). *Blätter für Gefängnisskunde* IX (1874) s. 276.

⁶⁾ *Verhandl. des ersten Deutsch. Juristentages*, Berlin 1860, s. 260. Se ock v. HOLTZENDORFF, *Die Kürzungsfähigkeit der Freiheitsstrafen*, Leipzig 1861, s. 7.

⁷⁾ v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1871 s. 21.

⁸⁾ v. HOLTZENDORFF, anf. st. ss. 21 o. f.; FULDA, *Die Reform des Gefängniswesens in Deutschland* (1872) och *Die Gefängnisverbesserung und*

riksdagen beslutit en förnyad anhållan hos Rikskanslären om utarbetande af ett förslag till lag om ordnande af straffens verkställighet och om en reform af fängelseväsenet i riket¹). Af alla föremål för rikslagstiftningen är måhända detta förenadt med de största svårigheterna. Förr eller senare måste dock en lag angående verkställigheten af frihetsstraff komma, och först därmed kan Tysklands straffrättsliga enhet, som för närvarande till en stor del är tämligen illusorisk, anses hafva blifvit en fullständig verklighet.

Danmark.

Enligt de danska provinsiallagarne kunde enligt regeln hvarje brott försonas med böter, vare sig till den förorättade ensam eller såväl till honom, som det allmänna. Blott vid mycket grofva förbrytelser ifrågakom annat straff, och detta var då antingen fredlöshet eller i några få fall, där brottet var af synnerligen lömsk och skändlig beskaffenhet, förlust af lif eller lem²). Under de följande århundradena vidgades alt mera de urbota straffens område. Redan i stadsrätterna hafva dylika straff långt större användning, än i provinsiallagarne³); och städernas strängare straffsystem gick efterhand öfver i den allmänna lagstiftningen. I alt flera fall stadgade kungliga förordningar fredlöshet, lifsstraff eller lemlästande för brott, som enligt de gamla lagarne kunde försonas med böter⁴). Särskildt framträder denna straffrättens skärpning genom utbyte af bötesstraff emot urbota straff i förordningarna under den period, som ligger emellan reformationen och Kristian V:s Lag. Under denna tidrymd är det, som frihetsstraffen inkomma i den allmänna lagstiftningen. Där möta då såväl *enkelt fängelsestraff* som *fängelse vid vatten och bröd*⁵). Därjämte förekomma

das Strafvollstreckungsgesetz für das deutsche Reich (1873); WIRTH i *Blätter für Gefängnissskunde* IX (1874) ss. 359 o. f.; LÜTGEN *därsammastädes* ss. 219 o. f.; KROHNE, *Die Gesetzliche Regelung des Strafvollzugs*, Oldenburg 1875. Slutligen har *die Versammlung des Vereins der deutschen Strafanstalts-Beamten* sistlidet år uttalat sig för, att rikslagstiftningen måtte ordna de väsentligaste momenten i straffens verkställighet. Se anf. tidskr. X (1875) ss. 75, 76.

¹) Protok. ss. 1410 o. f. (29 Jan. 1875).

²) KOLDERUP-ROSENVINGE, *Grundrids af den danske Retshistorie*, Kbhvn 1860, ss. 287 o. f.; STEMANN, *Den danske Retshistorie indtil Christian V:s Lov*, Kbhvn 1871, ss. 619 o. f.

³) KOLDERUP-ROSENVINGE, anf. st. ss. 294 o. f.

⁴) KOLDERUP-ROSENVINGE, anf. st. ss. 302 o. f.

⁵) Sannolikt öfvergingo dessa straffarter i den allmänna lagstiftningen ifrån den kyrkliga straffrätten. Jmf. LARSEN, *Forelæsninger over den danske*

i förordningarna *allmänt arbete å Bremerholm* för män och *tukthus-arbete* för kvinnor. Särskildt under Kristian IV:s regering blefvo dessa straff mycket gängse¹⁾).

I Kristian V:s Lag af år 1683 drabbas visserligen de flesta brott antingen af böter eller ock af lifs- eller kroppsstraff, men de fall, i hvilka frihetsstraff stadgas, äro dock i sig icke så få. Så beläggas åtskilliga gröfre förbrytelser (däribland andra resan «stor Tyverj» och fjärde resan «ringe Tyverj») med «järn och arbete på Bremerholm eller annat sådant ställe» för män; för kvinnor svarar däremot tukthus eller, som det här heter, «spinnhuset». Genom förordningen af den 27 November 1739 utbyttes sedermera arbete å Bremerholm emot arbete å fästning²⁾. Till verkställighetsort för sådant fästningsstraff, eller, som det ock kallades, slafveri användes i början Köbenhavns fästning, men senare jämväl andra rikets fästningar.

Förutom straffarbete förekommer äfven i Kristian V:s Lag fängelsestraff, dels vid vatten och bröd (vanligen såsom förvandlingsstraff, men äfven såsom omedelbar bestraffning), dels utan föreskrift om sådan förknappning i kosten. Större tillämpning, än det enligt lag egde, fick fängelsestraffet därigenom, att detsamma synnerligen ofta användes af domstolarne såsom arbiträrt straff för sådana brott, vid hvilkas bestraffning den kasuistiskt uppställda lagboken icke lemnade tillräcklig

*Retshistorie, holdte i Aarene 1853—55, Kbhvn 1861, s. 277. I den Köbenhavnska stadsrätten af år 1294 (således från den tid, då denna stad lydde under den Roeskildska biskopens herravälde) finnes fängelse, till och med å lifstid, stadgad för flera brott, hvilka i andra städer och senare jämväl i Köbenhavn beläggas med annat straff. STEMANN, anf. st. s. 630. Äfven från ett annat håll torde fängelse vid vatten och bröd hafva ingått i den allmänna lagen, nämligen från gårdsrätterna. Där förekommer redan tidigt detta straff. Se KOLDERUP-ROSENVINGE, *Grundrids af den danske Lovhistorie* II, Kbhvn 1823, s. 205 not d.*

¹⁾ Se de hos KOLDERUP-ROSENVINGE, *Grundr. af den danske Retsh.* s. 304, och LARSEN, anf. st. ss. 275, 6, anförda lagrum. Bremerholm var den nuvarande Gammelholmen i Köbenhavn. Fångarne sysselsattes där med tunga arbeten för flottans räkning. Se *Havnia Hodierna eller udførlig Beskrivelse om den Kongelige Residentz- og Hoved-Stad Köbenhavn*, Kbhvn 1748, ss. 207 o. f. Tukthus förekomma altifrån förra hälften af 1600:talet. De voro ursprungligen blott afsedda för lösdrifvare och vanartiga barn, men efterhand blefvo de äfven använda till straffarbetsanstalter. Ett sådant tukthus fanns tidigt å Kristianshavn (numera en stadsdel i Köbenhavn). Senare upprättades dylika i Viborg, Stege och Odense.

²⁾ Såsom det synes egentligen därför, att man ej ansåg Bremerholm såsom en nog trygg förvaringsort för missdådare. *Havnia Hodierna* s. 208.

ledning¹⁾). För verkställandet af fängelsestraff funnos inga större straffanstalter, utan dessa straff utstodos i orternas häkten eller, som de kallades, arresthus.

I förordningar från midten af 1700:talet träffar man ett nytt slags frihetsstraff för män, nämligen *rasphusarbete*, hvilket i början blott ådömdes å viss tid, men senare äfven å lifstid. Detta straff — ett slags skärpt tukthusarbete, hvilket ansågs svårare till och med än fästningsstraff — utstods i en särskild afdelning af Kristianshavns tukthus. Fångarne sysselsattes där med raspning af färgträ²⁾). Vanligt tukthusarbete förekom däremot länge såsom egentligt straff endast för kvinnor. Emot slutet af 1700:talet finner man emellertid detsamma i icke så få förordningar användt såsom straff jämväl för män, hvarvid det betraktas såsom en mildare straffart än fästningsstraff och rasphusarbete. Främst bland dessa förordningar märkes förordningen af den 20 Februari 1789, som stadgar detta straff för första resan tjufnad.

Alla dessa olika straffanstalters beskaffenhet lärer icke hafva varit bättre, än de utländska fängelsernas i dessa tider. Tid efter annan, synnerligen emot slutet af förra århundradet, riktade väl regeringen sin uppmärksamhet å fängelseväsenets förbättring³⁾, men de åtgärder, som vidtogos, voro dock föga verksamma. Bland dem må märkas plakatet af den 15 Januari 1790, hvilket gaf upphof till den skilnad emellan *tukthusarbete* och *förbättringshusarbete*, hvilken sedermera blef af genomgripande betydelse. I detta plakat stadgades, att tukthuset i Köbenhavn skulle delas i två afdelningar, det egentliga tukthuset och förbättringshuset. I det förra skulle inrymmas alla ärelösa fångar samt alla fångar å lifstid; i det senare däremot alla fångar å viss tid, hvilka icke mist äran. Någon olikhet i behandlingen af dessa skilda klasser föreskrefs dock icke. Den enda verkliga skilnaden emellan dessa straffarter blef under den närmast följande tiden den, att en större vanära ansågs förbunden med tukthusstraffet. Denna anordning gälde emellertid enligt 1790 års plakat blott Köbenhavn. I landsorterna drabbades således båda kategorierna utan åtskilnad af tukthusstraffets vanära. För att i någon mån utjämna denna olikhet i bestraffningen, förord-

1) ÖRSTED i *Arch. f. Retsv.* 4 D. (Kbhvn 1827) ss. 454, 5.

2) Denna straffart ledde sitt upphof från Reskr. d. 15 Juni och 14 September 1742. Af dessa framgår tydligen, att afsigten ursprungligen ingalunda var att skapa en ny strängare art af straffarbete, utan endast att bereda det Kristianshavnska tukthuset en ny inkomstkälla.

3) DAVID i *Congrès intern. de bienfaisance de Francf.-s.-l.-M.* Session de 1857. II s. 427.

nades genom plakatet den 5 Juni 1822, att tukthuset i provinserna hädanefter skulle *benämnas* tukt- och förbättringshus, och att de, som där insattes å viss tid utan att hafva mist äran, skulle *beträktas* såsom förbättringshusfångar. När så möjligt vore, skulle de också afsöndras från gröfre förbrytare.

Vid detta århundrades början tillsattes genom Resolutionen den 26 September 1800 en kommission med uppdrag att föreslå grunder för en ny och förbättrad kriminallag. Någon revision af strafflagstiftningen i sin helhet kom emellertid icke denna gång till stånd; men under de följande årtiondena utkommo talrika förordningar, hvilka förändrade vissa delar af densamma. Så afskaffades genom Förordningen den 24 September 1824 all konfiskation af en brottslings hela förmögenhet eller viss kvotdel däraf och genom Förordningen den 30 Mars 1827 landsförvisningsstraffet; genom Förordningen den 4 Oktober 1833 gäfvo nya straffbestämmelser för misshandel och brott mot annans frihet, och genom Förordningen den 11 April 1840 gafs en ny lag om tjufnadsbrott, bedrägeri och förfalskning. Genom dessa och andra förordningar utsträcktes allt mera frihetsstraffens användning, och så småningom kom det därhän, att de afgjort intogo främsta platsen i straffsystemet.

Genom Förordningen den 12 Juni 1816 skedde en vigtig förändring i de olika frihetsstraffens tillämplighetsområde. Dittills hade straffarbete, jämväl å fästning eller rasphus, ofta varit stadgadt för helt kort tid; men nu förordnades, att allt i äldre stadganden föreskrifvet arbete å fästning, rasp-, tukt- eller förbättringshus, som ej öfverstege 6 månader, skulle utbytas emot fängelse vid vatten och bröd. Härigenom fick detta straff den vidsträckt användning inom den danska straffrätten, som det delvis ännu har bevarat. På samma gång gaf denna förordning närmare bestämmelser angående straffets verkställighet, däribland äfven den, att vissa afbrott skulle göras, så snart strafftiden öfverstege 5 dagar.

I denna 1816 års förordning förekommer första gången *fängelse å vanlig fångkost* såsom en straffart, skild från enkelt fängelse, i hvilket således fången förutsattes hafva rätt att, där han så kunde, förbättra sin kost.

I den förordning, som upphäfde landsförvisningsstraffet (F. d. 30 Mars 1827) infördes bland de olika straff, som sattes i stället för denna straffart, ett, som var nytt, nämligen *statsfängelse*. Detta straff stadgades för vissa politiska och religiösa pressförbrytelser¹⁾.

¹⁾ Straffarten upptogs sedermera för vissa politiska pressförbrytelser i lagen af den 3 Januari 1851 § 5.

I fråga om gränsen emellan tukthus- och förbättringshusarbete gjordes under tidernas lopp en vigtig förändring. Enligt 1790 och 1822 års plakat drabbades, såsom nämnt är, alla ärelösa fångar och fångar å lifstid af tukthusstraff, alla fångar å viss tid, som ej mist sin ära, åter af förbättringshusarbete. Genom 1840 års förordning angående tjufnad m. m. föreskrefs emellertid, att, då straffarbete ådömdes enligt denna lag, detsamma, blott då det ginge å fem år eller kortare tid, finge sättas till förbättringshusarbete. Samma grundsats upptogs i flera andra förordningar; och på detta sätt blef i fråga om alla vigtigare brott regeln den, att fem års strafftid bildade den gräns, hvarutöfver förbättringshusarbete icke kunde ådömas.

Trots den alt allmännare användning, som frihetsstraffen sålunda fått, vidtogos dock inga åtgärder för en grundlig förbättring af rikets straffanstalter förrän under Kristian VIII:s regering, då år 1840 en kommission tillsattes för att undersöka, hvad inflytande borde tillmätas de nya fängelsesystemen vid den förestående anläggningen af straffanstalter, såväl i konungariket som hertigdömena¹⁾. I slutet af samma år beordrades en af kommissionens medlemmar, DAVID, att göra en resa till utlandet för att taga kännedom om dess nyare straffanstalter och de därstädes införda system. Vid återkomsten från denna resa afgaf David en berättelse öfver densamma²⁾, hvilken blef utgångspunkten för kommissionens arbeten.

I fråga om arresthusen, hvilka hufvudsakligen användes för ransakningsfångar, men jämväl, som vi nämnt, begagnades för verkställighet af fängelsestraff, blef kommissionen snart ense därom, att ensamhetssystemet egde öfvervägande fördelar. Sedan kommissionen på gifven anledning i särskildt utlåtande uttalat sig i sådant syfte, gafs redan under den 22 Dec. 1841 en resolution, hvarigenom föreskrefs, att såväl vid anläggning af nya arresthus, som vid ombyggnad af de gamla, cellsystemet skulle genomföras. Icke långt därefter utkom *Reglementet för arrestväsenet i Danmark den 7 Maj 1846*³⁾. Enligt detsamma skall hvarje i arresthusen insatt ransaknings- eller strafffånge, så snart ej några särskilda omständigheter föranleda till annat,

¹⁾ Ordre af den 8 April 1840.

²⁾ Tryckt i *Nyt Statsoeconomisk Archiv* 1 B. (Kbhvn 1841) ss. 173 o. f. Samtidigt utgaf DAVID sitt arbete *Om de nyere Fængselssystemer* (i samma tidskrift 1 B. ss. 1 o. f.) Detta arbete utgafs i tysk öfversättning af FALCK under titel *Über die neueren Versuche zur Verbesserung der Gefängnisse und Strafanstalten*, Kiel 1842.

³⁾ I öfversättning aftryckt hos ELVERS, *Die dänischen Arresthäuser i Allg. deutsche Strafrechtszeitung* XI (1871) ss. 378 o. f.

hållas i enrum. I hvarje händelse böra de, som utstå olika slags fängelsestraff, förvaras skilda från hvarandra. Tillfälle till sysselsättning bör beredas fångarne; inkomsten däraf tillfaller dem själfve. Detta reglemente var egentligen afsedt för de arresthus, som anlades eller ombygdes i öfverensstämmelse med 1841 års resolution, men, såvidt möjligt vore, skulle detsamma äfven tillämpas å de gamla arresthusen¹⁾).

Var fängelsekommissionen enig om ensamhetssystemets lämplighet för arresthusen, så voro däremot åsigtarna inom densamma så mycket mera delade ifråga om dess användbarhet vid verkställighet af straffarbete. Några medlemmar afstyrkte helt och hållet dess användning; andra åter ville hafva det genomfördt för alla fall och utan afseende å strafftidens längd. En tredje åsigt, som representerades af David, gick en medelväg, och i öfverensstämmelse med denna åsigt gafs *Resolutionen den 25 Juni 1842*²⁾, hvilken innehåller grunddragen af det system, som man under de följande årtiondena sökte genomföra. Enligt denna resolution skulle för förbrytare, som dömdes till straffarbete på kortare tid, uppföras förbättringshus med ensamhetsceller, hvari fångarne skulle uppehålla sig så dag, som natt. För sådana brottslingar däremot, som dömdes på längre tid eller på lifstid, skulle inrättas tukthus med ensamhetsceller för nätterna, men gemensamma arbets-salar för dagarne. Hvarje arbetssal skulle afses för en afdelning på högst 20 fångar, och hvarje sådan afdelning, med undantag blott för kyrko- och skolgången, hållas afskild från de öfriga. Dessa bestämmelser skulle emellertid tills vidare blott gälla manliga fångar. De kvinnliga straffanstalterna däremot skulle, utan åtskilnad emellan tukthus och förbättringshus, såvidt möjligt vore, gifvas samma inrättning, som tillämnades för de manliga tukthusen; dock att noga iakttoges, att de kvinnor, som dömts till förbättringshusarbete, hölles skilda från dem, som underginge tukthusstraff.

Med anledning af denna 1842 års resolution anlades kort därefter ett storartadt tukthus för män vid Horsens, inredt till 20 från hvarandra skilda afdelningar med gemensamma arbetssalar samt ensamhetsceller för nätterna³⁾. Arbetet afbröts emellertid genom krigsorolighe-

¹⁾ Cirk. den 7 Maj 1846.

²⁾ I tysk öfersättning intagen i *Congrès intern. de bienfaisance de Francf.-s.-l.-M.* Session de 1857. II ss. 430 o. f.

³⁾ Se om detta fängelse v. MENTZER, *Anteckningar öfver fängelser*, Stockh. 1872, s. 23 o. f. Den del af fängelsets midtelparti, som innehöll nattceller för fyra afdelningar, har numera lemnat plats för en byggnad med natt- och dagceller, afsedda för fångar å förberedelsestadiet.

terna åren 1848 och 1849; först år 1852 blef anstalten fullbordad, och följande år togs den i bruk. Tre år därefter lades grunden till ett stort förbättringshus för män vid Vridslöselille (ett par mil från Köbenhavn). År 1859 blef det färdigbyggt, och samma år inrymdes de första fångarne i detsamma¹⁾.

Anläggningen af dessa nya straffängelser möjliggjorde vissa förändringar i strafflagstiftningen. Sedan långt tillbaka hade man insett fästningsstraffets och rasphusarbetets olämplighet, och regeringen hade åtskilliga gånger förkunnat deras tillår nade afskaffande²⁾. Då tukthuset i Horsens nalkades sin fullbordan, blef slutligen genom Lagen af den 29 December 1850 dessa straffarter aflysta och utbytta mot tukthusstraff.

Sju år därefter, då arbetena å Vridslöselilles förbättringshus fortskridit så långt, att detsamma inom kort skulle kunna tagas i bruk, gåfvos nya bestämmelser angående förbättringshusarbete. I 1842 års resolution hade man till framtida afgörande förbehållit frågan om gränsen emellan denna straffarts och tukthusstraffets användning. Enligt då gällande bestämmelser var den, som vi nämnt, såsom regel 5 år. Denna gräns för förbättringshusstraffets tillämpning fann man emellertid för trång. Man ville, att ensamhetssystemet skulle komma till användning på flertalet af dem, som dömdes för brott första gången³⁾, och minimistraffet för första resan af många brott var 6 års straffarbete. Man utsträckte därför genom Lagen af den 30 November 1857 förbättringshusstraffets tillämplighet till alla de fall, då strafftiden var 6 år eller mindre. Ält straffarbete på öfver 6 år blef således hädanefter tukthusarbete, straffarbete å 6 år eller därunder däremot förbättringshusarbete. På samma gång fastställes nu genom lag, att förbättringshusstraff för män enligt regeln skulle verkställas i enrum. Vid sådan verkställighet skulle en förkortning af strafftiden inträda på det sätt, att 8 månader nedsattes till 6 och längre strafftid förkortades med en tredjedel för de första 3 åren och med hälften för hvarje följande år.

Detta stadgande om förbättringshusstraffets verkställighet i cell gälde, som vi sagt, blott manlige förbrytare. Genom Lagen af den 9 December 1861 kom emellertid ensamhetssystemet jämväl till användning å kvinnliga förbättringshusfångar. Dock voro åsigterna ännu så stridiga angående detta systems lämplighet för kvinnor, att lagen

¹⁾ Se angående Vridslöselille fängelse v. MENTZERS nyss anf. arbete ss. 8 o. f.

²⁾ Se särsk. i fråga om fästningsstraffet Reskr. d. 13 April 1841.

³⁾ *Riksdagstidenden 1857*, Anh. A. ss. 107, 108.

blott fick formen af en föreskrift gifven på försök. Justitieministern bemyndigades att för en tid af 5 år bestämma, om kvinliga förbrytare, som ådömdes förbättringshusarbete, skulle utstå detta i enrum med den förkortning af strafftiden, som i 1857 års lag vore föreskrifven. Vid samma tid bestämdes, att en ny straffanstalt för kvinnor, inrättad med natt- och dagceller, skulle anläggas å Kristianshavn bredvid det gamla tuktt- och förbättringshuset. Sedan denna nya straffanstalt blifvit färdig år 1864, förordnade Justitieministern, att kvinliga förbättringshusfångar enligt regeln skulle utstå sitt straff i enrum i öfverensstämmelse med de i 1857 års lag gifna föreskrifter¹⁾.

I femtio år hade arbetet å en ny strafflag hvilat, då detsamma slutligen åter upptogs år 1850. En kommitté tillsattes då för att utarbeta ett utkast till ny allmän strafflag. Sedan denna fullbordat sitt värf, tillsattes år 1859 en ny kommitté, hvilken på grundvalen af detta utkast utarbetade det förslag, som ledde till antagande af Allmindelig borgerlig Straffelov af den 10 Februari 1866. I fråga om arterna af frihetsstraff ansluter sig denna lag till den förut gällande lagstiftningen. Där förekomma altså tvänne hufvudarter däraf, *fängelse* och *straffarbete*, men hvardera har sina underarter. Fängelsestraffet är af fyra slag: *fängelse vid vatten och bröd*, *fängelse å vanlig fångkost*, *enkelt fängelse* och *statsfängelse*. Skilnaden emellan de tre första slagen af fängelse beror på den kost, som medgifves fången. Den, som utstår fängelse vid vatten och bröd, hvilket ej må sättas under 2 och ej öfver 30 dagar, erhåller endast vatten och bröd samt *salt* (§ 20). Straffet verkställles med afbrott, i allmänhet efter hvarje femte dag, såsom redan i 1816 års förordning var stadgadt. Dock äro i strafflagen mellantiderna något förkortade. Efter omständigheterna kunna de på fångens begäran och efter läkarens yttrande förlängas eller ock förkortas eller till och med, då strafftiden är mycket kort, alldeles bortfalla (§ 22). Från fängelse vid vatten och bröd undantagas samma personer, som enligt vår strafflag (§§ 21, 23 m. 2). Därtill fogar danska strafflagen ytterligare personer öfver 60 år, hvilka dock, om de så vilja och läkaren intet har att däremot invända, få undergå vatten- och brödstraffet (§ 23 m. 1). — Fängelse å vanlig fångkost kan åläggas på minst 2 dagar, högst 6 månader. Sådan fånge är inskränkt till den kost, som i fångelset allmänneligen består (§ 19). — Enkelt fängelse ådömes på minst 2 dagar och högst 2 år, vid sammanträffande af brott 3 år (§§ 18, 63), statsfängelse antingen å lifstid eller å viss tid, ej under 6 månader och icke öfver 10 år.

¹⁾ Skr. d. 26 Okt. 1864; cirk. d. 13 Dec. 1865.

Dessa båda straffarter öfverensstämman däri, att det icke är sådana fångar förment att skaffa sig bättre underhåll, än som i fängelset bestås. De skilja sig därigenom, att enkelt fängelsestraff utstås i de allmänna fängelserna, hvaremot statsfängelse verkställs i därför särskildt inrättade fängelser (§ 27). Ibland utsätter lagen i sina straffbestämmelser viss bestämd art af fängelsestraff, ibland åter stadgar den blott fängelse utan vidare. I dylika fall eger domstolen välja emellan de tre första slagen af fängelsestraff (§ 25). Statsfängelse åter får blott användas där det särskildt är stadgad. Det förekommer endast såsom straff för politiska förbrytelser. I fråga om verkställigheten af fängelsestraff hänvisar lagen i öfrigt till föreskrifterna om arrestväsenet, hvilka huvudsakligen återfinnas i det ofvannämnda reglementet af den 7 Maj 1846. Den genomgripande reform af arresthusen, som detta reglemente åsyftade, är dock ännu icke fullt genomförd¹⁾.

Af straffarbete känner strafflagen i öfverensstämmelse med hvad närmast förut var gällande blott tvänne arter, *tukthusarbete* och *förbättringshusarbete*. I fråga om gränsen emellan dessa straffs områden gör emellertid strafflagen ånyo en förändring. De tidslängder, hvarå dessa straff kunna ådömas, äro nämligen så bestämda, att tukthusarbete ådömes antingen å lifstid eller å vissa år, icke under 2 och icke öfver 16 (vid sammanträffande af brott 24 år § 63), hvaremot förbättringshusarbete endast ådömes å viss tid, som ej får sättas under 8 månader och icke öfver 6 år (§ 11). Förbättringshusarbetets maximum är således detsamma som förr, men tukthusarbetets minimum är nedsatt från 6 till 2 år. Regeln är altså ej längre den, att tukthusarbete uteslutande är straffet för gröfre brott, förbättringshusarbete för ringare, som ej kvalificera sig till så många års straffarbete, utan dessa straffarter löpa nu delvis jämsides å straffskalan. Vanligen har domstolen, då strafftiden är emellan 2 och 6 år, fritt val emellan dessa straffarter. Tukthusarbete och förbättringshusarbete betraktas därvid af lagen såsom lika svåra straffarter (11 § 3 m.). Valet dem emellan skall ej bestämmas af brottets storlek, utan af brottslingens hela individualitet. Domaren skall undersöka, om den brottslige i följd af hela sin personlighet eignar sig för förbättringshusarbete. Göra brottslingens ålder, föregående lif och den af honom begångna förbrytelsens beskaffenhet det antagligt, att ensamheten och afsöndringen från andra fångar skall hafva ett gagneligt inflytande å honom, så bör förbätt-

¹⁾ Angående de danska arresthusen må hänvisas till (BRUUN) *Berättning om Tilstanden i Landets samtlige Arresthuse*, Kbhvn 1871, samt ELVERS' ofvan anf. uppsats i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* XI (1871) ss. 365 o. f. Jmf. äfven v. MENTZER, *Anteckn. öfver fängelser* ss. 4 o. f.

ringshusarbete användas, hvaremot tukthusstraff bör ådömas äldre eller mera förhärdade brottslingar och särskildt dem, som förut varit straffade med sådant straff eller med flerårigt eller upprepadt förbättringshusarbete (§ 14). Längre än till sådana fall, då strafftiden är emellan 2 och 6 år, sträcker sig emellertid, som sagdt, icke denna valfrihet för domstolen. Utöfver ett visst antal år har man nämligen ej velat utsträcka användningen af ensamhetssystemet, och ett straff på mycket kort tid har man åter ansett icke kunna blifva kämbart utan isolering i cell¹⁾).

I fråga om verkställigheten af tukthusstraff gifver strafflagen inga särskilda bestämmelser, utan hänvisar blott till de angående straffarbetsanstalterna gifna föreskrifter. De grundsatser, 1842 års resolution i detta hänseende fastställt, blefvo således fortfarande gällande: fångarne skulle om natten vara åtskilda, men om dagen arbeta å gemensamma, dock för ett inskränkt antal afsedda, arbetssalar. Angående verkställigheten af förbättringshusarbete lemnas åter samma föreskrifter, som i lagen af år 1857 gifvits för män och i 1861 års lag förklarats för en tid jämväl användbara å kvinnor; dock att dessa föreskrifter här äro vida bestämdare. För så manliga, som kvinliga förbättringshusfångar gäller hädanefter såsom regel, att straffet skall utstå i cell så dag, som natt. Därvid åtnjutes samma afkortning i strafftiden, som 1857 års lag föreskrifvit, hvadan således maximitiden för cellstraff fortfarande blir 3 1/2 år (jmf. dock § 15). Blott där i något särskildt fall ensamhetsstraffet befinnes skadligt eller i öfrigt olämpligt, kan fängelsets styrelse med tillstånd af Justitieministeriet bestämma, att en till förbättringshusarbete dömd person skall utstå straffet i sin helhet eller till en del i gemenskap med andra fångar (§ 13)²⁾.

¹⁾ *Rigsdagstidenden 1864—65, Tillæg A ss. 510 o. f.; Beretning fra Kontoret for Fængselsvæsenet om Strafanstalternes Tilstand 1863—1868, Kbhvn 1868, s. 8.*

²⁾ Före den nya strafflagen hade Justitieministeriet rätt att genom *generella* regler bestämma, å hvilka förbättringshusfångar ensamhetsstraffet skulle användas. Genom cirkulärer den 24 Juli 1859 och 11 Juni 1860 (jmf. cirk. d. 13 Dec. 65 med afs. å kvinliga fångar) hade Justitieministeriet från cellstraff undantagit vissa kategorier (se hos BRUUN, *Om Fuldbyrdelse af Strafarbeide* s. 97; v. MENTZER, *Anteckn. öfver fängelser* s. 20), ungefär desamma, för hvilka domstol nu, då den har val emellan tukthus- och förbättringshusstraff, enligt § 14 S. L. bör välja det förra. Numera kan återigen Justitieministeriet blott *in casu* bevilja undantag från cellstraffets användning. Emellertid kan i följd häraf en person, för hvilken domstol efter fritt val emellan förbättringshus- och tukthusarbete, valt det förra

Den reform af frihetsstraffen, för hvilken 1842 års resolution varit utgångspunkten och grundvalen, kunde med den nya strafflagen anses såsom genomförd. Nya straffanstalter hade uppstått, och de gamla antingen nedlagts¹⁾ eller, såsom straffanstalten i Viborg och den äldre straffanstalten å Kristianshavn, grundligt om- och tillbygts i öfverensstämmelse med nämnda resolutions grundsatser²⁾; och genom den nya strafflagen hade de bestämmelser om fångarnes behandling, som dessa nya straffanstalter gjort möjliga, fått sin afslutning. I fråga om kvinnliga förbättringshusfångar hade, som vi sett, till och med dessa nya bestämmelser gått något längre, än 1842 års resolution med bestämdhet åsyftade.

Under de tjugu år, som åtgått hertill, hade emellertid fängelse-reformen i utlandet tagit ett nytt stort steg. Ett nytt system hade framträdtt, som ännu var okänt på den tid, då Danmark beträdde reformens väg. Den erfarenhet, man haft i Danmark af den nya anordningen af frihetsstraffen, var visserligen ej lång, men tillräcklig för att hafva gjort de brister kända, som detta system sträfvade att afhjälpa. Utan tvifvel herrskade numera i straffängelserna en ordning och disciplin, som i äldre tider varit alldeles okänd, och den sedliga smitta, som vistelsen i en straffanstalt fordom städse förde med sig, kunde numera i någon mån anses vara förebyggd; men huruvida straffets verkan utöfver strafftiden var väsentligen bättre än förr, om de, som undergått frihetsstraff, voro mera än fordom i stånd till ett ärligt och ostraffligt lif i det fria samhället, därom hade redan från

därför, att den ansett cellstraff lämpligt för honom, genom administrativt förordnande blifva undantagen från cellbehandling och försatt i gemenskap. Denna maktfullkomlighet har dock måst inrymmas ministeriet, eftersom dels förhållandena vid domen kunna ändra sig, dels en närmare bekantskap med fängen vid börjad verkställighet af straffet kan yppa sidor hos honom, som göra cellstraffet olämpligt. Jmf. *Rigsdagstidenden* 1864—65, Tillæg A s. 512.

¹⁾ Tukt- och förbättringshuset i Stege nedlades 1851, Odense straffanstalt 1865.

²⁾ Numera är (sedan år 1870) den nya straffanstalten å Kristianshavn åtminstone tills vidare utrymd och samtliga kvinnliga straffarbetsfångar öfverflyttade till den äldre straffanstalten därstädes, hvilken för sådant ändamål delvis blifvit inredd med natt- och dagceller (se ang. denna anstalt v. MENTZER, *Anteckn. öfver fängelser* ss. 28 o. f.). Äfven Viborgs straffanstalt var vid vårt besök därstädes sislidet år (enl. K. Res. d. 8 maj och Just. min:s cirk. d. 19 maj 1874) bestämd att nedläggas, och från den 1 Juli samma år intogos inga nya fångar därstädes. Straffarbetsanstalterna blifva altså blott tre: i Horsens (tukthus för män), vid Vridslöselille (förbättringshus för män) samt å Kristianshavn (tukthuset och förbättringshus för kvinnor).

flera håll försports grundade tvifvelsmål¹⁾. Man klagade däröfver, att gemensamhetsstraff å kortare tid under den mänskligare behandling, som numera komme fången till del, saknade all intensitet; att samma slags straff åter, då strafftiden vore längre och fången år ut och år in underkastades en och samma behandling, åtnjöte lika stor eller lika liten frihet, kväfde all förmåga till självverksamhet och gjorde fången oduglig för det lif, som väntade honom vid strafftidens slut. Ännu mera hade i ensamhetsfängelserna straffets monotoni både i fysiskt och psykiskt hänseende visat sig förderflig.

Till afhjälpan af dessa brister dröjde man ej länge i Danmark att tillgodogöra sig grundtanken i det irländska systemet²⁾. Början gjordes härvid med ensamhetsstraffet. Altifrån det Vridslöselille straffanstalt först togs i bruk, hade fångarne där varit indelade i arbetsklasser, genom hvilka fången efter flit och uppförande fortskred till alt högre arbetsförtjänst³⁾. Detta har nu sedan år 1866 blifvit vidare utfördt. Alla de förmåner och friheter, som brukat gifvas fångarne, men förr gäfvos på en gång genast vid straffets början, hafva nu fördelats på de olika klasserna, så att fången så småningom kan arbeta sig fram till alt större lindring i straffet. I följd häraf har man nu 4 stadier eller klasser i straffbehandlingen⁴⁾. Först i den andra klassen erhåller fången arbetsförtjänst, och sedan växer dess belopp för hvarje ny klass. Såvidt möjligt har man i dessa, liksom i öfriga fängelser, låtit en-

¹⁾ Se i *Beretning fra Kontoret for Fængselsvæsenet 1863—68* ss. 31 o. f., särsk. s. 34 samt BRUUNS utmärkta arbete *Om Fuldbyrdelse af Straf-arbejde*, Kbhvn 1867.

²⁾ Då strafflagen utarbetades, synes man hafva förutsatt, att en särskild lag skulle fastställa de närmare bestämmelser om verkställigheten af frihetsstraff, som skulle gifva dessa straff deras egentliga innehåll. Jmf. *Motiver til det foreløbige Udkast til Lov om Forbrydelser*, I D. s. 10. Någon sådan lag har emellertid icke kommit. De nyare anordningarna angående frihetsstraffen äro alla fastställda i administrativ väg.

³⁾ Se *Beretning fra Kontoret for Fængselsvæsenet 1858—1863* ss. 38, 39.

⁴⁾ De för Vridslöselille i detta hänseende gifna bestämmelser kunna ses hos v. MENTZER, anf. st. ss. 14 o. f. Därmed öfverensstämman i alt väsentligt de för Kristianshavns straffanstalt gifna föreskrifter. De «andra och större friheter», som i fjärde klassen kunna medgifvas, synas hufvudsakligen bestå däri, att fången återfår besittningen af föremål, som han haft med sig till fängelset, medgifves att förfärdiga kläder, verktyg eller annat sådant för egen räkning eller tillåtes lemna sin cell, i början vissa tider af dagen för att förrätta förekommande sysslor inom fängelset och sedermera hela dagen för att arbeta antingen inom hus eller å någon af fånggårdarne (alt under isolering från öfriga fångar).

skilde öfvertaga fångarnes sysselsättande¹⁾, hvarvid man dock sökt förekomma all inblandning från entreprenörens sida i den behandling, fången underkastas. Öfver arbetspensas storlek eger han därför ej att bestämma, ej håller öfver valet af sysselsättning åt fången. Som en mängd olika yrken numera äro införda i de danska straffanstalterna, kan detta val ske med tillbörligt afseende å fångens anlag och föregående ställning i lifvet. I första klassen undervisas fången i cellen, från andra klassen i skolan, hvarest fångarne dock äro afskilda från hvarandra. Alla fångar under 40 år äro pligtiga att deltaga i undervisningen. I första klassen tillåtes det fången blott att skrifva bref hvar tredje månad och han får där ej mottaga besök af någon utom straffanstaltens tjänstemän, i andra klassen får han skrifva bref hvarannan månad och lika ofta mottaga besök af sin familj o. s. v. För vistelsen i hvarje klass är en viss minimitid bestämd, i första klassen längre för dem, som förut undergått straffarbete. Blir fången bestraffad för någon förseelse, får han ej upprycka i nästa klass förrän viss tid efter det straffet är utståndet.

På detta sätt har man i någon mån brutit den förslöande och förslappande enformighet, som förut utmärkte cellstraffet, och på samma gång har detta straff för fångar på kortare tid, hvilka ej kunna hinna så långt genom klasserna, erhållit en behöflig skärpning. Fråga har varit om att utföra denna gradation vidare genom att medgifva fångarne i de högre klasserna gemenskap med hvarandra under gudstjänsten och undervisningen samt slutligen på straffets sista stadium jämväl under vistelsen i fria luften²⁾; men detta har dock ännu icke kommit till någon verkställighet.

Denna progressiva anordning gälde emellertid endast ensamhetsstraffet. Tukthusstraff och sådant förbättringshusarbete, som undantagsvis icke utstods i cell, verkställdes däremot ända tills för två år sedan ifrån början till slut i gemensamhetsfängelse, där fångens behandling altigenom förblef densamma. Genom *Anordningen angående Fuldbyrdelsen af Strafarbeide i Fællesskab* af den 13 Februari 1873³⁾

¹⁾ Om de motiv, som legat till grund härför se BRUUN i *Transact. of the Cincinnati congr.* ss. 127 o. f. samt *Beretning fra Kontoret for Fængselsvæsenet* 1868—1873 ss. 156, 7.

²⁾ *Beretning fra Kontoret for Fængselsvæsenet 1863—1868* s. 39; BRUUN, *Om Fuldbyrdelse af Strafarbeide* ss. 109 o. f. Det cellstraff, som förbättringshusfångar undergå, är, såsom af det ofvan sagda framgår, absolut med s. k. stalls i kyrka och skola samt med särskilda spatsergårdar. I Vridslöselille begagnas också masker.

³⁾ För denna förordnings bestämmelser redogöres närmare af OLIVECRONA i *Tidskrift för lagstiftning n. n.* X (1873) ss. 405 o. f. Den finnes intagen

hafva dock äfven gemensamhetsfängelserna — och detta på ett ganska genomgripande sätt — blifvit delaktiga af den nya reformen.

Enligt denna förordning verkställes för det närvarande straffarbete å tukthus genom trenne hufvudstadier, *förberedelsestadiet*, *tvångsstadiet* och *öfvergångsstadiet*, hvartill efter omständigheterna såsom ett fjärde stadium kan komma en begränsad frihet genom *vilkorlig benådning*.

Vistelsen å *förberedelsestadiet* är bestämd till 3 månader. Å fångens eget val beror, om han under denna tid skall tillbringa dagarne å en gemensam arbetssal eller i cell¹⁾. Nattetid skall fången ovilkorligen å alla tre stadierna vara innesluten i cell; dock kan det tillåtas äldre och sjukliga fångar att ligga i gemensamma sofrum. Å de arbetssalar, som äro bestämda för det första stadiet, skall såväl under arbetstiden, som under hvilostunderna en vaktare vara tillstädes. Under vägen till och ifrån nattcellerna, kyrkan och fängelsegården samt under uppehållet å denna skola fångarne gå en och en i rad. Arbetet skall å detta stadium bestå i lätt och enkelt handarbete. Något visst arbetspensum föresättes icke fången, men han erhåller ej håller någon arbetsförtjänst. Å detta stadium meddelas icke någon undervisning; ur biblioteket erhåller fången blott andliga böcker efter prestens anvisning. Vid slutet af hvarje månad meddelas betyg öfver flit och uppförande. Å dessa betyg beror visserligen icke tiden för fångens vistelse å detta stadium — ty denna är, såsom redan nämnts, utan afseende å fångens förhållande bestämd till 3 månader — men väl till hvilken klass af nästa stadium fången skall öfvergå.

Det andra stadiet, *tvångsstadiet*, är fördeladt i 5 klasser, hvilka hållas skilda från hvarandra inom straffanstalten. Har fången å förberedelsestadiet uppnått ett visst betygdantal, öfvergår han genast till andra klassen; i motsatt fall får han börja i den nedersta. För att upprycka från en lägre klass inom tvångsstadiet till en högre måste fången hafva förvärfvat ett visst för olika klasser olika bestämdt betygdantal. Men därjämte är för vistelsen i hvarje klass bestämd en minimitid, som fången ej kan förkorta. Uppnår fången, innan denna tid är tilländalupen, flera betyg än han behöfver för att flytta upp, tillgodoföres honom det öfverskjutande antalet i nästa klass. Uppför fången sig illa, kan han sättas tillbaka i en lägre

i *Samling af Love og Anordninger m. v. af mere almindelig Interesse* IV, Kbhvn 1873, ss. 399 o. f.

¹⁾ Isolering under vistelsen i fria luften är för detta slags cellfångar ej ovilkorligen föreskrifven (se Anordn. d. 13 Febr. 1873 § 3).

klass, och gälla då särskilda bestämmelser om det betygantal, som fordras för att åter rycka upp. Den första klassen är, såsom af det ofvan sagda framgår, egentligen blott en straffklass för dem, som öfvergå dit på grund af dåligt förhållande å förberedelsestadiet eller som från högre klasser nedflyttas i densamma. Därför gälla också för denna klass samma bestämmelser, som för förberedelsestadiet. Ett visst dagligt arbetspensum föresättes dock fången, men någon arbetsförtjänst erhåller han ännu icke. Från och med den andra klassen å detta stadium lindras efterhand straffvärdet, och hvarje steg från lägre till högre klass medför några nya förmåner. Fången kan hädanefter erhålla en viss arbetsförtjänst, som till och med fjärde klassen är bestämd för hvarje klass till visst belopp för dagen för den, som utför det honom föresatta pensum, men i femte klassen för hvarje vecka beräknas efter det öfverarbete, som fången åstadkommit. Hälften af denna arbetsförtjänst får af fången genast användas till inköp af sådant, som för hvarje klass är medgifvet. Återstoden utbekommer han först vid sin frigifning. I den mån fången upprycker i högre klass, lindras också något disciplinens stränghet. Så behöfver i tredje klassen icke längre någon vaktare vara tillstädes utom under fristunderna; i fjärde klassen äro fångarne ej tvungna att gå i viss ordning å fängelsegården o. s. v. Uppryckandet i högre klass medför äfven ökad rätt att erhålla böcker ur biblioteket. I fjärde och femte klasserna tillkommer om söndagarne skolundervisning, som ditiills blott varit föreskrifven för unga fångar under 18 år, hvilka från sitt inträde i anstalten erhålla en timmes daglig undervisning, intill dess de uppnått 20 års ålder. Utöfver hvad förordningen direkt föreskrifver, men i enlighet med dess anda, synes i de danska tukthusen jämväl i fråga om rätten att samtala sinsemellan samt rätten att afsända bref och emottaga besök en högre klass åtnjuta större frihet, än en lägre.

Från tvångsstadiets högsta klass öfvergår slutligen fången under liknande villkor, som gällt för uppryckande från klass till klass, till *öfvergångsstadiet*¹⁾. Här afläggas den egentliga fångdräkten. Fångarne arbeta ej längre inom lås och bom, och, såvidt möjligt, anvisas dem det slags sysselsättning, hvarmed de i framtiden ärna förtjäna sitt uppehälle. Af den inkomst, som arbetet inbringar, erhåller fången en viss del, afpassad efter hvad som betalas åt frie arbetare. Hälften däraf får han använda icke allenast till att förbättra sin kost, utan jämväl — med fängelseinspektörens tillstånd — till inköp af

¹⁾ Endast fångar, hvilkas strafftid är minst 5 år, kunna nå detta stadium.

hvarjehanda nyttiga föremål, dock med skyldighet för honom att föra bok öfver sina inkomster och utgifter. Kyrkogången, som hittills varit tvungen, blir här fri. Två gånger i veckan meddelas skolundervisning; till boksamlingen hafva fångarne här fritt tillträde. Å detta stadium erhåller fången inga egentliga betyg öfver sitt förhållande; men missbrukar han den större frihet, som här medgifves honom, till någon straffvärd förseelse eller visar han sig i öfrigt opålitlig, flyttas han tillbaka till tvångsstadiet och kan sedan icke rycka upp igen utan ministeriets särskilda tillåtelse.

Om slutligen en fånge tillbragt å öfvergångsstadiet en viss tid¹⁾ och därunder ingifvit hopp om framtida ostraffligt lefverne samt ett ärligt förvärf af dagligt bröd eller en eljest tryggad ställning i samhället är honom tillförsäkrad, så kan fängelsets styrelse göra hemställan till ministeriet för utverkande af en *vilkorlig och begränsad benådning*. Fånge, som sålunda blir benådad, erhåller ett fripass, som innehåller de villkor, hvarå han erhåller friheten. Dessa villkor äro, att han skall föra ett arbetsamt, redligt och nyktert lefverne; att han noga skall iakttaga de föreskrifter, som polismyndigheterna kunna gifva honom; samt att han i motsatt fall åter skall blifva insatt i straffanstalten för att där aftjäna hvad af den dombestämda strafftiden ännu kan återstå. Fullständig frihet inträder således icke för fången, förrän den i domen bestämda strafftiden gått tillända eller, om domen lyder å lifstid, en slutlig benådning erhållits. Intill dess anses den vilkorligen frigifne ännu tillhöra straffanstalten, och i dess stamrullor införas de meddelanden om honom, som vederbörande polismyndighet hvar tredje månad har att afgifva till fängelsets styrelse. Bryter den frigifne mot de villkor, som fripasset innehåller, underrättar polismyndigheten härom fängelsets styrelse, och efter hemställan från denna resolverar ministeriet, om den benådade bör återförsättas i straffanstalten för att där aftjäna resten af den strafftid, som vilkorligen blifvit honom efterskönt.

Hvad sålunda stadgats om tukthusfångar förklaras i förordningen jämväl tillämpligt å sådana förbättringshusfångar, hvilka un-

¹⁾ För att fången skall kunna hinna detta fjärde stadium, måste strafftiden vara minst 7 år. Af en sjuårig strafftid kan ett år blifva vilkorligen efterskönt. Det af förordningen uppställda skema sträcker sig ej längre än till 16 års strafftid. Går strafftiden på flera år eller på lifstid, bestämmer Justitieministeriet för hvarje särskildt fall, huruvida och efter hvilka närmare regler uppräckning i de olika klasserna och stadierna skall ega rum.

dantagsvis utstå straffet i gemensamhetsfängelse¹⁾. Dock förekommer icke här den villkorliga benådningen, och minimitiden för uppehållet i hvarje klass är bestämd genom ett helt och hållet annat skema, än det, som gäller för tukthusstraff. Dessutom skola alla fångar, som ännu ej fyllt 40 år och icke förut utstått straffarbete, genast efter intagandet i straffanstalten erhålla samma skolundervisning, som är stadgad för tukthusfångar under 18 år.

På detta sätt har man i Danmark å gemensamhetsfängelserna på ett själfständigt sätt tillämpat den grundtanke, hvarå det irländska systemet hvilat. Den gamla ordningen, som var för mild, då strafftiden var kort, förslöande och förslappande genom sin enformighet, då straffet gick på många år, har lemnat plats för en ny, enligt hvilken den fängelsetukt, som möter fången vid inträdet i straffanstalten, är betydligt skärpt, men tvånget och tukten icke äro lika stränga altigenom, utan fången steg för steg kan kämpa sig fram till allt större frihet såsom öfvergång till den frihet, som väntar honom vid strafftidens slut. Om också denna nya ordning icke i alla dess detaljer kan anses såsom definitiv, så är dock det afgörande steget taget. Det ledande systemet är valdt; det tillhör framtiden att fullkomna dess användning.

Några särskilda straffanstalter för unga förbrytare gifvas icke i Danmark. Emellertid har man inom de allmänna straffanstalterna i viss mån egnat dem en särskild behandling. Enligt strafflagen är gärning, som företages af barn, hvilket icke fyllt 10 år, straffri (§ 35). Den, som fyllt 10, men ännu ej 15 år, straffas blott, då antagas kan, att han insett gärningens straffbarhet, samt högre straff än böter eller enkelt fängelse skulle hafva drabbat honom, om han hade uppnått 18 års ålder. Straffet för en sådan ung brottsling får icke sättas högre, än till 2 års förbättringshusarbete (§ 36). Begås brott af den, som är emellan 15 och 18 år, nedsättes det i allmänhet stadgade straffet efter omständigheterna ända till hälften; dock kan i intet fall strängare straff än 8 års straffarbete komma till användning (§ 37).

Barn under 15 år kunna således i intet fall komma å tukthuset. Inom förbättringshuset är åter ensamhetssystemet i fråga om dem något modifieradt. De hållas afskilda från hvarandra om natten,

¹⁾ Enligt *Just.-Min:s cirk. d. 19 maj 1874* intagas tills vidare alla manlige förbättringshusfångar i anstalten vid Vridsløselille. Meningen är dock, att de, som ej lämpa sig för cellstraff, främdeles skola inrymmas i Horsens. Huruvida sådana fångar därstädes skola hållas skilda från tukthusfångar, torde ännu ej vara bestämdt. I den kvinliga straffanstalten å Kristianshavn är detta ej fallet.

under måltiderna och under det de bereda sig för skolan, men de äro i gemenskap med hvarandra under arbetet, undervisningen och vistelsen å fängelsegården. Om sommaren sysselsättas gossarne hufvudsakligen med arbete i fria luften inom fängelsets ringmur, hvar-
emot flickorna, hvilkas sysselsättning ej lämpar sig härför, då så an-
ses nödvändigt, tillåtas längre tids vistelse å fängelsegården. Om
vintern erhålla de unga fångarne betydligt mera undervisning, än de
äldre. Samma behandling tillämpas jämväl, med ministeriets till-
stånd för hvarje särskildt fall, å fångar emellan 15 och 18 år, när
de i kroppsligt eller andligt hänseende äro ringa utvecklade¹⁾.

Sådana brottslingar, som äro emellan 15 och 18 år, kunna jäm-
väl drabbas af tukthusarbete. Ofta lærer det emellertid väl icke före-
komma, eftersom strafftiden i intet fall får sättas öfver 8 år samt
domaren intill 6 år gemenligen har val emellan tukthus- och för-
bättringshusstraff och i sådant fall enligt 14 § S. L. väl alltid lærer
använda det senare. Att tukthusfångar under 18 års ålder enligt
1873 års förordning skola erhålla mera undervisning än äldre fån-
gar, är redan nämnt. Dessutom synes man vara betänkt på att, om
dylika unga brottslingar komma till tukthusen, där träffa sådana
anordningar, att de kunna hållas afskilda från äldre förbrytare.

Genom de senaste förändringarna har obestriddigen Danmark å
det område, hvarom här är fråga, intagit en plats i främsta ledet
bland de stater, som beträddt reformens bana. Om resultaten af de
nya anordningarna är ännu för tidigt att döma²⁾. Men det vitsor-
det kan redan gifvas, att man här djupt fattat frågans betydelse för
samhället och därför icke håller skytt ansenliga uppoffringar i sina
försök att vinna dess lösning³⁾.

¹⁾ *Beretning fra Kontoret for Fængelsvæsenet 1863—1868* ss. 40, 66
samt 1868—1873 s. 35.

²⁾ Sistlidet års sommar funnos i tukthusen vid Horsens och å Kristianshavn
ännu inga fångar, som hunnit längre än till 4:de klassen å tvångsstadiet
enligt 1873 års förordning.

³⁾ För hvad Danmark å detta område är och till en del redan länge
varit, därför står det främst i skuld till tvänne män: den förra året bort-
gångne DAVID, den danska fängelsereformens egentlige upphofsman och
dess ledare inemot slutet af 1850:talet, samt det danska fängelsekontorets
nuvarande chef BRUUN, hvilken torde få anses såsom själen i de nyaste re-
formerna, för hvilka han varmt kämpat i sitt ofvan anförda arbete "*Om
Fuldbyrdelse af Strafarbeide*".

Norge.

I Norges gamla lagar återfinna vi samma straffsystem, som i Danmarks. De allmänna straffarterna äro böter eller i svårare fall fredlöshet. Blott för synnerligen nesliga brott förekomma lifs- och kroppsstraff. Efterhand ökas emellertid äfven här de urbota målens antal, och under denna straffrättens utveckling inkomma i sinom tid äfven frihetsstraffen i den allmänna lagstiftningen¹⁾.

I Kristian IV:s lag af år 1604 finna vi dem ännu icke använda²⁾, men detta utgör dock intet bevis därför, att de den tiden icke voro i bruk, eftersom denna lag, som bekant, egentligen blott är en öfversättning af Magnus Lagaböters landslag och ingalunda, allra minst i fråga om straffrätten, kan anses såsom något tillförlitligt uttryck af sin tids rättstillstånd.

I Kristian V:s norska lag af år 1687 förekomma frihetsstraff af samma slag och i samma utsträckning, som i denne konungs danska lag, med hvilken den norska lagen i fråga om straffrätten i det närmaste öfverensstämmer. Där möta altså *fängelsestraff* samt *straffarbete* eller, som det jämväl här heter, arbete å Bremerholm eller annat sådant ställe för män och spinnhusarbete för kvinnor. I stället för straffarbete å Bremerholm användes under det följande i Norge äfven arbete i bärgverken³⁾, intill dess förordningarna af den 19 Februari 1734 och den 27 November 1739 utbytte dessa straff emot arbete å de kungliga fästningarna. Tukthus förekomma i Norge egentligen först inemot midten af 1700:talet⁴⁾. Då de först anlades, voro de ingalunda bestämda till egentliga straffanstalter, åtminstone icke för män, utan till tvångsarbetshus för lösdrivare, genstridigt tjänstfolk och vanartiga barn. Genom samma förordningar, som i Danmark, och främst genom 1789 års förordning angående tjufnadsbrott upptogs tukthusarbetet jämväl för män i den allmänna lagstiftningens straffsystem, och tukthusen antogo sålunda karaktären af verkliga straffanstalter. Formerna för

¹⁾ Tidigast möter härvid fängelsestraffet. *Den nyere By-Lov* VI: 3 (*Norges gamle Love* II s. 242, jämf. äfv. s. 286) stadgar mörkt fängelse (myrkvastofa) för den, som uteblef från sin vakt eller fanns sofvande å densamma. *Magnus Lagaböters Retterbod 1273* (*Norges gamle Love* II ss. 428 o. f.) belägger dråp under förmildrande omständigheter med samma straff.

²⁾ I *Mandhelgebolck* XXIV stadgas dock fängelse för den, som drager omkring utan pass.

³⁾ Redan omnämndt i Kristian V:s norska lag 6—13—13.

⁴⁾ Jmf. dock *Strafanstalts-Commissionens* nedan anf. berättelse s. 129.

straffarbete blefvo altså tvänne, fästningsstraff (för de gröfsta brotten) för män och tukthusstraff så för män, som kvinnor. Vid sidan af dessa tvänne straffarter förekommo sedan midten af 1700:talet i landets nordligaste delar såsom surrogat för vissa års tukthus- eller fästningsstraff tvänne extraordinära arter af straffarbete, nämligen arbete på fisklägena i Nordlands amt och tjänst för kost och kläder eller kost och lön i Finmarkens amt¹⁾. Båda straffarterna bestodo egentligen blott däri, att brottslingarne borttingades i tjänst hos amtets innevånare, hvilken de ej fingo lemna, förrän strafftiden var ute. Hvad som framkallade dessa straffarter, var dels bristen på tjänstfolk i dessa aflägsna och isolerade trakter, dels och förnämligast saknaden af straffanstalter därstädes. Denna senare omständighet får det väl tillskrifvas, att de ännu in i senare tider egde bestånd. Först genom den nuvarande strafflagen blefvo de afskaffade.

I den norska grundlagen hette det, som bekant, att en ny allmän civil och kriminell lagbok skulle föranstaltas utgifven å det första eller, om detta ej vore möjligt, å det andra lagtima stortinget (§ 94). Det dröjde dock nära trettio år²⁾, innan detta bud, så vidt kriminallagen beträffade, gick i fullbordan genom Lov angaaende Forbrydelser af den 20 Augusti 1842. Denna lag upptager tvänne hufvudarter af frihetsstraff: *straffarbete* och *fängelse*. Den förra straffarten delade lagen efter tidslängden i 5 grader, den första å lifstid, den andra från 9 till och med 12 år o. s. v. intill den femte, som gick på 6 månader till och med 3 år. Sex månader var således minimum, 12 år maximum för viss tids straffarbete (2—5). Häri har emellertid nyligen genom lagen af den 3 Juni 1874 en förändring blifvit vidtagen. Man har nämligen ansett, att språnget emellan lifstids- och viss tids straffarbete varit för stort och ofta nödgat till domar å lifstid, där straffarbete å längre tid, än lagen medgäfv, kunnat göra tillfyllest. Man har därför inskjutit i straffskalan en ny grad på en tid af öfver 12 till och med 15 år, hvilken på många ställen i lagen nu trädt i stället för eller vid sidan af lifstidsstraffarbete. Denna grad betecknas i kriminallagen enligt dess nya lydelse såsom den första, hvaremot straffarbete å lifstid numera är försatt utom gradindelningen och näm-

¹⁾ Redan i Kristian V:s norska lag 6—13—13 omtalas arbete å fisklägena nordanfjälls. Se i öfrigt en mängd reskript, som anföras i *Straffanstalts-Commissionens Beretning* s. 12 och till en del återfinnas i SCHMIDTS *Rescripter*.

²⁾ Genom Lagen den 25 Oktober 1815 afskaffades dock vissa straffarter (lemlästnings-, brännmärknings- m. fl. straff) och utbyttes till större delen emot frihetsstraff.

nes såsom sådant å de ställen i lagen, där det förekommer. Vid sammanträffande af brott är maximitiden för viss tids straffarbete 18 år (6—14 enligt dess nya lydelse). Alla straffarbetsfångar skola hållas till de arbeten, som för anstalten äro bestämda och med hänsyn till deras kön, ålder och krafter kunna vara passande (2—7). Ingen sådan fånge må förskaffa sig eller mottaga underhåll eller annat utöfver hvad inrättningen består (2—11).

Fängelse är af tre slag: *arrest* på 32 till 240 dagar, *fängelse å vanlig fångkost* på 16 till 120 dagar och *fängelse vid vatten och bröd* på 4 till 30 dagar (2—17, 18, 19)¹⁾. Då dessa straff användas såsom förvandlingsstraff, äro minimitiderna hälften så långa. Skilnaden emellan dessa arter af fängelsestraff beror hufvudsakligen på den kost, som medgifves fången. Arrestant får, om han så vill och kan, skaffa sig bättre underhåll och större bekvämlighet, än inom fängelset allmänligen bestås, hvaremot de andra slagens fångar ej få förskaffa sig eller mottaga annat, än de af straffinrättningen erhålla (2—16 jmf. m. 11)²⁾. I enlighet med hvad i praxis länge egt rum och en kungl. resolution af den 8 December 1829³⁾ sedermera uttryckligen föreskrifvit, skall vatten- och brödstraffet verkställas med vissa afbrott, under hvilka fången bespisas med vanlig fångkost. I detta afseende gäller, att en dags afbrott eger rum efter femte och tionde dagen, två dagars efter femtonde och tjugonde samt tre dagars efter tjugufemte dagen. En dom, som lyder å 14 dagars fängelse vid vatten och bröd, innebär därför i själfva verket fängelse i 16 dagar, hvaraf dock tvänne utan förknappning af kosten. Dessa mellantider räknas enligt norsk rätt såsom verkliga beståndsdelar af straffet⁴⁾. De kunna icke, såsom i Danmark, förkortas eller rent af bortfalla på fångens begäran.

Angående verkställigheten af fängelsestraff föreskref kriminallagen, att sådan fånge icke under några omständigheter finge sättas samman med straffarbets- eller bysättningsfånge och icke, utan att sådant vore nödvändigt, med ransakningsfånge eller fånge, som utstod fängelsestraff

¹⁾ I allmänhet eger domaren fritt val emellan dessa straffarter, hvarvid afseende bör göras å förbrytarens ålder, kroppsbeskaffenhet, yrke och öfriga omständigheter. Förfalsknings-, meneds-, tjufnads- m. fl. brott skola dock ovilkorligen beläggas med vatten- och brödstraff eller, om särskilda omständigheter tala häremot, fängelse å vanlig fångkost, men i intet fall med arrest (6—5, 6).

²⁾ Enligt lagen af den 3 Juni 1874 tilldelas numera vatten- och brödfångar så mycket salt, som de behöfva.

³⁾ (ARNTZEN) *Love, Anordningar m. M.* VI s. 123.

⁴⁾ SCHWEIGAARD, *Commentar I* (1860) s. 123.

af annat slag, än han (2—16). Arrestfånge skulle erhålla eget rum, om sådant kunde beredas honom (2—17). Längre i sin fordran af fångarnes åtskiljande kunde man med den dåvarande inrättningen af landets fängelser icke gå¹⁾. Den utsträckta användning, som fängelsestraffen fått genom den nya kriminallagen, framtvang dock en genomgripande reform af de anstalter, hvari dessa straff utstodos. Efter vidlyftiga förarbeten utkom slutligen *Lov om Fængselsvæsenet* af den 13 Oktober 1857. Enligt denna lag skall numera den, som är dömd till fängelse vid vatten och bröd eller å vanlig fångkost, utstå sitt straff i enrum, utesluten från samkväm med andra än dem, som i följd af sin befattning ega tillträde till fängelset. Sådan fånge eger altså ej rätt att emottaga besök. Såvidt möjligt är, bör arbete beredas fången. Sysselsättes han för fängelsets räkning, kan någon godtgörelse härför medgifvas honom (§ 7; jmf. K. L. 2—24). Att fången, då han själf skaffar sig arbete, har rätt att behålla inkomsten däraf, finnes ej uttryckligen stadgadt, men är förutsatt såsom följande af sig själf²⁾. Hvarje amt samt hvarje *Kjöbstad* skall enligt 1857 års lag såsom regel utgöra ett fängelsedistrikt för sig och är såsom sådant förpligtadt att anskaffa och vidmakthålla de för distriktet nödiga fängelser (§ 8)³⁾. I följd häraf hafva numera efterhand i alla landets delar rest sig nya distriktsfängelser, bygda på cellsystemet och afsedda för ransakningsfångar och dem, som utstå fängelsestraff⁴⁾.

I fråga om verkställigheten af straffarbete anslöt sig kriminallagen till den bestående skilnaden emellan fästnings- och tukthusstraff, ehuru den till namnet blott kände en art af sådant arbetsstraff. Manspersoner, som dömdes till straffarbete på lifstid eller på en tid af öfver 6 år och som voro aderton år fyllda, skulle nämligen utstå sitt straff å fästningarna, hvarest fångarne i allmänhet skulle vara belagda med järn (2—6, 12). Öfriga straffarbetsfångar skulle utstå sitt straff i rikets andra straffarbetsanstalter, och dessa voro, då kriminallagen gafs, endast tukthusen. Regeln var således den, att kvinnor samt manspersoner under 18 år, utan hänsyn till strafftidens längd, kommo på tukthusen, hvaremot manspersoner öfver 18 år utstodo sitt straff å fästningarna,

¹⁾ På landet saknades den tiden mestadels särskilda fängelser. Vanligen förvarades fångarne i länsmannens bostad. Se uppgiften i *Congrès international de bienfaisance de Francfort-sur-le-Mein*. Session de 1857. II s. 440.

²⁾ *Storth. Forhandl. i Aaret 1857* IV N:o 11 s. 98.

³⁾ För den första anläggningen beviljades distrikten visst bidrag af statskassan. Se lagens 19 §.

⁴⁾ Antalet af desamma belöper sig för det närvarande till 56.

såvida strafftiden öfversteg 6 år. Hufvudsyftet med denna straffarbetsfångarnes fördelning å två slags anstalter synes hafva varit att i någon mån åstadkomma en klassifikation af fångarne, hvarigenom sådana brottslingar, som antagligen voro mera förhärdade, skulle blifva skilda från de öfriga. Denna klassifikation rubbades emellertid väsentligen genom lagen af den 9 Juni 1866, hvilken betydligt nedsatte straffet för itererad stöld. Den klass af brottslingar, som hittills bildat hufvudbeståndsdelen af de å fästningarna inrättade straffanstalternas befolkning, kom, sedan denna lag trädte i kraft, å tukthuset, hvilka också inom kort blefvo öfverfyllda. För att någorlunda återställa den klassifikation, som kriminallagen åsyftat, och på samma gång afhjälpa missförhållandet emellan fångantalet å fästningarna och tukthuset har numera en lag af den 4 Maj 1872 stadgat, att straffarbete å fästning skall komma till användning å alla manspersoner öfver 18 år, som dömas till straffarbete på mer än *tre* år efter att förut hafva utstått straffarbete eller till straffarbete å *hvad tid som helst* efter att förut hafva utstått straffarbete å fästning. Samma lag har upphäft stadgandet, att fästningsfångar enligt regeln skulle vara belagda med järn. Numera skola fångarne ej beläggas med järn, om ej detta i särskilda fall anses nödigt för säkerhetens skull¹⁾.

Vid den tid, då kriminallagen utkom, voro förberedande åtgärder vidtagna för en genomgripande reform af rikets straffarbetsanstalter. I början af år 1837 hade nämligen stortinget anmodat regeringen att låta undersöka, huruvida det vore lämpligt att anlägga straffanstalter jämväl för gröfre förbrytare helt och hållet eller till en del utanför fästningarna samt huru sådana nya straffanstalter borde inrättas med hänsyn tagen till de förbättringar, som egt rum i andra land. Med

¹⁾ Ursprungligen hade arbete å fästning varit ett vida svårare straff, än tukthusarbete, och föreskriften om fångarnes beläggande med järn hade tydligen afsett att i sin mån skärpa strafflidandet, hvarför den också den tiden varit ovilkorlig (se Förordn. den 12 Juli 1799). I kriminallagen hade emellertid redan stadgandet, såsom ofvan är nämnt, en mindre kategorisk form och bibehölls väl hufvudsakligen för att förekomma rymningar under de utarbeten, hvarmed fångarne då ännu brukade sysselsättas (se NORUM, *Beretning* ss. 76, 77; jmf. SCHWEIGAARD, *Commentar* I s. 119). Sedan hela stadgandet numera blifvit upphäfdt, har all skilnad mellan fästnings- och tukthusstraff faktiskt försvunnit. Arbetet är ej tyngre eller behandlingen i öfrigt strängare å fästningarna, än i tukthuset. Sedan år 1872 föreligger också en anmodan från Odelstinget till regeringen att taga i öfvervägande, huruvida den i kriminallagen bestämda fördelningen af straffarbetsfångarne emellan fästningarna och rikets öfriga straffanstalter icke bör upphäffas.

anledning häraf blef genom Resolution den 10 September 1837 en kommission tillsatt med uppdrag att afgifva betänkande i de ämnen, som i stortingets beslut omhandlades, och hvad därmed stode i sammanhang¹⁾). Efter tre och ett halft år var denna kommission färdig med sitt arbete och afgaf öfver detsamma en berättelse, som befordrades till trycket²⁾). Den sönderfaller i trenne afdelningar. Den första af dessa innehåller en redogörelse för staffanstalternas och straffarbetets beskaffenhet i Norge vid denna tid. Den skildring, som här lemnas, är hållen i mörka färger, men stödes på en rikedom af faktiska detaljuppgifter. Den bekräftas för öfrigt till en del af det skick, hvori Norges straffarbetsanstalter ännu befinna sig. Å fästningarna hade fångarne ursprungligen användts till arbeten å fästningsverken. Senare hade det äfven blifvit vanligt, att de på rekvisition af myndigheterna utlemnades till allehanda civila och militära allmänna arbeten eller utlegdes till arbeten för enskildes räkning i eller i närheten af de städer, där fästningarna voro belägna; och ehuru, enligt länge sedan vunnen erfarenhet, detta utarbete idkelsen begagnades af fångarne till att anskaffa otillåtna njutningsmedel och till att afsätta föremål, som de tillagnat sig inom straffanstalten, samt det dessutom så småningom utplånade hvarje spår af hederskänsla och blygsel, som hos fången kunde finnas, så egde dock denna anordning ännu bestånd. På sista tiden hade man börjat införa handtverksarbeten å fästningarna, men trots alt detta tillbragte en stor del af fångarne sin tid i fullständig sysslolöshet³⁾). I tukthusen var det i detta hänseende bättre bestämdt. Där fanns vanligen tillfälle till jämn sysselsättning

¹⁾ Strafflagförslaget af år 1835 hade i fråga om verkställigheten af straffarbete anslutit sig till det auburnska systemet (se dess 2 kap. 8 § samt *Motiver til det i Aaret 1832 utgivne Forslag til en Lov ang. Forbrydelser*, Christ. 1835, ss. 33, 34). Sedan straffanstaltskommissionen blifvit tillsatt, utslötos vid 1838 års revision ur lagförslaget alla bestämmelser härom, enär man ej ville, att strafflagens antagande skulle uppskjutas, till dess man hunnit bestämma sig för något visst fängelse-system. Se *Motiver til de af den ved K. Res. af 12 Aug. 1837 anordn. Commission foreslaaede Forandr. i Lovcommissionens i Aaret 1835 i Trykken udgivne Forstl. til en Lov ang. Forbrydelser*, Christ. 1839, ss. 2, 3.

²⁾ Beretning om Beskaffenheden af Norges Strafanstalter og Fangepleie samt Betænkning og Instilling om en Reform i begge, efter fremmede Staters Mønster; afgivne af den under 10 Sept. 1837 nedsatte Commission, Christiania 1847, 707 ss. Såsom ett slags fortsättning af detta arbete kan betraktas NORUM, *Beretning og Betænkning angaaende Strafarbeidsvæsenet i Norge*, Christiania 1860.

³⁾ *Straffanstalts-Commissionens Beretning* ss. 51 o. f.

och detta alltid inom anstalten. Den bestod dock mestadels af manufakturarbeten, hvilka icke blott voro utan gagn för fångarne efter frigifningen, utan, då strafftiden var lång, gjorde dem ovana vid och olämpliga för de arbeten, som väntade dem såsom frie¹⁾. För sitt arbete erhöilo fästningsfångarne en ganska rundlig godtgörelse, som gafs dem kontant i handom. Sin förplägning bekommo dessa fångar blott till ringa del in natura. I stället erhöilo de kostpenningar, och för dessa och sin arbetsförtjänstingo de köpa sig hvad de ville i fästningens marketenteri²⁾. I allmänhet kunde de på detta sätt påräkna en kost, långt rikligare än den simpla arbetsklassen enligt regeln kunde anses hafva. Tukthusfångar bespisades af anstalten, men för öfverarbete erhöilo de premier³⁾, af hvilka de, om de så ville,ingo använda en del till förbättring af den, såsom det synes, mestadels mer än tillräckliga kosten⁴⁾.

I fysiskt hänseende var således fångarnes belägenhet långt ifrån beklagansvärd. Men så mycket större var det sedliga elände, som straffanstalterna inneslötö. Några inskränkuingar i fångarnes frihet att meddela sig med hvarandra gåfvos icke. Om dagarne arbetade de tillsammans, om nätterna inhystes de i samma rum, mestadels två, om ej flera, i samma bädd⁵⁾. En klassifikation af fångarne fanns blott på vissa ställen, och, där den fanns, var den blott ofullständig genomförd⁶⁾. Bedröfligast var tillståndet i tukthusen. Där inrymdes män och kvinnor i samma anstalt, ofta i samma byggnader. På sista tiden⁷⁾ hade man visserligen vidtagit åtgärder för att hålla de olika könen skilda inom anstalten, men afsöndringen var dock ytterst bristfällig. Meddelanden emellan män och kvinnor voro ingenstädes utestängda; på vissa ställen arbetade de olika könen stundom tillsammans⁸⁾. För själavård och undervisning var synnerligen torf-

¹⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 155 o. f., 187 o. f., 200 o. f., 217 o. f.

²⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 67 o. f.

³⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 161—3, 202, 220, 1, 324. Jmf. dock s. 189.

⁴⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 205, 327, 333.

⁵⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 65, 166, 190, 203.

⁶⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 66, 167, 8, 190, 204. Jämf. dock s. 223.

⁷⁾ Förr hade det ingalunda varit ovanligt, att kvinliga fångar blefvo rädda med barn af tukthusfångar. *Strafanstalts-Commissionens Beretning* s. 224.

⁸⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 168, 185, 197, 224.

tigt sörjdt. Självården inskränkte sig mestadels till söndaglig gudstjänst; undervisning meddelades blott åt okonfirmerade¹⁾).

Kommissionens slutomdöme gick i hufvudsak ut därpå, att straffarbetet, sådant det den tiden verkställdes, saknade all afskräckande verkan, och att fångarne vid utträdet ur straffanstalterna vanligen voro mera moraliskt sjunkna, än då de inkommo dit²⁾).

Sedan kommissionen därefter i andra afdelningen lemnat en skildring af de amerikanska fängelsesystemen, framställer den i den tredje ett motiveradt förslag till en reform af straffarbetets verkställighet i Norge. Detta förslag gick ut därpå, att allt straffarbete, utan hänsyn till den dömdes ålder eller straffets varaktighet, skulle utstås i ensamhetsfängelse. I fråga om detta ensamhetsfängelses beskaffenhet stod kommissionen i mycket på det gamla filadelfiska systemets ståndpunkt. Fången skulle under hela sin strafft看 noga hållas afskild från all förbindelse med den yttre världen. Det skulle på det strängaste vara förbjudet att meddela honom underrättelser om saker och tilldragelser utanför fängelset, af hvad beskaffenhet de än måtte vara. Inträffade händelser af mera ingripande betydelse för fångens framtida lif, såsom ett dödsfall bland hans allra närmaste, skulle det bero på fängelseföreståndaren att lemna honom en kort underrättelse därom³⁾. Arbete skulle fången hållas till, men hvarken arbetsförtjänst eller något annat slags belöningar fingo ega rum. Allt sådant skulle blott alstra grubblerier öfver medel att förbättra sitt närvarande eller blifvande tillstånd och afvända tankarne från deras riktning inåt⁴⁾.

På grundvalen af detta betänkande framlade regeringen för stortinget en proposition om anslag till att börja reformen med ett nytt stort straffängelse invid Kristiania. Stortinget ryggade emellertid tillbaka för att utan vidare grunda all verkställighet af straffarbete å ett system, hvarom så motsägende uppgifter förspordes från utlandet⁵⁾. För att dock bereda tillfälle till ett själfständigt försök med detsamma inom landet, beviljade stortinget anslag till det ifrågasatta fängelset, ehuru i mindre skala, än regeringen föreslagit. I följd häraf reste sig invid (numera i) Kristiania det storartade cellfängelse, som allmännast är känt under namnet *Bodsfængslet*⁶⁾. Då fängelset nalkades sin full-

¹⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 99; 173; 195, 6; 180, 1; 211.

²⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 331 o. f.

³⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 545, 546.

⁴⁾ *Strafanstalts-Commissionens Beretning* ss. 527 o. f.

⁵⁾ *Storth. Forhandl. i Aaret 1842 VIII* ss. 186; 192, 3.

⁶⁾ Detta är ännu dess officiella benämning. Som densamma emellertid ansetts framkalla öfverspända och oberättigade förväntningar, har detta namn på senare tider börjat utbytas emot *Aagebergfængslet* (efter tomten, å

bordan, blef det nödvändigt att genom lag förordna om straffarbetsverkställighet därstädes. I *Lov angaaende Bodsfængslet* af den 12 Juli 1848¹⁾ stadgades då, att manlige förbrytare, hvilka dömdes till straffarbete i 5:te eller 4:de grad (d. v. s. på 6 månader till och med 6 år) och hvilka, då straffet komme till verkställighet, fyllt 18, men ej 30 år, kunde insättas i detta fängelse, och skulle i sådant fall strafftiden förkortas med en tredjedel. Jämväl andra till straffarbete dömda manspersoner, som vore öfver 18 år, kunde, om de själfve därtill samtyckte, med samma förkortning af strafftiden, om denna vore satt till viss tid, inrymmas i fängelset, dock icke på kortare tid än 4 månader, och ej på längre än 4 år. Åt Konungen öfverlemnades att närmare bestämma, hvilka brottslingar i fängelset skulle upptagas. Genom en kungl. resolution den 12 November 1850²⁾ bestämdes sedan, att tills vidare alla vid underrätterna inom Kristiania stift (numera Kristiania och Hamars stift) tilltalade manlige förbrytare, som vore dömda till straffarbete i 5:te eller 4:de grad och vore emellan 18 och 30 års ålder, skulle intagas i *Bodsfængslet*; att andra till straffarbete dömda manspersoner, som vore öfver 18, men icke öfver 50 år gamla och antingen redan vore intagna eller skulle intagas å Kristiania tukthus eller Agershus fästning, kunde, när de därtill samtyckte, efter beslut af *Bodsfængslets* inspektion, intagas därstädes, när deras ådömda eller återstående strafftid icke understeg 6 månader och icke öfverstege 6 år, och borde därvid yngre förbrytare under för öfrigt lika omständigheter enligt regeln gifvas företräde framför äldre; samt att justitiedepartementet egde bestämma, huruvida förbrytare, hvilka önskade detta, finge upptagas i *Bodsfængslet*, då de vore intagna eller skulle intagas i andra straffarbetsanstalter, än Kristiania tukthus eller Agershus fästning, eller vore öfver 50 år gamla; dock att konungens särskilda tillstånd alltid fordrades, om förbrytaren vore dömd till lifstids straffarbete eller hans återstående strafftid öfverstege 6 år³⁾. Dessa

hvilken fängelset är beläget). Angående fängelsets inredning se *Verhandl. d. ersten Versamml. f. Gefängnisreform, zusammengetreten in Frankfurt a. M. 1846* ss. 284 o. f.; *Congrès intern. de bienfaisance de Francf.-s.-l.-M. Session de 1857.* ss. 444, 5.

¹⁾ I svensk öfversättning intagen i *Juridiskt Arkiv* XXI ss. 209 o. f. Dess fullständiga titel är *Lov angaaende Bodsfængslet ved Christiania og om Anvendelse af Celler ved de øvrige Strafarbejdsanstalter.*

²⁾ Tryckt i *Samling af Instruxer m. m. vedk. Bodsfængslet (Aageberg)*, Christiania 1872, ss. 3, 4.

³⁾ För hela sin återstående strafftid kan väl dock ej en sådan förbrytare blifva försatt i Bodsfængslet, eftersom 1848 års lag sätter 4 år såsom ett ovilkorligt maximum för cellstraffet. Hela denna bestämmelse synes för öfrigt aldrig komma till användning.

bestämmelser gälla ännu. *Bodsfængslet* är altså såsom regel endast afsedt för vissa kategorier af straffarbetsfångar från tvänne af landets stift, men kan jämväl blifva användt för andra kategorier eller för straffarbetsfångar från andra delar af riket, dock aldrig för sådana fångar, som äro under 18 år.

År 1851 togs *Bodsfængslet* i bruk. Under det första tiotalet af dess tillvaro tillämpade man ensamhetssystemet med synnerlig varsamhet. Af fruktan för en menlig inverkan å fångarnes förstånd uppgaf man åtskilligt af den stränghet i isoleringen, som ursprungligen varit åsyftad¹⁾. Från 1860:talets början har man dock åter låtit de flesta af dessa modifikationerna falla, utan att erfarenheten bekräftat de farhågor, som framkallade dem²⁾. Däremot förspordes snart klagomål däröfver, att ensamhetssystemet icke frambragt, hvad man väntat, utan att fångarne utgingo ur fängelset med förlorad viljeenergi och sålunda odugliga till det lif, som väntade dem i det fria samhället. Längre var man oviss om rätta vägen för en förbättring, intill dess man slutligen på sista tiden tagit ett steg i samma riktning, som i Danmark. Sedan några år tillbaka är nämligen en progressiv klassifikation införd i fängelset³⁾. Fångarne äro indelade i 5 klasser. Uppryckning i högre klass eger icke rum, med mindre fången i allo uppfört sig väl och ådagalagt flit i arbetet. För vistelsen i hvarje klass är en minimitid bestämd, som fången ej kan förkorta och hvilken i första klassen är längre för dem, som förut suttit i fängelset. Ådrager sig fången bestraffning, sättes han tillbaka i den lägsta klassen, från hvilken han sedan enligt vissa regler får arbeta sig upp igen. Arbetslön och kostförbättring⁴⁾ ingå icke bland de progressivt medgifna förmånerna. De utgöras af ökad rätt att afsända och emottaga bref och emottaga besök samt att begagna fängelsets bibliotek. Vidare erhålla de tre högre klasserna tobak. Tredje klassen kan användas till arbeten inom hus utanför cellen, de tvänne högsta till arbeten i fria luften inom fängelsets ringmur. En mängd olikartade yrken äro i detta fängelse införda. De bedrifvas för fängelsets räkning. Alla fångar inom *Bodsfængslet* erhålla undervisning i religion, läsning, skrifning och räkning, de tre högsta klasserna jämväl i sång. Fångar af lägsta klassen undervisas i cellen, de öfriga i skollokalen⁵⁾. Den sålunda införda pro-

¹⁾ Se NORUM, *Beretning* s. 123 samt årsberättelserna om fängelsets verksamhet från 1850:talet, särskildt den af år 1856.

²⁾ *Beretning om Bodsfængslets Virksomhed i Aaret 1868* ss. 56 o. f.

³⁾ *Saml. af Instruøer m. m. vedk. Bodsfængslet* ss. 44 o. f.

⁴⁾ Tilläggskost förekommer dock här liksom i de öfriga straffarbetsanstalterna.

⁵⁾ Denna är inrättad med cellskåp. Någon särskild kyrka finnes ej.

gressionen är väl ej synnerligen genomgripande, men den innebär dock ett tydligt erkännande af progressivsystemets grundtanke, och detta erkännande är så mycket märkligare, som det framgått ur tvänne årtiondens erfarenhet inom ett mönsterfängelse, inrättadt efter ensamhetsprincipen¹⁾.

Utöfver *Bodsfængslet* har hittills reformen af straffarbetsanstalterna i Norge egentligen icke sträckt sig. Det intresse för frågan, som för några årtionden tillbaka verkligen synes hafva förefunnits, dog åter bort utan att hafva burit frukt i några vidare förbättringar. De få mått och steg i syfte att utföra reformen, som regeringen under den följande tiden vidtog, mötte icke något tillmötesgående från stortingets sida; snarare visade sig under dess förhandlingar mer än en gång en afgjord obenägenhet för några uppoffringar för detta ändamål²⁾. Innevarande år har emellertid stortinget efter förnyad proposition från regeringens sida beviljat medel till aflönande af en expeditionschef och en sekreterare för straffanstalts- och fängelseväsenet³⁾, och måhända får detta anses såsom ett uppslag till en länge behöflig reform af Norges fängelseväsen. En och annan förbättring har

Gudstjänsten förrättas i centralhallen. Fångarne utträda därvid ur cellerna, men åtskiljas från hvarandra genom skärmar. Masker brukas ej i detta fängelse.

1) Förslaget till denna progressiva klassifikation framställdes af fängelsets nuvarande direktör PETERSEN. Se *Beretning om Bodsfængslets Virksomhed i Aaret 1868* ss. 46, 47. Jämf. den förre direktören NORUMS förslag till en kombination af ensamhets- och gemensamhetsfängelse i hans ofta anförda *Beretning* särsk. ss. 147 o. f.

2) I betänkande vid 1872 års storting yttrade Justitiekommittén, att onekligen de norska straffanstalterna stodo efter sin tid. «Men — heter det — Haand i Haand med denne Erkjendelse gaar den lige saa sikke Kjendsgjærning, at ikke nogen eneste af de nævnte Ufuldkommenheder ville kunne afhjælpes uden at det vil være forbundet med meget store finansielle Opofrelser . . . Komiteen har imidlertid den Forestilling, at der for Opofrelser af denne Art vilde være liden Stemning inden Almenheden og den tror tillige at der for den Modstand, der udentvivl i saa Henseende vilde møde skulde være god Føie. Vort Samfund har mange Opgaver, som i Komiteens Tanker staa høiere i Rækken end Hensynet til dem, der have brudt med Samfundets Love.» *Storth. Forhandl. i Aaret 1872* VI: B Nr 94 ss. 139, 40.

3) Hittills har Norge icke, såsom Sverige och Danmark, haft någon särskild styrelse eller särskildt kontor för denna gren af statsförvaltningen, utan den har hört under ett kontor inom Justitie-Departementet, Kriminalkontoret, bland hvars många värf detta icke ens kunnat räknas såsom det hufvudsakliga.

dock redan blifvit vidtagen, särskildt i fråga om arbetsverksamheten inom straffarbetsanstalterna. Sysselsättning åt fångarne synes numera icke tryta såsom förr. Såväl å fästningarna som i tukthusen äro åtskilliga slags handverk införda, och särskildt uppläras däri yngre fångar, som komma in på längre tid. Fästningsfångarne sysselsättas numera ej utom fästningens område¹⁾. Alt arbete i de norska straffanstalterna sker enligt regeln för anstaltens räkning. Entreprenadsystemet är där så godt som okänt. Fångarnes bespisning besörjes numera öfveralt af anstalten efter reglementen, afpassade efter hvad fångarne ansetts oundgängligen behöfva²⁾. Anstaltens föreståndare har emellertid rätt att gifva dem af fångarne, som arbeta flitigt, ett tillskott i förplägningen, s. k. tilläggskost. Detta är numera det enda slags uppmuntringsmedel, som förekommer. Fångarnes rätt till arbetsförtjänst, hvaraf åtminstone en del fick användas till kostförbättring, har länge sedan upphört³⁾. I öfrigt stå de norska straffarbetsanstalterna hufvudsakligen på samma standpunkt, som då straffanstaltskommissionen afgaf sitt betänkande. Ännu herrskar därstädes från strafftidens början till dess slut samma ohindrade gemenskap emellan fångarne, såväl om dagarne under arbete, måltider och hvilostunder, som om nätterna⁴⁾. Än i dag inrymmas också män och kvinnor i samma tukthus, och, om också tillfälle till personligt sammanträffande numera är dem betaget, så höra dock förtroliga meddelanden medelst bref och tecken ännu till ordningen för dagen. Ännu ligga tukthusen, såsom förr, midt i de stora städerna, till en del med utsigt öfver anstaltens grannskap, hvaraf fångarne åtnjuta en förströelse, som föga är på sin plats i ett straffängelse. Religionsvården är numera förbättrad, men den skolundervisning, som meddelas, är ännu mycket knapphändig och inskränker sig i det närmaste till un-

¹⁾ NORUM, *Beretning* ss. 36, 38, 41.

²⁾ NORUM, *Beretning* ss. 46 o. f.; MORGENSTIERNE, *Om Fængselsvæsenet*, Krist. 1873, s. 19.

³⁾ NORUM, *Beretning* s. 29.

⁴⁾ Ett antal celler finnes numera vid samtliga straffarbetsanstalterna (utom Bergens tukthus, hvarest en cellbyggnad dock är under uppförande), men de användas blott under någon kortare tid efter fångens ankomst till fängelset och före hans frigifning. Lagen af år 1848 (angående Bods-fængslet m. m.) § 14 stadgar därom, att alla straffarbetsfångar, då de inkomma i anstalten samt innan de frigifvas, skola hållas i cell, afsöndrade från sina medfångar, så lång tid, som anstaltens styrelse efter samråd med presten och läkaren anser lämpligt, dock att afsöndringen i intet fall emot fångens vilja får vara längre, än tillsammans 3 månader.

dervisning i religion. Öfverhufvud erbjuda de norska straffanstalterna än i dag en tämligen trogen bild af förgångna tiders fängelseväsen.

Några särskilda straffanstalter för unga förbrytare känner man icke i Norge. Åldersgränsen för tillräkneligheten är där satt mycket lågt. Den, som efter att hafva fyllt 10, men ej 15 år, begår uppsåtligt brott, hvarför han, om han varit öfver 15 år, skulle hafva förskylt högre straff än böter, blir enligt kriminallagen (6—8) straffbar, såframt antingen i betraktande af brottets art (såsom då detta är mord, dråp, tjufnad eller några andra uppgifna förbrytelser) eller med hänsyn till hans förståndsutveckling och den uppfostran, han åtnjutit, antagas kan, att han insett handlingens brottsliga beskaffenhet. Straffet för en sådan brottsling var enligt kriminallagen ris, om högst 6 års straffarbete skulle drabbat honom, ifall han varit öfver 15 år, i svårare fall straffarbete, dock aldrig öfver 9 år. Alternativt med ris har dock lagen af den 3 Juni 1874 stadgat fängelse, och för flickor, som uppnått 12 års ålder, eger enligt denna lag risstraff icke vidare rum. Samma lag har jämväl medgifvit domaren att låta det stanna vid en allvarlig varning och förmaning, ifall gärningsmannen, om han varit öfver 15 år, ej skulle hafva förskylt svårare straff än fängelse, och han därjämte ej förut blifvit för brott dömd. Dessutom kan domaren enligt 1874 års lag i stället för att ådöma fängelse eller ris förordna, att sådan ung brottsling skall insättas i en uppfostrings- eller räddningsanstalt, hvars plan är stadfäst af konungen. Där skall han då förblifva, så länge anstaltens styrelse anser det nödvändigt för hans moraliska förbättring, dock ej utöfver fyllda 16 år. Detta sista stadgande får först praktisk betydelse, om och när sådana anstalter en gång komma till stånd i Norge. Fängelsestraff, som ålägges unga förbrytare emellan 10 och 15 år, är antingen fängelse vid vanlig fängkost på 8 till 60 dagar eller arrest på 16 till 120 dagar. Sådana unga brottslingar böra i fängelset erhålla en för deras ålder och krafter passande sysselsättning¹⁾ samt, såvitt omständigheterna det medgifva, skolundervisning.

För dem, som fyllt 15, men ej 18 år, nedsättes straffarbete å lifstid eller i första graden (från 12 till och med 15 år) till straffarbete i andra graden (från 9 till och med 12 år) och dödsstraff till straffarbete i första graden eller å lifstid (K. L. 6—9 enl. 1874 års lag). Likaledes kan domaren, ifall en sådan ung brottsling ej förut

¹⁾ Detta slags fängelsefångar äro således förpligtade att arbeta. Angående inkomsten af arbetet, försävidt härom kan blifva fråga, måste den allmänna regeln i fråga om fängelsefångar ega tillämpning (efter Prof. BRANDTS föreläsningar).

varit dömd till straffarbete, använda fängelsestraff i stället för straffarbete i femte graden (på 6 månader till 3 år). Straffarbetsfångar under 18 år¹⁾ komma, såsom ofvan är nämnt, icke å fästning eller i *Bodsfængslet*. De utstå således alltid sitt straff i tukthusen, hvarest de än i dag sättas tillsammans med äldre brottslingar. Dock pläga särskilda sofrum beredas dem²⁾. Ofvan är nämnt, att unga fångar företrädesvis inläras något handverk. Den skolundervisning, som i tukthusen består, torde också hufvudsakligen komma dem till del.

Finland.

Då Finlands ständer år 1863 första gången efter mötet i Borgå samlades till allmän landtdag, var bland de ämnen, hvilka företrädesvis påkallade snar behandling, frågan om en ny strafflag själfskrifven. Straffrätten hade så länge stått stilla, att det ej kunde vara fråga om att taga igen det försummade medelst partiella förbättringar. Ett sådant arbete kräfd dock gifvet en längre tid. På det emellertid reformen ej än mera måtte fördröjas därigenom, att förslaget till en ny lag uppgjordes enligt principer, som ej kunde påräkna ständernas bifall, framlade regeringen redan till nämnda landtdag en *proposition beträffande allmänna grunder för en ny brottmålslag*³⁾. Denna propositions hufvudinhåll utgjordes af bestämmelser om de straffarter, som i den nya lagen borde förekomma. Propositionen blef i hufvudsak af ständerna godkänd⁴⁾ och är sålunda antagen till grundval för det arbete å en ny finsk strafflag, som för närvarande pågår. Enligt detta förslag skola de allmänna straffarterna för framtiden blifva *frihetsstraff* och *böter*. Dödsstraffet samt alla skam- och kroppsstraff (däribland jämväl fängelse vid vatten och bröd) skola således försvinna ur lagstift-

¹⁾ Härvid är det dock åldern, då straffet kommer till verkställighet, som är bestämmande. Se ofvan citerade 1 § af Lagen d. 12 Juli 1848 samt SCHWEIGAARD, *Commentar* I s. 117.

²⁾ Detta är åtminstone fallet i Kristiania tukthus, hvarest två eller tre unga brottslingar sofva i cell tillsammans med en äldre pålitlig fånge.

³⁾ *H. Kejs. Maj:ts Nåd. Propositioner till Storfurstendömet Finlands ständer å landtdagen i Helsingfors åren 1863—1864, äfvensom vederbörande utskotts betänkanden och ständernes underdåniga svar i anledning af sagde propositioner*, särskildt tryckte såsom bilagor till ståndens vid berörde landtdag förda protokoll (angifves i det följande med *Bil. t. Finlands St:s prot. vid 1863—1864 års landtdag*) I, Wiborg 1864, ss. 213 o. f.

⁴⁾ Se *Bil. t. Finlands St:s prot. vid 1863—1864 års landtdag* I ss. 270 o. f.

ningen. Frihetsstraffen skola bli tre, *tukthusstraff*, *fängelsestraff* och *arrest*. Tukthusstraffet skall ådömas antingen å lifstid eller på viss tid från och med 2 månader till och med 12 år. Unga förbrytare, som ej fyllt 20 år, skola utstå detta straff i ensamhetsfängelse, dock att ynglingar och kvinnor, som ej fyllt 18 år, äfven kunna öfverlemnas till godkänd uppfostringsanstalt för unga förbrytare för att där uppfostras till 21 års ålder. Förbrytare, som fyllt 20 år, skall i enrum utstå tukthusstraff på ett år eller kortare tid. År straffet å längre tid, skola de blott i strafftidens begynnelse hållas i *ensamhetsfängelse*. Tiden därför är bestämd till ett år, men kan genom godt uppförande förkortas till 8 månader. Från ensamhetsfängelset flyttas förbrytaren till fängklass, där han om dagarne vid arbete, undervisning och andaktsöfningar skall hållas tillsammans med andra fångar, men skall tillbringa nätterna i cell, utom i högsta klassen, för hvilken detta sista ej är föreskrifvet. Fängklasserna skola vara fem till antalet. Första och andra klasserna äro dock blott afsedda för dem, hvilka uppfört sig illa i ensamhetsfängelset eller som befunnits icke kunna uthärda ensamheten därstädes. Öfriga fångar inträda direkt i den tredje klassen¹⁾. För hvarje vecka skall fångens uppförande vitsordas såsom godt, försvarligt eller dåligt; och bör vitsordet grundas på fångens förhållande ej blott i afseende på disciplinen, utan äfven vid undervisningen och arbetet. För uppehållet i de lägre klasserna föreskrifves en viss tid²⁾, kortare, om fångens uppförande vitsordas såsom godt, längre, om det blott varit försvarligt. Genom dåligt uppförande förloras rätten till klassuppflyttning. För disciplinära förseelser kan fången flyttas tillbaka till lägre klass. I första och andra klassen skall det vara fångarne förbjudet att meddela sig med hvarandra. I de tre öfre klasserna tillåtes från sådan tystnad den afvikelse, som med god ordning är förenlig. I öfrigt skall skilnaden emellan klasserna bestå däri, att hvarje högre klass åtnjuter någon eller några förmåner ut-

¹⁾ Dit förflyttas äfven unga förbrytare under 20 år, som ej uthärda ensamhetsfängelset. Dessa har man nämligen ej velat utsätta för det farliga umgänget i de tvänne lägsta klasserna. Se motiven till ifrågavarande proposition i *Bil. t. Finlands St:s prot. vid 1863—1864 års landtdag* I s. 238.

²⁾ För den lägsta klassen bestämmes dock blott ett *maximum*, hvaröfver ingen vid godt eller försvarligt uppförande bör kvarhållas, «på det tukthusdirektionen måtte blifva i tillfälle att så snart som möjligt till andra klassen uppflytta och sålunda ifrån tukthusets afskum afskilja dem, hvilka ådagalägga håg till bättring.» Se motiven till den kejs. propositionen i *Bil. t. Finlands St:s prot. vid 1863—1864 års landtdag* I s. 239.

öfver dem, som bestås i en lägre klass, såsom högre sparpenning (hvilken fången dock först utbekommer, då han lemnar tukthuset)¹⁾, rätt att oftare brevväxla med anförvandter och vänner samt af dem mottaga besök, större frihet att å lediga stunder sysselsätta sig med läsning af böcker ur tukthusets bokförråd och mera sådant, men ej får därtill användas tillåtelse att begagna tobak eller rusgifvande dryck eller annat sådant, som afser allenast sinlig förnöjelse, ej håller ledighet från arbete. I den femte eller *öfvergångsklassen*, hvilken, om möjligt, skall förläggas till annan ort än de öfriga fångklasserna, medgifves fånge så mycken frihet, som är nödig för att vänja honom vid frestelsers öfvervinnande och själfständighet i handling. Arbetsamhet och god ordning skola dock äfven i denna klass vara en oeftergiflig fordran. Annan disciplinär bestraffning än nedflyttning i lägre klass må ej här användas. Under hela strafftiden skola fångarne erhålla undervisning i religion, elementära kunskaper samt sådana yrken, som med inrättningen äro förenliga. Det arbete, hvari fångarne undervisas och sysselsättas, skall lämpas efter deras olika fallenhet samt, såvidt möjligt, efter deras sannolika näringsfång efter frigifningen. Bland dessa arbeten böra därför ingå icke blott handverk och hemslöjder, utan jämväl jordbruks- och trädgårdsarbeten samt annan sysselsättning i fria luften.

I den kejsrerliga propositionen fanns äfven *den vilkorliga frigifningen* upptagen. I denna fråga stannade emellertid två stånd emot två. Ridderskapet och Adeln samt Bondeståndet antogo till principen frigifningsinstitutet²⁾, de tvänne öfriga stånden förkastade detsamma. Resultatet blef, att ständerna i sin skrifvelse förklarade sig icke kunna godkänna förslaget i denna del, «emedan dess genomförande kunde för samhället blifva vådligt, samt det dessutom vore stridande emot Finlands nuvarande lagstiftning, att en administrativ myndighet finge bryta domstolars laga kraft vunna domar.»

¹⁾ Skulle fånge, som är kunnig i något handarbete, föredraga att, i stället för erhållande af sådan penning, få af arbetstiden använda en timme dagligen för egen vinning, må det honom förunnas, med vilkor att han på sådan fritid förfärdigar något inbringande arbete, hvilket bör för fångens egen räkning försäljas. För sådana fångar, som begagna sig af denna rätt, försvinner således en af skilnaderna emellan de klasser, hvari arbetsförtjänst medgifves.

²⁾ Det förra ståndet ansåg dock, att frågor om fånges lösgifvande, hvilka förslaget öfverlemnade till tukthusdirektionens afgörande, borde hemställas kejsrerliga senaten, det senare ståndet ville åter öfverlemla afgörandet åt landets fångvårdsstyrelse. Se *Bil. t. Finlands St:s prot. vid 1863—1864 års landtdag* I s. 268.

I fråga om fängelsestraffet, som skall åläggas på minst 14 dygn och högst 2 år, hvilat det af ständerna antagna förslaget hufvudsakligen på samma grund, som i fråga om tukthusstraffet. Ensamhetsfängelset har dock ej här fått samma användning, och någon villkorlig frigifning har icke varit ifrågasatt. Endast unga förbrytare, som ej fyllt 20 år, skola utstå sitt fängelsestraff, och detta till fullo, i enrum. Äldre förbrytare skola blott isoleras, om deras samvaro med andra finnes för dessa skadlig och anledningen därtill ej kunnat genom annan bestraffning häfvas. Öfriga äldre förbrytare skola hållas i gemensamhetsfängelse, men dock nattetid samt å sådana fristunder, hvarom fängelseordningen ej annat innehåller, isoleras i cell. Sådana fångar skola undergå sitt straff genom trenne fångklasser¹⁾. Skillnaden emellan dessa klasser och uppräckningen genom desamma skola bestämmas efter samma grunder, som gälla för klassifikationen i tukthuset. Äfven de, som äro dömda till fängelse, skola åtnjuta undervisning på samma sätt, som tukthusfångar, samt hållas till arbete efter olika fallenhet och sannolikt framtida näringsfång²⁾. Något arbete i det fria omtalas dock ej, utan meningen synes vara, att sådana fångar alltid skola arbeta inom fängelsemurarne.

Det tredje och lindrigaste frihetsstraffet skall blifva arrest. Det ådömes på tre till sextio dygn. I särskilda fall, som i strafflagen bestämmas, skall dock arreststraff kunna utmätas i månader och år, högst tio år³⁾. Arrestanter skola hållas i gemensamhet om dagarne samt efter fängelsestyrelsens pröfning äfven om nätterna. De skola vara skyldige att arbeta, men få efter eget val och för egen räkning sysselsätta sig med sådant lofligt arbete, som med straffanstalten är

1) I anseende till svårigheten att erhålla särskilda rum för flera fångklasser har 1873 års kommitté ansett sig nödgad att förorda, att det framtida fängelsestraffet, när det ej verkställs i cell, må undergå i afdelnings, som visserligen äro skilda från hvarandra genom hvarjehanda uppmuntringsmedel, men som arbeta i gemensamhet. Äfven nattcellerna synes man tills vidare ämnat afstå ifrån.

2) I fråga om tukthusfångar heter det, att de «skola tråget sysselsättas med *tvångsarbete*»; i fråga om dem, som undergå fängelsestraff, åter, att de «skola tråget sysselsättas med *arbete*», men om någon skillnad härmed afses och hvilken denna då kan vara, framgår icke af förslaget. I båda fallen skall ju arbetet lämpas efter fallenhet och framtida näringsfång, och i båda fallen skall det vara tråget.

3) Hvilka särskilda fall man här haft i sigte, upplyser ej förslaget, men i motiven (s. 235) omtalas såsom brott, för hvilka denna straffart är ämnad, svårare tryckfrihetsförbrytelser och ärekränkningar samt duellsbrott, och vid dem har man väl ej afsett att låta straffet stanna vid 60 dygn.

förenligt. Kan fånge ej anvisa sådant arbete, är han pliktig förrätta allmänt arbete.

Detta sålunda antagna system af frihetsstraff utgör, såsom nästan hvarje dess enskildhet utvisar, en användning af det irländska fängelse-systemet¹⁾. Ett felas likväl, nämligen den vilkorliga frigifningen. Emellertid är det ganska möjligt, att detta institut, hvars användning i främmande land, då ständerna fattade sitt beslut, ännu var föga känd, vid den slutliga reformen af de finska frihetsstraffen åter skall blifva upptaget²⁾.

Hela detta system är emellertid, som sagdt, blott antaget för att ingå i den blifvande strafflagen. I afvaktan på densamma har dock genom *Kejs. Förordningen den 26 November 1866 om verkställighet af frihetsstraff*³⁾ redan nu så mycket af de nya grunderna blifvit

¹⁾ Nödvändigheten af en progression i straffbehandlingen såsom grundval för Finlands blifvande frihetsstraffssystem utvecklades redan 1863 af Professoren Ehrström i den Juridiska Föreningen. Se *Juridiska Föreningens i Finland Tidskr.* I (1865) ss. 103 o. f.

²⁾ I det förslag till lag om verkställighet af straff, som i sammanhang med förslaget till strafflag har blifvit utarbetadt, lär den vilkorliga frigifningen vara upptagen. Institutet försvaras varmt af v. KNORRING i *Tidskrift, utg. af Jurid. Föreningen i Finland* VI (1870) ss. 1 o. f.

³⁾ Samtidigt med, att förslaget till denna förordning förelades 1863 — 1864 års landtdag, framlades äfven ett förslag till författning om afskaffande af vissa dittills nyttjade straffarter, däribland dödsstraffet, med undantag för några få fall (det skulle bibehållas för förande af afvog sköld emot riket, för våldsgärning i uppsåt att döda emot Kejsaren, Kejsarinnan eller deras barn samt för mord), äfvensom skamstraffen och kroppsstraffen, dock icke vatten- och brödsstraffet. Ständerna synas emellertid hafva fruktat ett upplifvande af det då på fyratio år icke inom Finland tillämpade dödsstraffet och antogo för sin del ett förslag till förordning i ifrågavarande ämnen, hvarur dödsstraffet var fullständigt uteslutet. Detta förslag vann dock icke Kejsarens sanktion. I stället förelades 1867 års landtdag ånyo en proposition af hufvudsakligen samma innehåll, som den förra. Alt, som angick dödsstraffet, var dock utbrutet till ett särskildt lagförslag, så att propositionen således innehöll förslag till två särskilda författningar. Äfven vid denna landtdag uttalade ständerna sig principiellt emot hvarje bibehållande af dödsstraffet, men gingo dock in på, att det i afvaktan å den nya strafflagen finge kvarstå för den, som förde afvog sköld emot riket eller i uppsåt att döda föröfvade våldsgärning å Kejsaren, Kejsarinnan eller deras barn. För mord beslöto de däremot dödsstraffets afskaffande. De af ständerna sålunda antagna förordningar äro af Kejsaren redan år 1868 sanktionerade, men det har öfverlemnats åt senaten att publicera dem och bestämma tiden för deras trädande i kraft. Detta har hittills ej skett, enär straffanstalterna ännu ej ansetts lemna utrymme för den vidsträcktare an-

gällande, som man ansett fängelsernas tillstånd under den närmaste framtiden kunna medgifva. Enligt denna förordning äro tills vidare den finska rättens frihetsstraff af tre slag, *tukthusstraff*, *fängelse vid vatten och bröd* samt *fängelsestraff*¹⁾. Under tukthusstraff inbegripas de svårare arbetsstraff, hvilka i lagar och författningar benämnas arbete å slott eller fästning eller i kronans smedja eller å tukthus eller spinnhus; under fängelsestraff åter det med fängelse eller enkelt fängelse eller fästnings- eller tukthusfängelse utan arbete betecknade frihetsstraff. Ensamhetsfängelse såsom allmänt begynnelsestadium för tukthusstraffet har man tills vidare af brist på celler måst afstå ifrån. Endast unga fångar under 18 år, hvilka ej, såsom jämväl är medgifvet, öfverlemnas till uppfostringsanstalt för brottsliga eller vårdslösa barn²⁾, skola, såvidt möjligt, hållas i enrum, tills de uppnå denna ålder. Äldre fångar isoleras endast, om de visa sig så sedligt förderfvade, att deras samvaro med andra kan lända dessa till förbättring eller skada. Öfriga äldre förbrytare skola genomgå hela sitt straff i gemensamhetsfängelse. Om natten skola de dock hållas i enrum, eller, om utrymme därtill saknas, under sträng bevakning, som hindrar hvarje meddelande fångarne emellan. En progressiv klassifikation är redan nu föreskrifven. Fångklasserna skola emellertid tills vidare blott vara 4, men skola fullständigt genomgå af alla fångar utom de unga, hvilka från ensamhetsfängelset eller, om tillfälle saknats att hålla dem där, redan vid strafftidens början öfvergå i andra klassen. I de tvänne lägre klasserna är det såsom surrogat för det blifvande ensamhetsfängelset föreskrifvet, att fångarne icke med tal, åtbörder eller andra tecken få meddela sig med hvarandra. Skilnaden

vändning af frihetsstraffen, som af dessa förordningar blefve en följd. Se *Bil. t. Finlands St:s prot. vid 1863—1864 års landtdag* I ss. 277 o. f.; ss. 338 o. f. och *vid 1867 års landtdag* I ss. 487 o. f.; *Berättelse till 1872 års landtdag* (Finlands Förf.-saml. f. 1872 n:o 11) 22:o samt *EHRSTRÖM i Tidskr., utg. af Jur. Föreningen i Finland* VI (1870) ss. 135 o. f.; 378 o. f.

1) Dessutom förekommer deportation till Sibirien enligt K. K. den 21 April 1826 (för män) och den 24 Februari 1848 (för kvinnor), men icke såsom en straffart, som af domstolarne kan ådömas, utan såsom ett i benådningssväg ålagdt straff för grofva förbrytare, som enligt lagen förskylt dödsstraff. Angående deportationens användning i Finland se *Jur. Förs i Finland Tidskr.* I (1865) särsk. ss. 80 o. f.

2) Någon sådan uppfostringsanstalt finnes för det närvarande icke. 1873 års fängelsekommitté har förordat ett anslag till understöd för enskilde, som kunna vilja grunda en dylik anstalt; men hittills har icke något sådant anslag blifvit beviljadt.

i öfrigt emellan de olika klasserna samt upp- och nedflyttningen inom desamma skola bestämmas efter samma grunder, som äro antagna för klassifikationen af tukthusfångar enligt den blifvande strafflagen. Åt fångar, som i 4:de klassen tillbragt minst 6 månader under godt uppförande, kan under resten af strafftiden medgifvas så mycken frihet, som är nödvändig för att vänja dem vid frestelsers öfvervinnande och själfständighet i handling, dock med vilkor, att arbetsamhet och god ordning äfven af desse iakttagas. Missbrukar någon slik frihet, blir han densamma genast förlustig. Denna högre afdelning af 4:de klassen motsvarar således öfvergångsklassen i det för framtiden antagna systemet¹⁾. I fråga om fångarnes undervisning och deras sysselsättande (efter fallenhet och sannolikt näringsfång efter frigifvandet) skola redan nu de grundsatser tillämpas, som äro antagna att inflyta i strafflagen. — De, som undergå fängelse vid vatten och bröd, skola hållas i enrum eller, om tillfälle därtill saknas, i gemensamhet under ständig öfvervakning och under förbud att meddela sig med hvarandra. Öfverskjuter strafftiden 2 veckor, har fånge rätt att efter 14 fastedagar erhålla en och efter 7 följande fastedagar två fridagar, under hvilka vanlig fångförplägning tilldelas honom. Sådana fångar äro berättigade, men ej förpligtade, att sysselsätta sig med lämpligt handarbete för kronans räkning. — I fråga om fängelsestraffet har man tillsvidare nödgats låta det mesta af de nya grundsatserna falla. Fängelse i enrum är här stadgadt blott för sådan fånge, hvars samvaro med andra skulle lända desse till förförelse eller skada. Öfriga fångar skola under behörig uppsigt hållas i gemensamhet. Någon progressiv klassifikation är ännu ej påbjuden. Ifrågavarande fångar äro skyldige att arbeta, men må efter eget val och för egen räkning sysselsätta sig med sådant lofligt arbete, som med straffanstalten är förenligt. Kan fången ej anvisa sådant arbete, är han pliktig att för kronans räkning förrätta lämpligt handarbete. Det nuvarande fängelsestraffet motsvarar altså den blifvande strafflagens arreststraff, hvaremot dess fängelsestraff blir en ny art af frihetsstraff, som kommer att bilda en mellanlänk emellan de nuvarande tukthus- och fängelsestraffen. Någon undervisning i elementarkunskaper för detta slags fångar är tills vidare ej föreskrifven.

Redan detta genom 1866 års förordning påbjudna öfvergångssystem fordrade emellertid åtskilliga förändringar i straffanstalterna för

¹⁾ Huruvida en särskild femte klass verkligen framdeles kommer till stånd, torde vara tvifvel underkastadt. 1873 års kommitté har åtminstone förordat, att antalet klasser ej måtte utsträckas utöfver hvad redan är föreskrifvet, «enär erfarenheten redan ådagalagt svårigheten att i fängelserna erhålla afskilda lokaler för de redan nu bestämda fyra klasserna.»

att kunna fullständigt tillämpas. Med anledning häraf tillsattes en kommission med uppdrag att framställa förslag till fängelseväsenets provisoriska ordnande för den närmaste framtiden¹⁾.

De straff, som motsvarade det nya tukthusstraffet, utstodos den tiden af manlige straffångar å viss tid i Åbo straffängelse, af manlige lifstidsångar i de provisoriska straffängelserna i S:t Michels och Kuopio länehäkten²⁾ samt af kvinnor i Willmanstrands spinnhus, hvarmed äfven korrektionsinrättning för försvarslösa var förenad. Fängelsstraff, jämväl vid vatten och bröd, utstods däremot i läne- och (kronans allmänna) häradshäkten (filialafdelningar af länehäktena). I samtliga dessa straffanstalter herrskade en ohindrad gemensamhet så natt, som dag. Någon klassifikation af fångarne var ingenstädes genomförd³⁾. I fråga om kosthållet herrskade allehanda själfsvåld och oreda. I de manliga tukthusen erhöilo fångarne dels vissa födoämnen in natura, dels ett kontant dagtraktamente, och med detta samt med de penningar, som de kunde förvärfva genom arbeten å lediga stunder, fingo de själfve bestrida sitt kosthåll. Den föda, de sålunda erhöilo, var merändels rikligare, än de såsom frie arbetare kunnat påräkna⁴⁾. För kvinliga tukthusångar bestreds kosthållet af entreprenörer; i läne- och häradshäktena merändels af fängelseföreståndarne. I de sista slagens fängelser var födan knapp och otillräcklig⁵⁾. Det arbete, hvartill fångarne användes, var i allmänhet föga ansträngande, på sina ställen saknades det till och med full sysselsättning, och en del af fångarne tillbragte därför sin tid i overksamhet⁶⁾. I läne- och häradshäktena

¹⁾ Resultatet af kommissionens arbete är nedlagdt i *Underdånig berättelse om tillståndet i Finlands fängelser jemte Förslag till provisionell reform af desamma*, Helsingfors 1866 (386 sid. IV:o förutom bilagor). Den angifves i det följande med *Ber. om Finl:s fäng.* Kommissionen bestod af Professorens vid Helsingfors universitet Dr G. Ehrström samt Hofrättsassessoren, numera t. f. Fängelseinspektören och Hofrättsrådet A. Grotenfelt.

²⁾ Ursprungligen förvarades såväl straffarbetsångar, som bekännelseångar och försvarslösa å Sveaborgs fästning. Sedan i början af 1840:talet de försvarslösa öfverflyttats till särskilda korrektionsinrättningar, skildes omkring 1860 de å Sveaborg kvarblifna trenne klasser af ångar. Bekännelseångar öfverfördes då till Kexholm och straffångar å viss tid till Åbo. Slutligen öfverflyttades 1863 lifstidsångar till S:t Michel och Kuopio. Se *Prokurators i Kejs. Senaten för Finland berättelse i anledn. af dess embetsresa i landet under sommaren år 1865*, Helsingfors 1866, ss. 64 o. f.

³⁾ *Ber. om Finl:s fäng.* ss. 8, 14, 19, 25.

⁴⁾ *Ber. om Finl:s fäng.* ss. 11, 16, 20.

⁵⁾ *Ber. om Finl:s fäng.* ss. 74, 113, 314.

⁶⁾ *Ber. om Finl:s fäng.* ss. 9 o. f.; 20. Jmf. *Kejsarl. Prokurators Berättelse 1865* s. 66.

var detta regel¹⁾), ehuru det fanns författningar, som stadgade, att fångarne skulle hållas till tjänligt arbete²⁾). Religionsvården inskränkte sig på de flesta ställen till gudstjänst om söndagarne samt bibel- och katekesförklaringar en eller annan gång under veckan³⁾). Någon annan undervisning kom så godt som ingestädes i fråga.

Det nya provisoriska frihetsstraffsystemets genomförande kräfde altså redan det genomgripande reformer i fängelseväsenet. I tukthuset måste skilda lokaler anskaffas för den föreskrifna klassifikationen. I samtliga fängelserna måste ett antal celler inredas. Fångpredikanterne måste förses med tillräcklig aflöning för att odeladt kunna egna sig åt sitt kall. Skollärare och verkmästare måste anställas vid tukthuset. Nya reglementen, bygda på de nya föreskrifterna om verkställighet af frihetsstraff, måste utfärdas, och deras handhafvande anförtrös åt insigtsfulla fängelseföreståndare och en talrikare och kunnigare tjänstepersonal, än de förra primitiva förhållandena fordrat. Alla dessa förändringar kräfde med nödvändighet ett ämbetsverk, som kunde utöfva en oafbruten vårdnad om och tillsyn öfver deras utförande. Kommissionen föreslog därför, att en *fångvårdsstyrelse* ofördröjligen skulle inrättas. Något sådant ämbetsverk har emellertid ännu ej kommit till stånd, men sedan år 1869 är en Inspektör för fängelserna provisoriskt tillsatt⁴⁾. I följd af brist på medel⁵⁾ gingo dock de tilltänkta förändringarna i början långsammare, än ämnadt var. När den nya förordningen om verkställighet af frihetsstraff af ständerna antogs, öfverlemnade de åt Kejsaren att vid förordningens utfärdande bestämma den tid, då den skulle träda i verksamhet. Denna utsattes till den 1 Januari 1870, hvilket uppskof påkallades däraf, att nödiga förändringar af fängelserna samt deras styrelse och förvaltning måste hinna åtminstone provisoriskt genomföras⁶⁾. Då den sålunda bestämda dagen kom, voro dock dessa nödiga förändringar långt ifrån fullbordade, och förordningen kunde därför, hvad flertalet af dess bestämmelser vidkom,

1) *Ber. om Finl:s fäng.* ss. 73, 80, 85, 91, 96, 101, 112, 118. Jmf. *Prokuratorns i Kejs. Senaten för Finland Berättelse i anl. af dess embetsresa i landet under sommaren 1867*, Helsingfors 1868, ss. 3 o. f.

2) Regl. d. 25 Okt. 1824 § 40; K. K. d. 30 Aug. 1848 § 4.

3) *Ber. om Finl:s fäng.* ss. 8, 14, 19, 73, 79, 85, 91, 96, 101, 107, 111.

4) Instruktion af den 16 Mars 1869.

5) *Berättelse till 1872 års landtdag* (Finlands Förf.-saml. 1872 n:o 11) 22:o.

6) *Berättelse till 1867 års landtdag* (Finlands Förf.-saml. 1867 n:o 1) 16:o.

icke inom straffanstalterna tillämpas¹⁾. Sedan den sista landtdagen år 1872 för fängelsereformen beviljat ansemliga summor (200,000 mark för hvart och ett af åren 1873—1877) samt Senaten sistlidet år ytterligare anslagit medel härtill (580,000 mark), hafva emellertid arbetena raskt fortgått. De fullföljas numera enligt en allmän plan för reformens successiva genomförande, hvilken blifvit utarbetad af en på ständernas begäran år 1873 tillsatt kommitté²⁾. För det närvarande utstå manlige lifstidsfångar fortfarande sitt straff i de provisionella anstalterna i S:t Michel och Kuopio. Förbrytare af mankön, som äro dömda till tukthusstraff i två år eller därunder, försändas till ett nyinredt straffängelse i Tavastehus; öfriga manlige tukthusfångar till straffängelset i Åbo. Kvinliga tukthusfångar sändas till straffängelset eller, som det ännu kallas, Kronospinnhuset i Willmanstrand, hvilket numera uteslutande är afsedt för dylika fångar³⁾. I samtliga dessa straffän-

1) *Utdrag af t. f. Fängelseinspektörens berättelse med anledning af embetsresor åren 1869 och 1870 i Finlands Allmänna Tidning 1871 n:o 164.*

2) Denna kommittés den 22 Oktober 1873 afgifna betänkande är icke till trycket befordradt. Vi hafva i afskrift erhållit detsamma genom t. f. Fängelseinspektören Hofrättsrådet Grotenfelts medverkan, hvarförutom vi till Hofrättsrådet Grotenfelt stå i skuld för en mängd värderika upplysningar angående Finlands fängenvård.

3) Tukthuset i Tavastehus (hvarest förr en korrektionsinrättning var förlagd) fullbordades år 1873. Inredningen af detsamma har afsett ej blott den provisoriska reform, som 1866 års förordning föreskrifvit, utan den slutliga reformen af frihetsstraffen, hvadan fängelset är försedt med ett större antal celler för fångens uppehåll så natt, som dag. Däremot saknas ännu särskilda nattceller. Såsom sådana begagnas dock för den lägsta klassen en del af de befintliga dagcellerna, hvilka med nu gällande bestämmelser (se §§ 4, 5 i 1866 års förordning) ej behöfva till så stort antal användas för sitt egentliga ändamål.

I Åbo äro tvänne cellflyglar, den ena för (75) nattceller, den andra för (75) dagceller, under byggnad. Invid Helsingfors anlägges ett nytt stort tukthus med 100 dagceller och minst 250 nattceller. Äldriga lifstidsfångar flyttas innevarande år till Kexholm, hvarest med afseende härå några mindre byggnadsarbeten blifvit företagna. De å Kexholm förvarade bekännelsefångar flyttas då till Tavastehus. Meningen är, att, sedan det nya tukthuset vid Helsingfors blifvit färdigt, dit öfverflytta straffångarne från Tavastehus och till denna ort åter de kvinliga fångarne från Willmanstrand, hvarefter den därstädes belägna anstalten, som nu endast provisoriskt är iordningställd för kvinliga tukthusfångar, skall upphöra att vara straffängelse. De lifstidsfångar, som ej intagas å Kexholm, skola antagligen framdeles öfverföras till Åbo, och de provisoriska anstalterna i S:t Michel och Kuopio komma då att nedläggas. Tukthusen skulle altså blifva fyra: för män i Helsingfors (för manlige fångar med kortare strafftid), Åbo

geler, med undantag af de provisoriska i S:t Michel och Kuopio, är den progressiva klassifikation, som 1866 års förordning föreskrifver, numera satt i verket¹⁾. Äfven i öfriga delar äro förordningens bestämmelser antingen redan förverkligade eller på god väg att blifva det. Löneförhöjning är beviljad predikanterne vid straffängelserna. Ett nytt reglemente för tukthuset i Tavastehus, afsedt att tillämpas äfven i öfriga tukthus, är utarbetadt. Skolor och arbetsverkstäder för olika yrken hafva börjat uppsättas vid tukthusen²⁾; ombyggnaden af landets länehäkten och deras inredning med celler skola nästa år taga sin början³⁾. Det synes altså vara utsigt till, att den storartadt anlagda *slutliga* reformen af Finlands frihetsstraff inom en icke altför aflägsen framtid skall kunna komma till utförande⁴⁾.

(för manlige fångar med längre strafftid samt manlige listidsfångar), i Kexholm (för åldriga listidsfångar af mankön) samt i Tavastehus (för kvinnliga fångar).

1) Tysthetsbudet för de två lägsta klasserna har man dock ansett omöjligt att i all sin stränghet upprätthålla.

2) Till inköp af arbetsredskap och arbetsmaterial vid länehäktena anvisades medel redan i K. F. d. 2 Okt. 1871 angående fångarnes i länens kronohäkten sysselsättande med arbete.

3) Ofvan är nämnt, att 1866 års förordning fordrar celler för vatten- och brödfångar och för sådana fångar, hvilkas samvistelse med andra kunde lända dessa till förförelse eller skada, samt att enligt de antagna grunderna för en ny strafflag celler erfordras dels för sistnämnda kategori och dels för unga fångar under tjugu år. Dessutom skola framdeles *ransakningsfångar* hållas i enrum. I följd häraf blifva de nya länehäktena till sin hufvudkaraktär cellfångelser, ehuru äfven gemensamhetslokaler erfordras för flertalet af dem, som utstå fängelse, samt i framtiden för dem, som dömas till arreststraff.

4) Den för utarbetande af förslag till en ny strafflag tillsatta kommission (Senatorn J. D. Dahl, Professoren Ehrström och Hofrättsrådet Grotenfelt) har i det närmaste fullbordat sitt arbete, och lär förslaget till strafflag jämte förslag till förordningar om verkställighet af straff och om strafflagens införande innevarande år komma att af kommissionen ingifvas till Senaten.

Senare afdelningen.

Den svenska rätten.

I.

Lika litet hos oss, som annorstädes, intogo frihetsstraffen någon plats i äldre tiders straffsystem. Enligt våra landskapslagar var straffet närmast den enskilde målsegandens sak, en upprättelse, hvarå denne egde anspråk för en honom eller hans ätteman tillfogad orätt; och denna upprättelse utgick mestadels under formen af böter. Rättskränkningen kunde dock vara så grof eller gärningen så neslig, att en godtgörelse medelst böter ej var möjlig, och lagarne gäfvos då målseganden makt öfver förbrytarens lif eller lem. Han kunde i dessa fall gripa och fängsla sin skademan, då denne träffades å bar gärning, och samma rätt tillkom honom ock, fastän brottet ej var urbotat, gentemot lös man; men någon rätt att hålla en förbrytare fängslad till straff omtala lagarne icke. Orkade en förbrytare ej böta med penningar, fick han i svårare fall böta med kropp, i lindrigare öfverlemnades han åt målseganden i arbete. Ursprungligen hade nog i detta senare fall förbrytaren rent af blifvit målsegandens träl. Ännu enligt Östgötalagen¹⁾ förverkade kvinna, som stulit och ej mäktade böta, sin frihet och blef trälinna. Enligt de öfriga landskapslagarne skulle den bötesskyldige allenast träda i arbete hos målseganden, antingen till dess böterna erlades eller ock till dess de enligt en i lagen bestämd grund voro att anse såsom aftjänade med hans arbete²⁾. Såsom en särskild art af straff kan dock detta knappast betraktas. Det egentliga straffet var och förblef i dessa fall böterna. Arbetet var en godtgörelse för mistningen af desamma eller ett medel, hvarigenom de så småningom aftjänades; och samma öde, som sålunda träffade förbrytaren, då han ej kunde erlægga ådömda böter, — i äldre tider trälldom, senare inträde i arbete och tjänst — blef säkerligen äfven dens lott, hvilken var oförmögen att

¹⁾ Vaþ. XXXV, XXXVII. Jmf. CALONIUS, *De Prisco in Patria Servorum Jure* § 7 (*Opera omnia* I ss. 148 o. f.).

²⁾ Se NORDSTRÖM, *Bidrag till den Svenska Samhällsförfattningens Historia* II ss. 468 o. f. samt de därstädes anförda lagrum.

betala en gäld, som ej hade sitt ursprung från brottslig gärning¹⁾. Uteslutande ur privaträttslig synpunkt fattades emellertid icke straffet i vår äldre rätt, åtminstone icke å det stadium af rättsutvecklingen, hvarom våra landskapslagar bära vittne. Där möter jämväl ett själfständigt anspråk på straff från det allmännas sida, hvilket skarpast visar sig i förbud för målseganden att taga lösen och i ovilkorlig fordran af urbota straff. Men icke håller såsom form för detta af samhället fordrade straff träffar man i lagarne några frihetsstraff. Konungens Länsman egde nog förvara den gripne missdådaren «i iarn oc hæpt»²⁾ å Konungens gård, men blott till dess dom fallit och böterna erlades eller det urbota straffet kunde gå i fullbordan. Om något fasthållande i sådant fängsligt förvar såsom bestraffning stadga lagarne ingenstädes.

Den första användningen af frihetsstraff inom vårt land möter inom den kyrkliga straffrätten. Såsom straff för kyrkans tjänare omtalas fängelsestraff mångenstädes i svenska eller särskildt för Sverige afsedda kyrkliga urkunder från medeltiden³⁾. Något bevis därför, att det hos oss, såsom i utlandet, också blifvit af kyrkan användt bland de straff, medelst hvilka hon upprätthöll religion och sedlighet ibland lekmän, hafva vi icke funnit⁴⁾.

¹⁾ Jmf. de äldre norska lagarnes stadganden (BRANDT, *Trøllenes Retsstilling i Norge*, Kristiania 1870, ss. 6 o. f.; MAURER, *Die Schuld knechtschaft nach altnordischem Rechte* (Sitzungsberichte d. k. bayer. Akad. d. Wissenschaften 1874) ss. 2 o. f. samt CALONIUS, nyss anf. st. § 7.

²⁾ Uttrycket förekommer i Västm.-L. I þgb. 6; jmf. ock 5 § 1.

³⁾ Se Innocentius den tredjes bref till Ärkebiskopen i Lund den 21 Mars 1213 (*Diplom. Suecan.* I s. 174), som stadgar beständigt fängelse vid vattnen och bröd för en person, som utgifvit sig för biskop och legat; *Statutum Conc. Ups. 1368* (REUTERDAHL, *Stat. Synod. veteris ecclesie sveogoth.* s. 53): . . . in arcto monasterio vel carcere . . . recludantur; *Statuta synod. Nicolai Hermanni, Episc. Lincop. 1374—1391* (anf. st. s. 59): . . in arcta custodia . . recludantur; *Statuta Conc. Arbog. 1423* (anf. st. s. 119); *Magni Regis Stat. de cessatione Usurarum* etc. (bland HADORPHS *Gambla Stadgar* ss. 14 o. f.) m. fl. ställen.

⁴⁾ Genom en vidgad tillämpning af den speciella kyrkotuktens regler drabbade dock fängelsestraff jämväl presternas *concupinæ*. *Stat. Lincop. incerti auctoris et temporis* (REUTERDAHL, *Stat. synod.* ss. 83, 84): . . si perseverant in mala vita, incarcerandæ sunt; . . in carcerem ponendæ sunt. Det i samma statut (anf. st. s. 85) förekommande äfventyr af fängelse (. . prout poenam carceris vitare voluerint) för brist i vördnad för Kristi lekamen måste väl, ehuru ordalagen snarare fordra en annan tydning, anses stadgadt ej för de enskilde, som gjorde sig skyldige härtill, utan för de prester, som ej föreginge dem med godt exempel.

Å den verldsliga straffrättens område träffas fängelsestraff först i Wisby Stadslag samt i gårdsrätterna. I förenämnde lag stadgas å mångfaldiga ställen såsom straff för den, som ej förmådde erlägga ådömda böter, att «sitta i stadens häkten»¹⁾. Den, som där insattes för något brott, skulle allenast njuta vatten och bröd²⁾, och denna tillsats, ej förlusten af friheten, var det väl, som gaf straffet dess hufvudsakliga karaktär³⁾. Så var det väl ock till en början enligt gårdsrätterna. Att «ligga i tornet eller kistan och äta vatten och bröd» är ett straff, som förekommer redan i de äldsta af dem⁴⁾. I de senare gårdsrätterna, hofordningarna och de under det 16:de århundradet från dem skilda krigsartiklarne⁵⁾ börja jämte vatten- och brödstraffet förekomma «fängelse», «häkte» och «arrest» utan

¹⁾ 1 B. XV in fine; XXXIII: 1; XXXIV: 2; XLI; XLIII pr., 1; XLV: 1; XLVI; LI: 4; LII: pr., 1, 3, 6, 7, 8, 9, 10; LIII: pr.; LV: 2 B. I: pr., 1; V: 2; X: 2; XIII pr.; XXI; XXV; 3 B. 2: VI; 3 B. 3: III; IX in fine.

²⁾ 1 B. XVI: 5.

³⁾ Flerstädes (så i 1 B. LII: 8, 10; 3 B. 3: III) heter det ock «böte med vatten och bröd» eller «böte med kroppen, nämligen med vatten och med bröd».

⁴⁾ *Magnus Erikssons Gårdsrätt* (utg. af KLEMMING 1871) IV, VIII; *Drottning Margaretas Gårdsrätt* (upptagen bland HADORPHS *Gambla Stadgar* ss. 32 o. f.) 5, 6, 16, 18; *Eriks af Pommern Gårdsrätt* (utg. af KLEMMING) 5, 6, 16, 18.

⁵⁾ *Gustaf den förstes Gårdsrätt* (SCHMEDEMAN ss. 15 o. f.) 2, 4, 5, 11, 19, 20, 21; *Erik den fjortondes Hofordning och Artiklar* (SCHMEDEMAN ss. 34 o. f.) 2, 4, 6, 15, 32, 43, 54, 63; *Johan den tredje Gårdsrätt* (SCHMEDEMAN ss. 43 o. f.) 1, 7, 24; *Hertig Carls Gårdsrätt 1574* (SCHMEDEMAN ss. 59 o. f.) 1, 5, 6; *Hertig Carls Gårdsrätt 1590* (SCHMEDEMAN ss. 95 o. f.) 18, 25, 26, 30, 37; *Carl den tionde Gustafs Hofartiklar* (SCHMEDEMAN ss. 300 o. f.) 1, 2, 9, 10, 14, 17, 25, 34, 35, 48; *1671 års Gårdsrätt* (SCHMEDEMAN ss. 620 o. f.) 4, 6, 7, 17, 18, 26; *Carl den elftes Hofartiklar* (SCHMEDEMAN ss. 1150 o. f.) 2, 3, 7, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 28, 32, 33, 35 o. f. Se äfven *K. Instr. f. H. Wrangel, Ståth. öfver Kalmar Slott och Län 1616* p. 6 (STYFFE, *Samling af Instr. för högre och lägre tjenstemän vid Landtregerringen*, Stockholm 1852, s. 105); *K. Maj:ts Mem. f. Ståthållarne om uppbb. verket 1620* p. 6 (därsammastädes s. 145); *K. Instr. f. Ståth. öfver Norrland och Österbotten K. Wernstedt 1620* p. 18 (anf. st. s. 156). — *Gustaf den förstes Krigsartiklar* (SCHMEDEMAN ss. 23 o. f.) 8, 10; *Gustaf Adolfs Krigsartiklar* (SCHMEDEMAN ss. 192 o. f.) 21, 46, 52, 84, 91, 94, 97, 102, 112; *Carl den elftes Krigsartiklar* (SCHMEDEMAN ss. 802 o. f.) 25, 36, 51, 55, 100, 114, 117, 133. Jmf. äfven samme Konungs *Sjöartiklar* (SCHMEDEMAN ss. 895 o. f.) 5, 10, 28, 57, 141, 218.

tillsats af svältstraff och stundom på så lång tid, att någon sådan ej håller gärna kan hafva varit åsyftad.

För den allmänna straffrätten förblefvo vatten- och brödstraffet och det enkla fängelset länge så godt som alldeles främmande. Blott på ett enda ställe stadgar Landslagen såsom förvandlingsstraff att «ligga i Konungens häkte och äta vatten och bröd»¹⁾. I Stadslagen finnes, liksom redan i Bjärköa-Rätten, stadens fängelse (bysins hæpta, stadsens göma) flerstädes omnämndt²⁾, och i den förra lagen omtalas jämväl Konungens fängelse i staden (tornet)³⁾, men någon användning af dessa fängelser till bestraffning förekommer ej. Ännu under det 17:de århundradets förra hälft träffar man ej fängelsestraffet i de allmänna författningarna. Straffordningen af den 18 Maj 1653 känner det icke. Vid den tiden hade det dock säkerligen redan för länge sedan blifvit ett i praxis icke så sällan användt straffmedel⁴⁾. Då 1571 års kyrkoordning jämför den kyrkliga straffrätten med den verldsliga, angifver den ibland den senares straffmedel jäm-

¹⁾ *Konung Christoffers Landslag* Kg. B.: IX (för den, som talar om Konung eller Konungs Råd smädliga ord, som ej gå å heder och ära). I Magnus Erikssons Landslag återfinnes ej något motsvarande stadgande.

²⁾ *Bjärköa-Rätten* XI: 6 (stupugrewæns hus ok staþsins iarn), 7 (bysins iarn); XIV: 15 (bysins hæpta). — *Magnus Erikssons Stadslag* Kg. B. VIII (stadzens göma, stadzens iarn); B.B. XXII, R.B. XIX (stadzens iarn ok göma), XXIII, XXXV (stadhsins göma); Thj. B. IV, V (stadzens iarn).

³⁾ *Magnus Erikssons Stadslag* R. B. XXXV.

⁴⁾ Prejudikat från förra hälften af 1600:talet hos RÅÅF, *Ydre Härad* III ss. 156, 7 (1609) och i *Coll. Palmschöld.* å Upsala Bibl. N:o VI T. VI f. 14 (1624), T. X s. 1087 (1627; en kvinna dömd till 3 års fängelse) samt i *Prejudikater i brottmål 1614—1689* (manuskript i IV:o ur Hallenbergska saml. å Upsala Bibl.) S. 16 Tit. 6 § 2 (1638); S. 17 Tit. 10 § 2 (1625) och i *Coll. Nordin.* Jur. suec. (IV:o) 133 ss. 592 (1624), 598 (1625). Svea Hofrätts resol. d. 22 Mars 1652 (*Coll. Palmschöld.* N:o VI T. X s. 1121) stadgar såsom förvandlingsstraff vid lönskaläge en månads fängelse och vid slagsmål och annat slikt fängelse å längre tid. — Enligt den s. k. *Stadgan om Städernas administration* 1619 p. 33 (v. STIERNMAN, *Saml. utaf Kongl. Bref, Stadgar och Förordningar etc. ang. Sveriges Rikes Commerce, Politie och Oeconomie uti gemen* I s. 753) skulle olagligt tiggeri straffas med fängelse. Så blef också stadgadt genom *Tiggareordn.* 1642 p. XV (v. STIERNMAN, *anf. st.* II s. 332). I 1641 och 1649 års *Förbud emot Fogels och Djurs skiut. etc.* (v. STIERNMAN *anf. st.* II ss. 317 o. f., 612 o. f.) stadgas såsom förvandlingsstraff att ligga i tornet vid vatten och bröd. v. STIERNMANS anförda arbete angifves i det följande med v. STIERNMAN.

väl *hectelse* ¹⁾; i 1614 års rättegångsordinantie ²⁾ heter det, att hvad under Konungens frånvaro Hofrätten i hemställda lifssaker «för Förklarning gifwandes varder, anten til Lijf, Lem, *Hächte* eller Penninge-böte», det skall gälla så fast, som om Konungen det gjort hade, och i 1635 års Landshöfdinge-Instruktion ³⁾ nämnes ock *hechtellsse* bland de straff, som Landshöfdingarne genom Hofrättens resolutioner i grofva missgärningsmål kunde få sig ålagdt att verkställa. Inom lagstiftningen träffas emellertid fängelsestraffet å den allmänna straffrättens område först under senare hälften af 1600: talet. Vid den tiden möter det ej sällan i författningarna, än såsom omedelbart stadgadt straff, än såsom förvandlingsstraff. Oftast, men dock icke alltid, är det förenadt med vatten- och brödkost ⁴⁾. Detta fängelsestraff utstods i *länshäktena* ⁵⁾. Då landtrege-

¹⁾ *Kyrko-Ordningar och Förslag dertill före 1686* I (Stockholm 1872) s. 71.

²⁾ *Rättegångs-Ordinantien* 1614 p. 16 (SCHMEDEMAN s. 139).

³⁾ P. 11 (STYFFE, *Saml. af Instruktioner* s. 197).

⁴⁾ *Stadgan om Eder och Sabbatzbrott 1665* (SCHMEDEMAN ss. 441 o. f.) I: 8, 12 (fängelse såsom omedelbart straff), 13, 14; II: 16; *Stadgan öfver alla Exekutioner i gemeen 1669*: 24 (fängelse omedelbarligen stadgadt, SCHMEDEMAN s. 599); *Stadgan angående Slagmål, Olud och Förargelse uti Kyrkiörne* 1686 (SCHMEDEMAN ss. 1088, 9); *Förordningen ang. Execution 1687* (SCHMEDEMAN ss. 1117, 18); *Förnyade stadgan om Eder och Sabbatzbrott 1687* (SCHMEDEMAN ss. 1138 o. f.) I: 9, II: 4; *Storböndags-Plac.* 1693 (ARNELL, *Sveriges Stads-Lagh med Anmärckningar* s. 495. Detta arbete angifves i det följande med ARNELL); *Kongl. Br. ang. straf för tredje resan lönskeläger 1697* (SCHMEDEMAN s. 1484); *K. Res. den 30 Maj 1698* (fängelse såsom förvandlingsstraff för obetydligare bötesbelopp, SCHMEDEMAN s. 151); *K. Brefven ang. Rådsbane eller våll. til en vissgierning och ang. straf för delachtighet i tiufnad 1698* (fängelse stadgadt såsom omedelbart straff, SCHMEDEMAN ss. 1516, 17); *K. Br. om theras straf, som under kyrkioplichten neka gierningen 1699* (omedelbart ålagdt fängelse vid vatten och bröd, SCHMEDEMAN ss. 1562, 3); *K. Br. om uppsättiande emot Husbönder 1699* (fängelse vid vatten och bröd samt fängelse jämväl såsom omedelbart straff, SCHMEDEMAN s. 1565) o. s. v. Härutöfver fick fängelse vid vatten och bröd under denna tidrymd ökad användning genom praxis. KLOOR, *Then Swenska Lagfarenheetz Spegel* (1676) s. 292 upplyser, att tjufvar, då summan gick under 60 daler och de ej förmådde böta, ofta plägade slippa med häkte å vatten och bröd (jmf. Straffordningen 1653 p. 3). Se ock *Kongl. Regeringens Resolution uppå Svea Hof-Rättz Förfrågan om någre Criminal-Saker* 1662 p. 6 (SCHMEDEMAN s. 319); *Åbo Hof-R:s Reskr. d. 16 Maj 1688* (ARNELL s. 684); *K. Maj:ts Reskr. t. Svea Hof-R. den 30 Mars 1698* [1 månads fängelse vid vatten och bröd ålagdt i stället för dödsstraff] (ARNELL s. 687); *Svea Hof-R:s Reskr. d. 2 April 1692* (ARNELL s. 774) samt *Prejudikater i brottmål 1614—89* ss. 61, 69, 196 m fl. ställen och *Coll. Nordin. Jur. succ.* (IV:o) 637 ff. 21, 103.

⁵⁾ Kortare tids vatten- och brödstraff verkställdes å många orter långt

ringen ordnades under 17:de seklet, blef det Landshöfdingarnes sak att förvara missdådare och att, sedan slutlig dom fallit, befordra dem till straff. För detta ändamål måste de naturligen hafva fängelser att tillgå. Mestadels stannade det väl dock vid en nödortfölg utvidgning af de häkten, hvilka i de slott, där Landshöfdingarne residerade, liksom i andra Konungens slott och hus, af ålder funnits till förvar af missgärningsmän och till verkställighet af bestraffningar enligt gårdsrätterna. Från slutet af 1600:talet förekomma föreskrifter därom, att fångarne böra förseas med sådana rum, »hwarest de både til kroppen och siälen må blifwa accommoderade»¹⁾, men anspråken såväl i det ena, som det andra hänseendet lära väl ej hafva varit så synnerligen stora²⁾, och ovisst är dessutom, i hvad mån de blifvit uppfyllda³⁾.

in i senare tider i stads- och häradshäkten (se t. ex. domboksutdragen hos RÄÄF, *Ydre Härad* III ss. 157, 254, 259, 327). I *Coll. Nordin*. (Jurid. suc. 29 s. 398) citeras ett stadgande af år 1690, att allmogeen skulle uppsätta fångkista eller häkte vid hvarje kyrka eller åtminstone vid hvarje tingsställe. Se ock *K. Br. d. 11 Dec. 1699* hos SCHMEDEMAN s. 1564. Att häradshäkten långt förut funnits, ses hos RÄÄF, anf. st. (s. 157), hvarest äfven (ss. 13 o. f.) en upplysande beskrifning å äldre tiders häradshäkten och fångkistor meddelas. Ett *K. Br. d. 25 Nov. 1792* föreskref, att vatten- och brödsstraff hädanefter endast skulle få verkställas i Kronans allmänna häkten.

¹⁾ *K. Br. den 21 Okt. 1690* (anf. hos ARNELL s. 32).

²⁾ På förfrågan, om duellfångar (hvilka kunde vara dömda till fängelse på ända till 3 år, se *Duell-plak.* 1682 p. 7) finge stundom »til sin hälsas conservation» taga frisk luft, resolverades, att detta vore dem alldeles förbjudet. *K. Maj:ts Res. d. 22 Okt. 1691* (SCHMEDEMAN s. 1313). Jmf. *K. Br. den 23 Mars 1699* med anledning af Hofrättens i Dorpat besvär däröfver, att fängelshusen i Livland skulle vara så illa inrättade, »at icke allenast the fängsliga Män och Qwinnor komma at sitta tilhopa uti ett rum, — — utan ock stundom sig tildrager, at Fångarne för stanck bortdö.» SCHMEDEMAN s. 1540). — Synnerligen betecknande är ett uttalande af NEHRMAN i en år 1729 hållen offentlig föreläsning (*Coll. Nordin*. Jurid. suc. IV:o 646 f. 43). Han uppställer där den fordran å ett fängelse, att det aldrig får vara »faseligit, at det för et plågorum anses kan», och detta utvecklar han vidare på följande sätt: 1:o bör det vara sådant, at delinquenten kan stå derutinnan; 2:o) at det ej aldeles är mörkt; 3:o) det är tørt; 4:o) bör der ej vara ful stank uti fängelset; 5:o) ej paddor och ormar eller döda kroppar.» Detta var altså teoriens högsta fordringar i dessa tider.

³⁾ Ofta finner man ock under 1600:talet såsom straffmildringsgrund anfördt, att delinquenten suttit länge fången och i samma sitt fängelse mycket ondt lidit. Se t. ex. *Coll. Nordin*. Jur. suc. (IV:o) 133 ss. 374, 375.

På detta sätt inkom från gårdsrätter, hofordningar och krigsartiklar i den allmänna straffrätten den ena af den svenska rättens hufvudarter af frihetsstraff, fängelsestraffet. Den andra utvecklade sig åter antagligen ur det tvångsarbete, som redan möter i de äldre lagarne. Ännu enligt Lands- och Stadslagarne hade detta dock mindre karaktären af ett eget straff, än af en form för böternas afbetalande. Den bötesskyldige skulle arbeta af sina böter först hos målseganden, sedan hos Konungen eller enligt stadslagen Konungen och staden, men på samma sätt fick också den «ganga til ærfvoldhis», som ej förmådde betala annan gäld, och den allmänna föreskriften därom förekommer i Stadslagen i sammanhang med den, som angår böters aftjänande med arbete¹⁾. Från slutet af det 16:de århundradet möter däremot såsom en ny straffform *allmänt arbete i järn*. Än förekommer det såsom förvandlingsstraff för böter, som voro Konungens ensak, hvarvid dess samband med det gamla tvångsarbetet tydligast visar sig, än såsom förvandlingsstraff för andra böter, än såsom omedelbart ålagd bestraffning. Att «slås i Jern och arbeta för brått sin» stadgas i 1653 års Straffordning²⁾ ibland straffen för tjuftar, som ej orkade böta, men redan under det föregående århundradet finner man flera exempel på, att allmänt arbete i järn blifvit användt såsom bestraffning för grofva förbrytare. Från det 17:de århundradets början blifva de talrikare³⁾. Vanligast förekommer detta straff såsom arbete i järn «vid Konungens Slott och Gårdar», hvarest förbrytarne väl mestadels sysselsattes med byggnadsarbeten⁴⁾. Därför finnes stundom arbete i bärgverken an-

¹⁾ *Konung Christoffers Landslag* Kp. B. XIV; *Magnus Erikssons Stads- lag* särsk. R. B. VIII och XV.

²⁾ P. 3 (SCHMEDEMAN s. 295). Se ock LOCCENIUS, *Synopsis Juris* (1653) s. 247; *Exercitationes Juris* s. 162. Redan 1625 finnes en tjuv dömd att i brist af tillgång till böter slås i järn och gå under kalkbaljan (*Coll. Nordin. Jur. suec.* IV:o 133 s. 602). Sedan hade K. Förkl. d. 16 Juni 1651 (*Coll. Palmschöld. N:o VI T. X* s. 1057) allmänt föreskrifvit, att tjuftar, som benådades, men ej kunde böta, skulle slås i järn och arbeta för brott sitt.

³⁾ Se förutom nedan anförda ställen, å hvilka arbetets beskaffenhet närmare angifves, *Prejudikater i brottmål 1614—89* ss. 12 (1646); 19 (samma utslag); 31, 2 (1632); S. 14 Tit. 11 § 4 (1634), § 12 (1643); *Coll. Nordin. Jur. suec.* IV:o 133 ss. 221 (1621), 360 (1636), 384 (1626), 442 (1627), 449 (1625), 462 (1634) m. fl. ställen.

⁴⁾ *Handlingar rörande Skandinaviens Historia* (angifvas i det följande med *H. Sk. Hist.*) XXIX s. 195 not. (en kvinna 1579 dömd till lifstidsarbete vid Kronebergs slott); *K. Br. den 1 Maj 1588* i *Coll. Nordin. Jur. suec.* 43 n:o 7 (fyra tjuftar benådade från dödsstraff och dem i stället

vändt såsom straff för missdådare¹⁾. Efter utländskt mönster försökte man äfven under det 17:de århundradet deportation och galler-

ålagdt att mista högra handen, slås «i en bult» och trampa ler två somrar vid Norrköping eller Brånäs); *K. Br. d. 10 Jan. 1589* i *Coll. Palm-schöld*. N:o III T. I s. 139 (några tjuftar, som stulit i Upsala och Stockholm, dömdes att mista tummarne och försändas till Åbo slott för att där slås i järn och brukas till att trampa ler); *K. Res. d. 6 Juni 1617* hos SCHMEDEMAN s. 173 (arbete i järn vid Konungens Slott och Gårdar stad-gadt såsom förvandlingsstraff för horsböter); *K. Res. d. 4 Aug. 1620* i *Coll. Palm-schöld*. N:o VI T. VI f. 6 och *Coll. Nordin*. Jur. suc. (IV:o) 133 s. 460 (arbete i järn vid Kalmar slott under ett år ålagdt för öfverdådigt och otillbörligt uppförande vid tinget); *K. Dom. den 17 Dec. 1622* i *Coll. Nordin*. Jur. suc. (IV:o) 769 ss. 430 o. f. (ett års arbete i halsjärn på Konungens slott och fästning ådömdt för att hafva afvetat tilltänkt förrä-deri och det ej uppenbarat). En *K. Res. den 5 Maj 1625*, som ofta återfinnes eller citeras i prejudikatsamlingar (*Coll. Palm-schöld*. N:o VI T. VI f. 19, T. X s. 1089, N:o VIII T. IV s. 33; *Coll. Nordin*. Jur. suc. 29 s. 17, 769 [IV:o] ss. 160, 1, 158 [IV:o]), grundade den praxis, att ed-sörebrytare, då dräp ej skett, utom förlust af den lösa egendomen, dömdes att lösa sin hand med 50 daler af sin jord eller att, i brist däraf, slås i halsjärn och gå 1 eller $\frac{1}{2}$ år «under kalkbaljan». *K. Res. på Åbo Hofrätts frå-gepunkter den 10 Maj 1633* p. 5 (*Coll. Palm-schöld*. N:o III T. I s. 243; *Coll. Nordin*. Jur. suc. 17 s. 46) stadgar ock, att edsörebrytare, som ej hade löst eller fast att böta med, skulle sändas till Konungens slott och gårdar att där arbeta efter den ordning, som framdeles vidare skulle be-stämmas. Jmf. ock *K. Placat om Handtvärckarne för Jönköpings stadh 1609* (v. STIERNMAN I ss. 543 o. f.), hvarest arbete i järn vid Jönköpings Slott stadgas såsom straff för olaga idkande af handverk å landsbygden. Land-strykare drabbas af arbete i järn vid närmaste slott enligt 1642 års Tiggareordning p. XVI (v. STIERNMAN II s. 332).

¹⁾ *K. Br. den 13 Mars 1573* i *H. Sk. Hist.* XXIX ss. 195 o. f. (an-gående två missdådare, som skulle hållas till arbete i Sala grufva); *För-ordn. om Köphandeln af år 1580* p. 8 hos SCHMEDEMAN s. 76 (för dem, som gjorde förköp med bönderna, stadgas såsom straff att sändas till bärg-verken för att där arbeta, männen i Sala grufva och kvinnorna i «Soffre-boden»); *K. Br. den 18 Juli 1697 t. Landsh. Gripenhjelm* om de missgär-ningsmäns underhåll, som vid Falu grufva komma att arbeta i stället för i Marstrand (*Coll. Nordin*. IV:o Fångv.) I *Coll. Nordin*. Jur. suc. 29 s. 389 citeras äfven ett *K. Br. d. 6 Juni 1699* med föreskrifter om fångar, dömda till arbete i Falu grufva. Såsom påföljd för kringstrykande löst folk stadgas arbete »vthi spåran» vid K. Maj:ts slott eller gårdar eller vid «Salebergita» i *Fogde-Instruktionen 1583* (STYFFE, *Saml. af Instr.* s. 26). Såsom specialstraff för stöld vid Falu grufva bibehöll sig arbete uti hals-järn vid grufvan ännu efter det 1734 års lag trädte i kraft. *K. F. d. 20 Dec. 1684* § 3; *K. F. d. 17 Okt. 1721* (MODÉE I ss. 304, 5), jmf. med *K. K. d. 15 Maj 1739* (Modée II s. 1488.)

straff. En tid sändes förbrytare till Livland ¹⁾, Ingermanland ²⁾ och Nya Sverige ³⁾. Tvångsarbete å galererna föreslogs flera gånger såsom ett lämpligt sätt att straffa förbrytare ⁴⁾, och exempel på, att denna straffart verkligen blifvit använd, saknas icke ⁵⁾. Ett K. Bref af den 26 Mars 1670 ⁶⁾ föreskref, att Magistraten i Stockholm skulle låta bygga och underhålla några farkoster, hvarpå sådane »skalkar», som ej låtit sig rättas genom andra bestraffningar, kunde fastsmidas för att bogsera fartyg emellan Stockholm och Dalarön. Användnin-

¹⁾ *K. Res. d. 14 Juli 1619 i Coll. Palmschöld. N:r VI T. VI f. 3* (äfven cit. i *Prejudikater i brottmål 1614—89* S. 17 Tit. 3 § 7), att några tjuftar från Bärgslagen, »på dett andre måge see der widh», skulle föras fängslige till Stockholm och så öfversändas till Livland för att där blifva adelns tjänare och trälrar på deras gods.

²⁾ *Stadgan om Elgsdiurs fällande på Åland 1620* (SCHMEDEMAN ss. 189, 90); *K. Br. den 23 Dec. 1624 i H. Sk. Hist. XXIX* ss. 206, 7 (fullmakt för G. G:son Oxenstierna att få till Ingermanland öfverföra alla, som öfverbevistes om olofflig jagt eller åverkan å bärande träd inom Väster- och Östergötland samt Småland); *K. Br. d. 1 April 1627 i H. Sk. Hist. XXIX* ss. 208, 9 (med befallning till Ståth. P. Nilsson att sända fyra af de upproriske Dalkarlarna till Ingermanland); *K. Br. den 28 Febr. 1625 i Handl. ur v. Brinkman'ska arkivet I, Örebro 1859*, s. 23 (öfverlåtelse till Svante Baner af alla de bönder, som i Upland och Wästmanland fält förbudna djur eller huggit ekar); *Coll. Nordin. Jur. suec. IV:o 133* s. 451 (några falskmyntare dömda till deportation till Ingermanland). Jmf. äfv. *K. Stadgan om Skogarne 1647* p. 26 (SCHMEDEMAN s. 257).

³⁾ *K. Regeringens Br. den 8 Aug. 1639 i H. Sk. Hist. XXIX* ss. 210 o. f. (till Landsh. Ol. Stake med befallning att sända förrymde knektar och andra förbrytare på ett eller två år till Nya Sverige); *K. Regeringens Br. d. 13 Apr. 1641* därsammastädes ss. 217, 18 (till Landsh. C. Siggesson angående en ryttares deportation till Nya Sverige för åverkan i Warnhems klosterträdgård). På Svea Hofrätts förfrågan bestämde *K. Förkl. d. 4 Juli 1648* (*Coll. Palmschöld. N:r VI T. X* s. 1057), att fångar, som af Hofrätten resolverades till böter och intet hade att böta med, skulle för brott sitt arbeta vid Telge graf eller ock förskickas till Wästindien (d. v. s. Nya Sverige). Jmf. *K. Reg:s Br. d. 16 Apr. 1641* (*H. Sk. Hist. XXIX* ss. 218 o. f.), som föreskrifver, att Finnar, som uppehölle sig å skogarne i Värmlands och Dals Landshöfdingedöme, skulle nedsätta sig på ödeshemman eller nybyggen och ställa borgen för deras brukande enligt lag eller, om de det ej gjorde, antingen öfverföras till Nya Sverige eller ock arbeta i järn vid Kronans Slott och Gårdar.

⁴⁾ ODHNER, *Sveriges inre historia under Drottning Christinas Förmyndare*, Stockholm 1865, s. 198.

⁵⁾ *K. Res. d. 14 Dec. 1619 i Coll. Palmschöld. N:r VI T. VI fol. 2 o. 3* därom, att fyra soldater, som röfvat och gjort hemgång, skulle sändas fängslige till hufvudstaden och sedan sättas på »galeijan» att arbeta.

⁶⁾ v. STIERNMAN III ss. 799, 800.

gen af dessa straffformer blef dock ej af någon längre varaktighet. Däremot förekommer emot slutet af 1600:talet straffarbetet under den form, som fortlefvat in i senare tider, nämligen *arbete å fästning*. När straffarbetet fick större användning, befunnos antagligen de kungliga slotten och gårdarne ej vara nog säkra förvaringsorter för missdådare. Däremot lämpade sig fästningarna väl härför. Med det krigsmanskap, som här var förlagdt, var det lätt att bevaka fångarne, och å fästningsanläggningarna erbjöd sig tillfälle att sysselsätta dem med tunga arbeten. Marstrand var den första fästning, som användes till straffort. Arbete å Marstrands fästning finnes emot slutet af 1600:talet ofta ålagdt grofva brottslingar, som njöto förskoning från dödsstraffet, och förekommer jämväl på ett och annat ställe inom tidens lagstiftning¹⁾. De arbeten, hvartill fångarne här höllos, voro tunga och ansträngande — ordet «Marstrandsarbete» såsom uttryck för ett svårt och fruktansväckande arbete bevarar ännu minnet däraf —, och straffarbete i Marstrand gälde säkerligen i början såsom en svårare straffart än arbete i järn vid de kungliga slotten och gårdarne. Från 1700:talets början blefvo emellertid äfven andra fästningar använda såsom strafforter²⁾, och arbete å fästning trädde nu för män helt och hållet i

¹⁾ Prejudikat från 1680- och 90:talerna i *Coll. Pulmschöld*. N:r VI T. X ss. 1191 (1689), 1197 (1689); *Coll. Nordin*. Jur. suec. 29 ss. 388 (1688), 773, 4 (1691); 43 n:is 53 (1684), 81 (1696) samt (IV:o) 133 s. 216 (1689), 769 s. 147 (1690), 842 s. 113 (1690) m. fl.; *Prejudikater i brottmål 1614--89* ss. 67, 8 (1687), 74 (1688, 1689), S. 16 Tit. 2 § 2 (1688), S. 17. Tit. 5 § 7 (1686) m. fl. ställen. *K. Reskr. t. Svea Hofrätt d. 8 Nov. 1693* (SCHMEDEMAN ss. 1350, 1) stadgade arbete i Marstrand för män och tukthusarbete för kvinnor, som förvisats från staden, men dit återkommit; jmf. *K. Br. till Öfver-Ståth. den 22 Juni 1696* (SCHMEDEMAN ss. 1458, 9). I *K. Br. 15 Mars 1695* (SCHMEDEMAN ss. 1401, 2) heter det, att det en tid varit i bruk, att tjuftar blifvit afstraffade antingen med gatlopp allena eller därtill med arbete i Marstrand och å tukthuset. Se äfven *K. Reskr. d. 6 Dec. 1686* (ARNELL s. 731); *K. Br. d. 4 Dec. 1689* (*Coll. Nordin*. Jur. suec. IV:o 842 s. 101; ARNELL s. 103); *K. Reskr. d. 9 Juni 1690* (ARNELL ss. 603, 4); *K. Br. d. 29 Dec. 1692* (ABRAHAMSSON s. 238); *K. Br. d. 9 Maj 1696* (ARNELL s. 252); *K. Br. d. 26 Nov. 1696* (SCHMEDEMAN s. 1475); *K. Br. d. 28 Mars 1698* (SCHMEDEMAN ss. 1506, 7). Genom *K. Plac. d. 14 Mars 1699* (SCHMEDEMAN ss. 1538, 9) stadgades fängelse eller arbete å Marstrand för bedrägliga «falliter».

²⁾ *K. Br. den 28 April 1700* (v. STIERNMANN V s. 844) föreskref, att en del af fångarne å Marstrand skulle försändas till Göteborgs och Bohus fästningar.

stället för detta arbete vid Konungens slott och gårdar ¹⁾. Jämsides med fästningarna användes artillerismedjorna i Stockholm och Kalmar, senare ankarsmedjan i Karlskrona ²⁾.

Hvad fästningarna sålunda blefvo för män, det blefvo *tukthusen* för kvinnor. Det första tukthuset i Sverige inrättades i Stockholm under Gustaf II Adolfs regering. En under den 24 April 1624 utfärdad fullmakt för Tuktomästaren Jochim Firbrandt förpligtar denne att i tukthuset upptaga 100 fattiga barn till uppfostran samt 50 «Skalleckar och Bofwar» för att hållas till sådant groft arbete, «som een Skalleck, Skökio och Boff kan blifwa twungen medh», och detta så länge, «som saaken är groff till och the af rätten kunna blifwa tilldömbde och the sigh bättra wele» ³⁾. En vålded ödelade dock kort därefter den del af det gamla Gråmunkeklostret, hvari detta barn- och tukthus varit inrymdt ⁴⁾. På 1630:talet kom emellertid en sådan anstalt åter till stånd i hufvudstaden ⁵⁾. Barn- och tukthus förblefvo förenade på samma ställe, dock, såsom det synes, från slutet af 17:de århundradet såsom skilda inrättningar under olika förvaltning ⁶⁾.

¹⁾ Dessutom förekommer en lindrigare art af allmänt arbete (utan järn). Ett *K. Br. d. 30 Maj 1698* (SCHMEDEMAN s. 1513), som stadgar detta straff såsom förvandlingsstraff för ringare bötesbelopp, visar, att det betraktades såsom en mildare straffart, än fängelse. Ett sådant lindrigare arbetsstraff (utan annan inskränkning i friheten, än den, som arbetsskyldigheten medförde) förekommer, som bekant, ännu i 1734 års lag, men, då detta straff, hvilket för öfrigt ej fortlevat in i närvarande tid eller i någon af dess straffformer eger sin motsvarighet, icke faller under frihetsstraff i inskränkt mening, sakna vi anledning att intaga detsamma i den följande framställningen.

²⁾ *K. Br. d. 22 Febr. 1720* (*Coll. Nordin. Jur. suec. IV:o 842 s. 453*); *K. Br. d. 19 Nov. 1725* (därsammastädes s. 613); (LIVIJN) *Om Fångvården i Sverige*. (Utdrag ur Fångv.-Styrelsens Ber. f. 1835) i *Statstidningen* 1837 n:r 181.

³⁾ *Riksregistraturet* f. 194. Redan en *K. Res. af år 1622* (*Coll. Palm-schöld. N:r VI T. X s. 1089*) förordnar, att en öfverdådig sälle och våldsvärkare skall sättas några år på tukthuset, tills han blir späkt.

⁴⁾ Se anteckn. i *Coll. Palm-schöld. N:r XIV T. VIII s. 1397, T. X s. 1197*.

⁵⁾ Se *Confirmation på Barnhusets Privil. 1650* ingr. (v. STIERNMAN II s. 629); *Öfverståth. Frih. Schering Rosenhanes berättelse år 1663 i H. Sk. Hist. XXXI ss. 22 o. f. samt åtsk. handl. och anteckn. i Coll. Palm-schöld. N:r XIV T. VIII ss. 451 o. f.*

⁶⁾ Se *Prot. inf. Öfverståth. samt Borgm. o. Råd å Stockholms Råd. d. 10 Jan. 1671* (*Coll. Palm-schöld. N:r XIV T. XVI ss. 353 o. f.*). Jmf. dock *K. Res. d. 26 Mars 1675* (v. STIERNMAN IV ss. 82, 3). Å det förra stället heter det bland annat, att Magistraten icke utan omkostnad och stort besvär detta verket återupprättat «till att afskaffa dhe *flagellationer*,

Detta tukthus förblef länge det enda. I 1635 års Landshöfdinge-Instruktion¹⁾ föreskrifves väl, att arbetsföre lättingar skulle sättas å tukthuset och att landshöfdingarne skulle hafva en flitig uppsigt öfver tukt- och barnhus, men några sådana funnos visst icke vid denna tid i orterna²⁾. Ej håller kommo några under det århundradet till stånd.³⁾ Först under frihetstiden grundades flera nya tukthusinrättningar. De bestämmande motiven härvid voro mindre rättsliga, än ekonomiska. Att upphjälpa landets manufakturer blef ett af de främsta föremålen för regerings och ständers omsorger under det nya statsskicket. Och härtill skulle bland mycket annat äfven tukthusen tjäna⁴⁾. Ett nytt tukthus eller, som det kallades, rasp-

som tillförene nästan hwar weku, stundom två gånger på torget skedde, af hwilka doch ingen bettring är spord, utan delinquenterne mehra därigenom wordne förhårdade, så att dhe antingen hafwa stannat i galgen eller under yxen.»

¹⁾ Pp. 21 — 24 (STYFFE, *Saml. af Instr.* ss. 204, 5). Redan i den Ständerna år 1624 förelagda «Constitution emot Tiggare och tidsziuffver» (THYSELUS, *Handl. rör. Svenska kyrkans och läroverkens historia* I, Örebro 1839, ss. 43 o. f.) hette det, att tukthus skulle upprättas i hvarje provins, och de städer uppräknas, hvarest de borde förläggas. Sedermera bestämdes ock i *Privil. f. Handtwerkshusen 1668* pp. XXI, XXII (v. STIERNMAN III s. 707), att tukt- och spinnhus skulle inrättas, hvari «wanartige, okynige och skalckachtige Menniskior, så af Man- som Qwinkön, må innestengias och för sin föda arbeta.»

²⁾ I Ståthållarnes memorial till K. Maj:t i anledning af Dess förslag till en allmän instruktion (STYFFE, *Saml. af Instr.* ss. 184 o. f.) heter det, att Ståthållarne med all flit vilja efterkomma, hvad i en uppgifven artikel af förslaget föreskrifvits, «allenest att K. Maj:t. nådigest wille först Tucht- hus och Barnhus i wärcket ställa låta och duglige män der till förordna, som det förestå, elliest kann det väll någon förtgångh icke winna».

³⁾ I Landshöfdingeberättelser från senare hälften af 1600:talet omnämnas merändels saknaden af tukthus i länen. *H. Sk. Hist.* XXXI ss. 173, 278, 303; se ock s. 232. I 1687 års Landshöfdinge-Instruktion pp. 19, 21, 22 (STYFFE, *Saml. af Instr.* ss. 415, 6) heter det därför, att arbetsfört löst folk och tiggare skola föras till tukthusen, *där sådana äro*, eller till K. Maj:ts slott och ladugårdar eller annorstädes, hvar K. Maj:t behagar och dess tjänst fordrar, och att Landshöfdingarne skola hafva uppsigt öfver barn- och tukthus, *där som några äro eller härefter inrättas kunna*. Liknande uttryck möta i Landshöfdinge-Instruktionerna af åren 1723 och 1734 p. 22 (STYFFE, *Saml. af Instr.* s. 361).

⁴⁾ Se hos ARNBERG, *Anteckningar om frihetstidens politiska ekonomi* I, Upsala 1868, s. 13. Jmf. ock *Manufaktur- och Handwäckeri-Privilegier d. 29 Maj 1739* p. 10 (MODÉE II s. 1543). För att uppmuntra produktionen å spinnhusen föreskref K. Br. d. 28 Juni 1749 (*Coll. Nordin. IV:o Fångv.*) att de kvinnor, som på kortare tid, än den ådömda strafftiden,

och spinnhus¹⁾ anlades i början af 1720:talet invid hufvudstaden å Långholmen²⁾. Senare anlades tukthus i Göteborg och Norrköping samt i några andra städer, hvarest de dock ej så länge blefvo beståndande³⁾. Tukthusens hufvudsakliga befolkning blef visserligen landstrykare, tiggare och annat löst folk, men alla kvinnor, som dömdes till straffarbete, intogos jämväl i desamma. Därtill tjänade redan det gamla tukthuset i Stockholm, så långt det förslog⁴⁾. Sedan tukthusen blifvit flera, inrymdes alla kvinliga straffarbetsfångar i tukthusen, och arbetet vid Konungens slott och gårdar⁵⁾ upphörde för kvinnor, likasom för män.

Sådana som frihetsstraffen på detta sätt utvecklade sig, öfvergingo de till 1734 års lag. Lika litet å detta som å andra områden införde

fullgjorde det arbete, som i förhållande till densamma åläge dem, skulle sättas på fri fot.

¹⁾ Redan en *K. Stadga d. 21 Okt. 1698* (v. STIERNMAN V ss. 730 o. f.) hade föreskrifvit inrättandet af ett nytt rasp- och spinnhus i Stockholm, och förslag hade uppgjorts till dess anläggning vid Rörstrand, men vidare åtgärder åstannade i följd af infallande krigsoroligheter. *ELERS, Stockholm II* (Stockh. 1800) s. 275.

²⁾ Den gamla inrättningen vid Barnhuset finner man i motsats däremot benämnd «tukthuset». Där kvarblefvo ännu en tid bortåt efter spinnhusets anläggning å Långholmen de kvinnor, som för brott dömdes till arbete. Se *Ständernas Skrifv. t. K. Maj:t ang. Stora Barnhuset i Stockholm d. 21 Okt. 1756*; *ELERS, Stockholm II* ss. 278 o. f.

³⁾ En öfversigt öfver frihetstidens spinnhus meddelas i *Commerce Collegii Relation om Manufacturerne vid Riksd. 1769* (Stockh. 1770) ss. 35 o. f. Se ock BRINK, *Historisk öfversigt af fängelseystemerna samt svenska lagstiftningen rörande fängelserna*, Stockh. 1848, ss. 175, 6 not.

⁴⁾ Se förut anförda *K. Reskr. d. 8 Nov. 1693* (SCHMEDEMAN ss. 1350, 1); *K. Br. d. 22 Juni 1696* (därsammastädes ss. 1458, 9). Prejudikater i *Coll. Nordin. Jur. suec. (IV:o) 474* ss. 1036 o. f. samt flerstädes i *Prejudikater i brottmål 1614—89*. Äfven män ålades stundom för verkliga brott arbete å hufvudstadens tukthus. När däremot, såsom ibland förekommer (se *K. F. d. 10 Dec. 1696* hos ABRAHAMSSON s. 685), «fängelse å Barnhuset» stadgas för män, afses antagligen det bekanta på 1660:talet från slottet till Barnhusetomten förflyttade Smedjegårdshäktet (se *ELERS, Stockholm I* s. 318, II s. 265). Att Stockholms tukthus, om det ock faktiskt närmast användes för hufvudstadens eget behof, dock ej betraktats såsom någon densamma uteslutande förbehållen anstalt, synes framgå af *Landshöfd. i St. Kopparbergs Län berättelse för år 1666* (*H. Sk. Hist. XXXI* s. 232), hvarest en förfrågan framställes, om ej »löst Partie» i länet borde sändas till Stockholms Barnhus.

⁵⁾ Ofta hade därförut tillgång på arbete för kvinliga förbrytare saknats i orterna, och straffarbetet måst förvandlas till kroppsstraff. Se t. ex. *K. Br. t. Göta Hofr. d. 17 Febr. 1699* (SCHMEDEMAN ss. 1534, 5).

densamma några nyskapelser. Där förekomma altså *fängelse*, med eller utan vatten- och brödkost, samt *straffarbete* eller, som det i lagen utan åtskillnad i sak heter, «arbete vid någon Konungens Fästning», «arbete wid Konungens Slott eller Fästning», «arbete wid Kronones Fästning eller smidia», eller «arbete under Konungens hächte»¹⁾. Af fängelse vid vatten och bröd gör lagen ganska rikligt bruk, dels såsom förvandlingsstraff, dels såsom omedelbart stadgad bestraffning. Längsta tiden för detsamma är 28 dagar, den kortaste 4. Enkelt fängelse förekommer jämväl på båda sätten, men långt mindre ofta. Straffarbete stadgas än såsom ensamt straff, än såsom tillägg till annan bestraffning, som först skulle undergå. Det användes dock mycket sparsamt. Någon allmän bestämmelse om den tid, hvarå straffarbete kan åläggas, gifves icke. I de fall, där lagen själf bestämmer strafftiden, går den antingen på listid eller på ett till tre år²⁾.

Större användning, än de enligt lagen egde, fingo snart frihetsstraffen såsom benådningstraff. Isynnerhet blef det fallet med straffarbetet. Vanligen sattes detta straff i stället för dödsstraff, då den därtill dömd njöt förskoning till lifvet. Senare författningar vidgade också frihetsstraffens legala tillämplighetsområde. Främst märkes bland dem *K. Förordningen den 20 Januari 1779*, som dels borttog dödsstraffet för åtskilliga brott, däribland tredje och fjärde resan stöld, och i stället jämte kroppsstraff satte arbete å fästning eller tukthus, dels ock för en mängd af de gamla edsöresbrotten, där ej dråp skett, jämte böter eller kroppsplikt stadgade fängelse å fästning med eller utan arbete.

Angående frihetsstraffens beskaffenhet meddelade icke 1734 års lag eller senare lagar och förordningar några närmare stadganden, utan bestämdes densamma under den följande tiden dels af gammal häfd, dels af tid efter annan i förvaltningsväg gifna föreskrifter. Straffanstalterna förblefvo efter 1736 desamma som förut. Fängelse vid vatten och bröd samt enkelt fängelse verkställdes i länshäktena. Straffarbete åter utstods af män i fästningsfängelserna (dit också

¹⁾ Detta sista uttryck (40: 3 M.B.) kunde synas afse länens häkten, men torde alltid blifvit tolkadt såsom likbetydande med de öfriga. BRINK, *Fängelsesystemerna* s. 158.

²⁾ Genom *K. Br. d. 8 Maj 1754* (*Saml. af K. Br. om lagens rätta förstånd* II ss. 383 o. f.) stadgades, att, om fästningsfångar på viss tid icke visade bättring, skulle Hofrätt ega att öka arbetstiden med ett år, men om den brottslige vanart vore sådan, att arbetstiden ansåges böra å flera år eller på listid förlängas, så skulle Konungens förordnande inhemtas.

Kronans smedja i Karlskrona får räknas), af kvinnor å tukthuset¹⁾. Dessa sistnämnda inrättningar bibehöllo alt framgent hufvudsakligen samma karaktär. Egentliga straffanstalter voro de enligt regeln blott för kvinnor. Ett K. Br. den 4 Februari 1766²⁾ stadgade dock, att för itererad stöld eller annan grof vauart, begången inom Stockholm, såsom tillägsstraff kunde dömas till arbete å tukthuset på viss tid. Senare blef samma påföljd stadgad såsom straff för fylleribrott och lurendräjeri³⁾. Äfven den regeln, att fästningarna och tukthuset blott emottogo arbetsfångar och länshäkterna endast dem, hvilka voro dömda till fängelsestraff, fick längre fram sina undantag. I 1779 års förordning omtalas, som redan är sagdt, fängelse å fästning eller tukthus *med eller utan arbete*. *Fängelse och arbete* å fästning hade dittills⁴⁾ varit liktydiga, men denna förordning skilde dem emellan, och *fästningsfängelse* (eller för kvinnor fängelse å tukthus) *utan arbete* blef altså från denna tid en svårare form af fängelsestraff. Någon synnerligen stor användning tyckes den dock icke hafva fått. I senare författningar, dock egentligen först under detta århundrade, möter stundom *fängelse* (å länshäkte) *med arbete* såsom en lindrigare form af arbetsstraff⁵⁾, hvilken för män, såsom det synes, ansågs lika svår som tukthusarbete.

Samtliga dessa straffanstalter, länshäkten, tukthus och fästningar, voro under förra århundradet och långt in i det närvarande i

¹⁾ I förordningar från slutet af 1700:talet nämnes också merändels tukthusstraff särskildt jämte fästningsstraff, utom vid sådana brott, i fråga om hvilka det hör till sällsyntheterna, att de begås af kvinnor. Se t. ex. K. Br. d. 30 April 1773 (*Saml. af K. Br. om lagens rätta förstånd* IV ss. 166, 7); K. F. d. 20 Jan. 1779 (*MODÉE* XI ss. 587 o. f. i vissa straffbestämmelser).

²⁾ *Saml. af K. Br. om lagens rätta förstånd* III ss. 205 o. f. Förordningen tillkom med anledning däraf, att det bolag, som då arrenderade tukthuset i hufvudstaden, beklagat sig öfver brist på arbetare (!). Den lär väl ej blifvit fullständigt upphäfd förrän genom nu gällande strafflag (se *Just.-Ombudsmannens Embetsber. f. 1853* s. 7), ehuru 1855 års förordning om stöld och snatteri upphäfde dess tillämplighet å det område, där den oftast blifvit använd.

³⁾ K. F. d. 24 Aug. 1813 *emot Fylleri och Dryckenskap* § 2 (*BACKMANS Lags*. II s. 73); se äfv. K. K. d. 17 Mars 1837 angående vissa ändr. i denna F.; K. Br. d. 7 Nov. 1827 (*BACKMANS Lags*. I s. 455).

⁴⁾ Se dock redan K. F. d. 19 April 1757 (*MODÉE* VI ss. 4606, 7).

⁵⁾ I K. Br. d. 11 Jan. 1782 (*Saml. af K. Br. om lagens rätta förstånd* V ss. 253, 4) stadgades arbete i kronans häkte för dem, hvilka för öfverseelser emot bränvinsförfattningarna gjort sig förfallne till spinnhusarbete, men för ålder, bräcklighet eller lyte ej lämpade sig härför.

samma bedröfliga skick, som fängelserna i andra land. När HOWARD år 1781 besökte Sverige, fann han dess fängelser mörka och osnygga och fångarne bleka och utmärglade af brist på luft och tjänlig föda¹⁾. Om möjligt än sämre var det sedliga tillståndet inom straffanstalterna. I länshäktena fördes de, som voro tilltalade för brott, samman med redan förvunna brottslingar. Där sutto om hvarandra ynglingen eller barnet och den i brott grånade förbrytaren. Där förvarades missdådaren, i afbidan å lägenhet att försändas till något fästningsfängelse, tillsammans med den fattige, som ej mäktat utgifva böter för det han försuttit en stämning eller uteblifvit med en inforrad förklaring. I det rum, som var afsedt för vatten- och brödfångar, träffade den grofva förbrytaren, som ej förmått uthärda spöstraffet, samman med den, hvilken aftjänade böter för en ringa förseelse. Detta besmittande umgänge blef än mer förderfligt genom den lättjefulla sysslolöshet, hvari fångarne tillbragte sin tid. Sysselsättning skulle väl enligt några K. Bref²⁾ beredas fångarne därstädes, men detta bud torde knappast någonstades blifvit efterlefdt. Bättre stäldt i detta hänseende var det naturligen å tukthuset. En tid hade man där så riklig tillgång på arbete åt fångarne, att man i manufakturernas in-

¹⁾ Då han lagt märke till, att bostäderna härstädes voro snyggare än i Danmark, hade han väntat att också finna samma skilnad i fråga om fängelserna, men denna förhoppning blef fullkomligt sviken. HOWARD, *The state of the prisons* s. 82. Jämf. COXE, *Account of the prisons and hospitals in Russia, Sweden and Denmark*. London 1781, ss 31 o. f. Howards omdöme gälde väl egentligen länshäktena och tukthuset, ty något fästningsfängelse synes han ej hafva besökt. Men att å fästningarne ej stod bättre till, visar TENGWALL, *Tankar om Fängelse å Personer och Quarstad å Gods*, Lund 1799, ss. 23 o. f. (han kallar dem «eländets afgrunder»). Se i öfrigt såsom stöd för den följande skildringen *Justitie-Ombudsmannens Embetsberättelser* för det andra årtiondet af detta århundrade, särskildt den f. år 1816 (särsk. tryckt och i *Bih. t. Riksst:ns prot. vid riksdagen 1817—18* II ss. 250 o. f.) samt *Berättelse t. K. Maj:t ang. en af Rev.-Secr. L. P. Risell företagen embetsresa* (Stockh. 1821). Se äfv. utdrag ur *Justitie-Ombudsmannens diari*er vid dess ämbetsresor under åren 1811, 1812, 1813 och 1816 hos K. F. J., *Om brott och fångvård i Sverige*, Upsala 1866, ss. 2 o. f.

²⁾ K. Brefven d. 18 Mars 1748 (*Saml. af K. Br. om lagens rätta förstånd* I ss. 199 o. f.) och den 15 Juni 1763 (därsammastädes III ss. 120 o. f.). Inkomsten af arbetet skulle enligt det förra brevet odelad tillfalla fångarne själfve. Enligt det senare skulle $\frac{1}{6}$ däraf tillfalla vaktbetjäningen. Båda brefven afsågo närmast hufvudbeståndsdelen af dessa häktens befolkning, ransakningsfångarne.

tresse var angelägen om fångantalets ökning¹⁾. Uppfinningen af nya maskiner minskade emellertid behovet af handarbete i de yrken, som där bedrefvos, och det blef slutligen ingalunda sällsynt, att den stora mängden af fångar jämväl här tillbragte sin tid i nästan fullständig sysslolöshet. Samma ohindrade gemenskap dag och natt herrskade också här, som i länshäktena, och till detta besmittande umgänge sammanfördes i de kvinliga tukthusen de gröfsta brottslingar med dem, som endast för lättja förlorat sin frihet. Att fästningarna också voro gemensamhetsfängelser, behöfver knappast nämnas. I några få fängelsehvalf å hvarje fästning instängdes massor af fångar. Om sommaren utfördes de till arbeten i det fria, men vintern igenom höllos de instängda i de trånga fängelsehvalfven. Lämpligt arbete att då sysselsätta dem med saknades merändels, och mörkret och trängseln i hvalfven gjorde det också oftast omöjligt för fångarne att förrätta något sådant. Liksom å de kvinliga tukthusen, sammanfördes också här straffångar och sådana fångar, som för sysslolöshet och vanart skulle hållas till allmänt arbete²⁾. K. Förordningen den 27 Februari 1804, som stadgade om anläggning af arbetsställen i Karlskrona och Helsingfors, ville inskränka denna förderfliga sammanblandning af missdådare och lättingar; men redan genom K. Brefvet den 24 December 1805 förklarades, att, om utrymme saknades å arbetsställena, de, som dit bort sändas, finge såsom förut insättas å någon fästning; och sedan Sveaborg gått förloradt, måste denna utväg idkeligen anlitas.

Emot slutet af förra århundradet gäfvos några föreskrifter om fångarnes bespisning, beklädnad och fysiska vård i allmänhet³⁾. Det föreskrefs ock, att de, som vore fängslade för mindre brott, ej finge sättas samman med gröfre förbrytare⁴⁾, men detta bud kom dock aldrig till någon verkställighet. Här, som i andra land, lade straffan-

¹⁾ Se förut anf. *K. Br. d. 4 Febr. 1766*. I Stockholm utlofvades belöningar åt polisbetjäningen, då den kunde uppspana personer för att sändas till spinnhuset. *LIVJNS Berättelse i Statstidn. 1837* n:o 207.

²⁾ Enligt *K. F. om husbehofsbränningen d. 20 Dec. 1787* § 25 skulle äfven *kvinnor*, vid bristande tillgång till böter enligt denna förordning, dömas till fästningsarbete och anstalt därför fogas, att vid fästningarna funnes tjänligt arbete, lämpadt till den brottsligas kön, ålder och förmåga. Redan genom *K. Skrifv. till Hofr. d. 21 Dec. 1789* förordnades dock, att kvinnor i dylika fall skulle sändas till närmaste spinnhus, «på det de måge njuta någon lindring i straffet och erhålla ett lämpeligare arbete samt bättre bemötande, än annars wid fästningarna kunna väntas».

³⁾ Särskildt ett *K. Br. d. 27 November 1798* (BACKMANS *Lags. II* ss. 230 samt 231 o. f.).

⁴⁾ Se 1798 års nyss återopade bref m. 7.

stalternas byggnadssätt hinder i vägen för hvarje genomgripande reform, och om att offra några anseeligare summor å anläggningen af ordnade fängelseanstalter var på länge icke fråga.

Sådana voro frihetsstraffen och de anstalter, hvarest de verkställdes, då arbetet å en ny strafflag begynte. I instruktionen för Lagkommittén hette det, att, hvad brottmålslagarne anginge, synnerlig uppmärksamhet borde fästas ej mindre vid brottens karaktärer, nyanser och verkan på samhället, än på *bestraffningssätten*, så att de senare måtte blifva lämpade efter de förras beskaffenhet, efter den allmänna säkerhetens fordringar och efter hvad upplysningen, mänskligheten och den brottsliges förbättring, jämförd med folkets lynne, seder och tänkesätt samt statens tillgångar, kunde medgifva; varande detta ämne af den yttersta vikt och inflytelse, hvadan den största grannlagenhet och försiktighet måste användas till vinnande af denna lagstiftningsdels stora ändamål¹). En reform af straffarterna var altså genast från början satt såsom en af lagarbetets främsta uppgifter. Det första straffrättsliga resultatet af Lagkommitténs verksamhet var ett *Betänkande af den 31 Mars 1815*²). Kommittén gaf däri tillkänna, att den vid utarbetande af förslag till en ny brottmålslag funnit de af gällande lagar antagna bestraffningssätt i flera fall mindre lämpliga, och att den insett nödvändigheten af att, med inskränkning af bötes- och kroppsstraffens användning, gifva frihetsstraffen större utrymme, än de dittills egt. Möjligheten häraf förutsatte emellertid nya straffanstalter eller *arbets- och korrektionshus*, som kommittén kallade dem. En fullständig plan för deras anläggning kunde dock först utarbetas i sammanhang med den nya brottmålslag, som ginge att använda dem. Kommittén inskränkte sig därför till en framställning om nyttan och nödvändigheten af dessa straffanstalter i allmänhet, öfvertygad att, om denna vunne bifall, verkställigheten af förslaget, småningom förberedd, skulle hafva hunnit sin fullbordan, innan införandet af en ny brottmålslagstifning påkallade sådana inrättningsars användande. K. Maj:t framlade detta betänkande för 1815 års riksdag, med förmälan, att K. Maj:t ansett sig desto mindre böra dröja

¹) Se hos NAUMANN, *Om Kriminal-lagstiftningen i Sverige efter år 1809 i Tidskr. f. Lagstiftn. m. m.* I (1864) s. 8.

²) Tryckt i Stockholm 1815 (jämte K. Maj:ts proposition till samma års riksdag samt Lagkommitténs betänkande om förändring af Underdomstolarnes och Hofrätternas antal och organisation). Det finnes jämväl, ehuru genom feltryck ofullständigt, intaget i *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1815* III ss. 49 o. f. På båda dessa ställen är detta betänkande oriktigt dateradt den 31 Mars 1813.

därmed, som, i fall betänkandet äfven af Ständerna gillades, man i tid måste vara betänkt på nödiga anslag af medel, därigenom K. Maj:t kunde komma i tillfälle att efterhand så bereda inrättningen af de föreslagna arbets- och korrektionshusen, att, då lagen blefve antagen, desamma kunde vara fullbordade och i behörigt skick att nyttjas. Ständerna beslöto, att det skulle lemnas öppet för Lagkommittén att vid utarbetandet af en ny brottmålslag lämpa sina förslag med beräkning å inrättandet af sådana arbets- och korrektionshus¹⁾. I fråga om anslag till de ifrågasatta straffanstalterna yttrade Ständerna, att de väl insett nödvändigheten häraf, men då, i brist af en bestämd plan, kostnaderna ännu ej kunde beräknas, hade de ej kunnat göra något bestämdt penningeanslag, utan anhöllo de, att K. Maj:t ville innan nästföljande riksdag låta någon dylik inrättning företagas och, så vidt omständigheterna medgäfv, fullbordas af medel, som K. Maj:t torde förskottsvis utse emot ersättning af statsverket vid ett kommande riksmöte. Ständerna ansågo «vidden af arbets- och korrektionsinrättningar samt den erfarenhet, som fordrades till deras införande och stadgande, om det därmed åsyftade stora och till mänsklighetens förbättring ledande ändamålet skulle vinnas, göra hvarje steg angeläget, hvarigenom åtminstone deras början måtte kunna befrämjas samt ett mönster för deras framtida utvidgande erhållas»²⁾. Benämningen arbets- och korrektionshus eller, som det också hette, korrektionsinrättningar innebar ingalunda någon nyhet. Inrättningar under detta namn voro redan i flera af länen anlagda eller under anläggning såsom förvaringsorter för lösdrivare³⁾, och de gamla tukth- och spinnhusen börja också vid denna tid uppträda under denna benämning. Något väsentligen annat, än hvad dessa anstalter voro, synes man icke håller hafva afsett med de föreslagna nya straffinrättningarna. Det system, man denna tid hyllade och som man ville tillgo-

¹⁾ *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1815 V, 2 ss. 1006 o. f.*

²⁾ *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1815 VI ss. 170, 1.*

³⁾ Genom K. Brefven d. 10 Nov. 1807 och d. 28 Maj 1813 hade det anbefalts K. Bef:de att söka förmå länens innevånare till att anlägga arbets- och korrektionshus. Redan år 1807 gjordes början härmed i Malmöhus län och år 1819 funnos dylika länskorrektionshus inrättade i 8 län samt bragta nära sin fullbordan i 5 andra. Där intogos sådane lösdrivare, som ej förut voro straffade för grofva brott, de första gångerna, de hemföll under korrektionell behandling. Se t. ex. *K. Regl. för det i Upsala län inrättade Arbets- och Corrections-Hus d. 12 April 1815* I ingr. och art. 2 § 1 samt i fråga om kvinnor *K. Cirk. d. 11 Maj 1814* (BACKMANS Lagsaml. II ss. 239) och *Justitiä-Ombudsmannens Embets-Berättelse för år 1814* ss. 9 o. f.

dogöra sig såväl för lösdrijfvares, som förbrytares behandling, var i själfva verket icke annat, än det gamla tukthussystemet. Arbete, ordning och renlighet voro systemets slagord och betecknade de medel, hvarigenom man hoppades kunna återgifva fängelsernas innevånare åt samhället, omdanade till nyttige medlemmar¹⁾. Skilnaden var blott, att man säkerligen menade allvarligare och ärligare, än under föregående tider, då de väntade ekonomiska fördelarne haft en icke ringa del i entusiasmen för tukthusregimens förbättrande kraft.

Riksdagens beslut om anläggning af en korrekptionsinrättning, afsedd till mönster för den nya lagens straffanstalter, kom aldrig till någon verkställighet. Sedan Lagkommittén afgifvit 1815 års betänkande, egnade den sig under det följande årtiondet uteslutande åt arbetet å civillagen; det väntade förslaget till brottmålslag lät altså icke höra af sig; och det syntes då ej brådska med att anlägga straffanstalter, afsedda för den nya lagens frihetsstraff. Däremot blef det nödvändigt att bereda utrymme för lösdrijfva. De gamla tukthusen, liksom arbetsinrättningen i Karlskrona, voro öfverfyllda; fästningsfängelserna kunde enligt anmälan från Krigskollegium icke vidare rymma några försvarslöse²⁾, och länens arbets- och korrekptionshus voro oanvändbara och saknade tillgångar till att utvidga sig. Regeringen begärde därför anslag till nya korrekptionsinrättningar för lösdrijfva. Om någon mönsteranstalt för framtiden var nu ej längre fråga. Det gälde nu närmast att afhjälpa ett dagligen altmera trängande behof. Meningen synes dock hafva varit, att de anstalter, som nu föreslogos, framdeles skulle blifva användbara såsom straffängelser³⁾. Rikets tillgångar voro emellertid medtagna af diskontkatastrofen år 1817, och Ständerna ansågo dem ej medgifva de stora anslag, som begärdes. En mindre summa beviljades dock⁴⁾, och år 1819 öppnades en ny

¹⁾ Se t. ex. GERELIUS, *Corrections-Systemet eller Criminal-Lagens Högsta Tendens*, Stockh. 1825, särsk. ss. 161, 165 («hela den stora corrections-hemligheten är sysselsättning»). Jmf. äfv. *Bih. t. Riksståndens prot. vid riksd. 1815 IV*, 2 s. 1439.

²⁾ *Fängv.-Styrelsens Memorial den 17 Nov. 1828*, Stockh. 1829, s. 6.

³⁾ Genom samma medel, — hette det i K. Maj:ts proposition — hvilka i en framtid skulle lätta eller snarare möjliggöra införandet af mildare, men ändock till främjande af straffens ändamål mera tjänliga lagar, kunde för det närvarande beredas sysselsättning och bärgning åt sådane samhällets medlemmar, hvilkas personliga frihet endast i anseende till saknaden af arbete och utkomst för allmänna säkerhetens skull måste inskränkas. *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1817—18 I* s. 82; äfv. s. 86. Jmf. äfv. *Bih. t. Riksståndens prot. vid riksd. 1815 IV*, 2 s. 1411.

⁴⁾ *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1817—18 X* ss. 501 o. f.

korrektionsinrättning i Wadstena. Den blef dock ej länge bestående. En år 1820 tillsatt kommitté utdömde densamma såsom belägen å otjänlig ort och föreslog, att en ny korrektionsinrättning skulle anläggas i Stockholm¹⁾. Kommitténs betänkande framlades för Ständerna, hvilka dock, enär nödiga medel till att bestrida kostnaderna för en ny korrektionsanstalt för tillfället saknades, uppskötö frågans hufvudsakliga afgörande till nästa riksdag²⁾. Därtill kunde det emellertid ej anstå med alla åtgärder. Antalet försvarslöse växte altjämt, och något måste vidtagas för att bereda dem utrymme. Sedan genom K. Skrifvelsen den 3 Februari 1825 en särskild *Styrelse öfver Rikets Fängelser och Arbetsinrättningar*³⁾ blifvit förordnad, beslöt K. Maj:t, med anledning af denna styrelses tid efter annan ingifna förslag och hemställanden, att nya korrektionsinrättningar skulle anläggas. Medel härtill anordnades intill nästa riksdag af öfverskotten å statsverkets inkomster⁴⁾. Den gamla tukthusbyggnaden å Långholmen ombygdes nu och utvidgades till en stor korrektionsinrättning för män (den s. k. Södra Korrektionsinrättningen), och å Norrmalm i hufvudstaden grundades en dylik inrättning för kvinnor (den s. k. Norra Korrektionsinrättningen). Den gamla sammanblandningen af män och kvinnor inom tukthusen eller korrektionsinrättningarna kunde nu omsider upphöra. Ett stort korrektionsarbetsfängelse för män inrättades jämväl i Malmö i samband med fästningsfängelset därstädes. Arbets- och korrektionshuset i Wadstena blef nu i stället indraget, och rikets

1) Kommittén, som haft i uppdrag att taga fängelseväsenets ordnande i allmänhet under öfvervägande, afgaf sitt betänkande den 5 Mars 1823. Det återfinnes i *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1823* I, 2 ss. 106 o. f.

2) *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1823* X, 2: 2 ss. 101 o. f.

3) Den fick till en början blott förvaltningen af korrektionsinrättningarna, hvilka förut (med undantag af dem i Stockholm och Wadstena) lydt under Kommersekollegium, och öfver andra fängelser endast en inspekterande myndighet. Sedermera öfvertog densamma från 1831 års början förvaltningen af fästningsfängelserna från Krigskollegium (Karlskrona fästningsfängelse med ankarsmedjan, hvilket stått under tillsyn af öfverstyrelsen för flottans förvaltning, förblef emellertid därunder till 1842) samt från 1842 års början förvaltningen af länsfängelserna, med hvilka förut Kammarkollegium haft befattning. Instruktion för styrelsen gafs under den 7 Mars 1835. Ny instruktion utfärdades sedermera den 16 December 1859, hvarvid styrelsen erhöll benämningen *K. Fängvårds-Styrelsen*.

4) *Fängv.-Styrelsens Memorial d. 17 Nov. 1828* s. 16. Vid följande riksdag beslöt ständerna, att dessa utan någon deras anvisning disponerade medel finge ur räkenskapen afskrifvas. *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1828—29* X n:r 47.

korrektionsinrättningar¹⁾ blefvo altså fem: Långholmens och Malmö korrektionsinrättningar för män samt för kvinnor korrektionsinrättningen å Norrmalm samt de äldre i Norrköping och Göteborg. Genom dessa nya anläggningar och genom det samtidiga bildandet af den s. k. pionier-kåren²⁾, blef det möjligt att befria fästningarna från försvarslöse. Den förderfliga sammanblandningen af straffångar och försvarslöse var dock därmed ej häfd. I de kvinnliga tukthusen inrymdes fortfarande båda slagens fångar, och i Malmö arbetade straffångar och försvarslöse om hvarandra.

Emellertid hade arbetet å en ny strafflag af Lagkommittén blifvit åter upptaget, sedan det reviderade förslaget till civillag år 1826 blifvit befordradt till trycket, och år 1832 utkom, som bekant, Kommitténs *Förslag till Allmän Criminallag*³⁾. Den andra upplagan med de förändringar, Kommittén vid slutlig granskning af förslaget infört, utkom år 1839. Den tid, som förflutit, sedan Kommittén afgaf sitt betänkande om inrättande af arbets- och korrektionshus, hade varit ett betydelsefullt tidskifte i de europeiska frihetsstraffens historia. Frågan om en reform af frihetsstraff och fängelseväsen hade i de flesta land blifvit en af dagens frågor, och hvad Amerika å detta område åstadkommit, hade öfveralt vunnit uppmärksamhet, på sina ställen redan efterföljd. De amerikanska fängelsesystemen hade nu jämväl börjat blifva bekanta i vårt land. Det var här, som i utlandet, det auburnska systemet, som först vann anhängare⁴⁾; och till detta anslöt sig också hufvudsakligen Lagkommitténs förslag. Frihetsstraffen skulle enligt detsamma vara af två hufvudslag: *straffarbete* och *fängelse*.

¹⁾ De flesta af länens enskilda korrektionsinrättningar indrogos däremot så småningom. LIVIUN, *Promemoria angående Sveriges Försvarslöshets-system*, Stockh. 1844, s. 25.

²⁾ *K. Skr. d. 26 Okt. 1826*.

³⁾ Lagkommitténs under samverkan med den norska Lagkommissionen år 1830 redigerade utkast till Straffbalkens 7 första kapitel eller dess s. k. allmänna del (tryckt i *Juridiskt Arkiv* I ss. 84 o. f.) öfverensstämmer i allmänhet i fråga om frihetsstraffen med det sedermera afgifna Förslaget till Allmän Criminallag. Dock är i 1830 års utkast straffarbetet deladt endast i 4 grader, och föreskriften om särskildt sofrum för hvarje fänge saknas i detsamma.

⁴⁾ Det första uttalande i vårt land till förmån för det auburnska systemets grundsatser torde återfinnas i en ströskrift, benämnd *Förslag til Lösdrifweriets förminskande och Brottslingarnes förbättring vid Corrections-Inrättningarne i Sverige*, Stockh. 1825, hvarest (särskildt ss. 11, 13) skilda sofceller för hvarje fänge samt tystnad under arbete och hvilostunder anbefalles.

Straffarbetet var med afseende å strafftidens längd indeladt i 5 grader: en å listid och fyra å viss tid från 6 månader till och med 12 år. Straffarbetsfånge skulle insättas i allmän straffinrättning och hållas till de arbeten, som för inrättningen vore anordnade. Endast listidsfånge, som blifvit dömd medborgerligt förtroende för alltid förlustig, finge sysselsättas utom inrättningen. Ingen straffarbetsfånge egde förskaffa sig eller emottaga underhåll eller annat utöfver hvad af inrättningen bestodes. *För hvarje fånge borde särskildt sofrum anordnas.* Enligt 1832 års förslag skulle fångarne med afseende å brottens beskaffenhet, straffgraden och andra omständigheter delas i klasser. Denna föreskrift uteslöts i det reviderade förslaget och i stället infördes, att *alt samtal fångarne emellan skulle vara förbjudet*¹⁾. Om unga fångars undervisning och upptuktelse borde särskild vård hafvas. Hade fånge gjort sig väl känd för arbetsamhet och efterlefnad af den för straffinrättningen stadgade ordning, så ock i öfrigt ådagalagt sådana prof af förbättrad sinnesart, att anledning funnes till minskning af strafftid, skulle den styrelse, som hade inseende öfver inrättningen, därom göra anmälan hos Konungen, dock ej förr, än 15 år förflutit för den, som vore dömd till straffarbete å listid, och $\frac{3}{4}$ af den ådömda strafftiden för annan fånge. Uppginge dessa tre fjärdedelar ej till ett år, skulle dock sådan anmälan icke ega rum. — Fängelse var enligt förslaget antingen *enkelt fängelse, ensligt fängelse* eller *fängelse vid vatten och bröd*. Sådana fångar finge ej sättas samman med straffarbetsfångar. Enkelt fängelse skulle åläggas på minst 12, högst 180 dagar. Till denna den mildaste arten af fängelse skulle böter förvandlas; för sådant förvandlingsfängelse var minimum satt till 3 och maximum till 60 dagar. Den, som underginge enkelt fängelse, skulle få eget rum, om därtill funnes tillgång, och egde påkosta sig bättre underhåll samt sysselsätta sig med arbete, om han så ville. Ensligt fängelse skulle ådömas på minst 6, högst 90 dagar. Sådan fånge skulle hela strafftiden, om den ej öfverstege 6 dagar, men eljest 6 dagar å rad, med lika många dagars afbrott emellan hvarje gång, hållas innesluten i enrum utan sysselsättning. Fängelse vid vatten och bröd skulle ådömas på minst 3, högst 45 dagar. Detta straff skulle verkställas på det sätt, att fången under hela fängelsetiden, om denna ej öfverstege 5 dagar, men eljest 5 dagar å rad, med 5 dagars afbrott emellan hvarje gång, endast erhöle vatten och bröd. Fångar, som

¹⁾ Kommittén meddelade särskild föreskrift härom i det reviderade förslaget, «ehuru kommittén kunnat anse såsom känd sak, att penitentiärsystemet ej utan sådan tystnad kan verkställas», heter det i *Utlåt. i anl. af Anm. vid Försl. till Allm. Criminallag* s. 60.

underginge ensligt fängelse eller fängelse vid vatten och bröd, skulle å de dagar, då de ej sutte i enrum eller bespisades med vatten och bröd, hållas till måttlig och tjänlig sysselsättning, helst sådan, som till deras vanliga yrke eller näring hörde. Sådana fångar finge under inga förhållanden skaffa sig underhåll eller annat utöfver hvad af inrättningen bestodes. Då fängelsestraff ådömdes, egde domstolen att bestämma, å hvilket af de nu nämnda sätten straffet skulle verkställas. Alla tre sätten skulle anses lika svåra, i det intensiteten i det ena fallet finge uppvägas af förlängd tid i det andra. Vid valet dem emellan skulle afseende göras å förbrytarens ålder, kroppsbeskaffenhet, yrke samt öfriga omständigheter¹⁾).

När Lagkommittén utgaf sitt reviderade förslag, hade emellertid redan det filadelfiska systemet här, som annorstädes, vunnit insteg. Genom uppsatser i Juridiskt Arkif, genom tidningsartiklar, föredrag och ströskrifter²⁾ gjordes den svenska allmänheten bekant med detta system, och år 1840 utkom Kronprinsen Oskars arbete «Om Straff och Straffanstalter», som varmt förordade detsamma. Redan då kriminallagförslaget granskades i Hofrätterna, hade anmärkning förekommit emot Lagkommitténs fängelsesystem. Svea Hofrätt anmärkte, att väsentliga erinringar blifvit framställda emot det auburnska systemet och att man i allmänhet ansåge det filadelfiska hafva lemnat lyckligare resultat. Det vore därför betänkligt att binda händerna för införande af förbättringar genom att i lag, såsom enda verkställighetsform för straffarbete, stadga gemensamt arbete under tystnad³⁾). Än bestäm-

¹⁾ Förslaget 6 kap. 5 § samt motiven s. 26.

²⁾ *Juridiskt Arkif* IX ss. 226 o. f.; XI ss. 217 o. f., 224 o. f., 321 o. f.; *Nyaste Dagligt Allehanda* 1840 nr 55, 56, 57, 59; HOLST, *Om de nyere Fængselssystemer*. Föredrag holdt i de Skandinaviske Naturforskernes og Lægers Sammenkomst i Gothenborg d. 19 Juli 1839, Gothenb. 1840 (senare af samme författare *Forsvar for Philadelphiasystemet*, aftr. fra Forhandl. ved Naturforskermødet i Stockholm, Stockh. 1843); LÖWENHELM, *Om Communal-Styrelsen och Penitentiär-Systemet*, Stockh. 1839, ss. 145 o. f. (Redan i *Tankar om Corrections-Systemet och Fångvärdens af C. A. L.*, Stockh. 1826, särskildt ss. 35 o. f., hade denne författare uttalat sig för en vidsträckt användning af ensamhetsceller). Cellsystemets äldsta användning i Filadelfia hade redan bekantgjorts hos oss genom en från danskan öfversatt artikel i *Läsning i Blandade ämnen* II: nr:s XI—XIII (1798) ss. 114 o. f.

³⁾ *Svea Hof. Rätts Utlåtande öfver Lag-Committéns Förslag till Allmän Criminal-Lag*, Stockh. 1839, ss. 22, 32, 33. Hofrätternas anmärkningar äro jämväl upptagna i den år 1841 utgifna *Tablå, innef. jemnförelse emellan Lag-Committéns Förslag till Allm. Criminallag och den nu gällande*, hvarst ifrågavarande anmärkning återfinnes s. 16.

dare uttalade sig Högsta Domstolen emot det auburnska och till förmån för det filadelfiska systemet. Den åberopade de officiella berättelser, hvilka afgifvits af personer, som haft särskilda europeiska regeringars uppdrag att undersöka och yttra sig i detta ämne, och den yrkade med stöd häraf, att Filadelfia-systemet skulle genomföras i hela sin vidd. Icke blott straffarbete, utan äfven fängelsestraff borde undergå i enrum. Endast för fångar å listid eller å synnerligen lång strafftid kunde det blifva fråga, huruvida icke någon modifikation af systemet borde ega rum¹⁾.

Dessa nya åsikter angående verkställigheten af frihetsstraff vunno inom kort praktisk tillämpning. I motsats emot hvad i de flesta andra land egt rum, gjorde man härvid början med de anstalter, som voro afsedda för ransakningsfångar och straffångar, dömda för lindrigare brott. Vid 1840—41 års riksdag äskade K. Maj:t anslag för länsfängelsernas ombyggnad och förseende med celler, och Ständerna beviljade stora summor för detta ändamål²⁾. På detta sätt gjordes början till våra nuvarande cellfängelser³⁾, hvilka sedan år efter år uppstodo i det ena efter det andra af de särskilda länen. Härmed var emellertid det filadelfiska systemet endast antaget för ransakningsfångar, fångar å vatten och bröd⁴⁾ samt de få fångar, som den tiden dömdes till annat fängelse i länshäktena. Öfriga fångar förblefvo i samma gemensamhet som förut. I sammanhang med beviljandet af anslag till länsfängelsernas ombyggnad uttalade sig Ständerna för en

¹⁾ Se *Högsta Domstolens Protocoll vid Granskningen af Förslaget till Allmän Criminallag*, Stockh. 1840, ss. 8 o. f.

²⁾ *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1840—41*, X: 1 n:r 366. Ett förslag att jämväl anslå medel till ett stort straffarbetsfängelse enligt Pennsylvania-metoden (anf. st. IV: 2 n:r 89 s. 13) vann däremot ej ständernas bifall.

³⁾ Vid de följande riksdagarne beviljades nya anslag till reformens fortsättande. År 1861 kunde den anses såsom fullbordad. Stockholms stad och rikets samtliga län voro då försedda med cellfängelser, hvarförutom 5 mindre kronocellfängelser voro uppförda till begagnande för de städer, där de lågo, samt angränsande häradar. *Fängvårds-Styrelsens Berättelse för år 1861* s. 22. Ett provisoriskt reglemente för de nya länsfängelserna fastställdes af K. Maj:t d. 24 Nov. 1846 (Sv. Förf.-Saml. n:r 43). Förut hade Instr. f. vaktm. o. vaktkarlarne och Regl. f. fångarne i Smedjegårdshäktet d. 1 Okt. 1803 (BACKMANS *Lagsaml.* II ss. 220 o. f.) enligt Cirk. d. 12 Febr. 1808 (därsammastädes ss. 223, 4) ländt till efterrättelse såväl vid fästnings- som länsfängelser.

⁴⁾ Genom K. Förordningarna den 10 Juni 1841, särskildt den, hvilken afskaffade spö- och risstraffen såsom förvandlingsstraff, erhöi denna straffart ökad användning.

förordning därom, att brottslingar, som vore dömda till fästningsstraff på högst 2 år, skulle, sedan cellfängelserna blifvit fullbordade, därstädes undergå sitt straff, såvidt utrymmet sådant medgäfve¹⁾. K. Maj:t ansåg sig emellertid ej kunna härom besluta, innan en ny kriminallag blifvit antagen. I det följande blef det emellertid synnerligen vanligt, att K. Maj:t af nåd förvandlade ådömda straff till fängelse i cell, och enligt ett K. Bref den 13 November 1849²⁾ kunde sådant cellstraff verkställas antingen i straffarbetsfängelse eller i något af de nya cellfängelserna. Alldeles oberörda af reformen förblefvo ej heller de anstalter, hvarest de svårare frihetsstraffen verkställes. Dock var det egentligen blott till korrektionsanstalterna, som förbättringarna sträckte sig. Genom tid efter annan träffade anordningar infördes i dessa en snygghet och ordning, som förut varit okänd³⁾. Spisordningar fastställes, hvarefter fångarne förplägades in natura, och det gamla bruket, att fångarne erhöilo kostpengar, upphörde⁴⁾. De nya korrektionsanstalterna å Långholmen och Norrmalm hade också redan vid anläggningen blifvit försedda med celler, och under den följande tiden inrättades i samtliga korrektionsanstalterna ett större eller mindre antal däraf⁵⁾. Meningen synes ursprungligen hafva varit, att en del af strafftiden i korrektionsinrättningarna skulle utstås i cell⁶⁾. Denna

1) *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1840—41 X: 1 s. 805.*

2) *BACKMANS Lagsaml. 7 h. s. 194.*

3) Instruktioner för ämbets- och tjänstemännen vid samtliga Korrektionsinrättningarna gäfvos år 1835 (Förf.-Saml. nr:s 20 och 21).

4) Denna förändring kom så småningom äfven öfriga straffanstalter till del. Se *K. B. d. 14 Maj 1842*; BRINK, *Fängelsesystemerna* ss. 229, 230. Oaktadt upprepade stränga förbud (se t. ex. *K. F. d. 27 Nov. 1798 m. 7*; Instr. f. vaktm. och vaktkarlarna vid Smedjegårdshäktet d. 1 Okt. 1803 II art. 2 §) hade det under den gamla ordningen icke kunnat förekommas, att fångarne delvis använde sina kostpenningar till att förskaffa sig brännvin. — Fångar, som undergingo enkelt fängelse eller fängelse å fästning utan arbete, voro enligt 1842 års förordning berättigade att af egna medel skaffa sig förbättring i underhållet, straffarbetsfångar å fästning och de, som undergingo fängelse med arbete, däremot ej (i fråga om den sista kategorien af fångar längre fram ytterligare förklaradt i *K. Skr. d. 9 Sept. 1853*).

5) *Fångv.-Styrelsens Memorial d. 17 Nov. 1828* ss. 19, 20; IIVLIN, *Om Fångvården i Riket* (Utdrag af Fångv.-Styrelsens berättelse f. år 1835) i *Statstidningen 1837* nr 217.

6) Märkligen äro de uttalanden, som i detta hänseende förekomma i Fångv.-Styrelsens nyss anförda *Memorial den 17 Nov. 1828* s. 20. Det heter där, att skälen till denna förening af det äldre och nyare förvaringssättet (nämmligen salsystemet och cellsystemet) hemtades därifrån, att, om endast celler

plan blef emellertid icke genomförd, utan cellerna blefvo blott använda såsom mottagningsceller samt för disciplinära ändamål¹⁾. En väsentlig förändring till det bättre egde rum däruti, att man så småningom lyckades införa ett någorlunda ordnad arbetsystem inom korrektionsinrättningarna, så att sysslolöshet bland deras innevånare, i stället för att förut hafva varit regel, för framtiden åtminstone kunde betraktas såsom undantag²⁾. Däremot afskaffades icke den gamla ordningen, att straffångar och försvarslöse förvarades i samma anstalter; tvärtom fick den snart en ytterligare utsträckt användning. Då år 1842 kronoarbetareskåren inrättades³⁾, nedgick betydligt antalet af de i korrektionsinrättningarna inhyste försvarslöse af mankönet. Utrymmet å fästningarna befanns däremot snart otillräckligt, och med anledning häraf inrymdes fästningsfångar i korrektionsinrättningen å Långholmen⁴⁾. Samtliga korrektionsinrättningarna blefvo altså både egentliga straffanstalter och förvaringsorter för försvarslöse. De börja under den närmast följande tiden framträda under det från denna deras dubbla bestämelse hemtade namnet *straff- och arbetsfängelser*. Genom K. Brevet den 26 Januari 1847 bemyndigades emellertid Fångv.-Styrelsen att träffa anstalter för att i de kvinnliga korrektionsinrättningarna afskilja de egentliga straffångarne ifrån andra där förvarade fångar. Fullständigt har dock

funnits, så hade hvarken den gradation af mindre tvång för sinnet, som flyttning från enslighet till sammanlefnaden med däraf följande mera frihet medförer, kunnat tillvägabringas inom inrättningen, eller den pröfning kunnat anställas, huruvida en, genom det ensliga, trånande lefnadssättet förkrossad och ångerfull brottslings visade förbättring vore skenbar eller verklig, och då verkan af korrektionssystemet hufvudsakligen hvilade på enskild pröfning och gradationer i straff och belöningar, hade tillfälle därtill bort sorgfälligt skapas och begagnas. Jmf. äfv. *Ber. öfver Korrektionsinrättningarnes förvaltning*, Stockh. 1834, ss. 19, 20 samt ÅKERHJELM, *Några Uppllysningar och Betraktelser rörande Fångvården i Sverige*, Stockh. 1836, ss. 39 o. f.

¹⁾ Se *Juridiskt Arkiv* I ss. 322 o. f. samt BRINK, *Fängelsesystemerna* ss. 208, 9.

²⁾ Se härom *Juridiskt Arkiv* II ss. 152 o. f.; *Ber. öfver Korrektionsinrättningarnes förvaltning*, Stockh. 1834, ss. 5 o. f.; ÅKERHJELM, nyss anf. st. ss. 47 o. f.; *Justitie-Ombudsmannens Embetsberättelse för åren 1836 och 1837* ss. 113 o. f.

³⁾ K. Skrifv. t. Fångv.-Styrelsen d. 8 Aug. 1842. I densamma uppgingo arbetskompanierna i Karlskrona samt pionierkåren.

⁴⁾ K. Br. den 17 Febr. 1847 (*Fångv.-Styrelsens Berättelse för år 1847* s. 36). I början höllos där straffångarne helt och hållet skilda från dem, som blott för försvarslöshet voro dömda till allmänt arbete, men i det följande blef detta ej iakttaget.

denna reform först på senare tider blifvit genomförd¹⁾. I afvaktan å den strafflag, som skulle definitivt fastställa fängelsesystemet, införde man emot slutet af 1840:talet så till vida det auburnska systemet, att tystnad påbjöds för fångar å viss tid, och detta bud blef jämväl med stränghet upprätthållet²⁾. Fästningsfängelserna användes under den följande tiden egentligen blott för lifstidsfångar³⁾. Dessa fängelser förblefvo hufvudsakligen i samma skick som förut. Några smärre förändringar skedde väl för att bereda fångarne sundare bostäder. Men i fråga om fångarnes sysselsättning förblef det i dessa fängelser, på ett par undantag när⁴⁾, vid det gamla. Fångarne användes blott till byggnadsarbeten, och, då dessa arbeten om vintern lågo nere, voro fångarne sysslolösa, såvida de ej kunde skaffa sig några mindre handtverks- eller slöjdarbeten för enskildes räkning, hvarför de då själfve uppburo betalning med afdrag af en obetydlig afgift till fängelset⁵⁾; och detta förhållande fortfor, så länge de gamla fästningsfängelserna egde bestånd.

¹⁾ År 1850 öppnades arbetsfängelset å Norrmalm i Stockholm (det gamla Smedjegårdshäktet) och det äldre, invid detsamma belägna, straff- och arbetsfängelset är sedan dess blott strafffängelse. Något senare blef straff- och arbetsfängelset i Göteborg blott arbetsfängelse. Sedan år 1867 är det strafffängelse. I Norrköping förvarades däremot såväl strafffångar, som försvarslösa, ända till 1861 års slut, då de försvarslösa förflyttades därifrån.

²⁾ *Styrelsens öfver Fängelser och Arbetsinrättningar Berättelse om Fångvården år 1847* s. 36 och för år 1849 s. 33; BRINK, *Fängelsesystemerna* s. 210. Se för öfrigt redan *Instr. f. Embets- o. Tjenstemannapersonalen å Långholmen d. 7 Mars 1835* § 6 2:o och ÅKERHJELM, *Några Upplýsningar och Betraktelser rörande Fångvården i Sverige* s. 42.

³⁾ I förordningar under den följande tiden heter det ock ibland, då straffarbete å viss tid stadgas, : dömes till arbete å fästning eller annan allmän straffinrättning. Se t. ex. K. K. om en Fridlysningsstadga för allm. kanal-, sluss-, jernvägs- och telegrafanläggningar d. 18 Januari 1855.

⁴⁾ Då Warbergs f. d. fästning år 1848 blef fästningsfängelse, inreddes därstädes arbetssalar och verkstäder, och å Landskrona fästning anlades samma år en klädesfabrik, och i dessa fängelser synas fångarne under den följande tiden i allmänhet till större delen hafva varit sysselsatte. *Fångv.-Styrelsens Berättelse för år 1848* ss. 73, 84 och för år 1849 s. 71 samt följande berättelser.

⁵⁾ *K. Br. d. 22 Januari 1839*, som medgaf Fångv.-Styrelsen att, i den mån utrymmet inom fästningarna sådant medgäfv, inrätta arbetsrum för de fångar, som egde färdighet i handaslöjder, hade dock föreskrifvit, att fånge af arbetsförtjänsten ej finge erhålla större andel, än som motsvarade hvad han i arbetsskilling och tillökning däri af särskild anledning vid kronans arbeten kunde förtjäna.

Vid samma riksdag, då länsfängelsernas ombyggnad till cellfängelser blef besluten, hade Ständerna begärt, att en Lagberedning skulle utses för att ytterligare genomgå och granska lagförslagen, och år 1841 blef en sådan Beredning af K. Maj:t tillsatt. Särskildt uppdrogs åt densamma att, med ledning af den under senare åren vunna ytterligare erfarenhet, undersöka och föreslå de förändringar i fängelse-systemet, som med det nya lagverket borde införas. Denna Beredning afgaf redan följande året sitt *Utlåtande angående de straff, som i ny allmän kriminallag böra bestämmas*¹⁾. I öfverensstämmelse med de då mera herrskande åsigheterna uttalade sig Lagberedningen afgjort till förmån för det filadelfiska systemet och föreslog, att det-samma måtte följas vid anläggning af nya straffängelser, och att i lagen måtte stadgas, att alt slags frihetsstraff på viss tid, längre eller kortare, skulle verkställas i enlighet med detta system. Arterna af frihetsstraff i den nya brottmålslagen skulle enligt Lagberedningen blifva trenne: *lifstidsfängelse* i förening med arbete, för verkställighet af hvilket straff redan befintliga anstalter för lifstidsfångar tills vidare kunde användas, *tukthusstraff*, som skulle verkställas i särskilda för sådant ändamål uppförda straffinrättningar med namn af Tukthus, konstruerade så, att de till detta straff dömde förbrytare kunde i enlighet med Filadelfiasystemets fordringar behandlas och hållas till arbete, samt slutligen *fängelse*, hvilket borde undergå i länshäkten, jämväl inrättade till möjligaste öfverensstämmelse med nämnda system²⁾. Som Filadelfiasystemet i följd af sin allvarigare karaktär medgafve kortare strafftider, än det auburnska, ansåg Beredningen längsta tiden för tukthusstraff böra sättas till 8 år. Grunden, hvarför Lagberedningen sålunda skilde mellan tukthus och länshäkten såsom straffängelser, synes hafva varit, att den ansåg fångar å längre tid böra sammanföras i anstalter, som vore förlagda å de orter, som beredde bästa tillfälle till proviantering, lämpliga arbeten och deras af-sättning, och i hvilka styrelse och bevakning kunde egna sig åt sitt kall, utan hinder af de bestyr, som påkallades i länshäktena, där

¹⁾ Tryckt, tillsammans med Beredningens samtidigt afgifna utlåtanden angående domstolarnes organisation samt förlikningskommittéer, i Stockholm 1844.

²⁾ För barn, som fyllt 10, men ej 15 år (hvilka enligt strafflagförslaget voro straffbara under liknande förutsättningar, som de, hvilka numera äro stadgade för fjortonåringars straffbarhet) ansåg dock Beredningen systemets stränga fordringar böra något modifieras. *Lagberedningens Utlåtanden* s. 132. En reservant ville icke ens för barn medgifva något undantag från Filadelfia-systemets användning. Anf. st. ss. 141 o. f.

transport- och ransakningsfångar ofta in- och uttoges. Dessa senare häkten egnade sig däremot väl för fångar å kortare tid, enär en längre transport af sådana förbrytare ej vore lämplig¹⁾). Frågan, hurvida med afseende å fångarnes behandling någon skilnad borde göras emellan tukthusfångar och fångar i länshäktena, lemnade Beredningen tills vidare öppen²⁾).

Lagberedningens första förslag till straffbalk stod naturligen i hufvudsaklig öfverensstämmelse med detta dess utlåtande³⁾). Beredningens andra *Förslag till Straffbalk*⁴⁾) hvilade också å samma åsigt om Filadelfiasystemets företräde framför det auburnska. Som det emellertid fordrades lång tid och stora kostnader för att genomföra detsamma, och dessutom, enligt hvad senast i ämnet utkomna skrifter gäfvé vid handen, en ytterligare utveckling och förbättring af systemet inom en icke altför aflägsen framtid torde vara att vänta, ansåg Beredningen sig ej böra föreslå dess fullständiga införande på en gång. Men därför ville Beredningen ej håller hafva stadgandena om verkställigheten af frihetsstraff intagna i strafflagen, utan i en särskild lag, som kunde ändras utan rubbningar i denna⁵⁾). Beredningen upptog därför de närmare bestämmelserna i detta ämne uti ett särskildt förslag till *Lag om verkställighet af fängelsestraff*⁶⁾). Själfva straffbalken i Lagberedningens förslag innehöll allenast ett slags frihetsstraff, som kallades *fängelse* och var deladt i 7 grader, en å lifstid, de öfriga å viss tid, från 30 dagar till 10 år. Då fängelse ålades såsom förvandlingsstraff, var dock minimum 5 dagar. I Fängelselagen föreslog Beredningen, att det filadelfiska systemet till en början blott skulle tillämpas i de två lägsta fängelsegraderna, som gingo, den ena på 30 till 180 dagar, den

¹⁾ *Lagberedningens Utlåtanden* ss. 135, 6.

²⁾ Två ledamöter uttalade sig bestämdt emot hvarje gradation i frihetsstraffens verkställighet annorledes än genom tidsbestämmelsen, hvarför de också ansågo benämningen böra vara enahanda, vare sig straffet gick å längre eller kortare tid. *Lagberedningens Utlåtanden* ss. 143 o. f., 168, 9. Den ene af desse ledamöter ansåg cellsystemet jämväl böra användas å lifstidsfångar, åtminstone de första 8 åren. Se anf. st. s. 147. Den andre ledamoten förkastade alt lifstidsfängelse. Se samma st. ss. 160 o. f.

³⁾ NAUMANN i *Tidskr. f. Lagstiftn. m. m.* VII (1870) s. 480. Förslaget blef aldrig befordradt till trycket.

⁴⁾ Tryckt 1844, sedermera omtryckt 1848 med de redaktionsförändringar, som hos K. Maj:t blifvit gjorda. Före utarbetandet af detta förslag hade Beredningen blifvit förstärkt med tre nya ledamöter.

⁵⁾ Se *Motiver till Förslagen till Straffbalk m. m.*, Stockh. 1845, s. 5.

⁶⁾ Tryckt 1844, sedermera omtryckt 1848 tillsammans med *Förslaget till Straffbalk*.

andra på 6 månader till och med 2 år. Så småningom skulle dock ensamhetsprincipen kunna efter Konungens förordnande antagas för den ena efter den andra af de öfriga graderna (utom den första eller lifstidsfängelset). Då fängelsestraff sålunda verkställes i enrum, skulle å strafftiden afdragas $\frac{1}{6}$. Fångar, som förvarades i gemensamhetsfängelse borde, så vidt möjligt vore, hafva hvar sitt sofrum och skulle hvarken vid arbetet eller eljest få samtala inbördes. Från denna senare föreskrift undantogos blott lifstidsfångar, hvilka skulle hållas afskilda från fångar dömda å viss tid. Vore ej tillfälle till särskildt sofrum för hvarje fånge, skulle annan anstalt fogas, hvarigenom samtal fångarne emellan nattetid kunde förekommas. Om så ske kunde, skulle hvarje fånge, som anlände till gemensamhetsfängelse, någon tid hållas i enrum. Fänge under 15 år finge aldrig sättas i enrum, där det ej skedde till bestraffning eller eljest vore nödigt till hans upptuktelse. För sådana fångars undervisning skulle särskild vård hafvas. Lagkommitténs stadgande om anmälan till benådning af fånge, som uppfört sig väl och utstått $\frac{3}{4}$ af strafftiden, var i Beredningens båda förslag uteslutet, enär det kunde gifva en anledning till skrymteri¹⁾. I alla grader af fängelsestraff skulle fångarne vara underkastade arbetstvång; fånge skulle ej erhålla någon arbetsförtjänst, men vid utträdet ur fängelset finge skäligt understöd tilldelas honom; ingen fånge skulle håller få skaffa sig bättre underhåll eller annat utöfver hvad honom af straffinrättningen bestodes. För alla graderna gälde också lika, att fånge ej finge emottaga besök, afsända eller emottaga bref utan särskild tillåtelse af fängelsets styrelse. Det var altså ej blott de skilda *namnen* straffarbete och fängelse, som Lagberedningen ville afskaffa, utan meningen var, att hvarje slags *artskilnad* inom frihetsstraffens område skulle försvinna²⁾.

Bland de hufvudgrunder för en ny strafflag, som Ständerna vid 1844—45 års riksdag godkände, var äfven den, att fängelsestraffet, som borde delas i 7 grader, hvardera å den tid, som Lagberedningen föreslagit, skulle undergå dels i ensamhetsfängelse i enlighet med det filadelfiska systemet, dels i gemensamhetsfängelse i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det auburnska, samt att till en början ensamhets-

¹⁾ NAUMANN i *Tidskr. f. Lagstiftn. m. m.* VII (1870) s. 480; *Motiver till Förslagen till Straffbalk m. m.* s. 57.

²⁾ Detta gälde dock blott det frihetsstraff, som omedelbart ålades. Förvandlingsfängelse skulle nämligen vara mildare, än annat fängelse. Sådan fånge egde skaffa sig bättre underhåll och större bekvämlighet. Något arbetstvång skulle han ej vara underkastad.

fängelse skulle begagnas för dem, hvilka dömdes till fängelse i de två lägsta graderna.

Som bekant blef detta s. k. principbetänkande på intet sätt bestämmande för lagförslagets vidare öde. Då K. Maj:t till nästa riksdag förnyade sin proposition om antagande af förslagen till strafflag och fängelselag, afstyrkte Lagutskottet bifall härtill och företog en genomgripande omarbetning af desamma. Härvid upptogs åter skilnaden emellan straffarbete och fängelse, enär man ej borde försumma att begagna frihetsstraffens väsentliga fördel «att låta sig användas efter brottens alla modifikationer, såsom med eller utan arbetstväng, med flera eller färre inskränkningar, med strängare eller lindrigare behandling m. m.» Vidare ansåg utskottet i lag böra tills vidare bestämmas, att blott högst 2 års straffarbete finge undergå i cell. Att gifva Konungen makt att förordna en vidsträcktare tillämpning af ensamhetssystemet ansåg utskottet ej öfverensstämma med grundlagens föreskrifter om ordningen för lagstiftningsfrågors behandling. Emellertid ville utskottet ej ovilkorligen stadga cellbehandling för hvarje fånge, som dömdes till högst 2 års straffarbete. För vissa naturer kunde en behandling enligt auburnska systemet bättre lämpa sig. Detta kunde domaren bäst bedöma, och därför borde i domen utsättas, om och i hvad mån straffet skulle verkställas i ensamhets- eller gemensamhetsfängelse¹⁾. Som bekant vann detta betänkande icke Ständernas bifall. Två stånd beslöto i stället en skrifvelse till K. Maj:t med anhållan om utarbetande af förslag till ändring af de särskilda delar af brottmålslagstiftningen, som företrädesvis kräfdes skyndsamt förbättring. Främst vore en dylik förbättring nödig i fråga om straffsystemet, isynnerhet hvad frihetsstraffen anginge, hvilka i senare tider erhållit en vidsträcktare tillämpning, än 1734 års lag förutsatte²⁾. Detta beslut biträdades emellertid ej af de två öfriga stånden, och frågan var altså förfallen.

Arbetet å en ny fullständig strafflag var härmed afbrutet; det upptogs ej åter förrän kort före antagandet af nu gällande lag. I stället skred man till partiella förändringar af strafflagstiftningen, och dessa förändringar, hvilka betydligt vidgade frihetsstraffens tillämplighetsområde³⁾, sträckte sig äfven till stadgandena angående verkställigheten

¹⁾ *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1847—48 VII Bet. n:r 58.*

²⁾ *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1847—48 VII Bet. n:r 104.*

³⁾ Vi erinra om K. Förordningarne d. 5 Maj 1855 om fullkomligt afskaffande af spö- och risstraffen samt om ansvar för stöld, snatteri och rån, K. F. d. 7 Sept. 1858 om förfalskning, så ock om bedrägeri och annan oredlighet samt K. F. d. 29 Januari 1861 angående mord, dråp och annan misshandel.

af dessa straff. Omkring medlet af 1850:talet voro läns-cellfångelser fullbordade eller nära sin fullbordan så godt som öfver hela riket. Dessa nya fångelser lemnade utrymme för ensamhetssystemets tillämpning i vidsträcktare mån, än som enligt då gällande lag kunde ega rum. Då den nya strafflagen antagligen ej så snart var att förvänta, beslöt sig nu regeringen för det steg, som den år 1841 i afvaktan på denna lag afböjt. Vid 1856—58 års riksdag framlades för Ständerna en proposition om utsträckt användning af cellsystemet, och den 21 December 1857 utkom *K. Förordningen angående straffarbets och fångelsestraffs verkställande i enrum*. Enligt densamma skulle, förutom enkelt fängelse med eller utan arbete samt fängelse å fästning eller tukthus utan arbete, äfven straffarbete på högst två år, där så ske kunde¹⁾, undergå i cell. Hvad om straffarbete sålunda stadgats, skulle jämnväl ega tillämplighet å fästnings- eller tukthusarbete²⁾. För straffarbete på längre tid än 2 år eller å listid gjorde denna förordning ingen användning af ensamhetsfängelset. Sådant straff fick, som förut, ifrån början till slut undergå i gemensamhetsfängelse. Filadelfiasystemet stod emellertid då ännu i sitt fulla anseende, så här som i utlandet, och önskningsmålet var här, som annorstädes, att få det genomfördt i så vidsträckt omfattning, som utan fara för fångens förstånd eller kroppsliga hälsa vore möjligt³⁾. Reformen betingades emellertid också af utrymme i straffanstalterna, och man ansåg sig därför nödgad att tills vidare begränsa användningen af cellstraffet så, som i 1857 års förordning skedde.

I fråga om verkställigheten af frihetsstraff hänvisade den nya strafflagen blott till hvad särskildt funnes stadgadt, utan att själf i detta

¹⁾ Då 1857 års förordning utkommit, föreskref Fångvårdsstyrelsen till en början genom *Cirk. d. 29 Jan. 1858*, att endast straffarbetsfångar, som ej vore dömda på längre tid än 1 år och 3 månader, borde undergå sitt straff i cellfängelse; men, sedan ytterligare några cellfångelser öppnats, förordnades genom *Cirk. d. 3 Jan. 1859*, att alla, som vore dömda till straffarbete på högst 2 år inom län, hvarest läns-cellfängelse funnes, skulle undergå sitt straff uti enrum.

²⁾ Såsom teknisk benämning för hvad lagar och författningar förut kallat arbete å fästning eller tukthus förekommer «straffarbete» först i K. Förordningen d. 4 Maj 1855 om ansvar för stöld, snatteri och rån. Straffarbete enligt denna förordning skulle, då tiden därför ej ginge öfver 6 månader, verkställas i läns- eller kronohäkte. I följd af detta stadgande var redan, innan 1857 års förordning trädde i kraft, antalet af straffarbetsfångar, som utstodo sitt straff i enrum, icke ringa.

³⁾ Se K. Propositionen n:r 41 s. 13 i *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1856—58* I: 1.

hänseende meddela några bestämmelser. 1857 års förordning förblef altså vid gällande kraft, och fängelse samt straffarbete på högst 2 år utstodos i enrum, men allt annat straffarbete fortfarande i gemensamhetsfängelse. Detta straffarbete verkställdes dels i de s. k. straff-fängelserna, dels i fästningsfängelserna. Kort därefter försvann emellertid skilnaden emellan dessa båda slag af fängelser. Af de fyra återstående fästningsfängelserna indrogos år 1866 tvänne (Karlskrona och Ny Elfsborgs) och de två andra (Landskrona och Warbergs), hvilka länge genom de anstalter för fångarnes sysselsättande, som där förefunnits, skilt sig ifrån de öfriga och med dem blott haft det gemensamt, att de voro belägna å f. d. fästningar, antogo nu namn af straffängelser, och termen fästningsfängelse möter härefter ej vidare i förordningar och allmänna handlingar.

Den ytterligare utsträckning af straffarbetets verkställighet i enrum, som man, då 1857 års förordning antogs, haft i sigte, lät vänta på sig mera än halftannat årtionde, och då den omsider kom, kom den icke så, som man den tiden hade tänkt sig densamma. Såsom naturligt var, rådfrågade man åsigterna och erfarenheten i utlandet, och dessa talade ej mera, såsom då, till förmån för cellprincipen såsom ensamt bestämmande för verkställigheten af frihetsstraff. Ett nytt system, som år 1857 ännu varit okänt, hade där vunnit erkännande och efterföljd, och såsom ett medvetet närmande till detsamma¹⁾ gafs *K. Förordningen angående utsträckt tillämpning af straffarbetes verkställande i enrum den 30 Maj 1873*, den senaste lagstiftningsakten å det område, vi behandla.

II.

Enligt strafflagens 2 kap. 1 § äro den nu gällande svenska rättens frihetsstraff af två slag, *straffarbete* och *fängelse*²⁾. Strafflagen

¹⁾ Se K. Prop. n:o 43 i *Bih. till Riksd. Prot. 1873* I: 1 ss. 5, 10; jämf. dock darsammastädes s. 8.

²⁾ Härvid afse vi blott det så kallade enkla fängelset. Fängelse vid vatten och bröd kunna vi nämligen icke räkna till frihetsstraffen. Visserligen kan äfven med ett straff af denna kategori ett större eller mindre mått af fysiska obehag och umbäranden vara förbundet, men frihetens förlust måste dock vara det hufvudsakliga i straffet, om detsamma i systemet skall erhålla plats ibland frihetsstraffen. Vid vatten- och brödstraffet, sådant det hos oss verkställles (utan afbrott och utan rätt för fången att erhålla salt utöfver den ringa kvantitet, som ingår i brödrationen), är detta emellertid långt ifrån händelsen. Det kroppsliga lidandet utgör här straf-

har således upptagit den skilnad emellan tvänne frihetsstraff med olika namn, hvilken fanns förut och som Lagkommittén velat bibehålla, men Lagberedningen förkastat. Att denna namnskilnad angifver en verklig artskilnad, och att det icke blott är en skilnad emellan längre och kortare tids frihetsstraff, som med dessa namn betecknas, det synes redan däraf, att den tid, hvarå fängelsestraffet kan ådömas, icke vidtager vid straffarbetstidens minimigräns, utan båda straffens tidslängder delvis löpa jämsides. Hvilken denna artskilnad är, uttalar emellertid lagen icke. Det enda, hvartill man kan sluta af uttrycken straffarbete och fängelse, är att hufvudskilnaden straffen emellan på ett eller annat sätt skall ligga i ett med det förra straffet förbundet arbetstvång. I öfrigt är man hänvisad till hvad särskildt är stadgadt angående förfarande med dem, som äro dömda till straffarbete eller fängelsestraff, och dessa särskilda stadganden återfinnas i de redan omnämnda *K. Förordningarna den 21 December 1857 och den 30 Maj 1873*.

Angående de tidslängder, hvarå frihetsstraffen kunna åläggas, stadgar lagen, att straffarbete skall ådömas antingen på lifstid eller på viss tid, i allmänhet ej under två månader eller öfver tio år (S. L. 2 kap. 5 §). Fängelse, som omedelbart för brott ådömes, må i allmänhet ej sättas under en månad eller öfver två år (S. L. 2 kap. 6 §). Fängelse, hvartill böter förvandlas, kan enligt de förvandlingsgrunder, som i lagen äro stadgade (S. L. 2 kap. 10 och 11 §§), icke blifva ålagdt på kortare tid än nio och ej på längre än sextio dagar¹⁾.

fets egentliga innehåll. Frihetens förlust ingår däri blott såsom en nödvändig förutsättning, för att svältstraffet skall kunna komma till verkställighet. Till sin hufvudkaraktär är därför vårt vatten- och brödstraff ett *kroppsstraff*, och vi sakna altså anledning att här behandla detsamma.

¹⁾ Detta gäller dock blott förvandlingsfängelset å den allmänna lagstiftningens område. Enligt särskilda lagar eller författningar angående rikets allmänna hushållning kan däremot förvandlingsfängelse komma att åläggas på kortare eller längre tid, än nu är sagdt. P. L. 9 § stadgar nämligen, att, om i dylik lag eller författning sådan grund för vissa böters förvandling till annat straff är utsatt, att frihetens förlust kan såsom förvandlingsstraff åläggas på längre tid än femtiosex dagar, så förvandlas vid bristande tillgång dylika böter till fängelse efter sagde grund. Sådana särskilda förvandlingsgrunder återfinnas i en mängd ekonomiska författningar, i synnerhet ifrån 1840: och 1850:talet. Många af dessa äro numera upphädda (såsom de äldre förordningarna angående tillverkning och försäljning af bränvin) eller åtminstone i ifrågavarande afseende förändrade (såsom Fiskeri-Stadgan d. 29 Juni 1852, hvars 42 § genom K. K. d. 10 Mars 1865 fått en ny lydelse). Några af dem äro dock ännu, jämväl i denna del, vid gällande kraft. Så *K. F. d. 21 Mars 1844 ang. lotterier; Grufve-*

Dessa regler om frihetsstraffens tidslängder lida emellertid i viss mån undantag vid sammanträffande af brott. Har någon föröfvat flera särskilda brott, skall, som bekant, enligt vår rätt för hvarterdera brottet till särskildt ansvar dömas, och straffen så läggas samman. Hafva de särskilda brotten förskylt straffarbete å viss tid eller fängelse, får dock vid straffens förening tiden för det af dem, som är längst, eller, om tiden för hvarterdera straffet är lika lång, den tid ej öfverskridas med mer än två år (S. L. 4 kap. 5 §); och denna för en förening af flera straffarbets- eller flera fängelsestraff gifna bestämmelse kommer jämväl till användning, då någon gjort sig skyldig till straffarbete å viss tid jämte fängelse eller förskylt viss tids straffarbete eller fängelse eller båda slagens straff jämte böter, till hvilkas fulla gäldande tillgång saknas. De särskilda straffen skola nämligen i dylika fall reduceras till en straffart och sedan enligt nyssnämnda regel förenas (S. L. 4 kap. 6 och 7 §§). Med denna begränsning — att längsta strafftiden ej får öfverskridas med mer än två år — blir emellertid kumulationsgrundsatsen i dessa fall tillämplig, utan hinder af de bestämmelser om maximitiderna för straffarbete och fängelsestraff, hvilka i allmänhet äro gifna¹⁾. Skola däremot flera bötesbelopp förvandlas till fängelse,

Stadgan d. 12 Jan. 1855; K. F. ang. tillverkning, vård och försäljning af krut d. 1 Okt. 1858; K. F. ang. Lots- och Fyrinrättningen i Riket d. 9 Juli 1862 samt Tullstadgan d. 7 Dec. 1860. Kortaste tiden för fängelsestraffet enligt någon af dessa förordningar är en vecka eller 7 dagar, den längsta enligt dem alla ett år.

¹⁾ Med anledning häraf brukar man vanligen säga, att 12 år är den längsta tid, hvarpå straffarbete å viss tid enligt svensk rätt kan åläggas, och 4 år den längsta tiden för fängelsestraff. Detta är emellertid icke fullt riktigt. Om någon, sedan han blifvit för brott dömd, men innan han till fullo utstått sitt straff, föröfvar nytt brott, så bedömes icke enligt vår rätt, såsom enligt främmande lagar, detta nya brott för sig, utan alt slags hänsyn till dess sammanträffande med en förut ej till fullo afstraffad brottslighet. Det förra brottet, i den mån det ej redan var afstraffadt, då det nya brottet begicks, samt detta nya brott blifva enligt S. L. 4 kap. 10 § föremål för en dom, hvarvid straffet för det nya brottet, med samma begränsning af kumulationsprincipen, som i allmänhet är föreskrifven, sammanläggas med hvad af förra straffet återstod, då det nya brottet föröfvades. Det nya straffet blir således den ena termen i additionen, återstoden af det förra straffet eller, om intet däraf var verkställt, då det nya brottet begicks, hela detta straff blir den andra, och sedan skall vid denna addition iakttagas, att den längsta strafftiden ej får öfverskridas med mer än två år. Det förut ådömda straffet kan nu själfv hafva uppkommit genom en addition af flera straffbelopp, och möjligt är således, att den ena termen i den addition, som nu skall ega rum, uppgår till straffarbete i 12

skall denna förvandling ske efter böternas sammanräknade belopp, och förvandlingsfängelsets maximum, sextio dagar, blir altså härvid aldrig öfverskridet (S. L. 2 kap. 12 §)¹).

Oftast ådömas straffarbete och fängelse på jämna år och månader. Något hinder för att noggrannare utmäta strafftiden finnes dock icke i lag. Att utsätta tiden för dessa straff i bråkdelar af månad kan visserligen ej anses tillåtet, ty då lagen i 4 kap. 6 § stadgar om fängelsestraffs öfvergång till straffarbete med strafftidens förkortning med hälften, ifrågasätter den ej, att annat brutet månadstal än half månad kan uppkomma. Däremot kan det icke anses vara domaren betaget att utmäta strafftiden i dagar. Nyss anförda lagrum förutsätter ju, att dagatal kan ingå i tidsbestämmelsen för ett fängelsestraff. Domar, lydande å vissa månader och 15 dagar, förekomma också icke så sällan, och det finnes äfven exempel på, att strafftiden blifvit utmätt i annat antal dagar. Hvad af strafftiden, som kan uttryckas i år och månader, måste emellertid utsättas däri. I stället för år eller månader få icke dagar användas såsom tidsmätt. Detta skulle komma i strid med strafflagens eget förfarande och dessutom tillintetgöra de lättnader vid strafftidens uträkning, som lagstiftaren åsyftat med de bestämmelser om års och månaders beräkning, för hvilka nedan skall redogöras. Alt detta gäller emellertid blott de frihetsstraff, som omedelbart ådömas. Frihetsstraff, som åläggas i förvandlingsväg, skall däremot alltid utsättas i dagar (S. L. 2 kap. 10 och 11 §§)²). Någon reduktion af

år eller fängelse i 4 år, och att den nya domen kommer att gå på 14 års straffarbete eller 6 års fängelsestraff. Endast för det fall, då samtliga brotten varit begångna, innan något af dem blef föremål för dom, äro således tolf år och fyra år de gränser, hvarutöfver straffarbete och fängelse icke få åläggas.

¹) Äfven vid förvandling af flera bötesbelopp af det slag, som i 9 § P. L. omförmäles, kan enligt samma §:s 2 m. den tid, som är maximitid enligt den strängaste förvandlingsgrunden, icke komma att öfverskridas. Har däremot någon, som i brist af tillgång till sådana böter gjort sig förfallen till fängelse, tillika gjort sig skyldig till böter, som skola förvandlas enligt allmän lag, då skola dessa sistnämnda böter enligt P. L. 11 § 2 m. öfvergå till fängelse och de särskilda fängelsestraffen sedan sammanläggas enligt 4 kap. S. L. I detta fall kan det altså hända, att fängelse på ända till 1 år och 60 dagar blir ålagdt i förvandlingsväg.

²) I de ekonomiska förordningar, som i 9 § P. L. afses, utsättes dock förvandlingsstraffet äfven i månader. Enligt Grufve-Stadgans 62 § och K. F. ang. tillverkning, vård och försäljning af krut den 1 Oktober 1858 § 39 skall månad därvid räknas till 30 dagar.

den sålunda bestämda strafftiden till månader är icke tillåten¹⁾. Ty, såsom straxt skall visas, motsvarar en straffarbets- eller fängelsemånad icke enligt vår rätt ett bestämdt antal dagar. Den, som för ett brott gjort sig förfallen till fängelse i 6 månader och för ett annat till 500 kronors böter, dömes altså att, för den händelse han saknar tillgång till böternas gäldande, i ena bot undergå fängelse i 6 månader och 60 dagar.

Angående sättet att beräkna tiden för straffarbete och fängelsestraff stadgar *K. Förordningen den 13 November 1860*, att, då dessa straff skola räknas efter månad eller år, den dag skall anses såsom slutdag, som genom sitt nummer i månaden motsvarar den, från hvilken räkningen börjas; börjas denna på dag, emot hvilken ej någon svarar i den månad, hvarunder räkningen slutas, skall sista dagen i den månaden anses som slutdag. År och månader skola altså, till större reda och lätthet vid straffets verkställande, beräknas efter kalendern. Den omständighet, att vissa år och månader räkna flera dagar än andra, kommer icke i betraktande. Den, som är dömd till en månads fängelse och börjar utstå sitt straff den 15 Januari, får sitta inne trettioen dagar, under det att den, som är dömd till samma straff, men börjar utstå detsamma den 15 Februari, slipper undan med tjuuguåtta eller, om året är skottår, tjugunio.

Angående utgångspunkten för strafftidens beräkning gäller, enligt *K. Cirkuläret den 7 Mars 1855*, att verkställighet af frihetsstraff²⁾, som genom laga kraftvunnet beslut är häktad person ådömdt, skall, i händelse annan bestraffning jämväl är honom ålagd, anses taga sin början *den dag, sistnämnda bestraffning blifvit utstånden*. Denna föreskrift har genom den nya strafflagen förlorat större delen af den praktiska betydelse, som den ännu egde efter *K. Förordningen den 21 December 1857* angående sammanläggning af straff. Så länge frihetsstraff af olika art verkställdes jämte hvarandra, gälde den till efterrättelse, då utgångspunkten för det senare straffet skulle bestämmas. Stadgandet får väl dock anses hafva åsyftat jämväl det fall, då flera straff af samma art i en följd befordrades till verkställighet. Ännu kan det altså möjligen åberopas för den händelse, då till verkställighet

¹⁾ Se i detta afseende en emot CARLÉN, *Kommentar öfver Strafflagen* ss. 79, 80, riktad uppsats i *Tidskr. f. lagstiftn. m. m.* V (1868) ss. 402 o. f.

²⁾ Det heter visserligen endast *fängelsestraff*, men cirkuläret föranleddes af en förfrågan, som närmast afsåg fästningsarbete, och det talar också om «arbetstidens» beräkning. Det har därför alltid ansetts tillämpligt såväl å straffarbete, som fängelse. Se äfven *K. Br. t. K. Bef. i Värmlands län d. 23 Maj 1856* (*BACKMANS Lagsaml.* 8 h. s.2 36).

på en gång förekomma flera domar, hvarigenom samma person blifvit dömd till flera frihetsstraff, hvilka kunna verkställas jämte hvarandra (S. L. 4 kap. 8 § 2 m.). Vidare stadgar detta cirkulär, att verkställighet af frihetsstraff, som genom laga kraftvunnet beslut är häktad person ådömdt, i andra fall än det, som nyss nämndes, skall anses taga sin början *den dag, beslutet kommit vederbörande exekutor för verkställighet till handa*¹⁾. Uppstår åter i afseende å person, som vistas på fri fot, fråga om verkställighet af ådömdt frihetsstraff, så räknas strafftiden från *den dag, han för undergående af straffet blifvit inmanad i häkte*. Denna föreskrift är något tvetydig. Antagligen är väl dock inmanad i häkte liktydigt med insatt i häkte hos den exekutor, som eger förordna om straffets verkställighet. Om den dömde därförut längre eller kortare tid varit beröfvad sin frihet utan att vara insatt i allmänt häkte eller om han tillbragt en tid i transportfängelser, torde ej kunna komma i betraktande²⁾. Dessa föreskrifter afse blott det fall, då ett redan laga kraftvunnet utslag kommer exekutor till handa för verkställighet. *K. Förordningen den 30 Maj 1873 § 1* stadgar emellertid, att i fall den, som blifvit dömd till straffarbete på viss tid eller fängelse och skall hållas häktad i afbidan därå, att utslaget vinner laga kraft, icke besvärat sig inom föreskrifven tid eller före besvärstidens utgång i den ordning, förordningens 2 § bestämmer, förklarar sig nöjd med utslaget och villig att undergå den ådömda bestraffningen, då skall, med undantag blott för det fall, då utslaget

¹⁾ Detta stadgande är otydligt i fråga om det fall, då fängen förvaras i kronohäkte, och utslaget icke kommer Tillsyningsmannen omedelbarligen tillhanda för verkställighet (jmf. Justitie-Ombudsmannens Berättelse 1871 ss. 89, 90). *K. K.* den 3 Oktober 1873, som stadgar, att, då utslag, hvarigenom någon å länshäkte förvarad blifvit till frihetsstraff dömd, till verkställighet befordras, *K. Befallningshafvande*, ehvad ådömda straffet skall verkställas i länshäktet eller i allmänt straffängelse, bör utsätta dagen såväl för straffets början, som för dess slut, ålägger Tillsyningsman vid kronohäkte enahanda skyldighet endast i fråga om utslag, som till honom *omedelbarligen* för verkställighet ankomma och röra fångar, hvilka i sådant häkte förvaras. Åligger det verkligen *K. Befallningshafvande*, då utslaget i första hand ankommer dit, att i här i fråga varande fall utsätta dagen för straffets början och dess slut, så kan naturligen endast den dag, då *denna myndighet* erhöll utslaget, blifva utgångspunkten för beräkningen. I allmänhet torde dock så förfaras, att *K. Befallningshafvande* blott remitterar utslaget för laga verkställighet, och Tillsyningsmannen utsätter strafftiden, hvarvid denna beräknas från den dag, utslaget kom *Tillsyningsmannen* till handa.

²⁾ Jmf. förut anförda *K. Bref till K. Bef. de i Värmlands län* den 23 Maj 1856.

blifvit understådt högre rätts pröfning, straffet genast gå i verkställighet utan hinder af åklagares eller målsegandes besvär. I detta fall blir naturligen straffet att räkna från den dag, *då besvärstiden utgår eller sådan förklaring afgifves*¹⁾. Från de dagar, som sålunda för olika fall äro bestämda, begynner strafftiden att löpa, äfven om den dömda skall utstå sitt straff i ett annat fängelse än det, hvarest han för tillfället förvaras, eller han af annan orsak ej genast blir underkastad en behandling, som öfverensstämmer med den honom ådömda straffartens beskaffenhet.

Å vissa orter räknas strafftiden först *från och med den dag*, som följer på den, från hvilken enligt nu framställda regler tidräkningen skall börjas, och *till och med den dag*, som genom sitt nummer i månaden motsvarar denna sistnämnda dag. Det allmänna torde dock vara, att redan en del af denna dag tages med i räkningen, och att strafftiden anses såsom utgången *under loppet af* den dag, som genom sitt nummer i månaden motsvarar denna. Detta förfaringssätt synes också vara det riktiga. Dels förekommer det ett onödigt uppskof i bestraffningen, dels stämmer det också bäst med författningarnas ordalag. K. F. den 13 November 1860 begagnar nämligen uttrycken den dag, *från* hvilken tidräkningen börjas, och den dag, *på* hvilken räkningen börjas, såsom likbetydande²⁾. Mest noggrant vore det onekligen att härvid beräkna strafftiden på timmen. Detta iakttages ock på sina ställen. Det allmänna torde dock vara, att fängens frigifves den tid å straffets slutdag, som finnes lämpligast³⁾.

Om fängens genom rymning eller eljest själf vållar hinder för afsändande till annat fängelse eller att straffets verkställighet afbrytes, får, enligt K. Cirkuläret den 7 Mars 1855, den tid, hvarunder ett sådant hinder eller afbrott eger rum, icke å strafftiden afräknas. E contrario borde väl kunna slutas, att den tid, hvarunder ett hinder eller

¹⁾ Detta dock naturligen under den förutsättning, att fängens icke, på grund af annat utslag, som jämte detta kan verkställas, först skall undergå annan bestraffning, i hvilket fall den nya strafftiden först kan räknas från den dag, då denna blifvit utstånden.

²⁾ Dessutom kommer strafftiden att i det förra fallet utlöpa klockan tolf på natten, hvilket är en synnerligen olämplig tid för fängens frigifning. Därför brukar man också räkna strafftiden från morgon till morgon. På detta sätt räkar man emellertid i dessa fall i uppenbar strid med lagens stadganden. Strafftiden kommer nämligen att gå in på dagen efter den, som enligt dessa skall anses som dess slutdag.

³⁾ Af vissa K. Bef:de utsättes timmen för straffets början, men icke *den* timme, då utslaget kom K. Bef:de till handa, fängens förklarade sig nöjd o. s. v. utan alltid samma timme å dagen (t. ex. kl. 3 e. m.).

ett afbrott egt rum, hvilket fången ej själf förvållat, skulle inräknas i strafftiden. Härmed står emellertid ej praxis fullt i öfverensstämmelse. Om en fånge för sjukdom en tid måste underkastas annan behandling, än straffets art fordrar, inräknas visserligen denna tid i strafftiden, om fången vistas inom fängelset; men försändes han till sjukhus eller dårhus, anses strafftiden upphöra att löpa. Likaså brukar icke något afdrag å strafftiden beviljas för den tid, hvarunder afbrott i bestraffningen egt rum för ransakning med fången om annat brott, äfven om han från detta brott blir frikänd.

Detta angående de tider, hvarå straffarbete och fängelsestraff få ådömas, och sättet för dessa tiders beräkning. Frihetsstraffens närmare beskaffenhet bestämmes dels af vissa föreskrifter om de inskränkingar i anseende till sysselsättning, bekvämlighet och rätt att meddela sig med personer utom fängelset, som fångar äro underkastade, dels af stadgandena om straffens verkställighet i enrum. I förra afseendet gäller följande.

I. Den, som undergår straffarbete, skall sysselsättas med det arbete, hvarå tillgång kan finnas (1857 års F. 2 § 2 m.)¹⁾. Angående arbetets beskaffenhet stadgas intet, och däraf synes man vara fullt berättigad att sluta, att meningen ingalunda är, att arbetet skall vara sådant, att detsamma i och för sig innebär ett strafflidande. Dess egenkap af ett moment i straffet beror dels därpå, att detsamma icke är fritt, utan är ålagdt såsom en skyldighet, hvilken, om så behöfs, förverkligas genom tvång, och dels därpå, att arbetet skall ske för det allmännas räkning. Detta sista är nämligen tydligen lagens mening. En pligt att arbeta för egen räkning låter visserligen tänka sig såsom en bestämning hos en straffart, men skulle svårligen kunnat gifva den namn af straffarbete. Härmed är dock ej utestängdt, att till fångens uppmuntran någon andel af arbetsinkomsten tilldelas honom, blott denna ej blir så stor, att den ensam för sig kan anses såsom tillräckligt motiv för fången att arbeta, hvarigenom arbetets tvångskaraktär faktiskt skulle gå förlorad.

Sysselsättning åt straffarbetsfångar har inom straffängelserna på sista tiden sällan fattats. De arbeten, som där hufvudsakligen bedrivas, äro i straffängelserna för män sprängning och bearbetning af sten (Långholmen²⁾), Karlskrona och Warberg), väfnadsarbeten (Långhol-

¹⁾ De föreskrifter, som i denna förordning meddelas angående straffarbete, afse visserligen närmast det straffarbete, som utstås i enrum, men hafva alltid ansetts ex analogia användbara jämväl å det straffarbete, som verkställles i gemensamhetsfängelse.

²⁾ För ögonblicket användes dock flertalet af de fångar, som förut sysselsatts härmed, till allehanda arbeten för nybyggnaderna vid fängelset.

men och Landskrona) samt s. k. trätrådshyfling (Malmö). I straffängelset vid Nya Varfvet finnes intet visst hufvudyrke. Jämväl i öfriga manliga straffängelser (särskildt å Långholmen) har man på senare tider börjat införa allehanda slags yrken, såsom snickeri, smide, skomakeri, skrädderi, korkskärning, sadelmakeri o. s. v. I de kvinnliga straffängelserna äro väfnadsarbeten förherrskande. Dock förekomma i Norrmalmns straffängelse en mängd andra för kvinnor lämpliga arbeten, särskildt spånad och hvarjehanda slags sömnad. — Öfverhufvud herrskar i de svenska straffängelserna entreprenadsystemet. Fångarne sysselsättas emot en bestämd dagsverksafgift af enskilde, hvilka förse dem med erforderliga materialier och verktyg. Dock förekomma i de flesta fängelser jämväl arbeten för fångvårdens eget behof eller efter beställning af enskilde personer. I straffängelset å Nya Varfvet förekomma endast sådana arbeten; entreprenadsystemet har där icke funnit någon användning. Dessutom användas naturligen i samtliga straffängelser fångar till förefallande handräckningsarbeten, såsom renhållning, matlagning, sjukvård och tvätt. Fångarne sysselsättas numera allmänt inom fängelserna eller i dess närhet inom anläggningar, som tillhöra Kronan eller entreprenören.

För hvarje arbetsslag är inom straffängelserna visst *pensum* för veckan bestämdt¹⁾. För fullgjordt pensum samt för öfverarbete erhåller fången vissa premier. Dessa beräknas inom olika fängelser och för olika yrken på mycket olika sätt²⁾. För arbeten, som utföras för fångvårdens räkning eller på beställning åt enskilde, bruka pensa- och premie-tarifferna fastställas af Fångvårdsstyrelsen eller af Fängelsedirektören i enlighet med de i Styrelsens tariffer följda grunder. För sådana arbeten, som ske för en entreprenörs räkning, skall, enligt entreprenadkontraktens vanliga lydelse, entreprenören betala premier enligt särskild tariff, som med Fängelsedirektörens godkännande upprättas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de föreskrifter, hvilka för premiernas bestämmande i allmänhet äro eller blifva af Fångvårds-

¹⁾ Det allmänna är, att pensum är lika för alla fångar. Dock finnas exempel på, att de, som äro mindre arbetsföra, hafva mindre pensum sig förelagdt.

²⁾ Än erhålla fångarne visst för stycket, dock så att intet bekommes, om ej det förelagda pensum uppnås, än erhålla de vissa procent af arbetets värde (färre intill dess pensum är åstadkommet, flera för öfverarbete), än ett visst belopp för hvar och en af de tre första sjättedelarne af pensum och ett högre belopp för hvarje ytterligare sjättedels pensum, som åstadkommes. Det sista är för de arbeten, som för fångvårdens räkning utföras, det vanliga (se Fångv.-styr:s prot. d. 1 Dec. 1862; Fångv.-styr:s skr. d. 17 Sept. 1874).

styrelsen meddelade. Någon allmän föreskrift i detta hänseende finnes dock, så vidt vi kunnat erfara, för det närvarande icke. Men i analogi med de grunder, Styrelsen själf följt vid fastställande af dylika tariffer, synes det på senare tider ansetts såsom regel, att premierna böra så beräknas, att de högst kunna uppgå till 1 krona 50 öre eller för arbetsförmän till 2 kronor i veckan. Icke desto mindre händer det dock i vissa fängelser icke sällan, att premierna vida öfverstiga dessa belopp. För mängden af fångar belöpa de sig dock, så vidt vi kunnat finna, i allmänhet till omkring 1 krona i veckan. För arbeten, som ej verkställas för entreprenörer, hålla de sig ofta därunder. Handräckningsarbeten gå antingen i tur utan särskild ersättning eller ock, hvilket torde vara det vanliga, godtgöras de med en viss dagspremie af fångvårdsmedlen¹⁾.

I cellfängelserna sysselsättas fångarne med sådant arbete, som kan af fängelsedirektören anskaffas, och på enskild persons eller, då sådant ej låter sig göra, på fängelsedirektörens förlag. Finnas arbeten för fångvårdens eller för fängelsets eget behof att tillgå af den beskaffenhet, att de kunna åt fångarne lämpligen uppdragas, böra de företrädesvis sysselsättas härmed (Fångv.-styr:s cirk. d. 1 Mars 1860). Sällan förekomma dock andra dylika arbeten än handräckningsarbeten, och till dessa få i cellfängelserna straffarbetsfångar, enligt en särskild föreskrift, för hvilken nedan skall redogöras, endast i yttersta nödfall användas. Bland de arbeten, som förekomma i dessa fängelser, intager förfärdigandet af tändsticksaskar främsta rummet. Närmast därefter komma plockning, redning och repning af dref, tagel m. m. samt s. k.

¹⁾ Fänge förverkar sin besparade arbetsförtjänst, om han blir förvunnen till brott, begånget efter ankomsten till fängelset, om han rymmer samt om han gör sig skyldig till förseelse, som medför inneslutning i cell i ett år, äfven om denna extrajudiciella bestraffning i anseende till straffarbets- tidens upphörande ej kan fullständigt verkställas (Fångv.-styr:s cirk. d. 1 Maj 1860). Hvad som sålunda förverkas, hemfaller till straffängelsets *besparingskassa*. Dit ingår jämväl fänges besparade arbetsförtjänst, då fängen dör i fängelset (Fångv.-styr:s cirk. d. 13 Maj 1867). Därjämte är föreskrifvet, att, om fänge någon tid hålles i cell utan arbete, afdrag skall göras å hans innestående arbetsförtjänst till belopp, motsvarande portionskostnaden för fängen under samma tid, och att äfven den sålunda förverkade arbetsförtjänsten skall tillfalla besparingskassan (Fångv.-styr:s skrivf. d. 8 Juni 1874 2:o). Besparingskassan användes enligt Fångvårdsstyrelsens bepröfvande dels till belöningar och understöd åt fångar, som sig väl förhållit (detta är numera så godt som det enda sätt, hvarpå denna kassa användes), dels till fångpersonalens gemensamma eller fängelsets nytta (Fångv.-styr:s cirk. d. 13 Maj 1867).

trätrådshyffing och spåntillverkning. Tillgången på arbete i cellfängelserna har på senare åren varit större än förr, men dock icke alltid fullt tillräcklig. Inkomsten af straffarbetsfånges arbete fördelas i dessa fängelser på det sätt, att fången själf erhåller en tredjedel¹⁾, och resten tillfaller fängelseföreståndaren, vaktbetjäningen och fängelsets besparingskassa²⁾.

Fängelsefånge är icke underkastad arbetstvång, men enligt 1857 års Förordning 6 § 4 m. är sådan fånge *berättigad* att sysselsätta sig med tjänligt arbete, om han själf sådant sig förskaffar, egande dock fängelsets styresman tillse, att denna rätt ej till brottsliga företag missbrukas. Enligt detta lagrum synes det vara helt och hållet öfverlemnadt åt fången själf att skaffa sig arbete. Enligt K. Reglementet för Läns- och Kronocellfängelserna i Riket d. 28 Maj 1867 3 § 10:o åligger det emellertid fängelseföreståndare att söka bereda alla i fängelset intagna fångar, och således jämväl desse, tillgång på lämpligt arbete³⁾. Skaffar sig fånge, som undergår fängelsestraff, själf arbete, erhåller han naturligen hela inkomsten däraf odelad. Förses han åter med arbete genom fängelseföreståndarens försorg, eger denne tillgodonjuta en tredjedel af arbetsinkomsten (Fångv.-styrs cirk. d. 27 Dec. 1873 2:o).

II. Vidare gäller, att straffarbetsfånge icke må förskaffa sig eller emottaga underhåll, beklädnad eller annat utöfver hvad honom af straffinrättningen består (1857 års F. § 2 m. 2). Detta stadgande skulle

¹⁾ I kronohäktet å Norrmalm eger en afvikelse härifrån rum. Fångarne erhålla där premier på samma sätt, som i straffängelserna. Se *Fångv.-styrs prot. d. 10 Mars 1865*.

²⁾ Enligt Fångv.-styrelsens cirkulär den 1 Mars 1860 skulle fången erhålla $\frac{1}{3}$, fängelseföreståndaren såsom ersättning för sin möda samt förslag af verktyg $\frac{1}{3}$, vaktbetjäningen $\frac{1}{6}$ och besparingskassan $\frac{1}{6}$. Detta har dock genom Styrelsens cirkulär den 27 December 1873 (utfärdadt med anledning af K. Br. den 14 November s. å.) så blifvit ändradt, att fången erhåller $\frac{1}{3}$ af hela inkomsten, fängelseföreståndaren $\frac{1}{3}$ å en inkomstsumma för året intill 2000 kronor och $\frac{1}{6}$ å det öfverskjutande beloppet, vaktbetjäningen $\frac{1}{6}$ å en inkomst intill 2000 kronor och å det öfverskjutande beloppet $\frac{1}{12}$, och att återstående beloppet tillfaller fängelsets besparingskassa. Till besparingskassan i dessa fängelser går också fånges besparade arbetsförtjänst, såväl när fånge i fängelset afider, som om han därifrån afviker (Fångv.-styrs cirk. d. 1 Mars 1860 12:o). Denna kassa får numera icke af K. Bef:de disponeras för andra ändamål, än som afse att för fånge, som under fängelsetiden förhållit sig väl, vid frigifningen underlätta tillfället till försörjning (nyss anf. 1873 års cirk. 6:o).

³⁾ Samma skyldighet ålades fängelsedirektör redan i Provisoriska Reglementet för Länsfängelserna den 24 Nov. 1846 8:o.

möjligen kunna tydas såsom ett förbud för fånge att använda sin arbetsförtjänst till förbättring af den allmänna fångkosten. Så har det emellertid ej blifvit fattadt, och sådan har säkerligen icke håller meningen varit¹⁾. I straffängelserna får straffarbetsfånge till kostförbättring använda högst $\frac{2}{3}$ af sin arbetsförtjänst, dock icke i något fall högre belopp än 1 krona i veckan (Fångv.-styr:s cirk. den 4 Febr. 1868)²⁾. I cellfängelserna får straffarbetsfånge för detta ändamål använda två tredjedelar af arbetsförtjänsten, då dessa, för hel vecka räknadt, ej öfverstiga 50 öre. För särskilda fall eger K. Bef:de förordna, att fånge må af arbetsförtjänsten använda större belopp. (Fångv.-styr:s cirk. d. 1 Mars 1860 9:o). Fångvårdsstyrelsen har bestämt, hvilka varor för arbetsförtjänsten få uttagas. Snus eller tobak får numera ej tillhandahållas straffarbetsfångar, såvida ej begagnandet däraf, på grund af flerårig vana, af läkaren förklaras vara för fångens hälsa och välbefinnande behöfligt (Fångv.-styr:s cirk. d. 20 Jan. 1871).

Fängelselfånge får, om han vill och kan, förskaffa sig bättre underhåll eller större bekvämlighet, än i fängelset allmänneligen består, utan annan begränsning, än att ordningen och säkerheten inom fängelset därigenom ej få störas (1857 års F. 6 § 1 m.). Såvidt sådant med iakttagande af behörig snygghet är förenligt, ega sådane fångar nyttja sina egna kläder (Fångv.-styr:s cirk. d. 29 Jan. 1858; Instr. f. Tjenstemännen vid Läns- och Kronocellfängelserna d. 9 April 1869 § 1).

III. Straffarbetsfånge får icke utan särskildt tillstånd emottaga eller afsända bref eller bud från eller till annan person inom eller utom fängelset eller emottaga besök af annan än fångvaktare, vid fängelset anstald läkare eller prest samt de personer, som öfver fän-

¹⁾ Då 1857 års förordning utkommit, var man emellertid i början osäker, huruvida det längre kunde tillåtas straffarbetsfångar att använda en del af arbetsförtjänsten till kostförbättring; men K. Brevet den 17 Juli 1858 förklarade, att detta icke stode i strid med nämnda förordning, och att i följd häraf hinder icke mötte för tillämpning af de i detta hänseende förut meddelade föreskrifter.

²⁾ För vissa straffängelser ega dock afvikelser rum. I Warberg få fångarne använda $\frac{1}{2}$ af arbetsförtjänsten, dock icke mer än 2 kronor i veckan. Öfverstiger arbetsskillingen för veckan ej 1 krona, får den oakortad användas till inköp af premievaror (Fångv.-styr:s skr. d. 18 Maj 1868). I Malmö får fången använda hela sin arbetsförtjänst, om den ej öfverstiger 37 öre i veckan (Fångv.-styr:s skr. d. 18 Maj 1868). Å Långholmen få premievaror utdelas till värde motsvarande $\frac{2}{3}$ af arbetsförtjänsten, äfven då denna öfverstiger 1 krona 50 öre i veckan (Fångv.-styr:s skr. d. 29 Aug. 1870). — Fånge, som för disciplinär förseelse hålles i cell, får, under det bestraffningen pågår, ej uttaga några premievaror (Fångv.-styr:s skr. d. 8 Juni 1874).

gelset hafva uppsigt eller där, till följd af innehavande tjänstebefattning, ega tillträde. Bref, som ankomma till fängelset, brukar det icke förvägras fången att erhålla, så vida de vid genomläsning befinnas icke innehålla något, som kan anses otillåtligt. Besök af personer, som stå i något närmare förhållande till fången, pläga ej heller förvägras, så vida de ej komma altför ofta. Vid sådana besök är enligt regeln någon af fångbetjäningen tillstädes. Brefskrifning brukar däremot, åtminstone i straffängelserna, endast medgifvas på vissa bestämda tider (i de flesta straffängelserna fyra gånger, i vissa tre gånger eller till och med blott två gånger om året). Härutöfver tillåtes fången blott att skrifva bref, om några särskilda omständigheter påkalla detta i hans eget eller annan persons intresse. I cellfängelserna synes man icke taga detta så noga. Mer än en gång i månaden torde dock såsom regel fångarne där ej få afsända bref.

Den, som undergår fängelsestraff, eger fritt emottaga besök af maka, föräldrar, barn och syskon; likväl skall anmälan därom först ske hos fängelsets styresman, som eger att för besöken bestämma lämplig tid samt, där han så nödigt aktar, förordna, att under besöken någon af fångbetjäningen bör vara tillstädes. Af andra än nu nämnda personer samt dem, som i följd af sin tjänstebefattning ega tillträde till fängelset, eger fånge ej utan tillstånd emottaga besök. Ej håller må han utan lof af fängelsets styresman emottaga eller afsända bref. Sådant lof kan dock ej vägras, så framt brefvet ej finnes innehålla något, hvaraf ordningen eller säkerheten inom fängelset kan äfventyras (1857 års F. 6 § 2 och 3 mm.).

De bestämmningar, som sålunda äro gifna de särskilda arterna af frihetsstraff, öfverensstämma i hufvudsak med dem, som de af ålder egt. Däremot förekomma såsom ett tillägg från nyare tider bestämmelserna angående dessa straffs verkställighet i enrum. I detta hänseende gäller

A. i fråga om *straffarbete* följande:

I. Den, som är dömd till *straffarbete på två år eller kortare tid*, skall, där så ske kan, utstå *hela* sitt straff i enrum (1857 års F. 1 §). Vid sådan verkställighet sker visst afdrag från strafftiden. Man har nämligen ansett, att för en fånge, som underkastas det tvång till arbete och de inskränkningar i bekvämligheter och i rätten att meddela sig med personer utom fängelset, hvilka gälla för straffarbetsfångar, måste verkställigheten i enrum, så framt strafftiden ej är altför kort, blifva en skärpning af straffet, hvilken måste utjämnas genom en motsvarande förkortning af strafftiden, om förhållandet emellan ett straffarbete, som verkställles i cell, och ett straffarbete, som verkställles i

gemensamhetsfängelse, icke skall blifva rubbadt. Straffarbete, som endast omfattar en tid af högst tre månader, skall därför oafkortadt verkställas, utan afseende därå, att det sker i enrum. När däremot ett straffarbete, som går på längre tid än tre månader, men icke öfverstiger två år, verkställas i enrum, skall från den del af den ådömda strafftiden, som öfverskjuter tre månader, en fjärdedel afdragas, eller, som det också kan uttryckas, från hela strafftiden skall afdragas en fjärdedel af den tid, hvarmed den öfverskjuter tre månader. Uppkommer i sådant afdrag brutet månadstal, skall fjärdedels månad räknas till sju dagar (1857 års F. § 1). Det är väl att märka, att det är i *afdraget*, som fjärdedels månad så skall räknas. Den sista månaden, på hvilken tiden för cellstraffet skjuter in, skall altså här såsom annars räknas efter kalendern, och så skola från densamma afräknas 7, 14 eller 21 dagar. Är således hela strafftiden 1 år och 6 månader, och den tid, som skall afdragas, följaktligen $3\frac{3}{4}$ månad, så skall fången sitta inne 1 år och 2 månader, och så afräknas från den tredje månaden å andra året $\frac{3}{4}$ med 21 dagar utan afseende å den månads verkliga dagatal, å hvilken afdraget sker. Den del af denna månad, under hvilken fången får sitta inne, kan således komma att innehålla flera eller färre dagar alt efter den tid af året, å hvilken månaden infaller. Skall afdrag ske i dagatal och uppkommer i afdraget brutet tal, skall för det tal hel dag å strafftiden afräknas. Om således någon är dömd dels till straffarbete i 1 år och 3 månader, dels till 175 kronors böter, hvilka, i händelse af bristande tillgång, skola öfvergå till 21 dagars straffarbete, och denna straffarbetstid, 1 år 3 månader och 21 dagar, kommer till verkställighet i enrum, så blir afdraget egentligen 3 månader $5\frac{1}{4}$ dag, men, som det brutna dagatalet skall för full dag räknas, afdragas 3 månader 6 dagar.

Vid beräkning af det sålunda medgifna afdrag å tiden för ådömdt straffarbete, som i enrum verkställas, skall, enligt K. Cirkuläret d. 30 Augusti 1859, iakttagas, att, om fånge till följd af transport eller annan orsak först någon tid efter den, då straffet bör anses taga sin början, varder i enrum insatt, afdrag endast sker för den del af återstående i cell tillbragta tiden, som öfverskjuter 3 månader. På samma sätt bör naturligen beräkningen af afdrag upphöra, om fången, sedan straffet börjat verkställas i enrum, af ett eller annat skäl för någon del af den återstående strafftiden eller för hela denna återstod försättes i gemensamhet. Äfven om fången själf ej vållat uppskofvet med eller afbrottet i ensamhetsstraffet, kan dock icke något afdrag medgifvas. Hvarken 1857 års förordning eller 1859 års cirkulär talar om afdrag för annat fall, än då straffet faktiskt utstås i enrum.

Tämligen allmän praxis är det dock att i strid härmed medgifva afdrag, om fången icke har någon skuld däri, att straffet ej kunnat verkställas i enrum.

Är någon till fullgörande af straffarbete på kortare tid än två år insatt i enrum, och varder han, innan detta straff är fullbordadt, för annat brott, begånget före eller efter bestraffningens början, dömd till ytterligare straffarbete under en tid, som, sammanlagd med den förut ådömda, ej öfverstiger 2 år, så skall jämväl det senare straffet verkställas i enrum, under iakttagande af samma afdrag å strafftiden, som skulle hafva egt rum, om båda straffen varit samtidigt ådömda (1857 års F. § 3 p. 1).

II. Den, som är dömd till *straffarbete på viss tid utöfver två år*, skall, där så ske kan, vid bestraffningens början hållas i enrum en sjättedel af den ådömda strafftiden, dock icke under sex eller öfver tolf månader (1873 års F. 1 m.)

Uppkommer vid bestämmandet af tiden för cellstraffet brutet månads- eller dagatal, tages detta icke i beräkning. Af 3 år 9 månaders straffarbete kommer således icke fulla sjättedelen, $7\frac{1}{2}$ månad, att verkställas i enrum, utan blott 7 månader; den halfva månaden får, likasom resten af strafftiden, undergåas i gemensamhetsfängelse. Uppkommer brutet dagatal, skall detta ej håller tagas i beräkning. Däremot ser det vid första påseendet ut, som om *hela* dagar skulle beräknas. Detta kan dock omöjligen vara meningen. Det vore ju en uppenbar orimlighet, om den, som vore dömd till 3 år och 5 månaders straffarbete, skulle få kortare cellstraff än den, hvars strafftid ginge å 3 år 6 dagar. Uttrycket »uppstår brutet månads- eller dagatal» måste därför läsas så, som om det stode »uppstår brutet månadstal eller (helt eller brutet) dagatal»¹⁾.

För den tid, straffet sålunda verkställas i enrum, skall från återstående strafftiden afdragas en tredjedel af den tid, hvarmed cellstraffet öfverskjuter tre månader. Denna afkortning är bygd på samma grund, som den, hvilken föreskrifves i 1857 års förordning. Båda förordningarna utgå från den uppfattning, att, sedan en fånge suttit tre månader i enrum, motsvarar hvarje ytterligare tidrymd i cell en tidrymd i gemensamhetsfängelse af samma längd med tillägg af en tredjedel. Uppstår vid afdragets bestämmande brutet månadstal, räknas en tredjedels månad till tio dagar²⁾. I nyss an-

¹⁾ Jmf. *Justitie-Ombudsmannens Embetsberättelse 1874* s. 67.

²⁾ Här visar det sig ytterligare, att lagstiftarens mening ej kunnat vara, att vid bestämmandet af tiden för cellstraffet hela dagar skulle tagas i beräk-

förda exempel, då straffarbetstiden är 3 år 9 månader och däraf 7 månader skola verkställas i enrum, skall således från återstående strafftiden afdragas en tredjedel af 4 månader med 1 månad 10 dagar. Fången får altså i gemensamhetsfängelse utstå 3 år samt 1 månad med afdrag af 10 dagar. Huru många dagar han får sitta inne på sista månaden, beror på dennas dagatal enligt kalendern.

III. Den, som är dömd till *straffarbete å lifstid*, skall, där så ske kan, hållas i enrum tolf månader (1873 års F. 2 m.).

Är någon till fullgörande af straffarbete på två år eller kortare tid insatt i enrum, och blir han, innan detta straff är utståndet, för annat brott, begånget före eller efter bestraffningens början, dömd till ytterligare straffarbete under tid, som, sammanlagd med den förut ådömda, öfverskjuter två år; då skall, enligt 1857 års F. 3 § 2 p., fången, innan han i annat fängelse insättes, i enrum utsitta den tid, som mot det först ådömda straffet svarar. Detta måste dock numera anses så till vida modifieradt, att fången icke ovilkorligen kommer att öfvergå till annat fängelse, så snart denna tid är utsutten i cell. Understiger den nämligen 6 månader eller går den upp därtill, men utgör icke $\frac{1}{6}$ af sammanlagda strafftiden och öfverstiger ej håller 12 månader, så bör numera, enligt grunderna för 1873 års förordning, fången hållas kvar i enrum, till dess han där sammanlagdt har utstått, alt efter omständigheterna, 6 månader, $\frac{1}{6}$ af strafftiden eller 12 månader. Är det lifstidsarbete, som drabbar honom, och uppgår den celltid, som svarar emot det först ådömda straffet, icke till tolf månader, skall han sitta i enrum så länge, att den tid, han suttit i cell, sammanlagdt uppgår härtill.

Dessa äro lagens bestämmelser angående straffarbetets verkställighet i enrum. Vidare gäller i ifrågavarande afseende

B. angående *fängelsestraff*, att detta straff, ehvad det blifvit omedelbart för brott ådömdt eller såsom förvandlingsstraff ålagdt, äfven skall på sådant sätt verkställas, att fången, såvidt ske kan, förvaras i särskildt rum, skild från andra fångar. Något afdrag i den ådömda strafftiden eger härvid icke rum. Den större frihet inom fängelset, som medgifves dylika fångar i anseende till sysselsättning, bekvämlighet och rätt att meddela sig med andra har an-

ning. I sådant fall hade det nämligen behöfts en föreskrift, huru förfaras skulle, då vid beräkningen af afdraget på återstående strafftiden brutet dagatal uppstode. Någon sådan föreskrift är emellertid ej gifven, och lagstiftaren har således blott tänkt sig möjligheten af, att brutet *månadstal* uppstår, eller med andra ord förutsatt, att cellstraffet blott kan gå på månader, icke på dagar.

setts så mildra ensamhetsstraffets stränghet, att isoleringen här ej innebär annat, än ett afskiljande från gemenskapen med andra brottslingar; och då ett sådant afskiljande, åtminstone för de flesta fångar af ifrågavarande slag, måste anses snarare som en förmån, än som en skärpning af straffet, så har någon afkortning af detsamma vid verkställighet i enrum ej blifvit föreskrifven.

De föreskrifter angående frihetsstraffens verkställighet i enrum, hvilka sålunda äro gifna, äro, som man ser, icke ovilkorliga. Med hvar och en af dem är det vilkor förbundet, «att så ske kan», d. v. s. att tillgång på celler finnes. Hittills hafva de ej håller kommit till något fullständigt utförande.

De svenska straffängelserna äro, såsom redan flera gånger blifvit antydt, för närvarande af två slag, *straffängelser* i inskränkt mening samt *länsfängelser*. Såsom filialer af de senare finnas i de vidsträcktare länen *kronohäkten*¹⁾. I länsfängelserna och kronohäktena verkställas fängelsestraff samt straffarbete på högst två år. I vissa af dem utstå också, såsom af det följande skall framgå, straffarbetsfångar å längre tid den del af strafftiden, som skall verkställas i enrum. Dessa fängelser äro dock visst icke uteslutande straffängelser, utan emottaga äfven ransakningsfångar samt försvarslöse och bysatte. De nuvarande länsfängelserna och alla kronohäktena, utom ett²⁾, förskrifva sig från tiden efter år 1840 och äro inredda efter cellsystemet. I flera af dem finnas dock äfven gemensamhetslokaler, afsedda till reservhäkten, och stundom händer det nog, att dessa måste tagas i anspråk eller att, då sådana ej finnas eller de, som finnas, ej räcka till, flere fångar måste inrymmas i samma cell. På senare åren har det dock ej så ofta förekommit. I intet fall får härvid ransakningsfänge sättas samman med den, som undergår straffarbete eller fängelsestraff (P. L. 19 § 22 m.). Icke håller få sådana fångar, som för bristande försvar eller för betlande eller andra förseelser emot Fattigvårdsförordningen intagas i dessa fängelser, förvaras tillsammans med dem, som äro dömda för brott (Fångv.-styr:s cirk. d. 4 Jan. 1875). Endast i yttersta nödfall böra väl också straffarbets- och fängelsefångar sättas tillsammans.

¹⁾ I Stockholm intagas ransakningsfångar och vatten- och brödfångar i Stockholms stads ransakningsfängelse samt straffarbetsfångar och fängelsefångar i stadens kronohäkten å Långholmen (för män) och å Normalm (för kvinnor).

²⁾ Kronohäktet i Engelholm, hvilket blott eger 8 celler och i öfrigt 5 stora fångrum.

Samtliga läns- och kronocellfängelserna äro i det närmaste bygda efter samma plan. Byggnadens hufvudparti, som i de större fängelserna utgöres af tre våningar, innehåller samtliga cellerna, fördelade å ömse sidor om en genom alla våningarna gående korridor med längs cellraderna löpande gallerier. De flesta cellerna äro försedda med små högt belägna fönster, genom hvilka fången icke kan se annat än himlen. Ett mindre antal (s. k. fönsterceller) är försedt med vanliga fönster och användes, så långt det förslår, för fängelsefångar (Fångv.-styr:s cirk. d. 29 Jan. 1858). Kvinnliga fångar förvaras, såvidt ske kan, i en särskild afdelning af fängelset (K. Regl. f. Läns- och Kronocellfängelserna d. 28 Maj 1867 § 9 m. 4). I dessa fängelser tillämpas hela strafftiden igenom det stränga cellsystemet. Såväl under gudstjänsten, som vid undervisningen, där sådan ifrågakommer, hålles fången skild från sina medfångar. Någon särskild kyrka finnes ej i de svenska cellfängelserna. Vid gudstjänsten tager predikanten plats i korridoren, vanligen på den brygga, som förenar mellersta våningens gallerier, och fångarne förblifva därunder i sina celler, till hvilka dörrarne delvis öppnas, dock ej så, att fångarne kunna se hvarandra. För att afskåra ett tillfälle för fångarne att meddela sig med hvarandra är kyrksång i dessa fängelser förbjuden genom K. Br. den 20 September 1853. Den undervisning, som gifves, meddelas vanligen i cellen. I några större cellfängelser finnas dock särskilda skollokaler med cellskåp. Äfven under vistelsen i det fria hållas fångarne skilda från hvarandra. För sådant ändamål äro samtliga cellfängelserna försedda med s. k. cellgårdar. Masker förekomma ej i de svenska cellfängelserna, men fångarne föras en och en ned till fängelsegården, så att de därvid ej få tillfälle att se hvarandra. Straffarbetsfånge får enligt regeln aldrig sysselsättas utom cellen. Handräckningsgöromål skola besörjas af andra slags fångar (försvarslöse eller, för så vidt de därtill äro villige, ransakningsfångar, som aflagt bekännelse, eller fängelsefångar). Blott i brist af sådana fångar och i fall arbetet är af den beskaffenhet, att detsamma med afseende å ordningens upprätthållande ej lämpligen kan anförtros åt främmande personer (såsom exempelvis renhållningen inom fängelset), får straffarbetsfånge härtill begagnas, under noggrann tillsyn, att han hindras från gemenskap med annan fånge (Fångv.-styr:s cirk. d. 20 Jan. 1871 2:o). I öfrigt får straffarbetsfånge blott efter läkarens föreskrift arbeta utom cellen (nyss anf. cirk. 3:o). Intygat läkaren sådant vara för hans hälsa nödigt, kan sådan fånge också insättas i fönstercell (nyss anf. cirk. 1:o) eller till och med erhålla sällskap i sin cell af annan

fånge (Instr. f. Tjenstemännen vid Läns- och Kronocellfängelserna d. 9 April 1869 § 2). Enligt Fångv.-styr:s cirk. d. 29 Januari 1858 kan det tillåtas fängelsefångar att arbeta tillsammans utom fängelserummet under nödig uppsigt. Någon användning af detta stadgande synes dock aldrig förekomma.

Straffängelser finnas för det närvarande för män å Långholmen, i Karlskrona, Malmö och Landskrona, å Nya Varfvet vid Göteborg och i Varberg samt för kvinnor å Norrmalm i Stockholm samt i Norrköping och i Göteborg. Genom cirkulärer i början af hvarje år bestämmer Fångvårdsstyrelsen försändningsorten för straffångar, och med ledning häraf förordnar den verkställande myndigheten om försändningen. I domstols utslag utsättes numera aldrig viss ort, hvarest den dömda skall undergå sitt frihetsstraff (K. Cirk. den 11 Febr. 1847). För det närvarande sändas manliga listidsfångar, som, efter att förut hafva varit till listidsarbete dömda, men blifvit benådade, till följd af nytt brott förklarats skyldiga att fortsätta listidsarbetet, från vissa län till Varberg, från de öfriga till Landskrona. Andra listidsfångar af mankön förpassas från hela riket till Landskrona. I de öfriga straffängelserna för män emottagas straffarbetsfångar å viss tid öfver två år, och äro dessa fördelade emellan fängelserna efter länen. Kvinliga listidsfångar intagas i Norrköping. Kvinliga straffarbetsfångar på viss tid öfver två år skola, om straffet är för stöld fjärde resan eller därutöver, försändas till Norrköping, samt, om straffet är ålagdt enligt 14 kap. 22, 23 och 25 §§ S. L., från vissa län till Göteborg. I alla öfriga fall försändas de till Norrmalm¹⁾. Den gamla sammanblandningen i dessa fängelser af straffångar och försvarslöse är numera i det närmaste häfd. Vål finnes ännu ett mindre antal arbetsfångar i några af de manliga straffängelserna, men någon försändning dit af sådana fångar eger icke vidare rum²⁾.

Alla dessa straffängelser äro till byggnadssätt och inredning ytterst olika. De flesta af dem förskrifva sig, såsom af den historiska öfversigten framgår, från äldre tider, och deras ombildning till tidsenliga fängelser har varit och är förenad med ansevärd svårigheter. I straffängelset å Långholmen finnas blott celler till ett antal³⁾, som ingalunda förstår till verkställande af det i 1873 års förordning stadgade

¹⁾ Fångv.-styrelsens cirkulär den 4 Januari 1875.

²⁾ Namnet straff- och arbetsfängelse är därför numera utbytt emot strafffängelse. Numera finnes det förra namnet blott kvar såsom en gemensam benämning för straff- och arbetsfängelserna å Norrmalm.

³⁾ Dessa celler (omkring 100 till antalet) hafva förut varit använda för disciplinära ändamål.

cellstraff för alla fångar, som där skola intagas. Straffångar från vissa län utstå därför sitt cellstraff i länets fängelse, innan de sändas till Långholmen. Detsamma är förhållandet med samtliga fångar, som skola förpassas till Karlskrona och Malmö straffängelser och till straffängelset å Nya Varfvet. Vid Långholmen äro dock tvänne cellflyglar (hvardera med 100 celler) under anläggning¹⁾, och i Malmö och vid Nya Varfvet äro nya cellbyggnader (med 120 celler å det förra stället och 51 å det senare) redan fullbordade. I Varberg intagas, såsom nämnt är, blott förut benådade listidsfångar, som blifvit dömda att fortsätta listidsarbetet, och å dessa är föreskriften om de 12 månadernas cellstraff naturligen icke tillämplig. I Landskrona utstå åter sådana listidsfångar, som ej förut blifvit benådade från listidsarbete, de första 12 månadernas cellstraff inom straffängelset. Samtliga manlige straffångar, å hvilka 1873 års förordning är tillämplig, utstå således den där föreskrifna tiden i enrum antingen inom straffängelset eller i ortens länsfängelse. Å kvinliga straffångar har däremot förordningen ännu blott till ringa del kunnat vinna användning. Endast listidsfångar (som ej förut varit dömda till listidsarbete) undergå i Norrköping de första 12 månadernas straffarbete i enrum. Alla kvinliga straffarbetsfångar å viss tid öfver två år utstå däremot sitt straff odeladt i gemensamhetsfängelse. När de nya cellbyggnaderna vid de manliga straffängelserna blifvit tagna i bruk²⁾, torde dock länsfängelserna kunna lemna tillgång på celler för kvinliga straffarbetsfångar på viss tid öfver två år³⁾, och utsigt är således, att 1873 års förordning inom kort skall kunna komma fullständigt till verkställighet.

Äfven inom straffängelserna synes det stränga cellsystemet vara afsedt att införas. Dock byggas inga cellgårdar. Där dagcellerna redan är tagna i bruk, hämta fångarne frisk luft å en gemensam fånggård under sträng uppsigt, som betager dem alt tillfälle att meddela sig med hvarandra⁴⁾. Vid gudstjänst och undervisning lära cellskåp

1) Den ena af dem torde kunna tagas i bruk nästa års höst, den andra under loppet af år 1877.

2) Dessutom finnes vid Karlskrona straffängelse ett större antal disciplinärceller, hvilket möjligen kan komma att förslå till verkställande af cellstraffet för de fångar, som där skola intagas.

3) Fråga är också om att vid Norrmalms straffängelse för detta ändamål använda kronohäktet därstädes, hvars nuvarande innevånare (kvinliga straffarbets- och fängelsefångar från Stockholms stad) skulle förflyttas till Stockholms läns cellfängelse. Vid Norrköpings straffängelse lär en tillökning af cellantalet vara påtänkt.

4) I Landskrona och Norrköping begagnas dock förut befintliga cellgårdar.

komma att begagnas, ehuru sådana ännu blott till ringa del äro anskaffade.

Sedan några år tillbaka hafva inom vissa fängelser arbeten pågått för inredning af *nattceller*. I Malmö har det redan ett par år funnits ett antal sådana celler, hvilket dock blott förslår för en del af fångarne. Nattceller för återstoden af fångantalet äro dock under anläggning och blifva antagligen fullbordade under loppet af nästa år. I straffängelset å Nya Varfvet finnes sedan ett år tillbaka ett fullt tillräckligt antal sådana celler. Å Långholmen är en stor nattcellbyggnad (med 300 celler) under arbete, hvilken torde blifva fullbordad under loppet af år 1877. Den stora mängden af straffarbetsfångar inhyses emellertid fortfarande i stora gemensamma sofsalar. Någon närmare tillsyn är de icke nattetid underkastade. I de kvinnliga fängelserna gör i allmänhet bevakningen rond en eller annan gång under natten, i de manliga fängelserna synes man enligt regeln blott utifrån iakttaga, om något otillåtet är å färde. I Karlskrona, Landskrona och Varberg samt i de kvinnliga straffängelserna torde någon förändring i detta nattliga gemensamhetssystem icke för den närmaste framtiden vara påtänkt.

Någon fördelning af fångarne i afdelningar, hvilka sinsemellan hållas afskilda, förefinnes ej i de svenska straffängelserna¹). Vid fördelningen å logementen tages väl, då sig så göra låter, hänsyn till fångarnes ålder och brott, men arbetet är för alla gemensamt. Icke håller finnes någon allmän klassifikation af fångarne med afseende å de förmåner och friheter, de åtnjuta. Väl äro fångarne i straffängelserna sedan långt tillbaka²) fördelade i trenne disciplinärklasser (förutom en s. k. nollklass), genom hvilka de vid de mönstringar, som årligen förrättas (Instr. f. Fångv.-styr. den 16 Dec. 1859 § 26) rycka upp eller flyttas tillbaka, men någon olikhet i behandlingen af de särskilda klasserna gifves icke. Hela denna klassflyttning saknar också all betydelse. Ofta veta fångarne själfve knappt, i hvilken klass de be-

¹) I vissa af de manliga straffängelserna finnes dock en s. k. *extra klass* för fångar, som anses vådliga för ordningens upprätthållande inom fängelset (se *Fångv.-styrelsens Berättelse för år 1862* s. 21). De, som tillhöra denna klass, bo och arbeta för sig. På senare tider synes dock förflyttning till extra klass hafva råkat ur bruk. Fångar, hvilkas samvaro med andra visat sig vådlig, förvaras numera i stället vanligen i cell.

²) Denna klassindelning infördes redan år 1835 (*Fångv.-styrelsens Berättelse för nämnda år*).

finna sig¹⁾). Bland listidsfångar finnes i Varberg och Norrköping en s. k. «särskild klass af pålitlige äldre eller i öfrigt mindre arbetsföre»²⁾). Dit förflyttas sådana listidsfångar, som en längre tid inom fängelset iakttagit ett oklanderligt uppförande och uppnått 65 års ålder eller, ehuru yngre, äro bräcklige eller eljest mindre arbetsföre samt icke hafva utsigt till att erhålla nödig omvårdnad, om de ställes på fri fot, hvadan Fångvårdsstyrelsen icke anser lämpligt att förorda deras benådande. Dessa fångar bo för sig, äro befriade från kronans arbete och få arbeta för egen räkning samt få för sin arbetsförtjänst utöfver de vanliga premievarorna äfven uttaga andra varuartiklar, hvarå tillgång vid fängelset kan finnas.

Tysthetsbudet kvarstår ännu i de svenska straffängelserna för fångar å viss tid³⁾). Det handhafves dock i allmänhet⁴⁾) betydligt mildare än förr. Under arbetet tillåtes det visserligen ej fångarne att onödigtvis tala med hvarandra, men dessemellan få de nog inlåta sig i samspråk, endast det ej blifver altför högljudd. Blott när anledning till att befara oordningar försports ibland fångarne, brukar tysthetsbudet för någon tid, så vidt ske kan, i all sin stränghet upprätthållas.

För religionsvården är i de svenska fängelserna sörjdt därigenom, att vid hvar och ett af dem är anställd en predikant, hvilken förrättar gudstjänst om söndagarne, håller enskilda samtal med fångarne samt förrättar katekesförhör. Fångpredikanternes aflöning har på sista tiden blifvit något höjd, så att de mer odeladt än förr må kunna egna sig åt sitt kall. Predikant vid straffängelse, hvilken jämväl utöfvar presterlig tjänstgöring vid läns- eller kronohäkte, får ej därmed förena annan syssla⁵⁾). I några af de större straff- och länsfängelserna med-

¹⁾ De enda, som härvid fästa någon vikt, äro listidsfångar, enär deras nådeansökningar icke bruka af Fångvårdsstyrelsen förordas, med mindre de befinna sig i högsta klassen.

²⁾ Se *Fångv.-styrelsens Berättelse för år 1859* ss. 23, 24, för år 1861 s. 25.

³⁾ I cirk. den 1 Maj 1860 uppdrog Fångvårdsstyrelsen åt Direktörerne för straffängelserna att utfärda ordningsregler för fångarne. Dessa skulle, hvad särskildt beträffade de på viss tid dömda straffångarne, innehålla uppmaning till iakttagande af påbjuden tystnad. Se också Ordningsregler för fångarne inom straffängelset å Långholmen 3:o; Malmö 2:o; Nya Varfvet 3:o; Norrmalm (tillämpas äfven i Göteborg) 3:o; Norrköping sista p.

⁴⁾ Ett undantag synes Malmö straffängelse bilda, hvarest det blott å vissa högtidsdagar medgifves fångarne att efter signal samtala några timmar med hvarandra.

⁵⁾ *Bil. n:o 1 till K. Prop. n:o 1 om Statsverket 1875* s. 34. Där dylik anordning ej kan ega rum, bör på särskild pröfning ankomma, om

delar presten religionsundervisning åt mindre afdelningar af fångarne (i de senare fängelserna uti cellskåp) en eller annan gång under veckan.

Skolundervisningen eger icke någon synnerlig omfattning inom de svenska fängelserna. Alt är dock för närvarande i detta afseende stadt under ombildning. Enligt K. Instruksen den 3 Juni 1846 § 7 har det ansetts såsom en skyldighet för fångpredikant att meddela undervisning i *innanläsning* åt sådana fångar, som sakna färdighet häri. Därvid eger dock predikanten i gemensamhetsfängelserna begagna biträde af passande fånge, om sådan finnes. Denna undervisning i läsning har tills på sista tiden varit den enda skolundervisning, som i de svenska straffängelserna förekommit. Numera erhålla dock i Malmö straffängelse fångarne afdelningsvis af särskildt anstälde lärare några timmars undervisning i veckan i de vanliga folkskoleämnena, och i straffängelset å Långholmen meddelas dylik undervisning åt dem, som sitta i cell (enligt 1873 års F.)¹⁾. I två andra straffängelser (Karlskrona och Nya Varfvet) hafva predikanterne bildat skolor för en del af fångantalet. I cellfängelserna kan enligt Fångvårdsstyrelsens cirkulärbref den 2 Februari 1863 predikanten för undervisningen i läsning åt sådane fångar, som däri äro okunnige, efter K. Befallningshafvandes förordnande erhålla biträde af vaktbetjänt eller annan lämplig person. Genom cirkulär den 13 Augusti 1869 har sedermera styrelsen föreskrifvit, att, *vid brist på lämpligt arbete*, fångarne i dessa fängelser skola under ledning och tillsyn af fångpredikanten genom lämpliga personer af vaktbetjäningen undervisas i skrifning och räkning. Detta är alt, som i detta afseende för det närvarande finnes påbudet. Någon handledning i räkning och skrifning erhålla dock i flera fängelser sådana fångar, som önska detta, äfven då arbetsbrist icke är för handen.

Så, som vi nu skildrat den, fortgår frihetsstraffens verkställighet i fullkomlig likformighet från strafftidens början till dess slut, blott med undantag af den förflyttning från cell till gemensamhet, som för straffarbetsfångar å listid eller viss tid öfver två år eger rum. Någon afkortning af strafftiden genom benådning ifrågakommer mycket sällan

innohafvare af fångpredikantsyssla äfven får bestrida annan presterlig tjänstgöring af mindre omfattning.

¹⁾ Fångar, som uppnått en viss ålder (å Långholmen 35 år, i Malmö 40 år), äro ej pligtige att deltaga i undervisningen. För andra fångar, än cellfångar, finnes å Långholmen en söndagsskola, hvarest undervisning meddelas i räkning och skrifning samt föredrag hållas. Deltagandet i denna skola är frivilligt.

för fångar å viss tid¹⁾. När sådana fångar någon gång erhålla nåd, gifves den alltid utan villkor. När lifstidsfånge benådas, sker det åter alltid under det villkor, att, om den benådade begår brott, som stör allmänna säkerheten, han åter skall insättas i fängelse för att fortsätta det ådömda lifstidsarbetet. Fångar, dömda till lifstids-straffarbete för egendomsbrott, pläga, om de förhållit sig väl inom fängelset, erhålla sådan villkorlig nåd efter 10 år. För andra lifstidsfångar plägar det dröja längre. Har lifstidsfången anbud af laga försvar, försättes han genast efter benådningen å fri fot. I annat fall innehåller benådningsutslaget det villkor, att den benådade skall öfverflyttas till klassen af försvarslösa fångar för att hållas till arbete i fyra år, såvida han ej dessförinnan erhållit laga försvar. Någon särskild tillsyn blifva de frigifna lifstidsfångarne icke underkastade.

Några särskilda bestämmelser angående frihetsstraffen för unga förbrytare ega vi icke i Sverige. Gärning, som eljest är straffbar, är enligt regeln strafflös, om den begås af barn, innan det fyllt femton år. Dock eger domstol efter omständigheterna förordna, att barnet med äga hemma i huset rättas skall, eller att det skall insättas i *allmän uppfostringsanstalt*, om tillgång därtill finnes (5 kap. 1 § S. L.). Sådan tillgång finnes dock sällan, och hela stadgandet har därför hittills i det närmaste varit en död boksta²⁾. Såsom något straff kan i hvarje fall icke ett öfverlemnande till dylik anstalt betraktas. Lagen fordrar ej, att den uppfostran, som kommer dem till del, hvilka sålunda intagas i anstalten, skall ega någon särskild, straffande karaktär, och domarens pröfning, huruvida ett dylikt förordnande bör meddelas, skall tydligen bestämmas af andra grunder, än straffrättsliga³⁾. Denna bestämmelse af åldersgränsen för tillräkneligheten är dock icke alldeles ovillkorlig. Den, som fyllt fjorton, men ej femton år, blir straffbar, om gärningen i allmänhet är belagd med dödsstraff eller straffarbete öfver två år, och gärningsmannen pröfvas hafva egt nog urskilning att inse gärningens brottslighet. Straffet blir i detta fall högst

¹⁾ Stundom förekommer det dock, att det tillåtes sådana fångar att kvarstanna i enrum utöfver den tid, som 1873 års förordning föreskrifver, men med fortsatt åtnjutande af det där stadgade afdrag å strafftiden.

²⁾ De förbättringsanstalter, som Föreningen till minne af Konung Oskar I och Drottning Josefine för det närvarande grundar, torde väl bland annat afse att omottaga barn, som domstol med stöd af 5 kap. 1 § S. L. öfverlemnar till allmän uppfostringsanstalt. Det är väl af sådan anledning Föreningen innevarande år ur de under Fångvårdsstyrelsens förvaltning befintliga besparingskassor erhållit ett belopp af 20,000 kronor såsom bidrag till anläggningen och underhållet af dessa förbättringsanstalter.

³⁾ Jmf. CARLÉN, *Kommentar öfver Strafflagen* s. 87.

straffarbete i fyra år, om dödsstraff å gärningen följa kunnat, och högst straffarbete i två år, om sådant arbete på längre tid därför stadgadt är. För förbrytare, som fyllt femton, men ej aderton år, ned-sättas dödsstraff och straffarbete på listid till sådant arbete från och med sex till och med tio år. Barn under 15 år, då det undantagsvis drabbas af straff, och unga brottslingar öfver 15 år intagas altså i de vanliga straffanstalterna för att där antingen hållas i cell eller i gemensamhetsfängelse enligt de regler, som i allmänhet äro stadgade. Någon särskild behandling af sådana unga förbrytare finnes icke föreskrifven. Icke håller hållas de skilda från äldre förbrytare. En förändring i detta förhållande torde dock snart vara att förvänta. Straffängelset å Nya Varfvet, det yngsta af de svenska straffängelserna, har nämligen alt-ifrån sin anläggning (år 1870) varit afsedt till en straffanstalt, som hufvudsakligen skulle upptaga unga förbrytare¹⁾, och, sedan byggnadsarbetena därstädes numera äro fullbordade, skall väl denna plan inom kort kunna komma till utförande.

Vi hafva härmed redogjort för det sätt, hvarpå de svenska frihetsstraffen för det närvarande verkställas. Vår skildring af det nuvarande systemet af frihetsstraff är emellertid icke härmed fullt förd till slut. Det återstår ännu att betrakta frihetsstraffen i deras inverkan å brottslingen eller frihetsstraffen i deras passiva betydelse. En fullständig redogörelse för all den olika slags inverkan, som de, hvilka underkastas straffbehandling, kunna erfara af densamma, är dock hvarken möjlig eller nödvändig. Hvad det allena kommer an på är, om frihetsstraffen fullt verka hvad de böra och icke verka något, som de

¹⁾ Enligt *Fängv.-styrelsens Memorial den 3 Juni 1870* (Bil. n:o 1 till K. Prop. n:o 1 om Statsverket 1871 s. 17) skulle där komma att intagas 1:o manlige straffångar, som ej fyllt 21 år och ej blifvit beträdda med förnyade brott, som utmärkt djupare vanart; 2:o äldre förbrytare, som blifvit dömda för icke vanfräjdande brott och ej tillförene för sådana undergått bestraffning; samt 3:o sådana fångar, för hvilka i följd af föregående lefnadsställning och vanor gemensamhetsfängelserna ej lemnade tillfälle till lämpligt arbete och för hvilka gemenskapen med gröfre förbrytare i högre grad ökade straffets tyngd. — Hvad de öfriga straffängelsernas framtida användning beträffar, synes meningen vara, att i Varberg skall blifva depot för orklöse manlige fångar (invalidfängelse), i Landskrona, såsom förut, listidsfängelse samt i Karlskrona ett straffängelse, särskildt afsedt för återfällingar, som uppnått en viss ålder. Hufvudfängelserna för straffångar å viss tid skulle altså blifva å Långholmen och i Malmö. För kvinnor skulle straffängelser blifva å Norrmalm (såvida detta, hvilket ej ligger å kronans mark, icke blir förflyttadt) samt i Norrköping, hvaremot straffängelset i Göteborg skulle blifva indraget. Vi tillåta oss att på detta ställe offentligen erkänna den stora förbindelse, i hvilken vi stå till Fängvårdsstyrelsens chef, Herr General-Direktören m. m. G. F. ALMQVIST, hvilken

icke böra verka. Den skildring af det bestående, som ännu återstår, är därför oskiljaktig från kritiken af detsamma. Det är en sådan kritik jämte några förslag till förbättring af det, som kan finnas bristfälligt, som vi skola söka lemna i den sista delen af vårt arbete.

III.

En undersökning, i hvad mån de svenska frihetsstraffen äro hvad de böra vara, och i hvilken riktning deras vidare utveckling bör gå, förutsätter nödvändigt en bestämd uppfattning af ändamålet med den straffande verksamhet, staten utöfvar. Liksom all förnuftig verksamhet måste denna ega ett mål, hvartill den sträfvar, ett behof, som den skall fylla, och härefter är det, som dess duglighet bör pröfvas och de brister, som finnas, böra rättas. Härvid möter då först den frågan, hvad staten *bör* åsyfta med sitt straff. Den frågan tillhör det *rättsfilosofien* att besvara, och vi behöfva så mycket mindre här förirra oss in på dess område, som vi fullt ansluta oss till den åsigt, som företrädesvis i vårt land funnit målsmän¹⁾, enligt hvilken straffet blott är en särskild yttring af statens allmänna verksamhet till rätts-tillståndets upprätthållande och närmast afser en inverkan å den brottsliges vilja, antingen för att betaga den förmågan till vidare rättskränkningar eller för att förändra den till öfverensstämmelse med rätten.

Härmed är emellertid icke en tillräcklig grundval för den följande undersökningen vunnen. För hvarje kritik af ett positivt rättsinstitut och hvarje förslag till dess förbättring förutsättes äfven insigt i, hvad enligt den positiva rätten är dess ändamål. Den närmaste fordringen å ett rättsinstitut måste nämligen alltid blifva den, att det skall vara sådant och verka så, som lagstiftaren velat. Och förhållandena kunna till och med vara sådana, att en sund rättspolitik fordrar att vid en reform icke ställa anspråket högre, äfven om den filosofiska rättens ideella fordringar icke härigenom blefve uppfyllda. Hvad särskildt frihetsstraffen beträffar, så kunde det väl blifva fråga, huruvida deras förändring till en bättre motsvarighet emot straffets ideella ändamål skulle innebära någon fördel, ifall detta ändamål icke sammanföller med lagstiftarens syfte med straffet och således

godhetsfullt meddelat oss en mängd värderika upplysningar angående den svenska fängvården.

¹⁾ NYBLÆUS, *Om Statens Straffrätt. Undersökning från den Boströmska filosofiens ståndpunkt*, 1 uppl. (under titel *Om Straffrätten*) Lund 1852, 2 uppl. darsammanställdes 1865; ANNERSTEDT, *Om Straffmätning i Upsala Universitets Årsskrift* 1869.

ej håller ledt honom vid straffmåttens bestämmande. Åtminstone måste i sådant fall hänsynen till den princip, hvarå straffrätten i öfrigt hvilade, fordra vissa modifikationer i förbättringsförslagen. Vi behöfva alltså, innan vi börja vår egentliga undersökning, jämväl en bestämd uppfattning af hvad den positiva straffrätten sätter såsom straffets ändamål. Detta är en fråga, som uteslutande faller inom den *positiva rättsvetenskapens* område. Svaret å denna kunna vi ej taga såsom en lånesats från rättsfilosofien. Så påtagligt detta än är, så synes det knappast vara den allmänna åsigten. Att den positiva straffrätten har att hemta sina högsta principer från rättsfilosofien, är en sats, som man ofta finner uttalad och hvilken än oftare afpräglar sig i behandlingen af den positiva straffrätten. Ännu är framställningen af den positiva rättens allmänna del oftast en sällsam blandning af filosofemer och allmänna positiva läror. Ännu är intet vanligare än att finna speciella frågor inom den positiva straffrätten direkt lösta med tillhjälp af filosofiska lånesatser, och, när man någon gång uppvisar resultatens öfverensstämmelse med den öfriga positiva rätten, sker detta oftast på ett sätt, som tydligen visar, att man ingalunda ansett deras giltighet i minsta mån beroende häraf. Allt detta beror, så vidt vi kunna förstå, på en oklar uppfattning af rättsfilosofiens och den positiva rättsvetenskapens förhållande till hvarandra. Rättsfilosofien uppvisar ju rättens idé, sådan denna är utan afseende därpå, i hvad mån den i tiden blifvit förverkligad, och ur denna idé härleder den hvad som i sig är rätt, alldeles oberoende af den historiska omständigheten, om det i en viss tid och i ett visst land är erkänt såsom sådant. Härigenom fyller den ett af människans djupaste behof, och ett behof, som visserligen allra minst den positive rättsläraren kan visa ifrån sig. Rättsfilosofien visar honom nämligen den eviga idé, hvaraf den positiva rätten i en viss tid och i ett visst land är ett mer eller mindre ofullkomligt förverkligande, den visar honom, hvad som verkligen är rätt i den positiva rätten, och det ideella mål, hvartill denna bör sträfva i sin utveckling. Därför kan det ej håller blifva fråga om att förvisa all rättsfilosofi ifrån framställningar inom den positiva rättens område. Ty visserligen bör däri ingå ett uppvisande af *grunden* till och *värdet* af det bestående. Men hvad som är, låt vara använd, rättsfilosofi måste framhållas såsom sådant, icke såsom positiv rätt. Den positiva rättsvetenskapen får icke genom lån från rättsfilosofien anse sig befriad från någon del af *sin* specifika uppgift. Denna är att framställa rätten icke sådan den enligt sin idé *borde vara*, utan sådan den *är* förverkligad inom ett visst land. För att blifva vetenskap måste emellertid denna framställning vara systematisk.

Att den kan blifva detta, beror därpå, att det objektivt finnes system eller enhet i mångfald uti föremålet för densamma, om också denna enhet icke med sträng konsekvens genomgår alla föremålets särskilda delar. Att uppdaga och bringa till medvetande detta sammanhang inom den bestående rätten, att sålunda uppvisa de grundsatser, som ligga på djupet af densamma, och genom en utveckling af deras konsekvenser göra dem fruktbara för rättsanvändningen blir den positiva rättsvetenskapens uppgift. Funnes icke en sådan enhet inom den positiva rätten, så vore ingen positiv rättsvetenskap möjlig. Juridiken kunde då ej blifva annat än ett på redigaste möjliga sätt ordnad uppräknande af de positiva rättssatserna. Ty för att vinna åt framställningen den systematiska form, som är en fordran å hvarje vetenskaplig framställning, får den positiva rättsvetenskapen ej förfalska sitt objekt, och det är detta den möjligen gör, om den utan vidare lånar principer från rättsfilosofien. Hvad ur dessa deduceras är icke gifvet positiv rätt, ty ingen rättssats blir positivrättslig blott därför, att rättsfilosofien uppvisat dess riktighet, lika litet som någon positiv rättssats förlorar sin giltighet blott därlör, att rättsfilosofien förkastat densamma.

Är detta riktigt i fråga om den positiva rätten i allmänhet, så måste det ock vara tillämpligt å straffrätten. Äfven å dess område måste den positiva rättsvetenskapen själf uppsöka sina principer och kan icke taga dem såsom lån från rättsfilosofien. Och detta gäller också den princip, som vi här behöfva. Frågan blir då, om det är möjligt för den positiva rättsvetenskapen att finna densamma. Visserligen kan det icke betvivlas, att staten har något syfte med sina straff. Bestrafningen är ju ingen naturnödvändighet, utan en fri handling, som staten också kunde underlåta, och icke kan det ifrågasättas, att staten afsigtligen utan något ändamål förfogar öfver människors lif, frihet och förmögenhet. Något ändamål, om ock mer eller mindre dunkelt, måhända blott instinktiikt, medvetet, måste således ligga till grund för statens straffbud och hafva bestämt deras innehåll. Men det är naturligen tänkbart, att lagstiftaren härvid varit så litet konsekvent med sig själf, att intet af de ändamål, som omväxlande föresväfvat honom, kan sägas hafva varit hans egentliga syfte med straffet. Vore man härvid hänvisad till de uttalanden, som förekomma i motiven till de förslag, hvarå vår nuvarande strafflagstiftning grundar sig, så måste visserligen våra lagstiftares ståndpunkt antagas hafva varit godtyckligt eklektisk. Ty där förekomma snart sagdt alla tänkbara ändamål för straffet framhållna om hvarandra¹⁾. Emel-

¹⁾ Så heter det i Lagkommitténs betänkande den 31 Mars 1815 (s. 4),

lertid så kan den positiva rättsvetenskapen i en fråga som denna icke

att staten för straffets tillfogande icke behöfver åberopa annat ändamål, än *upprätthållandet af lagens värdighet*. Särskilda afsigter kunna dock med straffet förenas. En af dessa har man påstått vara den brottsliges *förbättring*. Om man också icke skulle vilja antaga, att straffets egentliga ändamål är att den befämja, kan det dock ej nekas, att det bör vara sådant, att *förbättringen icke därigenom försvåras eller rent af förhindras*. En annan hufvudsaklig egenskap hos hvarje straff är, att det bör vara sådant, att det *afskräcker* från brotts begående. Längre fram yttras det, att all öfverträdelse af lag är en kränkning af en annans frihet och med detsamma ett missbruk af den brottsliges egen. Den naturliga följden af ett sådant missbruk är, att den brottsliges frihet för en längre eller kortare tid inskränkes (hvilket alt starkt påminner om ZACHARIE's vedergällningsteori). — Enligt motiven till Kommitténs Förslag till Allm. Crim.-lag hotar åter lagen förbrytare med straff i det hufvudsakliga ändamål att genom sådan varning förekomma brott. Men då lagstiftningen omöjligt kan påräkna att genom själfva straffhotet tillvägabrunga allmän laglydnad och utrota hvarje brott, så att all tillämpning af strafflagarne utaf sig själf förfölle, måste den tillika, vid valet af straff, synnerligen afse förbättringen af sådane brottslingar, som, genom straffets verkställighet å någon tid skilde från samhället, efter straffets undergående åter däri inträda (s. 8). *Afskräckning* synes således här vara straffets egentliga ändamål, *förbättringssyftet* däremot blott komma i betraktande vid anordnandet af frihetsstraffen å viss tid. Flerstädes framhålles också afskräckningsprincipen såsom bestämmande för straffets mått och obehöfligheten af afskräckning såsom skäl för straffets bortfallande (ss. 21, 33, 34). Å andra ställen är emellertid också sannolikheten af den brottsliges förbättring anförd såsom grund till straffets nedsättande samt ondskan i hans vilja såsom grund till dess höjande (ss. 27, 35, 65, 80), och straffets dubbla ändamål säges helt allmänt vara att afskräcka och förbättra (s. 8). Ibland synes åter *preventionssyftet* hafva föresväfvat Kommittén, ity gärningsmannens större eller mindre farlighet anføres såsom skäl till att höja eller nedsätta straffet (ss. 25, 47). Enligt Kommitténs Utlåtande i anl. af anm. vid Försl. till Allm. Crim.-lag (s. 9) skulle återigen *rättvisan* vara det rättesnöre, hvarunder straffets bestämmande efter de af Kommittén uppgifna yttre ändamål skulle underordnas. Lagberedningen sätter såsom straffets hufvudändamål att *afhålla från brott*, men tillika skall i verkställigheten, såvidt detta härmed är förenligt, afses den brottsliges *förbättring* (Beredningens Utlåtande år 1842 ss. 114, 133). På sina ställen synes dock Beredningen blott fordra, att bestraffningen är förenad med *möjligheten* af den straffades förbättring eller att den allenast lemnar tillfälle till *en sansad beräkning af brottets följder och fördelarne af laglydnad* (Utlåtandet s. 130; Motiven t. Försl. t. Straffbalk s. 5). I motiven till den kungl. proposition, som ledde till antagande af 1857 års förordning, åberopas tendensen inom brottmålslagstiftningen att utbyta kropps- och skamstraffen emot frihetsstraff, hvilka icke blott böra vara tillräckligt allvarliga för att *afskräcka*

tillerkänna dylika uttalanden någon synnerligen stor betydelse¹⁾. Intet är vanligare, än att en riktig takt och sund känsla för livvets behof bevarat sammanstämmigheten i den lagstiftande verksamheten trots de växlande och inom sig själfva stridiga teorier, som hyllats af dem, hvilka deltagit i lagstiftningsarbetet. Det blir i dylika fall den positiva rättsvetenskapens uppgift att uppvisa det verkliga sammanhanget i den stiftade rätten²⁾, och detta kan naturligen få sig uttryck i en teori, som alls icke sammanfaller med någon af de nyssnämnda.

Frågan är nu, om ett dylikt fall här är för handen, om verkligen trots alla hvarandra motsägende uttalanden under arbetet å vår strafflag och dithörande förordningar lagstiftaren dock i gärning visat, att han i allmänhet låtit sig, om ock omedvetet, ledas af samma uppfattning af straffets ändamål. Frågan är en lifsfråga för hela den positiva straffrättsvetenskapen, ty om den besvaras med nej, så är ingen systematisk behandling af straffrätten i dess helhet möjlig. Man får då inskränka sig till en vetenskaplig behandling af de enskilda partier, hvari någon lägre enhet låter sig uppvisas, samt i öfrigt blott redogöra för de positiva lagbuden och, där sådana ej finnas, öppet tala ut, att här finnes ingen *positiv* rätt, domaren får förfara såsom han anser i sig vara rätt, några positiva bindande normer gifves det icke³⁾.

från brott, utan därjämte skola afse den brottsliges förbättring eller åtminstone hans räddning undan ytterligare förhårdelse och försämring i moraliskt hänseende (*Bih. t. Riksståndens Prot. vid 1856—58 års riksd. I, 1 nr 41*).

¹⁾ Jämf. Lagkommitténs *Utlåtande i anledn. af Anm. vid Försl. t. Allm. Crim.-lag* s. 9: «Motiverna äro icke skrifna för . . . dem, som skulle tillämpa de föreslagna stadganden, om de en gång antogos, emedan dessa böra, hädanefter som hittills, *ur själfva lagen inhemta dess rätta grund och mening, . . .*».

²⁾ Denna uppgift måste våra lagstiftare anses själfve hafva satt för den positiva rättsvetenskapen, då de underlåtit att i strafflagen uttala några allmänna principer, oaktadt domaren utan ledning häraf står fullkomligt rådlös vid en mängd frågor å straffrättens område. Ty svårigen kan den hänvisning till den vetenskapliga straffrätten, som härmed obestriddligen är gifven (jämf. ANNERSTEDT, *Om Straffmätning* s. 1), anses afse rättsfilosofien. Härigenom vore ju all enhet inom den positiva straffrätten af lagstiftaren gifven till pris. En åskådning, med hvilken lagens stadganden möjligen alldeles icke läte förena sig, skulle på detta sätt gifvits makt att fylla luckorna dem emellan och bestämma sättet för deras användning.

³⁾ Detta blefve särskildt händelsen i fråga om straffets utmätande. Domaren blefve här *lagstiftare* inom det område, som lagen lemnat honom öppet, en uppfattning, som i själfva verket tyckes vara den allmänna inom vår domarekår.

Då frågan om straffets ändamål är af så genomgripande betydelse, kan dess behandling här synas vara mindre på sin plats, men, då vi här nödvändigt behöfva ett svar på densamma och icke kunna hänvisa till någon af en annan utförd undersökning, så kunna vi ej undgå att åtminstone i korthet antyda den uppfattning, vi anse vara den rätta, och den väg, hvarpå vi kommit till densamma.

Metoden måste blifva densamma, som då det eljest gäller att finna principer inom den positiva rätten. Vi måste gå ut ifrån det, som i de positiva rättssatserna finnes gifvet, och därifrån leda oss till den princip, vi söka. Nu finnes det emellertid historiskt gifna åtskilliga åsichter om straffets ändamål. De afse visserligen närmast en filosofisk förklaring af straffrätten, men göra merändels också — efter som det ena, som nämndt, ej skiljes från det andra — anspråk på att förklara den straffande verksamheten, sådan den faktiskt möter i det nutida samhället. I hvarje fall kan det anspråket ifrån deras sida vara att förvänta. Vi kunna därför lämpligen åtminstone börja vår undersökning med att granska de viktigaste af dessa åsichter. Skulle vi finna, att någon af dem tillfredsställande förklarar den positiva rätten, så behöfva vi ej fullfölja undersökningen längre. Granskningen af de öfriga vore dock icke öfverflödig. Den invändningen kunde annars möta oss, att någon af de andra teorierna måhända lika väl, som den, vid hvilken vi fäst oss, låte förena sig med den gällande rätten.

De teorier, vi sålunda göra till föremål för vår granskning, äro vedergällnings-, afskräcknings-, förbättrings- och preventionsteorierna¹⁾.

Vedergällningsteorien går, som bekant, ut från en vårt förnufts fordran, att hvarje brott skall följas af ett yttre lidande. Något bevis för eller någon förklaring af denna fordrans tillvaro anse teoriens anhängare hvarken kunna eller behöfva lemnas. De hänvisa blott till densamma såsom ett obestridligt faktum inom vårt medvetande²⁾.

¹⁾ En granskning af dessa teoriers alla olika skiftningar tillämnas vi naturligen icke. Vi fästa oss här blott vid hufvuddragen i desamma. I öfrigt må hänvisas till HEPPS bekanta arbete *Darstellung und Beurtheilung der deutschen Strafrechts-Systeme* I o. II, Heidelberg 1843—45, samt RÖDER, *Die herrschenden Grundlehren von Verbrechen und Strafe in ihren inneren Widersprüchen*, Wiesbaden 1867; HEINZE i v. HOLTZENDORFFS *Handb. d. deutsch. Strafrechts* I, Berlin 1871, ss. 241 o. f. och LAISTNER, *Das Recht in der Strafe*, München 1872, äfvensom till de ofvan anförda arbetena af NYBLÆUS och ANNERSTEDT.

²⁾ Ett undantag bildar dock HEGEL. Denne söker, som bekant, lägga en djupare spekulativ grund för vedergällningsstraffet. Emellertid så anför han, sedan han väl vunnit detsamma såsom produkt af en logisk begrepps-

Något vidare ändamål än att förverkliga detta straffimperativ har icke straffet. Vedergällningsteorien, såsom förklaring af den positiva straffrätten, skulle altså innebära, att staten straffar därför, att en röst inom oss fordrar, att hvarje brott genom ett yttre lidande skall få sin lön, och att staten icke har något annat syfte med sin straffande verksamhet, än att alstra ett lidande hos brottslingen för att såmedelst uppfylla denna fordran i vårt inre. En sådan förklaring af statens straffande verksamhet är emellertid af flera skäl omöjlig. Till en början fordrades det en särskild undersökning, huruvida det psykologiska faktum, som teorien stöder sig på, i våra dagar hos den upplysta delen af nationen framträder såsom en fordran af vedergällning, hvilken icke är tillfredsstäld med den inre, andliga vedergällning, som kommer all mänsklig åtgärd förutan, utan verkligen går ut på ett yttre sinligt lidande för den orättfärdige. Men äfven om man antog detta¹⁾, så kunde den straffande verksamhet, som möter inom det nutida samhället, ändå omöjligt anses vara till för att tillfredsställa detta det allmänna medvetandets kraf. Denna rättfärdighetens fordran är nämligen en sedlig, icke en rättslig fordran²⁾. Det vore ett våld å san-

process, till stöd för sin teori det allmänna medvetandets fordran, att brott skall följas af lidande, och denna lärer väl hvarje anhängare af Hegels straffteori nödgas taga till hjälp, om han vill visa, att denna teori ligger till grund för den positiva straffrätten. Ty svårligen kan det påstås, att Hegels filosofi i närvarande tid så genomträngt det allmänna medvetandet, att den positiva straffrätten omedelbart hvilat på ett erkännande af straffets dialektiska nödvändighet. För öfrigt så träffas Hegels logiska veder-gällningsteori äfven direkt af den nedan framställda anmärkningen om veder-gällningsteoriens bristande öfverensstämmelse med straffområdets begränsning inom den positiva straffrätten. Den dialektiska nödvändighetens lag måste väl fordra straff för all (medveten) juridisk orätt. Och icke nog härmed. Äfven det osedliga är ju till sitt väsen ogiltigt och borde väl upphävas d. v. s. bestraffas.

¹⁾ I och med detsamma lärar det emellertid vara oundvikligt att erkänna ett den allmänna rättskänslans kraf på en yttre *belönande* veder-gällning, ty svårligen kan det förnekas, att vårt medvetande fordrar, att det goda, lika såväl som det onda, skall få sin lön. Vedergällningsteoriens anhängare blifva beviset skyldige, hvarför ej i staten jämsides med den straffande verksamheten äfven en belönande återfinnes.

²⁾ Detta är öppet erkändt af HEYSSLER, *Das Civilunrecht und seine Formen*, Wien 1870, s. 52 («Die Construction der Strafe ist ein Problem, an dem sich der Geist und Scharfsinn der Rechtsgelehrten viel geübt hat, ohne dass es zu einem befriedigenden Abschluss gediehen wäre. Dies hat m. E. seinen Grund darin, weil man vom Recht mehr verlangt, als es leisten kann. *Die Idee der Strafe ist keine rechtliche, sondern eine sittliche Idee . . .*»).

ningen att påstå, att vårt medvetandes fordran, att det onda skall få sin lön, endast gör sig gällande vid handlingar, som falla inom det rättsliga området. Fordrar således detta allmänna medvetande verkligen en yttre vedergällning, så fordrar det denna äfven för den blott sedliga orätten. Och har staten fått sig ålagd eller åtagit sig den uppgiften att förverkliga denna fordran, så måste den straffa all sedlig orätt. Härmed står emellertid den positiva straffrätten ej i öfverensstämmelse. Den straffar ej all orätt, ej ens all juridisk orätt; och ej håller röjer sig i dess utveckling någon sträfvan att indraga det blott sedligt orätta inom straffrättens område och således komma till det, som vedergällningsteorien måste anse såsom straffrättens ideal. I ett visst afseende kan åter den straffande verksamheten inom den positiva rätten sägas sträcka sig längre, än som med vedergällningsteorien står tillsammans. Hvarför just staten åtagit sig det värfvet att straffa, blir från vedergällningsteoriens ståndpunkt alltid svårt att förklara, men rent af i strid med densamma måste det stå, att staten utkräver straff, äfven då vedergällning, dess åtgöranden förutan, antingen träffat förbrytaren genom händelsernas egen utveckling eller tillfogats honom af den förorättade, af honom själf eller af hvem som helst, hvilken känt sig uppfordrad att förverkliga rättfärdighetens fordran. Staten må beklaga, att händelserna gått rättvisan i förväg, må ogilla och straffa den, som ingripit i dess straffande kall, men den vedergällning, som en gång egt rum, måste dock enligt vedergällningsteorien tagas för god såsom straff, utan afseende på, från hvem den har utgått. Och dock göra den positiva rättens straffbud intet undantag för dylika fall. Den positiva rättens begränsning af straffområdet stämmer altså ej med vedergällningsteoriens konsekvenser. Icke håller låta den positiva rättens straffarter och straffmått ur denna teori förklara sig. Då det enligt vedergällningsteorien ej finnes något yttre ändamål, med hänsyn till hvilket straffet kan utmätas, så finnes det från dess ståndpunkt ingen annan möjlighet, än att fordra, det straffet skall vara lika med brottet. Lika mot lika eller *talion* är därför enligt alla vedergällningsteorier den princip, hvarefter straffets kvalitet och kvantitet bestämmas. Förgäfves anstränga sig emellertid vedergällningsteoriens anhängare för att kunna uppvisa ett antagligt sätt att finna denna likhet emellan brott och straff¹⁾. Närmast till hands låge att fordra en yttre likhet emellan brottet och straffet eller en s. k. *materiell talion* (öga för öga, tand för tand). En sådan kan dock

¹⁾ Jämf. i fråga om det närmast följande ANNERSTEDT, *Om Straffmätning* ss. 3 o. f.

omöjlig antagas af en teori, som gör anspråk på att ligga till grund för den nutida positiva rätten. Fordringen af likhet emellan brott och straff säges emellertid också kunna uppfyllas genom hvad man kallat en *ideell talion*. Denna skulle enligt några innebära, att förbrytaren lider visserligen ej ett ondt af alldeles samma slag, som det, han tillfogat en annan, men dock ett sådant, som till sin kvantitet motsvarar detta. En blick på den positiva rättens bestämmelser visar emellertid den allra största olikhet emellan rättskränkningens och strafflidandets kvantitet. Icke ens för straffens relativa storlek är rättskränkningens storlek bestämmande. Ett spillande af ett människolif straffas ibland lindrigare, än ett obetydligt tillgrepp af nästans egendom. Enligt andra skulle den ideella talionen innebära, att brottslingen får lida icke hvad han själf gjort, men hvad hans gärningar värda äro, ett straffondt, svarande emot det onda i hans inre, hans brottsliga skuld. Detta är nu onekligen den enda måttstock för straffet, som stämmer med den tanke, hvarå teorien hvilar. Är verkligen straffet en af vedergällningsidéen fordrad sedligt nödvändig följd af hvarje ond gärning, så kan dess storlek blott bestämmas af den grad af ondska, som i handlingen uppenbarat sig. Denna princip för straffets kvalitet och kvantitet — motsvarigheten emellan skuld och straff — är emellertid fullkomligt obrukbar såsom förklaring af den positiva rättens straffarter och straffmått. Ett yttre lidande och en inre skuld äro nämligen inkommensurabla storheter. Det är omöjligt att säga, om ett visst straffondt är större, lika stort med eller mindre, än en viss sedlig skuld. Att inlägga en sådan straffmättningsprincip i den positiva straffrätten är således att förklara, det lagstiftaren trots dess uppenbara sträfvan att vid hvarje brott hvarken stadga för mycket eller för litet straff, dock i själfva verket saknat all brukbar måttstock för bestraffningen, samt att dess anspråk på domaren att närmare utmäta straffet och dess anspråk å rättsvetenskapen att närmare utveckla grunderna för straffmätningen äro omöjliga att ens närmelsevis uppfylla. Då denna teori således icke uppställer några praktiskt användbara grunder för straffens art och mått, kunde det synas som om den åtminstone skulle undgå att rent af jäfvas af den positiva rättens bestämmelser. Och dock går den icke helt och hållet fri här för. Teorien fordrar naturligen en så långt som möjligt utförd straffskala, så att hvarje tillökning i skuld kan medföra tillökning i straff¹⁾.

¹⁾ Med en sådan proportionalitet emellan brotten och straffen (således en yttre symmetri, utan att brottet och dess straff, sedda för sig, på något sätt motsvara hvarandra) ser sig en af vedergällningsteoriens senaste anhängare CHRISTIANSEN tvungen att åtnöja sig. Se hans arbete *Über Qualität*

Den positiva rätten känner emellertid en gräns, hvarutöfver den ej går i sin skärpning af straffen, den brottsliga skulden må aldrig så mycket öfverskrida det mått, som redan förskylt detta dess högsta straff. Den tiofaldige mördaren drabbas enligt densamma måhända ej af strängare straff, än hvar och en af hans mordgärningar i och för sig skulle ådragit honom. Detta står i uppenbar strid med vedergällningsteorien. Denna kan icke erkänna någon annan gräns än den, hvarest den mänskliga uppfinningsförmågan slutar, utan måste fordra tillbaka de kvalificerade dödsstraff, hvilkas afskaffande den nutida straffrätten räknar sig till heders.

Af dessa vedergällningsteoriens brister är oförmågan att förklara, hvarför den blott sedliga orätten icke drabbas af straff, den, hvilken faller lättast i ögonen. Teoriens fordringar å straffets art och mått äro, sedan man uppgifvit den råa materiella talionen, så dunkla, att det ej är så lätt att säga, om den positiva rättens bestämmelser jäfva dem.

Afskräcknings-, förbättrings- och preventionsteorierna uppträda nu alla med anspråk på att förklara straffområdets begränsning till den juridiska orätten. Dessa teorier hafva, som bekant, det gemensamt, att de såsom straffets yttersta ändamål sätta rättstillståndets upprätthållande, men i fråga om det sätt, hvarpå straffet skall verka för detta sitt slutliga syfte, skilja de sig vida ifrån hvarandra.

Enligt *afskräckningsteorien* afser straffet att väcka och upprätthålla en allmän fruktan för brottens följder för att härigenom betrygga rättsordningen emot kränkningar. Den äldre formen af denna teori var den s. k. omedelbara afskräckningsteorien. Enligt denna var det själfva bestraffningens uppgift att omedelbart afskräcka från brott genom att framkalla en allmän föreställning om de lidanden, som träffade dem, hvilka brutit emot samhällets lagar. Som emellertid blotta bestraffningen såsom sådan ej kunde anses alstra en allmän öfvertygelse, att på hvarje brott skulle följa ett dylikt lidande, utan detta blott var möjligt därigenom, att straffet framhölls såsom en nödvändig följd af brottet, modifierade man snart något denna teori. Detta blef den så kallade medelbara afskräckningsteorien. Denna lägger hufvudvigten å straffhotet, i lagen. Det är detta, som skall afhålla ifrån brotts begående. Själfva bestraffningen åter är till för att hålla strafflagens hot verksamt och tjänar således blott medelbart såsom afskräckande från brott. Däraf teoriens benämning. Det är i denna

sin nyare form, som afskräckningsteorien en tid bortåt stått i högt anseende, icke blott såsom rättsfilosofisk teori, utan jämväl såsom en teori, hvilken den positiva rättsvetenskapen med fördel kunde använda. Få torde dock de vara, hvilka numera odeladt ansluta sig till den samma. Att tider funnits, för hvilkas straffrätt en mer eller mindre medveten afskräckningsteori delvis legat till grund, kan visst icke bestridas, men till förklaring af den nutida straffrätten är den fullkomligt oanvändbar. Redan straffområdets begränsning till blott vissa slag af rättstridiga handlingar blir enligt denna teori oförklarlig. Från dess ståndpunkt finnes icke någon anledning, hvarför staten, i hvars intresse det måste ligga, att alls inga rättskränkningar ega rum, icke begagnar sitt psykologiska tvång vid alla rättskränkningar, som öfverhufvud äro tänkbara. Det behöfves också blott en flyktig blick på de nutida strafflagarne för att finna, att de jämväl i öfrigt långt ifrån stämma öfverens med afskräckningsteoriens fordringar. Är strafflagens ändamål att genom sina straffbud afskräcka dem, som möjligen ärna begå brott, så måste naturligen lagstiftarens sträfvan vara att, såvidt möjligt, för hvarje fall afpassa straffhotet så, att det blir jämnt tillräckligt för att öfvervinna det begär, som drifver till brotts begående. För sådana fall, i hvilka det kan antagas, att jämväl andra bevekelsegrunder skola vara verksamma härför, kan altså straffet tilltagas mindre strängt, än vanligt. I samma mån däremot, som svagare afhållande motiv äro att påräkna, måste straffbudets afskräckande kraft förstärkas. Så skulle till exempel särskilda förbindelser emellan subjektet och objektet för brottet verka till straffets sänkande, starka yttre retelser till gärningens begående (såsom tryckande nöd) eller en starkare sinnesrörelse (affekt) åter till dess höjande. I den positiva rätten finna vi emellertid ett helt annat förfarande. När den särskildt uppmärksammar omständigheter af nu antydda art, sker det på ett sätt, som är rena motsatsen till hvad afskräckningsteorien skulle fordra. Rent oförklarlig blir också från afskräckningsteoriens ståndpunkt den makt, som nyare strafflagar inrymma domaren att inom vissa gränser fritt utmåta straffet efter de omständigheter, hvarunder det konkreta brottet blifvit begånget. Enligt afskräckningsteorien måste ju strafflagen för hvarje brott bestämma det straff, som är behöfligt för att i allmänhet afskräcka människor från detta brott, och om icke desto mindre brottet begås, måste, på det straffhotet ej må blifva tomt och overksam, det sålunda utsatta straffet gå i fullbordan. Någon anledning att taga det individuella fallet i skärskådande vidare än som behöfs för att se, under hvilket straffbud det hemfaller, gifves det icke. En ändring af det lagbestämda straffet kan ändock aldrig ifrågakomma.

Hvarje tillökning däri vore en ändamålslös skärpning af brottslingens lidande, hvarje minskning däraf en eftergift af hvad straffets ändamål obevekligen fordrar.

Denna strafflagens omsorg om att straffet noga må blifva utmätt efter de omständigheter, hvarunder den individ, som gjort sig skyldig till ett visst brott, har begått detsamma, hvilken omsorg afskräckningsteorien icke kan förklara, den hänvisar tydligen därpå, att straffet, om dess slutliga ändamål verkligen är rättstillståndets upprätthållande, måste afse något slags inverkan å brottslingen i sådant syfte. Detta erkännes såväl af förbättringsteorien, som af preventionsteorien. Enligt båda afser straffet en förändring af brottslingen till samhällsordningens betryggande.

Förbättringsteorien eller, som den fullständigare benämnes, den moraliska förbättringsteorien, sätter, såsom namnet antyder, brottslingens sedliga förbättring såsom straffets närmaste mål och således som den väg, hvarå det skall verka för rättstillståndets upprätthållande. I brottslingens med rättsordningen oförenliga viljebeskaflenhet ligger upphofvet till det brott, som skett, och på samma gång en källa till nya förbrytelser. Upphäfandet af denna förvända viljebeskaflenhet är straffets närmaste uppgift, och denna uppgift skall det lösa genom brottslingens sedliga förbättring, genom hans omdaning till en sedligt bättre människa. Denna teori står så tillvida högre än de föregående, att den beaktar, såväl att straffet endast träffar den juridiska orätten, som att straffet är riktadt emot den brottslige själf, samt försöker att förklara dessa positivrättsliga företeelser. Vid detta förklaringsförsök begår den emellertid ett missgrepp, som gör, att den, konsekvent utförd, leder till motsatsen af den förra af nämnda företeelser, och att den jämväl i öfrigt kommer i så uppenbar strid med den positiva rätten, att den måhända minst af alla straffteorier egnar sig till en förklaring af densamma.

Förbättringsteorien sätter visserligen såsom straffets *slutliga* ändamål rättsordningens upprätthållande och förklarar härur, att statens straffande verksamhet blott sträcker sig till sådana fall, i hvilka tillvaron af en förvänd vilja, som är mäktig af rättstridiga handlingar, på ett tillförlitligt sätt uppenbarat sig. Men vore det *närmaste* syftet med straffet det, som teorien uppställer, kunde i själfva verket statens straffande verksamhet ej inskränka sig till dylika fall. Straffets slutliga syfte är nämligen enligt teorien ej tillräckligt tillgodosedt, utan att en grundlig sedlig förändring af brottslingens vilja sättes såsom dess närmaste mål. En blott återhållsamhet från brott, grundad på andra än sedliga motiv, gör det ej till fyllest att framalstra. Detta vore blott

ett halft verk. Förrän brottslingen gjort bot och bättring, kan ej staten stanna i sin straffande verksamhet, straffet må på detta sätt aldrig så mycket behöfva utsträckas utöfver hvad som varit nödvändigt för en viljans omstämning till en yttre lagenlighet. Men är en sådan utsträckning af straffet verkligen statens rätt och pligt, så blir det också obestriddigen dess rätt och pligt att gripa in i sådana fall, där tillvaron af en osedlig, fastän icke rättstridig, vilja i yttre gärning konstaterat sig. Ty samma grund, som berättigar och förpligtar staten att kvarhålla brottslingen under sin tvångsbehandling utöfver hvad som behöfts för att alstra en blott lagenlig viljeriktning, måste också här uppkalla dess straffande verksamhet. Staten kan således icke utan den uppenbaraste inkonsekvens låta sin straffrätt hvila, blott människor i sina handlingar iakttaga ett i det yttre rättsligt förhållande till hvarandra. Så snart det tillförlitligt visar sig, att en handling, ehuru rättsenlig, icke äfven är sedlig, måste staten använda straff, ty först genom upphäfvande af statsmedlemmarnes osedliga viljebeskaftighet är rättsordningen enligt teorien att anse såsom gentemot dem betryggad. Och således fordrar i själfva verket äfven denna teori en utsträckning af straffrätten in på den sedliga orättens område.

Af de hufvudstraff, som i den positiva rätten användas, är det också blott ett, och detta icke ens alltid, som från denna teoris ståndpunkt vore antagligt. Dödsstraffet är naturligtvis icke förenligt med förbättringsprincipen, ty något medel att genom den brottsliges förbättring betrygga samhällsordningen kan det ju omöjligen vara. Lika litet lifstidsfrihetsstraffet. Gifves det fall, i hvilka brottslingens sedliga förbättring är otänkbar, så är det ju i dessa fall från början omöjligt att uppnå hvad som enligt denna teori är straffets närmaste mål, och hvarje bestraffning borde då uteblifva såsom ändamålslös. Icke håller äro böter och kortare tids frihetsstraff förenliga med denna teori, ty näppeligen kan det väl påstås, att någon sedlig förändring af sådana straff är att påräkna, och att det ej vid obetydligare förseelser kunde gifvas andra medel, af hvilka en sedlig inverkan i långt högre grad vore att förvänta. Hela den straffande verksamheten kan således ej ifrågasättas vara grundad å förbättringsprincipen.

Återstår då att tillse, om denna princip kan anses vara bestämmande vid bestraffningen af sådana brott, som lagen belägger med frihetsstraff på viss längre tid. Därvid träffa vi emellertid hos frihetsstraffen en bestämning, som från förbättringsteoriens ståndpunkt är rent oförklarlig och förkastlig. Ingen positiv lagstiftning har hittills uppgifvit att göra straffet till ett lidande för fången. Huruvida det verkligen alltid är detta, är en fråga för sig, men obestriddigen röjer sig en

afsig, att det skall vara känbart såsom ett sådant. Ingen lagstiftare har väl någonsin ens ifrågasatt att beröfva frihetsstraffet denna bestämning. Förbättringsprincipen åter kommer och måste konsekvent komma till den åsigt, att straffet ej behöfver vara något lidande. Den måste förneka all principiell skilnad emellan fängelser och förbättringsanstalter för vanvårdade barn.

Lika litet finna vi i den positiva rättens utmätning af frihetsstraffen någon öfverensstämmelse med förbättringsteoriens fordringar. Enligt denna måste det större eller mindre behovet af sedlig förbättring vara bestämmande för straffets mått, och dock finna vi i strafflagen brott, som ej röja något djupare förderf, belagda med stränga straff, under det att mångt brott, som angifver, att gärningsmannen sjunkit djupt i sedligt hänseende, träffas af en jämförelsevis mild bestraffning. Den inom fängelserna länge sedan vunna och ofta uttalade erfarenheten, att de förbrytare, som drabbas af de längsta strafftiderna, långt ifrån äro de, som i sedligt afseende äro de sämsta, borde väl långt före detta föranledt en rättelse af detta förhållande, om lagstiftarens måttstock vid strafftidernas bestämmande verkligen varit den, som förbättringsteorien uppställer.

Förbättringsteoriens grundfel ligger altså däri, att, ehuru den, som vi sett, icke alldeles förbiser, att straff blott eger rum vid yttringar af en rättstridig vilja, den dock låter staten i sådana fall skrida till en sedlig förbättring af brottslingen i stället för att låta den lämpa sin verksamhet efter den anledning, som påkallat densamma. Ett dylikt missgrepp undviker den fjärde af de teorier, vi företagit oss att granska.

Enligt *preventionsteorien* åsyftar samhället närmast med straffet att betaga den brottslige lusten eller, om detta ej är möjligt, förmågan till vidare rättskränkningar. Äfven denna teori fattar således brottet ej såsom en enstaka akt, utan såsom en yttring af en emot rätten stridande missriktning i viljan. En rättelse af denna brottsliga vilja afser straffet enligt denna teori lika väl som enligt förbättringsteorien, men blott en negativ (juridisk). Straffet åsyftar ej, att den brottslige skall blifva *god* eller sedlig, blott att han ej vidare må blifva *farlig* för samhället; och beröfvas honom förmågan eller lusten till nya rättskränkningar, kan detta syfte anses såsom vunnet.

Sättes såsom straffets närmaste syfte ett sådant slags inverkan å den brottsliga viljan, råkar man icke i någon strid med det positiva straffområdets begränsning till den juridiska orätten, ty endast denna uppenbarar en sådan missriktning i viljan, emot hvilken straffet öfver hufvud skall vara verksamt.

Det positiva straffområdet är emellertid ingalunda fullständigt begränsadt därmed, att man utesluter den blott sedliga orätten från detsamma. All juridisk orätt drabbas icke af straff. Det möter i den positiva rätten äfven en skilnad emellan straffbar och icke straffbar orätt¹⁾, som behöfver förklaring. Från preventionsteoriens ståndpunkt blir en sådan förklaring möjlig²⁾. Hvarje rättsligt felsteg kan nämligen icke anses angifva, att gärningsmannen är för samhället farlig, och uppkallar altså icke håller statens straffande verksamhet till skyddande af rättsordningens bestånd. Väl angifver hvarje orätt handling en rättstridig vilja i handlingens ögonblick, men en slutsats därifrån till en riktning i viljan, som hotar med framtida rättskränkningar, är icke alltid berättigad. Detta förutsätter en viss in-

¹⁾ Med orätt afse vi här naturligen blott den tillräkneliga eller, som den efter JHERINGS (*Das Schuldmoment im röm. Privatrecht*, Giessen 1867, s. 5) terminologi brukar benämnas, den *subjektiva* orätten. Den blott objektiva orättens område vidkommer oss icke här, hvarest det blott är fråga om en statens verksamhet gentemot en rättstridig vilja. Till att ändra den vanliga terminologien samt endast kalla den subjektiva orätten för orätt och likställa den blott objektiva orätten med naturhändelser (MERKEL, *Kriminalistische Abhandlungen* I, Leipzig 1867, ss. 42 o. f.; jmf. äfv. BINDING, *Die Normen und ihre Übertretung* I, Leipzig 1872, ss. 135 o. f.) finna vi dock ingen anledning. Hvad JHERING i detta afseende anför (anf. st. ss. 5, 6; jmf. äfven WAHLBERG, *Das Princip der Individualisierung in der Strafrechtspflege*, Wien 1869, ss. 126, 7; HEYSSLER, *Das Civilunrecht und seine Formen* ss. 12 o. f.), synes oss icke vara vederlagdt genom BINDINGS lifliga polemik (anf. st. ss. 137 o. f.). — Hvad vi kallat skilnaden emellan straffbar och icke straffbar orätt, benämnas vanligen skilnaden emellan civil och kriminell orätt. Detta uttryckssätt är dock vilseledande. Samma orätt kvalificerar sig i oändligt många fall på en gång såsom civil och kriminell. Men äfven om man i stället för civil orätt säger «endast civil orätt», blir dock terminologien icke riktig. Det finnes många former af icke straffbar orätt, hvilka icke följas af civilrättsligt ansvar.

²⁾ Den förklaring, som här ur preventionsteorien lemnas däraf, att ej all juridisk orätt drabbas af straff, afviker från den, hvilken från samma ståndpunkt gifves af NYBLÆUS (anf. st. s. 13) och ANNERSTEDT (anf. st. ss. 24, 25). Det af desse författare uppställda kriterium på den straffbara orätten lemnar långt ifrån öfver allt ledning. I många fall måste man (vi anföra blott *exemplis* sådana fall, då dolus, men icke culpa, straffas, eller då det fullbordade brottet blir straffadt, men försök och förberedelser gå fria) ändock i den rättstridiga viljans större intensitet se grunden, hvarför straff inträder. Och naturligast är det väl då att i de fall, då detta kriterium verkligen träffar in, äfven i detta se, hvad det obestridligen alltid är, ett bevis på en större intensitet i den rättstridiga viljan.

tensitet hos den i brottet uppenbarade rättstridiga viljan. Hvarje människa har nämligen inom sig en kraft att rätta sig själf och besegra sin brottsliga benägenhet¹⁾, och är den rättstridiga viljans intensitet icke synnerligen betydlig, kan därför staten påräkna, att denna vilja undergår ändring utan inverkan af straff. När detta är händelsen, bör naturligen staten ej onödigtvis gripa in med sin straffande verksamhet. Utan att efterlåta något af sin pligt till rättsordningens skyddande kan altså staten vid vissa rättstridiga handlingar låta det bero vid att återställa rättstillståndet, eller, om detta ej blifvit rubbadt (såsom vid förberedelser och försök, när dessa icke anses påkalla straff), underlåta all verksamhet gentemot gärningsmannen. Med denna bestämning af gränsen emellan den straffbara och icke straffbara orättens områden, såsom beroende å den rättstridiga viljans större eller mindre intensitet, står, såvidt vi kunna se, också den positiva rätten i öfverensstämmelse. Granskar man nämligen de bestämmingar, hvilka stämpla såsom brott handlingar, hvilka under i öfrigt lika omständigheter äro strafflösa, finner man, att de äro alldeles likartade med dem, hvilka vid straffmätningen tjäna såsom kriterier på en större intensitet i den rättstridiga viljan. Än fordrar lagen dolus eller till och med berådt mod, för att handlingen skall vara straffbar, under det att samma handling, begången af vållande eller af hastigt mod, icke drabbas af straff; än är det objektet, hvaremot handlingen är riktad, som konstituerar densamma till brott, än graden af den kränkning, som egt rum; än åter är det verksamhetens framskridande till sitt mål, som är bestämmande, så att det fullbordade brottet straffas, under det försöket eller åtminstone förberedelsen blir fri ifrån straff; än har förbrytarens förhållande efter brottet den verkan, att straffet faller bort o. s. v.²⁾.

¹⁾ Ett erkännande af denna människans kraft att rätta sig själf, då den rättstridiga viljans intensitet ej från början varit altför betydlig, ligger i själfva verket också i preskriptionsinstitutet, ehuru tilliten till denna kraft här behöfver vinna stöd af en längre tids rättsenlig vandel, för att staten skall kunna, utan fara för rättstillståndet, låta sin straffande verksamhet hvila.

²⁾ En indirekt bekräftelse på riktigheten af denna uppfattning finna vi i fruktlösheten af de mångfaldiga försöken att från en annan ståndpunkt uppvisa en hållbar gräns emellan den straffbara och den icke straffbara (eller, såsom frågan oftast begränsas, den civila och kriminella) orättens områden. Se angående de äldre försöken framför alt MERKEL, *Zur Lehre von den Grundeinteilungen des Unrechts und seiner Rechtsfolgen* (Kriminal. Abhandl. I) samt BINDINGS i denna som i så många andra delar ytterst intressanta, men ännu ofullbordade, arbete *Die Normen und ihre Übertretung* I ss.

Härmed anse vi den principiella skilnaden emellan den straffbara och icke straffbara orättens områden vara angifven. Den orätt, som angifver en för rättsordningen farlig vilja, men endast denna, påkallar rättelse från statens sida, och denna rättelse sker medelst straff. Undantagsvis kan den emellertid följa på annat sätt. Möjligt är nämligen, att de icke-kriminella rättsföljder, som staten förbinder med en viss rättstridig handling, kunna vara af den beskaffenhet, att de, på samma gång de tjäna sina egentliga ändamål, också kunna anses medföra en rättelse af den farliga viljan. Ett straff från statens sida är då obehöfligt. Rättelsen är då vunnen på annan väg, såsom en följd af en i annat syfte vidtagen och af ett annat syfte till sin art och sitt mått bestämd verksamhet¹⁾.

Ur denna teori låta också den positiva straffrättens samtliga straffarter förklara sig; dödsstraffet och lifstidsfrihetsstraffet såsom medel att betaga den brottslige förmågan af vidare rättskränkningar, frihetsstraffen på viss tid, längre eller kortare, samt bötesstraffet såsom medel att betaga honom lusten härtill.

142 o. f. Nyare författare stämma så godt som alla öfverens däri, att de förneka all generisk skilnad emellan den straffbara och den strafflösa orätten. Så anser BINDING, att hvarje orätt innehåller ett «Deliktsmoment», och att staten vore i sin fulla rätt, om den förbunde straffföljder med den obetydligaste orätt. Hvarför staten icke straffar öfveralt, där den kunde göra det, är en fråga, som BINDING förbehåller till besvarande i fortsättningen af sitt arbete. Att han ej anser lösningen böra hämtas från någon relativ teori, är dock af honom uttaladt (ss. 158, 9). BEKKER, *Theorie d. heut. Deutsch. Strafrechts* I, Leipzig 1859, särskildt ss. 81 o. f., finner likaledes ett brottsligt moment i all orätt och anser det rent af vara statens pligt att alltid straffa densamma, ehuru staten af nyttighetsskäl i tusen fall måste underlåta detta. Äfven WALTHER (*Krit. Vierteljahrsschrift* II [1860] ss. 332 o. f.) tyckes uppställa bestraffandet af all orätt såsom rättsutvecklingens ideal (han förklarar väl blott den medvetna orätten för straffbar, men s. 337 synes han äfven beteckna culpa såsom medveten orätt). För den nuvarande begränsningen af straffområdet finnes enligt honom intet säkert kriterium. Jmf. i öfrigt v. BAR, *Die Grundlagen d. Strafrechts*, Leipzig 1869, ss. 14 o. f.; HEINZE i v. HOLTZENDORFFS *Handbuch* I särsk. ss. 336 o. f.; SCHÜTZE, *Lehrbuch* (1874) s. 3; MEYER, *Lehrbuch* (1875) ss. 11 o. f. m. fl.

¹⁾ Från ett närmare utförande af det ofvansagda, hvilket ingalunda uteslutande afser skadeersättningstvängets quasi-straffrättsliga funktion, nödgas vi här afstå. Genom hvad vi yttrat torde vi dock tydligt hafva angifvit, att vi långtifrån ansluta oss till MERKELS uppfattning (*Krim. Abhandl.* I), enligt hvilken straff och skadeersättning äro väsentligen identiska. Se emot MERKEL BINDING, *anf. st.* ss. 160 o. f.

Slutligen stämmer också med denna uppfattning af straffets närmaste ändamål det sätt, hvarpå strafflagen utmäter straffet. Ty enligt denna teori måste den rättstridiga viljans farlighet eller med andra ord den intensitet, hvarmed den är riktad emot rätten, blifva grunden för brottens relativa straffbarhet; och alla de olika omständigheter, hvilka lagstiftaren beaktat vid straffsatsernas bestämmande eller ålagt domaren att beakta vid straffets närmare utmätande, finnas, som vi redan delvis antydt, om man undersöker dem hvar för sig, icke vara annat än kännetecken på den i brottet uppenbarade rättstridiga viljans större eller mindre intensitet¹⁾. Några exponenter för allmänhetens behof af afskräckning eller för brottslingens sedliga förderf äro de däremot icke.

Vi hafva altså funnit, att ur denna teori alla de företeelser å den positiva straffrättens område på ett otvunget sätt låta härleda sig, hvilkas förklaring vi fordrat, men icke erhållit af de öfriga teorier, vi granskat. Men ehuru de företeelser, vi sålunda fäst oss vid, obestridligen äro af den beskaffenhet, att en teori, å hvilken dessa visa tillbaka, med fullt skäl kan sägas hafva gjort sig gällande inom den positiva rätten, äro vi dock icke berättigade att här utan vidare afsluta vår undersökning. Det vore ju möjligt, att vedergällnings-, afskräcknings- och förbättringsprinciperna, ehuru ingendera af dem ensam förmår förklara den positiva rätten, dock, alla eller någon af dem, vunnit erkännande jämte den princip, vi återfunnit inom den samma. Hittills hafva vi visserligen ej funnit anledning att antaga annat, än att denna princip ensam är den ledande inom den positiva rätten. Men så skarpt formulerade till satser, som omedelbart praktiskt kunna användas, äro dock ej preventionsteoriens (lika litet som någon annan teoris) fordringar å straffrätten, att det vid en blick på den positiva rättens bestämmelser ligger i öppen dag, att preventionsändamålet allena, och intet annat därjämte, i dessa bestämmelser afpräglar sig. Vi nödgas därför närmare undersöka, om icke möjligen jämte preventionsändamålet äfven andra ändamål kunna anses hafva blifvit tillgodosedda inom den positiva rätten. Vår straffrätt skulle då hvilat på hvad man kallat en blandad eller sammanfattad straffteori.

För detta slags straffteorier synes vår tid vara särskildt benägen, och de förtjäna därför väl att tagas i skärskådande, då det gäl-

¹⁾ Vi hänvisa i detta afseende till ANNERSTEDT, *Om Straffmätning* ss. 27 o. f., hvarest samtliga dessa straffmätningsgrunder härledas ur det ändamål, som preventionsteorien sätter för straffet.

ler att förklara den nutida straffrätten. Ingalunda kan man utan vidare affärda *alla* sådana teorier därmed, att antagandet af flera ändamål för straffet måste leda till motsägelser, som i särskilda fall endast kunna lösas genom att godtyckligt gifva det ena eller andra företrädet, ty denna anmärkning träffar alls icke dem, hvilka ej sätta ändamålen såsom *lika* berättigade, och för öfrigt vore det väl till och med tänkbart, att flera ändamål utan någon kollision fullt kunde tillgodoses jämte hvarandra. Att vedergällnings-, afskräcknings- och förbättringsprinciperna icke fullt gjort sig gällande inom den positiva rätten, hafva vi emellertid i själfva verket redan funnit, ty, som vi sett, lemna de icke blott oförklarade åtskilliga väsentliga grunddrag hos densamma, utan dessa stå rent af i strid med nämnda teoriers fordringar. Återstår således blott att tillse, om vedergällnings-, afskräcknings- och förbättringsändamålen icke gjort sig gällande såsom underordnade ändamål för straffet vid sidan af det hufvudändamål, som i hvarje händelse, således äfven på deras bekostnad, måste tillgodoses.

Härvid äro olika slags kombinationer tänkbara. Närmast till hands låge att antaga, att straffet jämte det ändamål, vi hittills ensamt återfunnit inom den positiva rätten, afsåge vedergällning, afskräckning eller förbättring till så full utsträckning, som hufvudändamålet medgäfve. En sådan kombination finner man emellertid lätt icke vara antaglig. Preventionssyftet skulle ingalunda lida intrång, om straffet ingrepe å den sedliga orättens område, om den brottslige trots subjektivt förmildrande omständigheter underkastades en skärpning af straffet androm till skräck och varnagel, eller om hans frihetsstraff förlängdes för hans grundliga sedliga omdaning. Därur, att dessa ändamål äro underordnade preventionsändamålet, låter det således ej förklara sig, att de ej finnas till fullo tillgodosedda inom den positiva rätten.

En annan kombination vore att låta hufvudändamålet bestämma, om straff bör ega rum eller ej, men att låta öfriga ändamål verka bestämmande å måttet inom det område, som hufvudändamålet lemnar öppet. Detta förutsatte emellertid, att hufvudändamålet icke fordrade något bestämdt straffmätt, utan blott ett mått, som låge emellan ett maximum och ett minimum, och af denna beskaffenhet är i alt fall icke det ändamål, som vi satt för straffet¹⁾. Visserli-

¹⁾ En dylik kombination emellan vedergällningsprincipen å ena sidan samt förbättrings- och afskräckningsprinciperna å den andra hyllar som bekant BERNER (*Lehrbuch* § 31). Huruvida vedergällningsidén verkligt är så medgörlig i sina fordringar, som BERNER antager, sakna vi anledning att här undersöka.

gen kan det i särskilda fall vara svårt att säga, hvilket mått af straff, som detta ändamål påkallar, men mera än ett enda kan det dock icke vara. Hvad som går öfver eller under hvad som jämnt är tillräckligt för att rätta den brottsliga viljan, är från denna teoris ståndpunkt icke något rättvist straff.

Ett tredje slags kombination vore slutligen att låta de öfriga ändamålen visserligen ej inverka å straffets mått, men dock så till vida vinna afseende, att de få utöfva inflytande å straffets art, såvidt detta kan ske utan rubbning af det mått, som straffets hufvudändamål fordrar. För vedergällningsprincipen är emellertid straffets art endast af betydelse, för såvidt den inverkar å strafflidandet, och något inflytande å densamma kan således ej tillerkännas denna princip utan rubbning af straffets mått. På samma sätt förhåller det sig naturligen ock med afskräkningsprincipen. Alla tillägg af bestämningar hos straffarterna, hvilka ej medförde en verklig skärpning af det lidande, straffet alstrar, skulle vara fullkomligt overksamma till afskräckande från brott.

Ett annat förhållande är det med förbättringsprincipen. Ingalunda är det otänkbart, att en verksamhet, som afser att alstra ett känbart lidande, utan all rubbning af detta lidandes mått anordnas så, att den verkar sedligt förbättrande. Frågan är då, om vi inom den positiva rätten verkligen skönja en sådan anordning af straffen. Lätt är att se, att vi ingalunda finna den vid alla straff. Den lifdömde erhåller visserligen religiös beredelse, men detta kan omöjligt förklaras ur den förbättringsprincip, hvarom här är fråga, hvilken fordrar förbättring till rättsordningens tryggande, ty detta slutliga syfte tillgodoser straffet lika väl, antingen förbättring inträder eller ej. Vid bötesstraff åter finna vi intet slags inflytande af någon förbättringsprincip. Annorledes förhåller det sig med frihetsstraffen. Där röjer sig otvifvelaktigt en sträfvan att under fängelsetiden befrämja fångens sedliga förbättring. Detta kunde nu förklaras så, att staten här för att så mycket säkrare vinna det slutliga syftet, rättsordningens betryggande, utom det, att den näpser brottslingen, äfven gör hvad den kan, för att brottslingen må sedligt förbättras. Emellertid betvifla vi, att man på detta sätt betraktar saken ur rätt synpunkt. Äfven inom listidsfängelserna utöfvas en verksamhet till brottslingens förbättring, och hvad mera är, — ty eljest kunde den invändningen möta, att vårt s. k. *listids*-straffarbete i själfva verket icke är något sådant — äfven om det vore visst, att listidsfången aldrig skulle återinträda i det fria samhället, så skulle säkerligen denna verksamhet icke därför blifva instäld. Denna iakttagelse nöd-

gar oss att söka en annan grund för den företeelse, vi vilja förklara, och hänvisar på samma gång därpå, att den måste ligga i något, som är gemensamt för frihetsstraffen, vare sig de gå på listid eller på viss tid. I själfva verket är emellertid den yttersta grunden, som vi skola se, gemensam för alla straff.

Det är en af förbättringsteoriens anhängare ofta framhållen iakttagelse, att hänsynen till brottslingens sedliga förbättring alt mera vunnit erkännande inom den nyare straffrätten. Iakttagelsens riktighet är obestridlig. Ingen kan förneka, att denna hänsyn utöfvat ett mäktigt inflytande å den nuvarande straffrätten, och att den ännu i sådant afseende är synnerligen verksam. Ingen kan således heller bestrida, att brottslingens sedliga förbättring har något sammanhang med straffet. Men alt hvad förbättringsteorien i detta hänseende åberopar, låter fullt förklara sig ur senare tiders insigt däri, att staten vid sin straffande verksamhet icke eger så förfara, att brottslingen sedligt försämras eller hans sedliga utveckling motarbetas. Denna insigt har haft sin andel däri, att kropps- och skamstraffen försvunnit, ty karaktären af känbara straffmedel kunde visst icke fränkännas dessa straff, och såsom sådana skulle de nog egt anspråk på att få bevara sin plats bland de nutida straffarterna. I densamma ligger också grunden till en mängd förbättringar i senare tiders fängelseväsen. En *negativ* princip för den straffande verksamheten i nutidens samhällen är härmed vunnin. Positivt bestämmes statens straffande verksamhet af det syfte, vi förut angifvit, men denna verksamhet måste öfvas på ett sätt, som icke ur sedlig synpunkt är förkastligt. Denna negativa princip gäller för alla straff utan undantag, men för frihetsstraffen blir den särskildt synnerligen fruktbar. Brottslingens hela personlighet kommer här för en tid i statens hand. I det föregående hafva vi sett och i det följande skall ytterligare visas, att härunder, äfven vid det bäst ordnade fängelseväsen, mångfaldiga sedligt förderfliga eller åtminstone sedligt förslöande inflytelser göra sig gällande, och för dessa häres ansvaret af staten, som tvångsvis underkastar brottslingen desamma. Vill staten då ej fela emot det bud, som förbjuder en bestraffning, som verkar sedligt försämrande, måste den söka bryta dessa inflytelsers makt genom en sedlig inverkan å brottslingen. Redan detta uppkallar en viss verksamhet till sedlighetens befrämjande inom fängelserna. Det är emellertid icke nog härmed. Staten, som skiljer brottslingen från de sedliga inflytelser, under vilkas inverkan han står ute i det fria samhället, är också pliktig att lemna honom ersättning härför. Lika väl som staten är skyldig att sörja för hans yttre, lekamliga behof,

är den också skyldig att sörja för de inre, andliga. Det kunde väl synas, som om statens pligt icke härigenom blefve synnerligen stor, eftersom de sedliga inflytelser, många eller kanske de flesta af fångarne gått miste om genom frihetens förlust, icke äro att skatta så särdeles högt. Detta minskar emellertid icke statens skyldighet. Lika litet som staten eger svälta fången, därför att han såsom fri sannolikt icke kunnat fullt förvärfva sig hvad han behöft för att bevara hälsa och krafter, lika litet eger den öfverlemna honom åt sedlig tillintetgörelse, äfven om han antagligen såsom fri gått ett sådant öde till mötes. Lika väl som det i förra fallet blir staten, som förstör hans hälsa och krafter, blir det i senare fallet denna, som sedligt försämrar honom. Någon del af själfva straffet kan emellertid naturligen den verksamhet, staten sålunda är pliktig att utföra, icke anses vara. Därför ligger det ej håller något otänkbart däri, att staten möjligen en gång kan komma att uppfylla denna sin skyldighet endast genom att lemna fritt tillträde åt den enskilda verksamheten till religionens, sedlighetens och upplysningens befrämjande. Faktiskt eger det ock mångenstädes rum, att staten till någon del tillgodoser fångarnes andliga behof genom att medgifva enskilda föreningar tillträde till fängelset. Och vill väl någon anse, att staten härigenom öfverlemnad en del af sin straffande verksamhet åt enskilde?

Härigenom hafva vi således vunnit en hållbar grund för en statens skyldighet ej att förbättra fången, men väl till att under fängelsetiden, såvidt möjligt, undanröja sedligt skadliga inflytelser samt befordra och understödja fångens sedliga utveckling och förbättring. Mången kunde finna denna deduktion af grunden till statens förpligtelse icke vara af synnerligt värde, så snart blott förpligtelsens tillvaro erkännes. För vår del anse vi den vara af största praktiska betydelse. Ställer man sig nämligen med sina fordringar på staten i ifrågavarande afseende å förbättringsteoriens grundval, äfventyrar man att få dem fullständigt underkända, då det sunda förnuftet icke kan godkänna denna teorins öfriga konsekvenser. Från vår ståndpunkt blir däremot statens skyldighet i detta afseende oafvislig, ty ingen lär i våra dagar vilja bestrida, att statens straffande verksamhet bör öfvas så, att den ej kommer i strid med sedlighetens fordringar. Vi grunda altså denna statens verksamhet till befrämjande af brottslingarnes sedliga förbättring på vida högre och vida mer tvingande motiv, än som kunna hämtas från statens intresse uti att förekomma vidare brott från desses sida.

Hittills hafva vi således ej funnit något, som tvingar oss att inrymma förbättringen någon plats såsom ett *biändamål* för straffet,

hvilket utöfvar inflytande på straffarternas beskaffenhet. Alt hvad vi funnit är, att en viss verksamhet till befrämjande af brottslingens sedliga förbättring i *följd af* vissa straffs beskaffenhet blir en pligt för staten och detta åter såsom en *följd af* statens allmänna pligt att, då den straffar, icke förfara sedligt försämrande. Utöfver hvad på detta sätt låter förklara sig, sträcker sig icke heller i den dag, som är, statens förbättrande verksamhet inom straffanstalterna. Det följande skall tvärtom utvisa, att ännu mycket fattas, innan de fordringar, vi nu uppställt, kunna anses vara uppfyllda. Under det man i senare tider offrat mycket för att afvärja alla för den kroppsliga hälsan skadliga inflytelser inom fängelserna och rikligen sörjt för hvad fångarne lekamligen behöfva, har man på långt när icke i motsvarande grad bemödat sig att rena den sedliga atmosfär, hvori fångarne lefva, och att tillgodose deras högre, sedliga behof. Så mycket återstår härvid att göra, att det säkert skall dröja länge, innan alt hvad denna statens pligt bjuder kan anses vara förverkligadt. Huruvida staten någonsin bör sträcka sin verksamhet härutöfver, är en fråga, som vid nyss antydda förhållande ännu så länge saknar praktisk betydelse. Men den dag kan naturligen komma, då staten måste anses hafva uppfyllt alla fordringar, som ur denna synpunkt kunna ställas å densamma, och den frågan framställer sig, huruvida staten härutöfver bör offra sina krafter å brottslingarnes sedliga förbättring, eller huruvida dessa krafter ej lämpligare användas å annat håll. Men huru den frågan än blir besvarad, aldrig kan härigenom ett nytt moment anses upptaget i *straffets* ändamål, så att detta vore delvis förfeladt, om brottslingarne ej utginge ur straffanstalterna såsom sedligt förbättrade människor. Ty den verksamhet, staten sålunda ytterligare kan komma att inom fängelserna utöfva till befrämjande af upplysning, sedlighet och religiositet, kan aldrig blifva att betrakta såsom en del af dess *straffande* verksamhet. Den måste alltid framstå såsom en yttring af dess allmänna verksamhet till upplysningens, sedlighetens och religiositetens befordrande inom samhället. Visserligen kan staten af denna verksamhet inom fängelserna, om den lyckas, påräkna en verkan till förekommande af brott. Men detta allena kan dock icke gifva den karaktären af straff. Detsamma gäller ock — och säkerligen i vida högre grad — om den verksamhet, staten i ifrågavarande afseende kan utveckla utom straffanstalternas område, särskildt för förbättringen af den vanvårdade ungdom, hvarur brottslingarnes klass företrädesvis rekryteras; och till sin beskaffenhet lärer väl den ena verksamheten icke kunna anses väsentligen skilja sig från den andra. Äfven om någon skulle anse, att förbättringsprincipens betydelse inom det nutida sam-

hället icke är uttömd med den negativa betydelse, som vi tillagt den, kan således ingen anmärkning drabba oss därför, att vi ej vidare, än som skett, här beaktat densamma. Ty å straffrättens område är i hvarje fall dess betydelse icke någon annan. Den verksamhet, staten möjligen till fromma för rättsordningen utöfvar genom andra medel än *straff*, kan det aldrig blifva straffrättens uppgift att behandla.

Vi anse oss härmed hafva visat, att vedergällnings-, afskräcknings- och förbättringsteorierna icke angifva några ändamål (vare sig hufvudändamål eller biändamål) för den positiva rättens straff. Ty ett ändamål för en verksamhet, som icke uppkallar densamma, ej håller på något sätt positivt bestämmer dess art eller dess mått, lärar väl vara en *contradictio in adjecto*. Vid hvarje kritik, som afser att öfvertyga, är det emellertid af vikt att göra rättvisa åt all den relativa sanning, som kan ligga i det, som kritiken gäller. Att förbättringsteorien så till vida innehåller något berättigadt, att vid vissa straff verkligen en verksamhet till sedlighetens befrämjande från statens sida förekommer och bör förekomma, hafva vi visat. Men äfven för vedergällnings- och afskräckningsteorierna ligger obestriddligen någon riktig tanke till grund. Otvifvelaktigt gör sig en fordran, att brott skall följas af straff, instinktliskt gällande i vårt inre. Hvar och en känner på sig, att, om brott icke blifva straffade, är icke alt såsom det borde vara. Men identifierar man, såsom vedergällningsteorien, denna vårt förnufts fordran, att staten skall gripa in med yttre straff, med vårt medvetandes fordran, att alt sedligt ondt skall åtföljas af ett lidande, så kommer man till resultat, som i själfva verket redan denna omedelbara straffordran i vårt inre skulle förkasta. Eller skulle icke redan denna uppressa sig emot, att den blott sedliga orätten drabbades af straff från statens sida?¹⁾ Denna förnuftsfordran kan således icke

¹⁾ Särskildt åberopa sig vedergällningsteoriens anhängare med förkärlek därpå, att fordringen af straff äfven gör sig gällande i brottslingens eget medvetande och det ofta till den grad, att han drives att själf begära detsamma. Otvifvelaktigt beror detta brottslingens erkännande af statens rätt att straffa och af sin egen skyldighet att underkasta sig straffet ofta till icke ringa del på den föreställningen, att straffet är den vedergällning, hvarom hans samvete talar. Men om staten utsträckte sin straffande verksamhet så långt, som denna grund föranleder till, så skulle det otvifvelaktigt visa sig, att det äfven hos den, som undergår straff, gifves en bestämd skilnad emellan känslan af skyldighet att underkasta sig straff från statens sida och känslan af ansvar inför samvetets domstol. Han skulle känna det såsom en emot honom begången orätt, om staten straffade så-

vara densamma, som vedergällningsidéen, äfven om de, som erfara den, ofta ej skilja den ena från den andra. Emellertid kvarstår det dock — och detta är det sanna i vedergällningsteorien —, att straffet är ett institut, hvars förnufts nödvändighet redan på känslans ståndpunkt gör sig gällande hos människan. Denna känslans uppfattning är dock altför obestämd för att lemna tillräcklig ledning vid afgörandet af de frågorna, när straff bör ega rum, och hvilken dess art och hvilket dess mått bör vara. I någon mån kan emellertid den omständigheten, huruvida denna obestämda rättskänsla är tillfredsstäld eller ej, förtjäna beaktande vid frågan, huruvida den straffande verksamheten är sådan, som den borde vara. Detta kriterium måste dock med mycken varsamhet begagnas. Altför ofta är detta allmänna rättsmedvetande grumladt af föreställningar om straffet, hvilka icke äro eller någonsin böra blifva af staten erkända såsom ledande vid dess straffande verksamhet. Särskildt gäller detta de anspråk på ytterligt stränga straff, som ofta straxt efter det ett brott är begånget framställas i det allmänna rättsmedvetandets namn, och hvilka visa sin inre ogiltighet därmed, att de nedsättas, så snart stämningen hinner något lugna sig.

Hvad afskräckningen beträffar, så måste det naturligtvis medgifvas, att straffet omedelbart och medelbart verkar «androm till varnagel», och detta har onekligen sina fördelar för rättsordningen. Men ingalunda är afskräckningen det syfte, som påkallar straffet och bestämmer arten af detsamma och måttet därför. Otvifvelaktigt afhållles också mången från blott civila rättskränkningar genom vissheten att ej få behålla hvad som icke tillkommer honom. Men icke är det därför detta syfte — att afhålla andra ifrån dylika rättskränkningar —, som motiverar ingreppet af statens tvångsmakt i dylika fall och bestämmer arten och måttet af hvad staten ålägger den tredskande att gälda. Afskräckningen är således intet ändamål för straffet. Den är endast *en nyttig följd* af den i annat syfte utöfvade straffande verksamheten. Vid sådant förhållande kan emellertid den omständighet, att ett visst brott griper omkring sig, innebära en väckelse till att undersöka, om ej det straff, som är satt därför, möjligen är för lågt. Men ingalunda får man af denna omständighet utan vidare taga sig anledning att skärpa straffet. Dess förklaring kan vara och är oftast att söka på helt annat håll.

dant, som redan känslan säger människan vara en sak blott emellan henne själf och Gud och hennes eget samvete.

På samma sätt kan äfven brottslingens sedliga förbättring blifva en följd af bestraffningen. Redan ett bötesstraff kan möjligen blifva en väckelse härtill; men särskildt är en sådan verkan att förvänta af frihetsstraffen, om de ordnas så, som vi ansett statens pligt fordra. Otvifvelaktigt kommer en sådan verkan af straffet jämväl rättsordningen till godo. Men såsom något ändamål för straffet är man icke därför berättigad att anse densamma.

Vi hafva sålunda sökt uppvisa den uppfattning af straffet, som ligger till grund för vår positiva rätt. Den princip, vi funnit, äro vi, under förutsättning att gången af vår bevisning är riktig, fullt berättigade att lägga till grund för den positiva straffrättens system. Den är icke någon från annat område hämtad princip, hvilken utifrån påtvingas den positiva straffrätten, utan den är en princip, funnen på samma väg, som alla andra allmänna principer inom den positiva rätten. Vi ega altså rätt att ur densamma förklara och fullständiga den positiva rättens bestämmelser i alla sådana fall, där lagens grund eller mening ej bevisligen är en annan, och hvad som ur densamma sålunda härledes måste erkännas såsom positiv rätt, eftersom det i själfva verket endast är en utveckling af det innehåll, som ligger på djupet af de positiva rättskällorna.

Och härmed hafva vi också vunnit, hvad vi här närmast behöfde, nämligen en bestämd uppfattning af den positiva rättens syfte med frihetsstraffen.

Vi hafva altså funnit, att den rättsfilosofiska uppfattning af straffet, till hvilken vi anslutit oss, också är den uppfattning af densamma, som måste anses ligga till grund för den nutida positiva straffrätten. Detta resultat förenklar betydligt den följande undersökningen. En pröfning, huruvida de svenska frihetsstraffen äro hvad de enligt straffets sanna ändamål böra vara, blir på samma gång en pröfning, huruvida de fullt äro hvad lagstiftaren vill att de skola vara; och vi kunna påyrka deras utveckling till bättre motsvarighet emot detta ändamål utan att äfventyra att mötas af den invändningen, att de härigenom skulle råka i strid med den princip, som i öfrigt genomgår straffrätten.

Enligt denna uppfattning af straffet, måste, såsom redan är sagdt, å hvarje straffart först och främst ställas den fordran, att den antingen betager den brottslige *förmågan* af vidare rättskränkningar eller ock medför ett känbart *lidande*, egnadt att bi-

bringa honom öfvertygelsen om nödvändigheten att för framtiden akta samhällets lagar. En annan fordran är den, att straffarten icke får vara af sådan beskaffenhet, att den *sedligt* försämrar brottslingen eller lägger hinder i vägen för hans sedliga utveckling och fullkomning, och hvad denna fordran särskildt i fråga om frihetsstraffen innebär, hafva vi redan haft tillfälle att antyda. Vi vilja nu tillse, i hvad mån de svenska frihetsstraffen motsvara dessa fordringar. Uppfylla de icke den första, sakna de det, som måste utgöra grundkaraktären hos hvarje straffart; uppfylla de icke den andra, ega de en bestämning, som aldrig får finnas hos en straffart, som skall kunna tjäna såsom medel för ett rättvist straff.

Vi betrakta härvid till en början den svårare arten af de svenska frihetsstraffen, straffarbetet, och särskildt straffarbetet å viss tid. Straffets innehåll utgöres här först och främst, liksom vid fängelsestraffet, af det tvungna uppehållet inom ett fängelses murar och den därmed förbundna underkastelsen under fängelsedisciplinen, denna summa af frihetsinskränkningar af mångfaldig art. Dessutom tillkomma vid straffarbetet de af lagen för denna straffart särskildt föreskrifna frihetsinskränkningar. Vi vilja först granska de senare och undersöka, i hvad mån dessa element i straffarbetet, sådana de för det närvarande i verkligheten äro beskaffade, kunna anses bidra till att gifva straffarbetet den karaktär, som detsamma bör ega.

Främst märka vi härvid *arbetstväng*et. Hvilka slags arbeten i de svenska straffanstalterna bedrifvas, hafva vi ofvan angifvit. Den slutsats, vi dragit ur lagstiftarens tystnad i fråga om arbetets beskaffenhet, vederlägges ingalunda af praxis. Intet ibland de arbeten, som i straffanstalterna äro införda, antyder något syfte att göra arbetet tungt och motbjudande för fången. Arbetet är icke hårdare, tvärtom till en del vida lättare och behagligare, än det, som i allmänhet faller å den fria arbetsklassens lott. I arbetets beskaffenhet ligger altså intet, som bidrager till att göra straffet kämbart. Återstår då arbetets tvångskaraktär. Fången arbetar ej fritt. Ej nog därmed, att han öfverhufvud är tvungen att arbeta och detta för annans räkning. Tvångsvis åläggas honom också såväl arbetets art, som dess mått. Det kunde väl synas som om detta tvång icke så litet borde bidra att öka bestraffningens allvar. Emellertid betvifla vi starkt, att fången under nuvarande förhållanden får någon synnerlig kännning af detsamma. Tack vare den godtgörelse, han genast vid inträdet i fängelset erhåller för sitt arbete och som han, såvida den ej öfverstiger ett visst belopp, till större delen omedelbart får förvandla i njutningsmedel, blir arbetets tvångskaraktär knappast någonsin märkbar för honom. För de flesta fångarnes

uppfattning förblifver säkerligen begreppet om en *skyldighet* att arbeta nästan fullkomligt främmande. Än mindre framstår väl arbetet såsom ett arbete för annans räkning. Det är från början till slut ett *aflönadt* arbete. Aflöningen är visserligen ej synnerligen hög, men, i betraktande af alt hvad fången i öfrigt af fängelset erhåller, kan den knappast förefalla honom oskäligen. Att straffarbetet under sådana förhållanden saknar en bestämning, som det enligt lag och sakens natur bör ega, lär svårligen kunna bestridas.

Härmed vare emellertid ingalunda sagdt, att straffångarnes sysselsättande under nuvarande förhållanden är ett värdelöst moment i straffarbetets verkställighet. Man behöfver blott erinra sig, hvad de svenska fängelserna voro den tiden arbete saknades därstädes, för att tydligt inse, hvilket oerhördt framsteg beredandet af sysselsättning åt fångarne betecknar i de svenska frihetsstraffens historia. Att denna stora förändring till det bättre icke genast kunnat blifva en förbättring till det bästa möjliga, har berott på förhållanden, som det ej varit möjligt att med ens undanröja. Den närmaste uppgiften var att i grund häfva denna sysslolöshet inom fängelserna, som skulle göra cellstraffet utförbart och som gjorde gemensamhetsstraffet mångdubbelt förderligare, än det behöfde vara. Att låta saken anstå, till dess en systematiskt ordnad arbetsdrift hunnit genomföras, var icke möjligt. Så godt som öfveralt saknades tjänliga arbetslokaler, och för att anskaffa verktyg och materialier samt aflöna verkmästare och öfrig personal för ledningen af arbetsverksamheten hade det erfordrats summor, som förvaltningen hvarken hade till sitt förfogande eller egde utsigt till att på en gång erhålla. Den enda utväg, som erbjöd sig, var därför att göra fängelsernas förvaltning intresserad i fångarnes förseende med arbete¹⁾ och, hvad straffängelserna särskildt angick, att anlita entreprenörer. Men skulle enskilde finna sin fördel i att sysselsätta fångarne, måste de ega ett medel att kraftigt sporra dem till arbete, och såsom ett sådant medel har fångarnes andel i arbetsförtjänsten fått den utsträckning, som den för närvarande eger. Visserligen finnas inom straffängelserna åtskilliga arbetsgrenar, som icke bedrifvas för entreprenörers räkning, men så länge de gamla entreprenadkontrakten egt

¹⁾ Ända tills på sista tiden hafva äfven vid straffängelserna direktören och vissa andra tjänstemän haft andel i behållna arbetsinkomsten. Denna anordning, hvilken i fråga om de arbeten, som ej voro öfvertagna af entreprenörer, gaf fängelseförvaltningen ett intresse däri, att arbetena framför alt voro af lönande beskaffenhet och frambragte största möjliga produkt, har upphört med innevarande års början.

bestånd, har man icke utan att alstra en ytterlig ojämnhet i fångarnes behandling kunnat altför mycket nedsätta premierna inom dessa.

Äfven en annan olägenhet har med dessa förhållanden varit förbunden. Som naturligt är, hafva cellfängelsedirektörerne sökt skaffa sådant arbete åt fångarne, som kunnat vara det mest lönande. I gemensamhetsfängelserna åter har man af brist på utrymme nödgats i massa utarrendera fångarne åt sådane entreprenörer, som haft egna arbetslokaler i fängelsets grannskap eller som kunnat använda fångarne under bar himmel. Härigenom har sysselsättningens art ingalunda blifvit sådan, som den borde vara¹⁾. En tillbörlig hänsyn såväl till straffets ändamål, som till den negativa princip, vi uppställt för det samma, fordrar naturligen, att straffbehandlingen så ordnas, att den ej rent af lägger grund därtill, att frestelser till nya brott vid utträdet ur fängelset möta den bestraffade brottslingen. Erfarenheten visar, att ett stort antal återfall till brott föranledes af svårigheten eller omöjligheten för den frigifne att på ärligt sätt förvärfva sitt uppehälle. Det är altså af yttersta vikt, att straffarbetet så anordnas, att fångarne icke vid strafftidens slut stå ovane vid och oskicklige till att sådant arbete, som kan gifva dem deras dagliga bröd. I detta afseende är det, som arten af fångarnes sysselsättning lemnar mycket öfrigt att önska. Mest gäller detta arbetet i cellfängelserna. Klistring af tändsticksaskar, rensning af bönor o. dyl. äro ingalunda sysselsättningar, egnade att bibringa fången någon arbetsskicklighet eller ens att bevara de arbetskrafter, hvarmed han såsom fri skall förvärfva sin bärgning. Något bättre ställer sig detta förhållande i fråga om strafffängelserna, men äfven där kan det långtifrån anses såsom tillfredsställande. Visserligen hafva på senare tider allehanda tjänliga yrken där blifvit införda, men den stora mängden af fångar sysselsattes dock ännu med arbeten, hvari de sällan efter återvunnen frihet kunna finna sin utkomst. Vissa af dessa äro af den beskaffenhet, att

¹⁾ Hårtill, liksom till valet af entreprenadsystemet öfverhufvud, har också hänsynen till de frie arbetarnes intressen i sin mån medverkat. *K. Br. d. 22 Dec. 1846* anbefalde Fångv.-Styrelsen att tillse, att ej genom fängelseinrättningarnas täflan den frie arbetarens skäliga anspråk måtte förnärmas, och att således inom fängelserna företrädesvis sådana arbeten blefve verkställda, som vore för fångvården och statens egna behof användbara, samt att fångarne i öfrigt, så vidt ske kunde, sysselsattes med tillverkning af sådana varor, som mindre allmänt i orten åstadkommes. Sedermera är dock, hvad cellfängelserna angår, genom *K. Br. d. 23 Febr. 1858* förklaradt, att förrnämnda K. Bref icke må lägga hinder i vägen för beredande af arbetstillgång åt de inom dessa fängelser förvarade fångar, hvilka altså kunna med s. k. handtverksarbeten sysselsättas.

icke blott den färdighet, som däri kan förvärfvas, är utan alt gagn för fången efter strafftidens slut, utan fångarne, om strafftiden är lång, till och med förlora sin duglighet till de arbeten, som vänta dem såsom frie.

Till de inskränkningar, straffarbete för med sig, hör vidare, att fången icke får skaffa sig bättre kost eller större bekvämlighet, än i straffinrättningen består. Det egentligen känbara häri skulle väl vara *inskränkningen i fråga om kosten*, ty de bekvämligheter, som i öfrigt består, äro säkerligen fullt så goda, som de fleste fångarne kunna påräkna såsom frie. För kosthållningen i rikets fängelser gäller för det närvarande en utspisningsstat af den 9 November 1861¹⁾. Därjämte ega fångarne, såsom nämnt är, använda en del af sin arbetsförtjänst till förbättring af kosten. Huruvida den utspisning, fångarne sålunda erhålla, bör anses såsom onödigt riklig, har varit föremål för olika åsigtter²⁾. Själftva det faktum torde dock ej kunna bestridas, att fångarnes kost är lika så god och tillräcklig, om icke rent af bättre och rikligare, än den fattiga arbetsklassen under vanliga förhållanden kan förskaffa sig. Och om så är, kan inskränkningen i fråga om kosten för den stora mängd af fångar, som tillhör denna klass, icke hafva särdeles mycket att betyda.

Förbudet för straff fången att utan särskildt tillstånd *emottaga besök samt afsända och emottaga bref* handhafves, som vi sett, mycket olika i olika fängelser. Något synnerligen betydligt tillägg till strafflidandet lär det väl emellertid icke någonstades kunna anses medföra. Det beror också på rena tillfälligheter, om fången öfverhufvud får någon kännning af detsamma.

Straffarbetets beskaffenhet i öfrigt bestämmes hufvudsakligen däraf, huruvida detsamma verkställles i cell eller i gemensamhetsfängelset. Vi öfvergå därför till att granska dessa verkställighetsformer hvar för sig.

Det *cellstraff*, som hos oss användes, innebär, som vi sett, icke någon inspärning till enslighet och sysslolöshet. Fången hålles till arbete och erhåller besök af fängelsets tjänstemän och af andra personer under samma villkor, som gäller för gemensamhetsfängelserna. Icke desto mindre är otvifvelaktigt straffets verkställighet i cell ett syn-

¹⁾ Se *Fängvårds-Styrelsens Berättelse för år 1861* ss. 45 o. f. och Bil. 1 och 2.

²⁾ Se å ena sidan OLIVECRONA, *Om orsakerna till återfall till brott och om medlen att minska dessa orsakers skadliga verkningar*, Stockholm 1872, ss. 43 o. f. och å andra *Justitie-Ombudsmannens Embets-Berättelse år 1873* ss. 108 o. f.

nerligen kraftigt moment i strafftvånget. Fångens frihet i göranden och låtanden är här begränsad på ett sätt, hvarmed icke den strängaste tukt i ett gemensamhetsfängelse kan erbjuda något jämförligt. Redan hans förmåga att fritt röra sig är ytterligt inskränkt. Den yttre värld, som omgifver honom, är den minsta möjliga och erbjuder honom ingen omväxling och förströelse. Framför allt är han uteslängd från all möjlighet att meddela sig med sina medfångar och sålunda beröfvad all den tröst och förströelse, som ligger häri. Sålunda innesluten, känner fången starkt trycket af frihetens förlust, och erfarenheten har visat, att detta tryck är så kraftigt, att det böjer under straffet det mest motspänstiga sinne. Cellstraffets karaktär af ett allvarligt och eftertryckligt moment i strafflidandet kan altså icke dragas i tvifvelsmål. Det är obestridligen frihetsstraffet i dess mest intensiva form.

Någon sådan öfvernaturlig kraft till förbättring, som man en tid ville tillägga detsamma, eger visserligen cellstraffet icke. Men dess fördelar i sedligt afseende äro icke desto mindre stora nog. Ensamheten gifver fången tillfälle att ostörd sysselsätta sig med sig själf och sitt förflutna lif och möjliggör sålunda för honom att komma till erkännande af och ånger öfver sitt brott. Och att fångens ånger öfver det förflutna kan vara djup och allvarlig, därom vittnar det kända faktum, att cellfångar så ofta bekänna dittills oupptäckta brott, som de begått. Ensamheten gör också fången mottaglig för religiös och sedlig inverkan, och de goda intrycken hota icke här att genast förflygtas i samlifvet med andra fångar. Men främst af allt bevarar cellstraffet fången från fängelseumgängets positivt skadliga inflytelser. Det är frihetsstraffet i sin renhet, befriadt från den sedligt förderfliga tillsats, som vidlåder gemensamhetsstraffet.

Utan gensägelse är således cellstraffet en i alla afseenden synnerligen lämplig verkställighetsform, och dess upptagande i straffsystemet kan hos oss, liksom i andra land, anses beteckna ingången af ett helt och hållet nytt tidskifte i frihetsstraffens historia. Men cellstraffets stora fördelar hota dock att gå förlorade, om dess användning drifves öfver en viss gräns, och frågakan väl vara, om så icke skett hos oss.

Det har funnits en tid, då mången ansåg, att hvarje fånge, som för en längre tid insattes i cell, ovilkorligen ginge en kroppslig och andlig undergång till mötes. En del af hvad man i detta hänseende anfört, har berott på öfverdrift, en del drabbar i allt fall icke cellstraffet sådant det verkställles hos oss. Visserligen innebär utan all fråga en längre tids cellstraff en fara för att vissa sjukdomar frambringas

eller de anlag därtill, som kunna finnas hos fången, blifva utvecklade; men en rik erfarenhet i utlandet har visat, att fångens hälsa nog kan bestå under en mångårig sträng isolering. Tydligt är dock, att fångens sanitära tillstånd noga måste öfvervakas och att han genast, så snart ensamheten hotar att blifva skadlig, för en tid eller för alltid bör uttagas ur cellen. Afser man således endast, huru lång tid fången kan hålla ut utan att blifva kroppsligt sjuk eller vansinnig, så är celltiden hos oss säkerligen ej för lång. Men afser man, huru länge cellbehandlingen fullt motsvarar de anspråk, som böra ställas å hvarje ändamålsenlig straffart, torde frågan blifva mera tvifvelaktig. Erfarenheten har nämligen visat, att cellstraffets verksamhet såsom ett allvarligt och känbart straff enligt människonaturens beskaffenhet icke sträcker sig öfver en begränsad tid. Det inträffar förr eller senare en tidpunkt, då ensamhetsstraffets tryck börjar aftaga. Fången förfaller så småningom i en slö liknöjdhet och upphör slutligen i det närmaste att känna straffet såsom något lidande. Hvad af cellstraffet, som därefter kommer, eger altså icke längre den repressiva kraft, som i början återfinnes hos detsamma. Den sedliga vinsten af straffets verkställighet i cell äfventyras ock, om cellstraffet utsträcker utöfver en viss tid. Änger öfver det förflutna kan visserligen i cellen vakna och goda föresatser kunna fattas för framtiden, men längre kan det enligt sakens natur icke komma. För att vinna styrka behöfver den sedliga kraften sättas i verksamhet, och detta fordrar mera utrymme, än cell-lifvet erbjuder. Fången har här så godt som intet tillfälle att göra hvad orätt är, och till någon öfning af en nyväckt viljekraft är därför icke något tillfälle. Tvärtom är behandlingen här, då den går på altför lång tid, egnad att rent af beröfva viljekraften dess spänstighet, och, då fängelsets portar öppnas, är fången ovan vid och oförmögen till all själfverksamhet och dukar naturligt nog lätt under för de frestelser, som då möta honom. Otaliga äro exemplen på, att en i cellen vunnit sedlig förbättring, ehuru den efter alt utseende var djup och allvarlig, och ehuru de yttre förhållanden, som fången gick till mötes, ingalunda voro ogynnsamma, dock ej burit frukt, när fången försattes i frihet.

När den tidpunkt inträder, då cellstraffets verksamhet sålunda försvagas och fångens sedliga utveckling hämmas, är föremål för mycket olika åsigter. Såsom tämligen säkert synes det dock kunna antagas, att denna tidpunkt, när straffet verkställs så som hos oss är fallet, inträffar innan det första årets utgång. Vårt cellstraff går emellertid, som vi sett, vida därutöfver. För straffarbetsfångar, hvilka vi här närmast afse, är maximitiden 1 år och 7 månader, så när som

på 7 dagar. Det kan altså väl sättas i fråga, om ej cellstraffets användning i någon mån borde inskränkas eller om icke åtminstone dess beskaffenhet något borde modifieras.

Det *gemensamhetsstraff*, som numera tillämpas, skiljer sig onekligen vida ifrån hvad detta straff i forna dagar var. Våra nuvarande straffängelser böra ingalunda sättas i jämbredd med fästningsfängelserna och korrekptionsanstalterna för några årtionden tillbaka. Huruvida emellertid det straffarbete, som där verkställes, motsvarar alla berättigade fordringar, är en annan fråga och en fråga, som man nödgas besvara med nej. Om de befintliga bristerna kunna afhjälpas eller om de i större eller mindre mån vidlåda själfva gemensamhetsstraffets natur, skola vi framdeles undersöka. Här vilja vi till en början blott uppvisa deras tillvaro. Främst anmärka vi därvid, att den gemensamhet, hvari straffängen försättes, i det närmaste betager frihetsstraffet all dess udd. Den stora mängden af fångar känner i denna gemenskap föga frihetens förlust. I de flesta fall träffar fången inom fängelset ett umgänge med likar i böjelser och tänkesätt, hvilket rikligen ersätter honom hvad han i den vägen kan hafva förlorat genom skilsmässan från sin vanliga omgifning. Så obundet, som förr, är dock icke numera umgänget i fängelserna. Fastän man afstått från det absoluta tysthetsbudets upprätthållande, så har dock genom det ordnade arbetet och genom den stränga disciplin, som numera herrskar i våra straffängelser, det forna sällskapslifvet inom fängelserna betydligt lidit afbräck. Där nattceller finnas, hafva också fångarne förlorat ett tillfälle till underhållande meddelanden, hvarå erfarenheten visat att de satt högt värde. Ält detta har obestriddligen minskat fängelseumgängets trefnad. Men icke desto mindre erbjuder detta umgänge så mångfaldiga anledningar till förströelser, att det väsentligen försvagar känslan af frihetens förlust. Det är också en gammal iakttagelse, att fången vida lättare finner sig i sitt öde, då han ser det deladt af så många, som bära samma tunga som han. Kommer nu härtill, att fången är befriad från alla omsorger för sin dagliga utkomst, att den kost, som gifves honom, i hvarje fall är god och tillräcklig, och att arbetet icke är öfver sig ansträngande och dessutom rikligen uppmuntrad, så kan väl icke gärna det straffarbete, som i våra gemensamhetsfängelser utstås, anses innebära något synnerligen kämbart strafflidande.

Efter gemensamhetssystemet allena verkställes emellertid, som vi sett, numera endast straffarbetet för kvinnor. I det straffarbete, som utstås af män, ingår alltid viss tids straffarbete i enrum. Den ändring till det bättre, som härigenom skett, är visserligen icke ringa. Här-

med har i längre tids straffarbete för män åtminstone upptagits ett moment, som eger en verklig straffkaraktär, och härigenom är till en del det förra missförhållandet undanröjdt, att straffarbete å längre tid än två år ansågs såsom ett mildare straff än ett straffarbete, som gick därunder. Något inflytande å det följande gemensamhetsstraffet kan emellertid naturligen detta ensamhetsstraff icke utöfva. Denna del af straffet saknar lika väl som förr nödig intensitet.

Fastän således det straffarbete, som i gemensamhetsfängelserna utstås, icke kan anses innebära något synnerligt lidande, så kunde det dock synas, som om detta, huru ringa det än är, dock borde blifva rätt kämbart, då straffet utsträckes till en längre tid. Detta kan dock icke anses vara händelsen. Människan har enligt sin natur en förunderlig förmåga att finna sig i förhållanden, hvilka i sig ej äro altför olidliga och hvari hon icke kan verka någon ändring. Så småningom fogar sig fången i sitt öde, liksom han skulle fogat sig i ett ännu sämre, om han blifvit försatt däri. Den sorglöshet och likgiltighet, hvarmed återfällingar återse det straffängelse, hvari de i årtal suttit, bevisar tillfyllest att det intryck af straffet, som de medfört därifrån, icke varit synnerligen kraftigt.

Gemensamhetssystemets förderfliga inflytande i sedligt afseende är så allmänt erkänt, att det ej påkallar någon vidlyftigare bevisning. Kastas fången genast vid straffets början in i umgänget med andra fångar, utestänges hvarje tillfälle till besinning, och utsigten, att han därunder skall komma till ånger öfver hvad han gjort, är sannerligen icke stor. Vakna samvetskvalen, så aflägsnas de lätteligen genom de förströelser, som fångens omgifning erbjuder honom. Detta är numera förekommet i de fall, då straffet icke tager sin början med gemensamhetsfängelse. Härmed är åtminstone så mycket vunnet, att fången lemnas ostörd under en tid, som väl i allmänhet får anses vara tillräcklig för att han skall vakna till besinning och ånger, om han öfverhufvud är böjd härför. Gemensamhetssystemets skadliga inverkan är emellertid långtifrån inskränkt därtill, att det betager fången ett väl behöfligt tillfälle till eftertanke. Det eger, som väl är bekant, en fruktansvärd makt att positivt sedligt förderfva, och under denna hemfalla än i dag straffångarne antingen omedelbart eller efter en viss tids förutgången fängelse i cell. Värst står det naturligen till i de fängelser, där nattceller ej finnas, utan de gemensamma sofrummen med alla sina ohyggligheter ännu bestå. Men äfven där fångarne nattetid skiljas, verkar systemets makt om dagarne tillräckligt kraftigt. Dåligt umgänge är alltid i längden förderfligt, och ingen lär bestrida, att umgänget i gemensamhetsfängelserna icke är godt. Lika

så visst som det vore oberättigadt att anse alla dem, som hemfalla under straff, för sedligt förderfvade varelser, lika så säkert är det, att ett stort antal genomförderfvade individer alltid träffas inom hvarje fängelses område. För de fångar, hvilka icke sjunkit så djupt eller hos hvilka en förändring till det bättre inträdt — och de senares antal skall väl, sedan ensamhetsfängelse blifvit straffets första stadium, blifva större än förr — blir samlifvet med dem ett ytterligt stegradt sedligt kval, som först lindras i den mån de själfve nedsjunka till samma ståndpunkt som den omgifning, hvari de lefva. Och detta blir tyvärr oftast den slutliga utgången. I början kan väl fången sluta sig inom sig själf och utestänga den sedliga smittan, men hans motståndskraft försvagas vanligen i längden. Vanans makt förslöar känsligheten för det vidriga, han ser och hör. Så småningom öppnar han sinnet för sitt påtvungna sällskaps förhållanden och samtal för att däraf hämta den förströelse, han kan, till ett afbrott i fängelselivets ständiga enahanda; och efterhand får sålunda det dagliga umgängets inflytande allt mera makt öfver honom. Såsom motverkan mot dessa sedligt förderfliga inflytelser förrättas nu söndaglig gudstjänst, hvarförutom enskilda religiösa samtal hållas antingen med en fånge i sänder eller med några flere hvarje gång, och dessutom meddelas på sina ställen skolundervisning. Det ligger dock i sakens natur, att religionsvården och undervisningen under ett system sådant som detta icke kunna blifva af synnerlig betydelse. Den mest nitiske predikant eller lärare har här mera att kämpa emot, än han med någon sannolikhet kan hoppas att öfvervinna.

Att en straffarbetsfånge under sådana förhållanden skall utgå ur straffanstalten annat än såsom en sedligt förderfvad människa, kan väl knappast vara att hoppas. Men äfven om han lemnar fängelset utan att hafva tagit någon svårare skada i sedligt afseende, så är det dock knappt möjligt, att han med bevarad sedlig kraft går det lif till mötes, som väntar honom i det fria samhället. Den behandling, fången i våra straffängelser underkastas, lemnar icke mycken utsigt härtill. Samma förslöande och förslappande inflytande, som cellstraffet, sådant det hos oss verkställes, utöfvar, gör sig ock gällande här. Är gemensamhetsstraffets inflytande i detta hänseende icke så intensivt, så fortverkar det vanligen i stället så mycket längre. Numera sker visserligen för manlige fångar en förflyttning från cell till gemensamhetsfängelse, men denna är på intet sätt beroende af fångens förhållande, och med denna flyttning är all förändring slut. Det gemensamhetsstraff, som sedan vidtager, är altigenom likformigt, från den första dagen af strafftiden till den sista. Den enda impulsen till själfverk-

samhet är begäret efter högsta möjliga arbetsförtjänst, men, sedan fången förvärfvat den färdighet, som härför är behöfelig, bortfaller äfven den. I öfrigt beror intet på honom själf. Han har intet att arbeta på, intet att sträfva för. En sådan behandling är ett våld på människans natur. Denna fordrar utveckling, men brottslingen försättes i ett lif, där ingen utveckling finnes. Följden häraf blir för de fleste, att viljekraften förslöas och all förmåga af självverksamhet så småningom går förlorad. Och när så slutligen frigifningens timme slår, är fången oförmögen att upptaga den hårda kamp för tillvaron, som då nästan alltid faller på hans lott.

Vi hafva hittills blott afsett straffarbete å viss tid. Emellertid gäller alt hvad vi sagt jämväl *straffarbete å lifstid*. Detta påstående kan förefalla besynnerligt. Vid lifstidsstraffet är ju syftet ett annat. Frihetens förlust skall här betaga brottslingen förmågan af vidare rättskränkningar, arbetstvånget kan här icke anses såsom ett tillägg till strafflidandet, utan såsom ett medel att i någon mån bereda staten ersättning för dess kostnader för straffångens förvarande. Endast den fordringen måste gälla här, såväl som vid viss tids frihetsstraff, att straffbehandlingen ej får utestänga brottslingen från möjlighet till sedlig förbättring, än mindre rent af sedligt tillintetgöra honom. I själfva verket är emellertid, som vi sett, så kalladt straffarbete å lifstid hos oss ej något lifstidsstraff. Det normala förloppet är, att fången efter vissa år försättes i frihet, och härför måste då också straffbehandlingen vara afsedd. Huruvida det är lämpligt att fortgå med en sådan straffbehandling i oändlighet, är en särskild fråga, som vi framdeles skola undersöka. Men så länge lifstidsstraffarbetet är hvad det nu är, ett straff beräknadt på fångens återinträde i samhället, måste vi å detsamma ställa enahanda fordringar, som å viss tids straffarbete, och de anmärkningar, vi riktat emot detta senare straff, träffa därför i hela sin vidd också det förra.

Hvad slutligen *fängelsestraffet* beträffar, så måste det medgifvas, att detta straff i jämförelse med straffarbetet vida bättre motsvarar sitt ändamål. Fordringarna å denna straffarts intensitet äro mindre, och de torde väl kunna anses såsom i det närmaste uppfyllda. Dock gäller nog också här den anmärkningen, att straffets enformighet försvagar dess kraft och inverkar förslöande på dem, som en längre tid underkastas detsamma.

Är denna skildring af det nuvarande systemets brister riktig, så måste uppgiften för en reform blifva den att gifva straffen ökad intensitet och särskildt att upprätthålla deras verksamhet äfven längre strafftider igenom; att betaga straffbehandlingen dess förslöande in-

flytande och möjliggöra under straffet en utveckling af fångens sedliga krafter; samt, hvad gemensamhetsstraffet särskildt vidkommer, att häfva eller, om detta ej är möjligt, åtminstone försvaga och motarbета fängelseumgängets förderfliga inverkan.

Den enda möjligheten att lösa denna uppgift erbjuder, så vidt vi kunna förstå, *det progressiva systemet*. Det kunde väl synas som om det första af dessa syften ingalunda fordrade en så komplicerad anordning af straffet. Att tillfoga fångarne ökade lidanden är ju icke svårt. Förflutna tiders fängbehandling kan härvid erbjuda de yppersta förebilder. Det behöfdes blott att afskaffa dessa mångfaldiga förändringar i nyare tider, hvarigenom otvifvelaktigt fängelselifvet blifvit vida mindre eländigt än förr, att låta fångarne såsom fordom försmäkta i hunger och köld, tvinga dem till pinsamma och förödmjukande arbeten samt åter utsätta dem för det skymfliga bemötande, som vår tids fängelseförvaltning kan anses hafva, åtminstone i det närmaste, utrotat ur våra fängelser. Denna utväg står emellertid icke till buds. Valdes densamma, blefve det ej en skärpning af *frihetsstraffen*, utan en maskerad återgång till de *kropps- och skamstraff*, som den nyare straffrättsvetenskapen och strafflagstiftningen af väl kända skäl hafva utdömt. Det enda, som kan komma i fråga, är altså en skärpning af sådana inskränkningar och umbäranden, som kunna stå tillsammans med straffens karaktär af frihetsstraff. Men äfven härvid finnes det en gräns, hvaröfver man ej kan gå i ökandet af straffets intensitet. Den får ej stegras till den grad, att straffet för fången blir outhärdligt. Straffets syfte är väl att träffa fången såsom ett känbart lidande, men icke att kroppsligen eller andligen tillintetgöra honom, och ingen människa kan en längre tid igenom bära all den oerhörda repressionskraft, som kan inläggas i ett frihetsstraff. Däremot kan denna med fördel användas under en begränsad tid, och en sådan användning är det, som förekommer inom det progressiva systemet. Dess första grundsats är, som vi sett, att reducera de förmåner och friheter, som medgifvas fången, till det minsta mått, som kan stå tillsammans med bevarandet af hans kropps- och själskrafter, men detta endast såsom första stadium af straffet och med möjlighet för fången att steg för steg förvärfva sig någon lättnad i strafftvånget. Dock förblifva dessa lättnader altigenom så begränsade, att behandlingens karaktär af straff aldrig går förlorad. Om progressivsystemet infördes hos oss, borde därför de förmåner, fångarne i rent materielt afseende skulle kunna vinna, aldrig komma att sträcka sig synnerligen utöfver hvad de redan nu åtnjuta, men nu åtnjuta alt ifrån straffets början såsom en nästan omistlig rätt.

En sådan gradation är också, såvida man ej vill fortgå med idkliga skärpningar af straffet, det enda möjliga sättet att upprätthålla dess kraft genom längre strafftider¹⁾. När det är möjligt för fången att själf förbättra sin ställning, känner han långt mera dess inskränkningar och umbäranden. Han jämför sin belägenhet med den, till hvilken han medelst egna ansträngningar kan höja sig, och finner sig för hvarje dag alt mindre tillfreds med densamma. Den slöa resignation, emot hvilken straffets reaktiva kraft nu går förlorad, försvinner utan att dock lemna rum för någon hopplös förtviflan.

Genom en sådan progressiv anordning af straffet bevaras jämväl fångens viljekraft från den förslappning, som den nuvarande behandlingen medför. Fången får här ett ständigt motiv till själfverksamhet, som han under det nuvarande systemet fullkomligt saknar. Så småningom vidgas också utrymmet för densamma, större anspråk ställas på fångens förmåga af själfbeherrskning, och under den strid emot frestelser, för hvilken han sålunda redan under straffet utsättes, får han tillfälle att öfva och stålsätta sin sedliga motståndskraft, och han går således icke, såsom nu, ovan vid all själfständighet i handling den hårda kamp till mötes, som vid återinträdet i samhället vanligen förestår honom.

Ehuru således det progressiva straffet på ett lyckligt sätt motsvarar den dubbla fordringen att innebära en allvarlig och eftertrycklig bestraffning och på samma gång möjliggöra under straffet en utveckling af fångens personlighet, så kunde dock emot detsamma riktas en invändning, som vi anse oss böra upptaga till bemötande. Det är tydligt, att under detta progressiva system frihetsstraffets intensitet i viss mån blir beroende af fångens förhållande under bestraffningen. Tvänne frihetsstraff af samma art och å samma tid komma altså ej nödvändigtvis att innehålla samma kvantum af strafftvång. Från mången straffteoris ståndpunkt måste nu detta vara tillräckligt för att utdöma hela systemet såsom principiellt förkastligt²⁾. Från den ståndpunkt, som vi ansett vara den rätta, blir däremot denna ojämnhet ingalunda någon brist, utan tvärtom en förtjänst hos detsamma. Svårigen lär det nämligen kunna bestridas, att lika såväl som brottslingens uppförande efter gärningens begående, men innan dom faller,

¹⁾ Jmf. v. HOLTZENDORFF, *Das irische Gefängnisssystem* s. 34.

²⁾ Jmf. dock (särskildt i fråga om den vilkorliga frigifningen) v. HOLTZENDORFF, *Die Kürzungsfähigkeit der Freiheitsstrafen* ss. 87 o. f.; WAHLBERG, *Das Princip der Individualisierung in der Strafrechtspflege* ss. 160 o. f.; MERKEL i v. HOLTZENDORFFS *Handb. d. deutsch. Strafrechts* II s. 556.

måste beaktas vid bedömandet af den rättstridiga viljans intensitet¹⁾, lika väl gör i själfva verket också hans förhållande under straffet anspråk på att därvid ej lemnas utan alt afseende. Oss förefaller det åtminstone alldeles uppenbart, att, när brottslingen icke underordnar sig straffet, utan med trots eller ligkiltighet möter de fordringar, som därunder ställas å honom, man fullt är berättigad att härifrån sluta sig tillbaka till en större fasthet och energi hos den rättstridiga viljan. Under det progressiva systemet komma nu dessa omständigheter, hvilka i domen ej kunnat vinna beaktande, att under själfva bestraffningen göra sig gällande. Genom själfva sin art kommer altså straffet här att i ett visst afseende fullständiga domarens utmätning af straffmättet. Långtifrån att medföra någon orättvis ojämnhet i bestraffningen, innebär följaktligen det progressiva systemet ett fullkomligare förverkligande af den fordran, att straffet skall rätta sig efter den brottsliga viljans större eller mindre intensitet. Men om nu också detta erkännes såsom en fördel från den materiella straffrättens standpunkt, så kunde dock i formelt afseende en invändning riktas emot systemet. Det progressiva systemets förverkligande å den, som hemfallit under straff, kan af lätt insedda skäl ej anförtros åt de dömande, utan måste öfverlemnas åt de verkställande myndigheterna. Dessa komma altså att utöfva en rättskipande funktion, i det de närmare fixera straffdomens under ett sådant system i viss mån blott relativt bestämda straffmätt; och häri kunde man finna en olämplig utvidgning af dessa myndigheters verksamhet in på ett område, som enligt allmänna rättsprinciper icke tillkommer dem. Därvid är dock att märka, att de verkställande myndigheterna långtifrån borde erhålla någon makt att efter sitt subjektiva omdöme om brottslingens behof af en mer eller mindre intensiv bestraffning vidtaga modifikationer i straffverkställigheten. Genom allmänna regler borde noga bestämmas såväl minimitiderna för uppehållet inom hvarje afdelning af straffet, som vilkoren för en förflyttning till högre klass eller stadium; och dessa villkor bestämdes säkerligen bäst genom en anordning, motsvarande det engelsk-irländska *mark*-systemet. Den verkställande myndighetens åtgärd komme härigenom att reducera sig till att uttala, om fången under en viss vecka eller månad iakttagit ett godt, försvarligt eller dåligt uppförande, ådagalagt en mer än vanlig, medelmåttig eller ringa flit, samt att med ledning af en längre tids samlade vitsord tillämpa de påföljder, som enligt lagen härmed vore ovilkorligen förbundna; och detta blefve ett minimum af andel i rättskipningen,

¹⁾ ANNERSTEDT, *Om Straffmätning* s. 50.

som man väl ej gärna kan finna betänkligheter vid att inrymma den verkställande myndigheten, när detta är det enda sätt, hvarpå den materiella rättens fordringar å detta område kunna blifva uppfyllda.

Att den reform, hvaraf de svenska frihetsstraffen äro i behof, bör gå i det progressiva systemets anda, anse vi härmed vara ådagalagdt. Återstår att något närmare betrakta den progressiva principen i dess användning å våra arter af frihetsstraff. Vi följa därvid samma ordning, som ofvan vid vår granskning af de nuvarande frihetsstraffen.

För att det *arbetstvång*, som lagen föreskrifver, skall blifva en verklighet, hvilket det nu icke är, måste tydligen det nuvarande aflöningssystemet underkastas en grundlig förändring. Skall fången er-hålla något känbart intryck af detta tvång, måste arbetet föresättas honom utan att han härför erhåller någon godtgörelse. Och det kunde väl sättas i fråga, huruvida icke detta borde utsträckas till hela straff-arbetstiden. Härigenom skulle man emellertid beröfva sig ett medel att skilja de olika afdelningarna i straffet, hvilket svårigen lärers kunna undvaras. Dessutom tala jämväl andra skäl häremot. Hvarje tvång har enligt människans natur något motbjudande, och dess för-hatlighet öfvergår lätt på det, hvartill man blir tvungen, detta må i sig vara aldrig så godt. Det kan därför vara af vikt att låta fången under straffet erfara ej blott arbetets tunga, utan ock dess välsignelse, och detta kan ej ske på bättre sätt, än genom att gifva honom någon andel i arbetsinkomsten. Härför talar ock den omständigheten, att i hvarje fall den fånge, som utgår ur fängelset efter en längre strafftid, behöfver något understöd för den närmaste tiden efter frigifningen, och detta lemnas lämpligast i den form, att fången själf får förtjäna det. Synnerligen hög bör dock denna arbetsförtjänst ej vara; i hvarje fall bör den aldrig få uppgå till hvad under nuvarande förhållanden är möjligt. Den får blott vara beräknad på att underhålla fången under den tid, han enligt regeln kan behöfva för att skaffa sig arbete. Något kapital, som under någon tid efter återinträdet i samhället befriar fången från att tänka på sin utkomst, kan det naturligen ej vara lämpligt att bereda honom. Huruvida den arbetsförtjänst, som medgifves fången, härförutom bör vara beräknad på att till någon del genast få användas till förbättring af kosten, är en fråga, som vi framdeles skola taga i betraktande.

Hvad arbetets beskaffenhet beträffar, måste naturligen den ledande grundsatsen vara den, att denna, såvidt möjligt, lämpas efter fångarnes fallenhet och deras förutvarande och sannolikt blifvande näringsfång. Under första delen af celltiden synes dock fången lämpligen kunna hållas till sådan enformig och mekanisk sysselsättning, som i sin mån

bidrager att göra ensamheten känbar. Men ingalunda får denna, såsom för det närvarande sker, utsträckas till hela den tid, fången sitter i enrum. Vi betvifla visserligen ej, att det möter stora svårigheter att bereda cellfängelsernas innevånare lämpligt arbete. Men dessa svårigheter torde väl icke hos oss mera än i andra land behöfva anses såsom oöfvervinneliga. I gemensamhetsfängelserna bör i hvarje fall arbetsverksamhetens ordnande vara relativt lätt; och den riktning, hvori de i detta afseende senast vidtagna förändringarna hafva gått, låter väl hoppas, att frågan där ej länge skall behöfva vänta på en tillfredsställande lösning. Tydligt är dock, att trots all möjlig omsorg det alltid måste blifva många fångar, hvilkas förhållanden vid valet af sysselsättning icke fullt kunna vinna afseende. Särskildt alstras hos oss svårigheter däraf, att en så stor del af fångantalet tillhör den jordbrukande klassen. Men, om det också skulle vara förändadt med svårigheter att bereda dessa fångar en sysselsättning af alldeles samma art, som den, hvilken de förut idkat och till hvilken de antagligen såsom frie skola återgå, så bör det dock vara möjligt att använda dem i sådana slöjder, hvaraf de i sitt framtida yrke kunna hafva något gagn, och i hvarje händelse behöfva de ej, såsom nu ofta sker, sysselsättas på sådant sätt, att de förlora sin förmåga af uthållighet i tyngre och mer ansträngande arbeten. Möjligt är, att, om arbetsverksamheten inom fängelserna sålunda lämpas efter fångarnes olika individualitet, staten ej får den högsta möjliga inkomst af fångarnes arbeten, utan att denna vunnas, om de sysselsattes i massa med ett eller några få arbetsslag inom hvarje fängelse. Men denna synpunkt måste dock gifvet anses såsom underordnad. Hvad staten af finansiella skäl i detta afseende försummar, hämnar sig för öfrigt själf genom återfall i brott eller därigenom, att de frigifne falla fattigvård och allmänna arbetsinrättningar till last¹⁾. — Hvilken form

¹⁾ Om arbetet ordnas på ofvan antydda sätt, så undanröjas — i fall staten icke, hvilket redan dess eget ekonomiska intresse förbjuder, kastar fångarnes arbete eller produkten däraf i marknaden för underpris — alla anledningar till klagomål öfver otillbörlig konkurrens från fängelseinrättningarnas sida. Ty att staten är pliktig att till förmån för öfrige producenter utestänga dem, hvilka vistas inom fängelsernas murar, ifrån all konkurrens å marknaden, lär väl ingen vilja påstå. Enda möjligheten att uppfylla en sådan pligt vore för öfrigt att undertrycka alt slags produktivt arbete inom fängelserna; ty, om staten koncentrerar fångarbetet på de få grenar af produktion, som för dess egna behof kunna vara nödvändiga, så alstras ändock medelbart en konkurrens genom det fria arbete, som härigenom blir ledigt, och detta blir just en sådan konkurrens, som

för arbetets ordnande är den bästa, statens egen *régie* eller entreprenad-systemet, är en administrativ fråga, å hvilken vi här icke ämnar närmare inlåta oss. Säkert är, att straffrättens fordringar *kunna* tillgodoses under båda systemen. Men lika visst är, att *båda* innehålla faror för att dessa fordringar blifva tillbakasatta för andra ändamål. De bästa garantierna torde det system erbjuda, hvilket den nuvarande svenska fängelseförvaltningen synes afse att, såvidt möjligt, genomföra, enligt hvilket fångarne, då de ej sysselsättas med arbeten för det allmännas behof, arbeta åt enskilde och på deras förlag, men icke emot dagsverksafgift, utan emot viss betalning för produkten samt utan något slags rätt för arbetsgifvarne att inblanda sig i ledningen af arbetsverksamheten.

Hvad fångarnes *kosthåll* beträffar, så är, om vi icke misstaga oss, frågan därom för det närvarande under förnyad sakkunnig pröfning. Möjligt är, att resultatet blir detsamma, som för fjorton år sedan, då den nu gällande utspisningsstaten förklarades icke kunna i kvantitativt hänseende anses för riklig eller för högt tilltagen, utan jämnt sådan, som i allmänhet nödvändigt erfordrades för upprätthållande af fångarnes krafter och hälsa¹). Och är detta verkligen händelsen, så är naturligen all möjlighet utesluten att på denna väg vinna någon skärpning af straffet utöfver den, som redan blir en följd af den förändrade anordningen af premieväsenet. Ty hvad fången nödvändigt behöfver, för att han ej skall taga skada till lif eller hälsa eller förlora de arbetskrafter, hvarmed han i framtiden skall vinna sin bärgning, detta måste naturligen gifvas honom, äfven om den kost, han sålunda erhåller, blir bättre, än den fattige arbetarens i många delar af riket. Ofvannämnda förklaring gälde emellertid den nuvarande utspisningsstaten såsom afsedd att likformigt tillämpas hela strafftiden igenom. Samma omväxlande och kraftiga kost, som är nödvändig för att genom årtal bevara fångens hälsa och krafter, kan dock ej gärna vara erforderlig för att uppehålla dem under någon kortare tid. Det lär väl altså i hvarje händelse ej vara omöjligt att under en kortare strafftid samt under den första delen af längre strafftider underkasta kosten någon inskränkning. Härmed erhåller då ifrågavarande moment i straffet så stor betydelse, som öfverhufvud (under förutsättning, att en allmän nedsättning af kosten ej är möjlig) kan gifvas detsamma, och på samma gång vinner man i kostförändringen ett element till i den pro-

staten icke bör åstadkomma, nämligen en onaturlig konkurrens inom några få yrkesgrenar i det fria samhället.

¹) *Fängelsestyrelsens Berättelse för år 1861 Bil. n:r 2.*

gressiva behandlingen. — När staten sålunda fullt gifver fångarne hvad de behöfva för sitt lekamliga uppehälle, så kan det sättas i fråga, huruvida någonsin fången bör medgifvas rätt att, då han erhåller arbetsförtjänst, använda en del däraf till förbättring af kosten. Man kunde emot ett sådant medgifvande invända, att det ingalunda kan vara lämpligt att vänja fångar vid onödigt öfverflöd. Emellertid så är väl afståndet emellan ett nödortfigt uppehälle och ett tadelvärdt öfverflöd tillräckligt stort för att en sådan tillåtelse, vederbörligen begränsad, icke skall behöfva hafva några menliga verkningar; och, meddelas den ej, så är det att befara, att medgifvandet af arbetsförtjänst skall förlora en stor del af sin betydelse; ty för mängden af fångar får väl ej lönen för deras ansträngningar sättas altför aflägsen, om den skall bibehålla någon uppmuntrande kraft.

Att det *förbud att meddela sig med den yttre världen*, som gäller för straffarbetsfångar, i hvarje fall bör handhafvas jämnare än nu, är tydligt. Till den kraft och verkan detta hafva kan, bör väl ock en mildring i detsamma ingå bland de progressivt medgifna förmånerna. Under den första delen af strafftiden synas därför inga besök böra tillåtas, hvilka icke undantagsvis påkallas i tredje persons intresse, ej håller någon brevväxling, hvilken blott kan anses tjäna till förströelse. För resten af strafftiden bör däremot en vidgad frihet i dessa afseenden så småningom medgifvas. Att för en längre strafftid afskära fången från all förbindelse med sina närmaste skulle innebära en onaturlig hårdhet och kunde försvåra för honom återinträdet i samhället efter strafftidens slut.

Redan genom dessa förändringar skulle några progressiva element vara inlagda i straffarbetets verkställighet. Härmed vore emellertid långtifrån något progressivsystem genomfördt. Detta fordrar, att hela straffbehandlingen från början till slut på ett vida intensivare sätt genomtränges af den progressiva principen. Redan inom *cellfängelset* bör straffets verkställighet grundas å densamma. Är strafftiden mycket kort, saknas dock utrymme härför, och i detta fall kan det ej hållas anses vara behöfligt. Cellstraff, som icke öfverstiger viss kortare tid (t. ex. 6 månader), synes därför böra undergå utan annan förändring, än den, som kommer att ligga i utbytet af sysselsättning samt i tillökningen af kosten, i fall den knappare fångkosten icke anses kunna användas under så lång tid. Fångar, som hållas i cell utöfver denna tid, synas däremot under förutsättning, att de visat flit och (för såvidt därom kan vara tal) ett godt uppförande, böra efter denna tids utgång erhålla vissa förmåner. Dessa torde dock kunna intill det första årets utgång inskränka sig därtill, att fången erhåller undervis-

ning utom cellen (under afsöndring från andra fångar), får en vidgad rätt att begagna fängelsets bokförråd samt erhåller tillstånd att ett visst antal gånger emottaga besök samt skriva och emottaga bref. Längre än till ett år torde celltiden ej böra utsträckas för dem, som äro dömda till mer än två års straffarbete. Men denna tid synes böra stadgas för *alla* sådana fångar utan afseende å strafftidens längd. Något skäl att ej för dem alla begagna cellstraffet till så stor utsträckning, som med fördel kan ske, kunna vi ej finna. För vår del tro vi, att tiden måhända skulle kunna utsträckas öfver ett år, men detta förutsatte en vidare utförd progression inom cellfängelset, hvilken svårigen torde kunna beredas för alla fångar utan kostsamma förändringar, som ej skulle lända till motsvarande gagn i fråga om dem, hvilka ändock senare skulle förflyttas till gemensamhetsfängelse. För straffångar, dömda på högst två år, är det väl däremot ej omöjligt att utan några mer genomgripande förändringar anordna en sådan progression, och dessa skulle därför kunna, såsom nu, inom cellfängelserna utstå hela sitt straff med det afdrag, som betingas af cellstraffets ostridiga egenskap att vara ett intensivare straffmedel. De nya progressiva element, som här skulle komma till, vore förflyttning till fönstercell samt tillåtelse att arbeta utom cellen, men under afsöndring från andra fångar. Vill man jämväl medgifva dessa fångar gemenskap med hvarandra under vistelsen i det fria samt i skolan (gemenskap under gudstjänsten lär väl ej i våra nuvarande cellfängelser kunna beredas), så vore intet däremot att invända. Någon eftergift i ensamhetsstraffets intensitet låge visserligen däri, men synnerligen stor blefve den ej, eftersom fången under den vida större delen af dygnet ändock förblefve i enrum eller åtminstone utan beröring med andra än fängelsets tjänstemän. Någon arbetsförtjänst synes icke böra inom cellfängelset förekomma. Att fången genom tvånget till arbete skall få afsmak för arbete i allmänhet, är här ej att befara. Att arbetet ej är fritt och isynnerhet att det sker för annans räkning, känner nog äfven cellfången såsom ett moment i straffet, men arbetet såsom sådant kan dock ej gärna blifva honom förhatligt, eftersom ensamheten framkallar ett behof däraf, och sysslolöshet här skulle göra straffet olidligt. Af något understöd vid frigifningen kunna icke håller fångar, som å kortare tid skiljas ifrån sina vanliga förhållanden, enligt regeln anses vara i behof, och sådant understöd utdelas därför lämpligast efter särskild pröfning i hvarje fall.

Utöfver en viss tid kan emellertid, som sagdt, cellstraffet icke med fördel utsträckas. Det finnes således ingen annan möjlighet, än att, då straffet går å längre tid, förr eller senare förflytta fången till

gemensamhetsfängelse. Uppgiften blir då att där, såvidt möjligt, upprätthålla frihetsstraffets allvar trots fångarnes samvaro med hvarandra samt förhindra och försvaga fängelseumgängets förderfliga inflytande. I båda afseendena visar sig progressivsystemet synnerligen verksamt. Dess användning å gemensamhetsstraffet synes kunna ordnas på följande sätt. I den lägsta klassen medgifvas inga egentliga samtal fångarne emellan. Något tysthetsbud i strängt auburnsk anda afse vi härmed ej, men fångarnes arbeten torde, såsom i vissa utländska fängelser är fallet, kunna ordnas på sådant sätt, att alla samtal faktiskt blifva omöjliga, och under hvilostunderna böra fångarne inneslutas i sina celler. För fångar med godt vitsord från cellfängelset må tiden för uppehållet i denna klass något förkortas. Först i andra klassen erhåller fången någon arbetsförtjänst. Sedan växer dess belopp något för hvarje flyttning till högre klass. En del af arbetsförtjänsten (t. ex. hälften) eger fången använda till inköp af födoämnen. Till en början medgifves det honom blott att föröka den vanliga kosten, sedermera att något förbättra densamma¹). Jämväl i öfrigt medför flyttning till högre klass en eller flera förmåner, hvilka lägre klass saknat eller åtnjutit i mindre mått, såsom större rätt att emottaga besök samt emottaga och afsända bref, större rätt att vistas i det fria om söndagarne o. s. v.

På detta sätt blir det strafftvång, som möter fången vid inträdet i gemensamhetsfängelset, så betydligt skärpt, att samvistelsen med andra fångar icke kan betaga detsamma dess verksamhet. Fångarnes inbördes ställning blir också under ett sådant system en helt annan, än under det system, som nu tillämpas inom våra straffängelser. Hvarje fånge får här sitt eget intresse att lefva och arbeta för, och den känsla af gemensamhet i lust och nöd, som nu närmar fångarne till hvarandra, förlorar en stor del af sin kraft. I synnerhet måste detta särskilda intresse visa sig fördelaktigt verksamt emot alla sådana inflytelser, som gå ut på att förleda till brott emot fängelsedisciplinen. Redan härigenom är de sämre fångarnes skadliga inverkan i en riktning väsentligen försvagad. Den verksamhet, hvari fången här försättes, gör honom också mindre tillgänglig för intryck af medfångarnes samtal och förehafvanden, än under det nuvarande enformiga fängelselivet, i hvilket dessa, om ock sedligt motbudande, dock äro hans enda förströelse. För öfrigt är det tydligt, att aldrig såsom nu massor af fångar böra föras tillsammans. Att de olika klasserna skola hållas skilda, är gifvet, men äfven inom samma klass böra fångarne vara

¹) BRUN, *Om Fuldbyrdelse af Strafarbeide* ss. 122, 3,

delade i mindre afdelningar, hvilka aldrig (utom i kyrkan och skolan) komma i beröring med hvarandra¹⁾). Kommer nu härtill en ordnad undervisning och en mera verksam religionsvård, än som nu utöfvas i våra straffängelser²⁾, så torde gemensamhetens skadliga inflytande å fångens karaktär vara så försvagadt och motverkadt, som öfverhufvud är möjligt.

Vid en sådan anordning af straffet, som nu blifvit föreslagen, må det stanna, om strafftiden ej går utöfver vissa år. För längre straff-tider fordras det däremot en vidare utsträckt progression, än som i ett vanligt straffängelse är möjlig. Trots alla bemödanden att uppkalla fångens själfverksamhet blir ändock hans ställning under den vanliga fängelsedisciplinen öfvervägande passiv, och, ju längre strafftiden är, desto mindre lämpligt blir det, att fången omedelbart från ett sådant tillstånd af passivitet utgår i det fria lifvet och på en gång utsättes för inverkan af alla dess frestelser. Vid längre straff-tid behöfs det därför såsom en förmedling emellan fängelset och friheten anstalter, bildade efter mönstret af de irländska *intermediate prisons*. Naturligen bör fången vid förflyttningen till en dylik öfvergångsanstalt, liksom vid uppflyttningen till en högre klass inom det vanliga straffängelse erhålla någon eller några förmåner utöfver dem, som han förut åtnjutit, särskildt större arbetsförtjänst och större frihet att förfoga däröfver, men dessa förmåner böra dock äfven här vara strängt begränsade. Ett medgifvande af ett större mått af materiella förmåner eller en eftergift af behandlingens straffkaraktär öfverhufvud får ingalunda sättas såsom det väsentliga för öfvergångs-stadiet. Kosten bör lika litet här, som på föregående stadier, vara onödigt riklig, fordringarna af arbetsamhet och godt uppförande böra ingalunda nedsättas, utan tvärtom förhöjas, så att det, som i dessa hänseenden å tidigare stadier gäلت såsom högsta mått, här blir fordradt såsom regel. Men hvad som bör vara det karaktäristiska för behandlingen härstädes är, att dessa fordringar ej genomföras medelst omedelbart tvång. I stället lemnas fången möjlighet att åsidosätta dem, och det anspråket ställes sålunda på honom, att han själf genom användande af egen viljekraft skall förverkliga desamma. Brister han häri, försättes han tillbaka på ett tidigare stadium. Utan att straffets allvar offras, beredes på detta sätt fången ett tillfälle att

¹⁾ Horsens tukthus i Danmark (se ofvan s. 74) synes härutinnan kunna tjäna till mönster för ett straffängelse efter gemensamhetssystemet.

²⁾ Vi hänvisa i detta afseende till OLIVECRONA, *Om orsakerna till återfall till brott* ss. 13 o. f. och ss. 78, 79, hvarest särskildt nödvändigheten af enskilda samtal med fångarne framhållas.

vänja sig vid frestelsers öfvervinnande och själfständighet i handling, hvilket han i ett vanligt straffängelse enligt sakens natur i det närmaste måste sakna. Häri ligger det väsentliga för öfvergångsanstalten. Att densamma, såsom i Irland skett, förläggas å annan ort, än det vanliga straffängelset, kan däremot ingalunda anses såsom ovilkorligen nödvändigt. Emellertid erbjuder detta onekligen stora fördelar. Dels är det att befara, att, om öfvergångsanstalten sättes i samband med ett vanligt straffängelse, de olika grundsatser, som böra beherrska fångbehandlingen därstädes, i tillämpningen ej komma att fullt göra sig gällande; dels är det tydligt, att förflyttningen till en annan ort förhöjer hos fången intrycket af ett verkligt framsteg vid öfvergången till detta stadium.

Den progressiva straffbehandlings naturliga afslutning är den *vilkorliga frigifningen*. På samma gång den verkar tillbaka på hela strafftiden såsom den kraftigaste sporre till ansträngda bemödanden, är den ett vidare utförande af den tanke, som ligger till grund för öfvergångsanstalten eller förmedlingen emellan fängelset och friheten. Måttet af handlingsfrihet vidgas här ansenligt, men ansvaret för dess missbruk är också skärpt. Bryter den frigifne emot de vilkor, hvarå friheten gifvits honom, blir han densamma förlustig och försättes tillbaka i straffanstalten. På detta sätt vinnes den stora fördelen, att den frigifne erhåller det starkaste motiv till en lagenligandel just under den period, som erfarenheten visat vara den farligaste, tiden närmast efter frigifningen. Detta förutsätter dock, att stadgandet om frihetens återkallelighet verkligen blir strängt upprätthållet, och detta är, efter hvad utlandets erfarenhet tillfyllest ådagalagt, icke möjligt, om ej den frigifne underkastas en särskild *tillsyn*, och vissa förpligtelser åläggas honom för att möjliggöra en verksam utöfning af denna.

En dylik progressiv anordning af straffarbetet med en vilkorlig frihet såsom sista stadiet synes oss i allmänhet äfven vara användbar, när detta straff går å *lifstid*. Den riktning, den svenska praxis i detta afseende redan tagit, torde det ej finnas något skäl att afvika ifrån. Äfven lifstidsfångar skulle således genom ett mångårigt oklanderligt förhållande kunna vinna en frihet, som dock aldrig blefve fullständig och definitiv, ifall den ej i nådeväg därtill förvandlades. Huruvida det vore riktigt att fullkomligt aflysa hvarje straff, som innebär frihetens förlust för alltid, må emellertid starkt sättas i fråga. Det förefaller oss nämligen såsom ett faktum, hvars tillvaro ej kan bestridas, att det gifves en kategori af brottslingar, hvilkas antecedentia å brottets bana fullt berättiga till det antagande, att ingen bestraffning, om än aldrig så skärpt, skall förmå återföra dem till en

lagenlig vandel. Att underkasta desse en upprepad korrektiv straffbehandling, fastän denna enligt all mänsklig beräkning är ändamålslös, för att sedan åter lemna dem tillfälle till förnyade brott kan omöjligen anses vara riktigt. Rättsordningens kraf är i fråga om dem icke tillgodosedt med mindre än att de för alltid förlora sin frihet. Behandlingen af denna kategori af fångar måste naturligen få en särskild, uteslutande preventiv karaktär. De böra därför ovilkorligen inrymmas i anstalter, skilda från de vanliga straffängelserna¹⁾). Där böra de hållas till sådana arbeten, hvilka, såvidt möjligt, kunna ersätta staten kostnaderna för deras förvarande. Naturligen bör jämväl åt dessa fångars sedliga utveckling och förbättring egnas tillbörlig omvårdnad. All användning af den progressiva principen behöfver väl ej håller här vara utestängd. I den mån fångens uppförande härtill föranleder, kan disciplinens stränghet så småningom mildras. Det sista stadiet i straffet måste dock blifva ett tillstånd af relativ frihet inom anstaltens område. Skulle emellertid en fånge gifva sådana prof på förändrad sinnesart, att man trots hans förflutna lif kan hysa förhoppning, att, om han försättes på fri fot, han för framtiden skall iakttaga ett ostraffligt lefverne, så kan naturligen alltid i nådeväg friheten återskänkas honom.

Jämväl å *fängelsestraffet* synes det progressiva systemet i någon mån böra användas. Tillfällena härtill äro dock ej så många, som vid straffarbetet, eftersom strafftvånget här ej omfattar fångens personlighet ifrån så många sidor. De tillfällen, som finnas eller kunna beredas utan rubbning af fängelsestraffets karaktär af ett lindrigare straffmedel, böra dock gifvet begagnas. Så torde fängelsefångar lämpligen kunna börja sitt straff i vanlig cell och först framdeles vinna förflyttning till fönstercell. Erfarenheten har visat, att känslan af frihetens förlust på ett helt annat och kraftigare sätt gör sig gällande under den förra verkställighetsformen. För att förhöja detta intryck af frihetens förlust torde också fängelsefångens vidsträckta rätt att meddela sig med den yttre verlden böra inskränkas, då strafftiden är synnerligen kort, samt under den första delen af längre strafftider. Det är icke att befara, att skilnaden gentemot straffarbetet härigenom skall gå förlorad, ty fångens frihet att arbeta eller ej samt framför allt att, när han arbetar, arbeta för egen räkning är fullt tillräcklig för att, om så vore, ensam upprätthålla densamma. Detta dock under förutsättning, att tillgång på arbete alltid beredes jämväl fängelsefångar, samt att straffarbetsfångens arbetsförtjänst, hvilken nu betyd-

¹⁾ Jmf. v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1873 s. 533.

ligt försvagar skilnaden emellan straffarbete och fängelsestraff, såsom förut blifvit föreslaget, försvinner å straffets tidigare stadier. Kan fängskosten något inskränkas för hela eller en del af strafftiden, så bör en sådan inskränkning jämväl här ega rum¹⁾. Ty ingalunda kan det vara lämpligt, att staten åt dessa fångar mera än åt straffarbetsfångar består en kost, som är onödigt riklig. Däremot torde fängelsefångens rätt att skaffa sig bättre underhåll, än i fängelset allmänneligen består, svårigen kunna afskaffas. Förbjöde man fången att härtill använda sin arbetsförtjänst, skulle rätten att arbeta för egen räkning till en stor del förlora sin betydelse. Medgåfve man åter detta, men förbjöde all annan förbättring af kosten, så blefve det ett indirekt tvång till arbete, som ej synes stå tillsammans med fängelsestraffets natur.

Vi hafva hittills närmast afsett straffbehandlingen af fullvuxne förbrytare. Att den tanke, som genomgår det progressiva systemet, jämväl är användbar å unga brottslingar, som hemfalla under frihetsstraff, kan emellertid icke vara underkastadt tvifvel. Men lika säkert är, att denna tanke icke i fråga om dem lämpligen kan förverkligas på alldeles samma sätt, som i fråga om äldre förbrytare. Skola frihetsstraffen för unga förbrytare kunna ordnas på ett tillfredsställande sätt, är dock den första fordringen den, att inga andra drabbas däraf, än de, som uppnått den utveckling, som förutsättes för ett verkligt straffrättsligt ansvar. Utan tvifvel kan ett ingrepp från statens sida vara på sin plats äfven i sådana fall, då en gärning, som i allmänhet är straffbar, blifvit begången af ett barn, hos hvilket denna utveckling ännu icke inträdt. Men i detta fall påkallas andra åtgärder än straff. Har barnets uppfostran blifvit vanvårdad eller den enskilda uppfostran visat sig vanmäktig, är det statens rätt och pligt att insätta detsamma i en allmän *uppfostrings- och förbättrings-anstalt*. En dylik åtgärd är också i vår lag medgifven i fråga om barn, som vid gärningens begående ej uppnått 15 års ålder. Hittills har dock, såsom ofvan är nämnt, detta stadgande knappast fått någon användning. Då det numera emellertid är att förvänta, att dylika anstalter inom kort skola komma till stånd, så förtjänar den frågan att tagas i öfvervägande, om det ej borde beredas dem ett större verksamhetsfält, än vår nu gällande strafflag medgifver. Utan tvifvel är det riktigt, att lagen utsätter en bestämd åldersgräns, nedom hvilken ett kriminelt ansvar aldrig kan ifrågakomma, och däremot, att denna gräns (blott med undantag för det fall, som i 5 kap. 2 §

1) Jmf. OLIVECRONA, *Om orsakerna till återfall till brott* s. 66.

S. L. omförmåles) blifvit satt till femtonde årets slut, torde intet vara att invända. Sällan har väl någon före denna ålder uppnått den själfständighet, hvarmed ett straffrättsligt ansvar kan förbindas. Men däremot anse vi det såsom ett fel, att hvar och en, som fyllt 15 år, utan vidare betraktas såsom mogande man och drabbas af straff, om ock detta i vissa fall nedsättes för den, som vid brottets begående ej uppnått 18 års ålder (5 kap. 3 § S. L.). Den utveckling, som förutsättes för ett straffrättsligt ansvar, inträder hos olika individer på mycket olika tid, och otvifvelaktigt hör det långt ifrån till sällsyntheterna, att en femtonåring ännu ej hunnit densamma. Då den, som begått brottslig gärning, icke uppnått 18 eller kanske till och med 20 års ålder, borde därför, såsom förslaget blifvit¹⁾, domaren ega rätt att, om brottet ej är af synnerligen grof beskaffenhet, i stället för att ålägga straff öfverlemna gärningsmannen till allmän förbättringsanstalt. Men, äfven om detta blir lag, kommer dock alltid ett antal unga brottslingar under tjugu års ålder att, såsom nu, dömas till verkliga frihetsstraff. Är straffet af kortare varaktighet, så möter det naturligen inga betänkligheter, att det verkställles inom de vanliga cellfängelserna. Men, går straffet å längre tid, kan det lika litet som för äldre förbrytare till fullo verkställas i enrum. Tvärtom torde hänsynen till de

¹⁾ OLIVECRONA, *Om orsakerna till återfall till brott* s. 75. År 1873 anhöll också Riksdagen, att K. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida ej strafflagen och författningarna angående verkställighet af straffarbete och fängelse borde undergå förändring i den syftning, att förbrytare under 18 år måtte kunna, i stället att, för undergående af ådömdt straff, hållas i de vanliga straffanstalterna, insättas i särskilda af staten eller med Konungens tillstånd af enskilde inrättade förbättringsanstalter, där en för deras sedliga upptuktelse och fysiska utveckling mera ändamålsenlig behandling kunde dem egnas (*Bih. till Riksd. Prot. 1873 X: 1, 1 n:r 92*). Skrifvelsen utvisar, att meningen varit, att *Fängvårdsstyrelsen* skulle erhålla rätt att förordna om straffets öfvergång till insättande i förbättringsanstalt, samt att tiden för vistandet inom anstalten skulle kunna utsträckas «så långt behovet kräffer och vida utöfver den, som måste bestämmas, därest straffet skulle fullbordas i allmänt fängelse». Huruvida Riksdagen afsett, att dessa förbättringsanstalter skulle erhålla karaktär af blotta uppfostringsanstalter eller att de skulle blifva verkliga straffinrättningar, är icke rätt tydligt. Men i hvilketdera fallet som helst är förslaget lika besynnerligt. Antingen skulle en administrativ myndighet berättigas att i stället för att verkställa ett af domstol ålagdt straff förordna om en åtgärd, som icke vore att anse såsom bestraffning, eller ock skulle samma myndighet erhålla den oerhörda makten att «efter behof» förlänga ett af domstol ådömdt frihetsstraff (jmf. en reservants i Lagutskottet yttrande i *Bih. t. Riksd. Prot. 1873 VII n:r 43 s. 12*).

unga brottslingarnes kroppsliga och andliga utveckling fordra, att celltiden för dem något förkortas. Att, såsom nu sker, efter utståndet cellstraff i gemensamhetsfängelserna sammanföra dem till umgänge med äldre förbrytare är emellertid icke rådligt. Om äfven genom de förändringar, som ofvan blifvit antydda, fängelseumgängets skadliga inverkan kan väntas blifva väsentligen försvagad, så vore det dock att befara, att, så mottagligt som det unga sinnet är för inflytelser från en omgifning af äldre, detta sällskap skulle blifva ytterst förderfligt. Härtill kommer ock, att själfva straffbehandlingen af de unga förbrytarne i någon mån måste blifva en annan än den, som äldre förbrytare underkastas. Straffets allvar får visserligen ej håller här eftergifvas; ty, ehuru lagstiftaren bör förfara synnerligen varsamt med stadgandet af straff för unga förbrytare, så måste dock, när straff åläggas, dessa vara så allvarliga, att syftet därmed icke förfelas. Men med afseende å förbrytarens ungdom måste behandlingen här jämväl erhålla en uppfostrande karaktär. Dessutom fordrar hänsynen till den unga brottslingens fysiska utveckling åtskilliga modifikationerna i den vanliga fängelse regimen. Särskilda straffängelser för unga förbrytare måste därför uppställas såsom en oeftergiftig fordran å ett ordnad system af frihetsstraff. Och, såsom vi ofvan nämnt, är det utsigt till, att denna fordran inom kort till en del skall komma att blifva uppfylld.

Vi hafva härmed antydt de allmänna grundsatser, som synas böra blifva ledande vid reformen af de svenska frihetsstraffen. Ett närmare utförande här af ingår icke i vår uppgift; något fullständigt förslag till lag om verkställigheten af frihetsstraff hafva vi aldrig haft för afsigt att lemna.

Förslaget att ordna våra frihetsstraff i öfverensstämmelse med det progressiva systemet är långtifrån nytt. Under det sista årtiondet hafva inom vårt land flera uttalanden i sådant syfte förekommit¹⁾. Till följd af en enskild motion²⁾ har frågan redan varit före inom Riksdagen, och i skrifvelse den 24 Maj 1873 har denna, under åberopande där af, att fördelarne af det progressiva systemet i andra land, där detta system vunnit tillämpning, visat sig så uppenbart, att någon tvekan ej torde kunna uppstå i afseende å tjänligheten af detsamma införande äfven här i landet, anhållit, att K. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida ej strafflagen och författningarna angående verkställighet af straffarbete böra undergå förändring i den syftning, att,

¹⁾ OLIVECRONA, *Om Dödsstraffet*. Upsala 1866, s. 147 samt *Om orsakerna till återfall till brott* ss. 58 o. f.; *Justitie-Ombudsmannens Berättelse år 1867* Bil. III.

²⁾ Af Härads höfdingen R. Carlén.

i enlighet med grunderna för detta system, till straffarbete dömda förbrytare må tillåtas att, om de ej genom sitt uppförande inom fängelset gjort sig däraf oförtjänte, under sista delen af strafftiden åtnjuta ett större mått af frihet, så att den, som varit längre tid i enrum innesluten, ej nödgas omedelbart därur utträda i det fria, och att gemensamhetsfången, innan han lösgifves, förflyttas i någon anstalt, inrättad af staten eller med Konungens tillstånd af enskilde, af den beskaffenhet, att fången, på samma gång han hålles till tvångsarbete, dock tillerkännes större själfbestämningsrätt, än med den vanliga fängelse-disciplinen öfverensstämmer. I skrifvelsen anhölls, att Kongl. Maj:t ville till nästa Riksdag framlägga de förslag i ämnet, som påkallade Riksdagens medverkan eller godkännande¹⁾. Något sådant förslag har dock ännu ej blifvit afgifvet. Frågan gäller ju också ingenting mindre än en öfvergång till ett helt och hållet nytt system för verkställigheten af frihetsstraff, och en fråga af så genomgripande betydelse, som denna, påkallar visserligen en omsorgsfull beredning, innan den afgöres. Emot det uppskof, som härför är erforderligt, är ingalunda något att anmärka. Men däremot vore det att beklaga, om den reform, hvaraf våra frihetsstraff äro i behof, blefve undanskjuten därigenom, att man satte denna fråga i samband med frågan om en fullständig omarbetning af vår strafflag. Ett sådant arbete måste gifvet kräfvä en lång tid, och starkt kan ifrågasättas, om tiden att begynna detsamma ännu är inne. Får vår del finna vi det af flera skäl helt naturligt, om man ryggar tillbaka för att i väsentligare delar rubba en lag, som för knappt mer än ett årtionde sedan blifvit fullbordad. Däremot kunna liknande betänkligheter icke anföras emot en ändring af stadgandena angående frihetsstraffens verkställighet. Ty detta är ett ämne, som lagstiftningen ännu icke slutligen ordnat. 1857 års förordning med sina torftiga bestämmelser afsåg långtifrån detta; tvärtom förutsatte man, då den gafs, att i sammanhang med den nya brottmåls-lagen också skulle komma en fullständig lag angående verkställigheten af frihetsstraff²⁾. Utarbetandet af en sådan lag blir således endast ett fullgörande af ett lagstiftningsvärf, som man vid strafflagens antagande skjutit ifrån sig. Nu kunde det emellertid ifrågasättas, huruvida ej det system, enligt hvilket vi ansett frihetsstraffen böra ordnas och hvilket man, då strafflagen utarbetades, naturligen icke hade i sigte, för sin tillämpning förutsätter, att denna lag undergår väsentliga förändringar. Detta har verkligen blifvit påstådt. Från mer än ett håll

¹⁾ *Bih. t. Riksd. Prot. 1873 X: 1, 1 n:r 92.*

²⁾ Se K. Prop. n:r 41 s. 12 i *Bih. t. Riksståndens Prot. vid riksd. 1856—58 I, 1.*

hafva vi hört det uttalandet, att progressivsystemet fordrar längre strafftider, än som stadgas i nu gällande lag, och att dess införande därför förutsätter en förlängning af dessa. Detta påstående kunde enligt den uppfattning af straffets ändamål, som vi ansett vara den rätta, endast erkännas såsom grundadt, ifall progressivsystemets införande medförde någon eftergift i bestraffningens allvar. Detta blefve emellertid långtifrån händelsen, om systemet, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad annorstädes egt rum, ordnades så, som vi ofvan hafva föreslagit. Tvärtom skulle förändringen i detta fall innebära en anseelig skärpning af de nuvarande straffen. I fråga om frihetsstraff på kortare tid, är detta alldeles uppenbart, men äfven i fråga om längre strafftider anse vi det ej kunna vara underkastadt tvifvel. Straffets intensitet blir under det progressiva systemet så betydligt stegrad under större delen af strafftiden, att ett mångårigt straff efter detta system, äfven om en del däraf tillbringas å ett öfvergångsstadium eller till och med i vilkorlig frihet, i sin helhet dock måste anses såsom ett betydligt verksammare straffmedel än ett lika långt straff under det nuvarande systemet. Och om så är, ligger i det progressiva systemets antagande ingen anledning att förlänga strafftiderna eller med andra ord i de nuvarande strafftiderna ligger intet hinder för systemets antagande redan nu. Om en ytterligare skärpning af straffen utöfver den, hvilken redan progressivsystemets antagande medför, kan anses såsom behöflig, är en fråga för sig, och en fråga, som bäst löses, då man fått se, huru bestraffningar enligt det nya systemet verka. Ändrade man strafftiderna redan nu, så vore det ingalunda omöjligt, att man efter någon tids erfarenhet häraf åter finge ändra desamma.

Å det område, vi här behandla, har emellertid jämväl blifvit framställt ett annat förslag, hvars antagande skulle fordra genomgripande förändringar i strafflagen, nämligen att införa en ny och tredje art af frihetsstraff, hvilken skulle komma att stå emellan straffarbetet och det enkla fängelsestraffet och stadgas för sådana brott, hvilka icke äro af vanhederlig beskaffenhet, ehuru de betinga strängare ansvar, än ett enkelt fängelsestraff¹⁾. Olämpligheten af att sammanföra dylika brottslingar med dem, som begått vanfräjdande brott, ligger i öppen dag. Olägenheterna häraf kunna emellertid förekommas därigenom, att dessa brottslingar inrymmas i särskilda straffanstalter²⁾. Att åter för gröfre,

1) OLIVECRONA, *Om orsakerna till återfall till brott* ss. 70 o. f.

2) En sådan anordning är ock, såsom ofvan (s. 168) är nämnt, redan påtänkt, i det straffängelset å Nya Varfvet är afsedt att upptaga sådane manlige förbrytare, som blifvit dömda för icke vanfräjdande brott och ej tillförene för sådana undergått bestraffning.

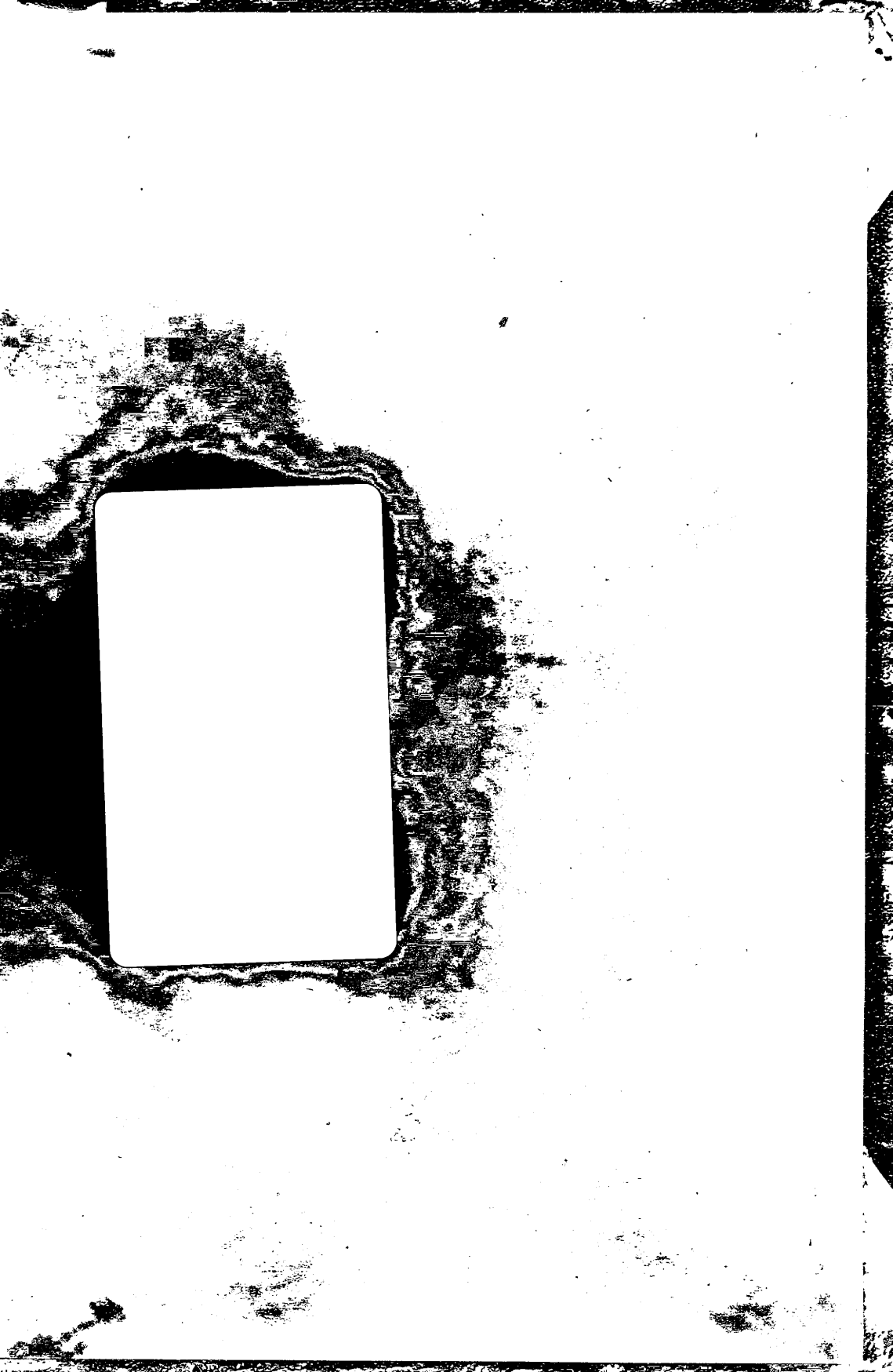
men icke vanfräjdande, brott införa en ny särskild straffart torde icke vara af behovet påkalladt. Hvarje tillökning öfverhufvud af frihetsstraffens antal synes oss ej vara att tillråda. Sedan man afskaffat forna tiders mångfaldiga skärpningar af frihetsstraffen (med svältkost, arbeten i järn o. s. v.) har frihetsstraffens *förenkling* öfveralt erkänts såsom nödvändig, och där man ännu eger ett större antal af sådana straff, har det befunnits omöjligt att upprätthålla någon verklig skilnad dem emellan.

Att alla de moment i frihetsstraffens verkställighet, hvilka utöfva inflytande på deras beskaffenhet, så vidt ske kan, skola ordnas genom *lag*, är en fordran, som icke torde vara i behof af någon utförlig motivering¹). Det kan tydligen icke vara riktigt, att lagens straffbud och lagskiparens straffdom först erhålla sitt innehåll genom förvaltningens anordnanden. Antagligen kunna emellertid de yttre anstalter, som progressivsystemets fullständiga användning förutsätter, icke så snart komma till stånd. I afvaktan därå kan det naturligen vara lämpligt, att förvaltningen, med användande af den maktfullkomlighet, som den för det närvarande eger, genomför så mycket af det progressiva systemet, som förhållandena för den närmaste framtiden kunna medgifva. Skall emellertid en sådan provisorisk reform medföra något verkligt gagn, måste den afse, ej att införa ett eller annat ur det progressiva systemet lösryckt fragment, utan att redan nu, försåvidt det kan ske, låta straffbehandlingen från början till slut genomträngas af den progressiva principen. Därför vore det också enligt vårt förmenande ett missgrepp, om man (såsom Riksdagens ofvan anförda skrifvelse synes åsyfta) begynte reformen med att anlägga en öfvergångsanstalt utan att samtidigt eller därförut ordna straffets tidigare stadier efter det progressiva systemet. En öfvergångsanstalt, som ej inginge såsom en länk i en från början genomförd progressiv straffbehandling, måste, såvidt vi kunna förstå, nödvändigt blifva en förfelad institution. Hittills torde man hafva varit enig därom, att öfvergångsanstaltens anläggning var det djärfvaste steget i den progressiva principens förverkligande, och att dess framgång måste tillskrifvas den omständighet, att fången redan förut alt ifrån straffets början genomgått en själfverksamhetens och själfbeherrskningens skola, som

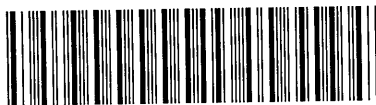
¹) Jmf. v. HOLTZENDORFF i *Allg. deutsche Strafrechtszeitung* 1865 ss. 321, 2; ZUGSCHWERTDT, *Der Vollzug der Freiheitsstrafe*, Wien 1867, ss. 14 o. f.; KROHNE, *Die Gesetzliche Regelung des Strafvollzugs*, Oldenb. 1875; *Transact. of the Congr. of London* ss. 381 o. f. samt *Verhandl. d. Versamml. d. Vereins d. deutsch. Strafanstalts-Beamten* (1874) i *Blätter f. Gefängnisskunde* X (1875) ss. 50 o. f.

gjorde honom vuxen de prof, hvarför han här utsattes¹⁾. Att utgången skall blifva lika lycklig, om fången utan en sådan förmedling försattes å ett stadium, där fordringarna å fångens egen kraft äro så himmelsvidt skilda från dem, hvilka nu ställas på densamma inom fängelsets murar, lär väl icke vara att vänta. Någon i utlandet vunnit erfarenhet skulle vi ej håller vid ett sådant försök hafva att trygga oss vid; ty, så vidt vi veta, saknar det föredöme inom något annat land, som tillegnat sig det progressiva systemet. Det är altså anledning att befara, att en dylik provisorisk anordning, långtifrån att, såsom meningen väl varit, så småningom väcka en allmänna tillit inom vårt land till fördelarne af detta system, tvärtom skulle blifva verksam i alldeles motsatt riktning och sålunda minska utsigterna till en slutlig reform af frihetsstraffen i det progressiva systemets anda.

¹⁾ Jmf. *Justitie-Ombudsmannens Berättelse år 1867* Bil. III s. 19: «Dessa anstalter (öfvergångsfängelserna) kunna dock icke rätt uppfattas och förstås annorlunda än i förbindelse med fångarnes behandlingssätt i de två föregående och i det efterföljande stadiet; lösryckta derifrån betyda dessa anstalter litet eller intet.»

UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK

16000

001918285

